

IZDAVAČ
UDRUŽENJE DOBITNIKA
NAJVEĆIH RATNIH PRIZNANJA 7- Jug Tešanj

ZA IZDAVAČA
Hasan - Hasko Handžić

REDAKCIJSKI ODBOR
Hasan – Hasko Handžić
Redžo Ćeman
Šemsudin Sejmenović
Vahida Kruško
Muhamed Ibrahimović
Nedžad Čabrić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Mehmed – Medo Krkalić

RECENZENTI
Prof. dr. Salih Jalimam
Prof. dr. Nedžad Korajlić

KONSULTANTI
Mustafa Cerovac
Šemsudin Mehmedović

LEKTOR
Ramiz Brkić

FOTOGRAFIJE
Zaim Hujdur

NASLOVNA STRANA
Ahmet Hundur

GRAFIČKA PRIPREMA
Almir Subašić
Murisa Bašić

ŠTAMPA
Knjižarska kuća PLANJAX KOMERC Tešanj

TIRAŽ
1000 primjeraka

UDRUŽENJE DOBITNIKA NAJVEĆIH
RATNIH PRIZNANJA 7 – JUG TEŠANJ

U IME ISTINE

TEŠANJ, 1992-1995

PRIREDILI

Mr. sc. Sakib KURTIĆ
Esmir SUBAŠIĆ

Tešanj, 2016. godina

***Onaj ko ne poznaje svoju prošlost,
neće imati ni svoju budućnost!***

SADRŽAJ

RIJEČ IZDAVAČA

UVOD

- I. HRONOLOGIJA DISOLUCIJE SFRJ
(Odabrani datumi i događaji)
- II. ZNAČAJNI DATUMI I DOGAĐAJI KOJI SU
OBILJEŽILI STANJE U BiH OD POČETKA AGRESIJE DO
KRAJA RATA
- III. TEŠANJ 1992 – 1995.
 - A. Hronološki prikaz značajnih događaja
 - B. Uloga i značaj policije u Tešnju u odbrani
Bosne i Hercegovine
 - C. Razvoj organizacione strukture ratnih jedinica
 1. Rat u Sloveniji i Hrvatskoj –
znak upozorenja Bosni i Hercegovini
 2. Prepoznavanje ratnih prijetnji –
blagovremene pripreme za odbranu
 3. Osnivanje oružanih vojnih formacija
 - a. Odredi teritorijalne odbrane i samostalne čete
 - b. Ukрупnjavanje vojnih jedinica – formiranje brigada
 - 1) Tristo sedamdeset druga Viteška *Garava* bbr
 - 2) Tristo sedamdeset sedma Viteška bbr *Pousorska ljuta*
 - 3) Dvjesto sedamdeset sedma bbr
 - 4) Tristo sedamdeset peta Oslobođilačka brigada
 - 5) Samostalni bataljon Tešanjka
 - c. Formiranje Operativne grupe *7 Jug* i *37. d KoV*
 - D. Funkcionisanje zdravstvene zaštite i rad Ratne bolnice
 - E. Rad škola u ratnom periodu
 - F. Tešanj - Maglaj 268 dana opsade (24.6.1993 - 18.3.1994)
 - G. Tešanjaska namjenska proizvodnja
 - H. O stradanjima na području općine Tešanj
 1. Stradanja boraca
 - a. Odnos poginulih boraca po mjestima na području općine Tešanj
 - b. Podaci o poginulim boracima po mjesecima, godinama, stručnoj spremi, starosnoj dobi
 - c. Stradanja teslićkih boraca

2. Stradanja civilnog stanovništva
 - a. Grupna stradanja civila općine Tešanj
 - b. Grupna stradanja civila općine Teslić
3. Ratni vojni invalidi

- I. Nosioци političkih / javnih dužnosti u općini Tešanj (1991–1995)
- J. Ratni komandanti
 1. Ratni komandanti štabova teritorijalne odbrane
 2. Ratni komandanti Operativne grupe 7 Jug i 37. dKoV
 3. Ratni komandanti brigada i samostalnih jedinica
- IV. GENOCIDI I MASAKRI NAD BOŠNJACIMA
 - A. Genocidi nad Bošnjacima
 - B. Masakri nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini tokom Odbrambenog rata
- V. DOBITNICI RATNIH PRIZNANJA
 - A. Ratno priznanje značka “Zlatni ljiljan”
 - B. Ratno priznanje “Srebreni štit”
 - C. Ratno priznanje “Zlatna policijska značka”
 - D. Ratno priznanje “Srebrena policijska značka”
 - E. Policijska medalja za hrabrost

- VI. PRILOZI
 - A. Faksimili dokumenata
 - B. Karte - mape
 - C. Definicije bitnih pojmova
 - D. Odlomci iz Zaključka knjige “AGRESIJA NA BOSNU I HERCEGOVINU – planiranje, priprema, izvođenje (Autor, S. Čekić)
 - E. ODABRANE PJESME RATNIH JEDINICA
 - F. FOTO ALBUM RATNIH PRIZORA

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA
RECENZIJE
ZAHVALE
BILJEŠKE O AUTORIMA
IZVORI I LITERATURA

RIJEČ IZDAVAČA

Navršilo se dvadeset godina od završetka rata u Bosni i Hercegovini. Djeca koja su rođena pred početak agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, u prvoj polovini 1992. godine, sada su odrasle osobe, zreli ljudi i imaju između 20 i 27 godina. Mladi, koji su rođeni tokom i neposredno poslije završetka Odbrambenog rata (1992-1995) su u fazama školovanja, studiranja, a veoma mali broj njih uposlano je po bilo kom osnovu. Svi su oni djeca 21. stoljeća i kao takvi, kao i mladi širom svijeta, žive uz nezaobilaznu informatičku tehnologiju svih vrsta i oblika.

Sa različitim stepenom obrazovanja ovi mladi ljudi danas koriste društvene mreže putem kojih dolaze do raznovrsnih informacija, zavisno od individualnih potreba i interesovanja, stižući nova poznanstva, nove prijatelje, ali i mnoge nove spoznaje.

Tehnološki napredak društvenokorisnih informatičkih sredstava, generacijama koje dolaze, omogućava nesagledive mogućnosti komuniciranja na cijeloj planeti u kojima mogu tretirati sve vrste pitanja i odgovora. Ali, kada im se postave pitanja o bitnim događajima i datumima iz nedavne prošlosti države Bosne i Hercegovine, posebno iz perioda 1992 - 1995., i događajima iz tog perioda, spoznaje o tome su im vrlo skromne ili nikakve.

Apsurdno bi bilo za to neznanje tražiti odgovornost u tim mladim ljudima. Odgovorno je ustvari turbulentno vrijeme i ambijent u kojem živimo. U poslijeratnom periodu institucijama obrazovanja je zabranjeno da obrađuju tematiku iz proteklog rata s jedne strane, a s druge, roditelji te djece i omladine su opterećeni egzistencijalnim pitanjima preživljavanja svojih porodica, pa im priče iz tog perioda nisu u prioritetu.

Sagledavajući sve okolnosti i znajući šta smo sve mi stariji doživljavali zbog nepoznavanja vlastite prošlosti, s pravom se plašimo za budućnost nadolazećih generacija bošnjačkog nacionalnog bića. Plašimo se jer im je uskraćeno pravo na institucionalno izučavanje vlastite povijesti, povijesti o očuvanju identiteta - vjerskog i nacionalnog.

Da se to ne bi dogodilo, Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja 7 – Jug Tešanj se opredijelilo, da oviom publikacijom,¹ pod navedenim naslovom, predoči mladima, kroz vaninstitucionalne oblike

¹ Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja „7 – Jug“ je već u više slučajeva u saradnji sa Centrom za kulturu i obrazovanje Tešanj organiziralo okrugle stolove sa tematskim sadržajima, u širem kontekstu, – planiranje, pripreme i izvođenje borbenih dejstava u Odbrambenom ratu 1992 – 1995. na tešanjskoj teritoriji. Tako da ovaj istraživački rad, pored niza drugih autorizovanih sadržaja, obuhvata i znatan dio sadržaja koji su bili tretirani na okruglim stolovima Udruženja.

organiziranja, istinite spoznaje o događajima iz ratnog perioda 1992 – 1995., koje je doživio bošnjački narod, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u širem tešanjском prostoru.

Cilj nam je bio da sublimiranjem tekstova više autora o predratnom i ratnom periodu na prostoru ex - Jugoslavije, s posebnim osvrtom na ratnu kataklizmu koja je zadesila Bosnu i Hercegovinu u periodu 1992 – 1995., koja je, po svim pravilima ratovanja, trebala da hiljadugodišnje postojanje Bosne i Hercegovine potpuno zatre, **predočimo, prije svega mladima, a i javnosti uopće**, egzaktne podatke i informacije i time se odupremo opasnosti zaborava i neznanja bitnih podataka iz naše prošlosti za koje smatramo da su prijeka potreba pri obrazovanju djece. Također, i zbog toga što se ovovremenska politikanstva u Bosni i Hercegovini s podozrenjem odnose prema nacionalnom identiteu bošnjačkog naroda i postojanosti i opstojnosti bosanskog jezika. Isti politikanti iskrivljuju i posljednju ratnu stvarnost pod izgovorom *za rat su krivi i jedni i drugi*, i da rat ima *karakter građanskog*. Takvim podmetanjima mladi se uvode u mračnu budućnost kao što su prije njih ulazili njihovi i naši preci.

Prikrivanje i iskrivljavanje historijskih činjenica će kod naših mladih sigurno stvarati zamagljenu budućnost, koju, da bi rasvijetlili, trebaju da što bolje i realnije spoznaju prošlost. Samim tim, osujetit će vjekovne teritorijalne namjere i težnje našeg susjeda preko Drine.

Tako ova publikacija ima i ulogu da mladim generacijama ukaže na prošlost, da spoznajama o tragičnim događajima iz prošlosti, grade svoje poglede prema perspektivnoj budućnosti svoje Domovine.

U svemu tome ne treba zanemariti ulogu roditelja kojima je u ovom slučaju, u koordinaciji sa obrazovnim ustanovama, predodređena historijska uloga da kod svojih potomaka stvaraju interes za spoznajama o ratnim događajima i strahotama koje je Odbrambeni rat donio.

Cijenimo da ćemo svi bolje i sadržajnije shvatiti svoje mjesto i ulogu u okruženju i sasvim realnije pristupiti nadgradnji zajedničkih vrijednosti od kojih zavisi kontinuitet postojanosti i opstojnost Bosne i Hercegovine.

Da se ne bi ponovile ratne strahote koje su zadesile naš narod u prošlosti u kojima je bio ponižavan, ubijan, mučen u logorima, proganjan sa ognjišta, silovan, pljačkan, rušene mu bogomolje i gradovi..., ono što se događalo i te kako je potrebno naučiti, pamtit i prenositi dalje na slijedeće generacije. ***Da se stradanja Bošnjaka ne zaborave, da se pamte, al' bez mržnje i bez pomisli o osveti!***

Za izdavača
Hasan - Hasko Handžić

UVOD

Bez istine o prošlosti, nema istinske budućnosti, izjava je akademika Muhameda Filipovića u *Dnevnom avazu* (28.11.2015) koja, u najširem značenju, opominje i upozorava da se piše o događajima iz bliske prošlosti, posebno o događajima koji su imali karakter teških posljedica po živote ljudi i velika materijalna razaranja. Događaji na bosanskohercegovačkom tlu iz najbliskije njene krvave prošlosti upravo su takvog karaktera, te su neminovno nezaobilazna pisana tema mnogih historiografa, analitičara, eksperata te i samih aktera.

Tako nastaje i ova knjiga, specifična u ilustraciji značajnih događaja koji su obilježili stanje u i oko Bosne i Hercegovine, u neposrednom predratnom periodu i tokom 1992 – 1995. godine sve do zaključenja Mirovnog sporazuma u Daytonu (novembar 1995), te značajne događaje, u i oko Tešanja i tešanjskog teritorija, također, u navedenom periodu. Obradi ovih događaja prethodila je interpretacija značajnih datuma i događaja koji su obilježili početak i tok disolucije Socijalističke federativne republike Jugoslavije, u čijem je sastavu bila i Bosna i Hercegovina sve do vremena njena osamostaljenja i sticanja nezavisnosti (mart – april 1992).

Valja naglasiti da je ideju pisanja ovog djela pokrenulo Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja „7 Jug“ Tešanj, koje se, svakako, smatra, kako relevantnim, tako i sasvim odgovornim, da, dok su sjećanja na tešanjsku ratnu kataklizmu još uvijek bistra, **podari** javnosti, užoj i široj (tešanjskoj, bosanskohercegovačkoj i šire), ovaj dokument sa mnoštvom egzaktnih, izvorno vjerodostojnih podataka koji su obilježili Odbrambeni rat u Bosni i Hercegovini, najkrvaviji koji je ikada zahvatio ovu napaćenu zemlju.

U okviru uže, odnosno šire javnosti, su i mladi naraštaji, stoga je ovo djelo namijenjeno i njima. Naprotiv, **osnovna namjena** izlaska u javnost ovog djela je namjena mladima – **od osnovca do studenta**, radi što istinitije spoznaje o onome što su doživjeli njihovi očevi, djedovi i svi drugi njima bliski i znani, u vremenu kada znatan broj njih, nije ni bio žitelj - stanovnik ovozemljaskog svijeta. Otuda i naslov djela „**U IME ISTINE – Tešanj, 1992-1995**“. Zapravo, mladi naraštaji u svom obrazovnom ciklusu (bilo kojeg obrazovnog nivoa), nemaju programsku mogućnost edukacije o bliskoj ratnoj prošlosti svoga naroda i svoga kraja. Stoga smatramo, da će, bez ikakve sumnje, ova publikacija, bar koliko-toliko, kompenzirati njihovu uskraćenost spoznaje povijesnih događaja iz ratnog perioda 1992 – 1995. godine.

U prikupljanju dokumentacije i arhivske građe, te opće i uže stručne literature, morali smo „zaviriti“ u mnoge arhive, spomen - sobe ratnih jedinica, biblioteke, sveske i notese pojedinaca, te konsultovati i

probuditi sjećanja većeg broja kazivača-vinovnika i sudionika ratnih događaja.

Iako ovo djelo, pored niza drugih sadržaja, sadrži obilje hronoloških jedinica (ukupno 412), valja imati u vidu da je zbog veoma dinamičnog razvoja događaja (od 1980. do 1995), bilo nemoguće registrovati sve, ili najveći dio onih koji su imali karakter značajnog, bilo da se radi o događajima sa prostora ex Jugoslavije, Bosne i Hercegovine ili tešanjskog teritorija. Hronološki pristup i selekciju ratnih događaja vršili smo po vlastitom nahodjenju.

Knjiga, pored uvoda i zaključnih razmatranja, recenzija uglednih znanstvenika, sadrži šest poglavlja, koji su, u izvjesnom smislu, međusobno kompaktilni. Knjigu oplemenjuje veći broj priloga, među kojima je i foto-album ratnih prikaza.

U prvom poglavlju pod naslovom *Hronologija disolucije SFRJ*, honološki je prikazana disolucija Socijalističke federativne republike Jugoslavije, odnosno značajni događaji koji su neposredno prethodili postepenim stvaranjem uslova za njen konačni raspad u 1991. odnosno početkom 1992. godine. Datum i događaji, odabrani po vlastitom izboru, smješteni su u vremenski okvir od 1980. (od smrti Josipa Broza, 4.5.1980) do izvršenja agresije na međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu, početkom aprila 1992. godine.

Drugo poglavlje, također, predstavlja hronologiju značajnih datuma i događaja koji su obilježili stanje u Bosni i Hercegovini od početka agresije do kraja rata, do potpisivanja Mirovnog sporazuma u Daytonu. U ovaj vremenski i prostorni okvir svrstani su događaji koji su imali značajnu ulogu u pogledu vođenja Odbrambenog rata ka konačnom cilju – očuvanosti suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Neki od njih su: donošenje odluka legitimnih državnih organa o proglašenju ratnog stanja, mobilizaciji, formiranju Armije Republike Bosne i Hercegovine i njenih organizacionih sastava, formiranje brigada, divizija i korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, pregovaračke aktivnosti predstavnika zaraćenih strana, aktivnosti i uticaj međunarodne zajednice na stanje ratom zahvaćenog prostora, donošenje rezolucija Ujedinjenih nacija za normaliziranje stanja, osnivanje koncentracionih logora od strane agersora, kao i druga značajna pitanja.

Treće poglavlje pod naslovom *Tešanj, 1992 – 1995.*, najobimnije je, i sadrži više cjelina u formi odjeljaka i pododjeljaka. Svaka cjelina ima svoju posebnost u prikazu šire tešajske ratne stvarnosti. Osim skraćene verzije hronologije datuma i događaja koji su značajno obilježili odbranu tešanjskog prostora, poglavlje obuhvata i: ulogu i značaj policije Tešnja u odbrani Bosne i Hercegovine, razvoj organizacionih struktura ratnih jedinica, te funkcionisanje zdravstvene zaštite i rad Ratne bolnice,

rad škola. Posebnu cjelinu čini i tzv. „Tešanjski džep“ u opsjednutom stanju, funkcionisanje namjenske proizvodnje. U ovom poglavlju smješteni su dijelovi o stradanjima boraca i civilnog stanovništva tokom rata, nosioci javnih dužnosti u općini, pred i tokom rata, te svi ratni komandanti štabova teritorijalne odbrane, brigada, Operativne grupe i Divizije.

Sadržaji ovog poglavlja umnogome upotpunjuju sliku o vođenju Odbrambenog rata (1992 – 1995) na tešanjском prostoru i potkrepljuje činjenicu da je odbrana ovog prostora plaćena visokom cijenom (stradanjem u ljudstvu: 436 šehida-poginula borca, 145 smrtno stradalih civila, 590 RVI, teška materijalna razaranja) i značajno doprinijela odbrani države Bosne i Hercegovine.

U četvrtom poglavlju, u kratkom osvrtu, prikazani su povijesni genocidi nad Bošnjacima, počev od prvog (1683 – 1699) do desetog, posljednjeg, 1992 – 1995., odnosno genocida u Srebrenici. Dio ovog poglavlja posvećen je i učinjenim masakrima nad Bošnjacima tokom zadnjeg rata, širom Bosne i Hercegovine. Uz dužni pijetitet prema svim nastradalim u masakrima, ipak u nedostatku relevantnih podataka, poglavlje nije obuhvatilo sve masakre u kojima je stradalo bošnjačko stanovništvo.

U posljednjem, petom poglavlju, monografski su predstavljeni dobitnici najvećih ratnih priznanja općina Tešnja, Teslića i Doboj Juga. U kategorijalnom kontekstu obuhvaćeni su dobitnici priznanja: „Zlatni ljiljan“, „Srebreni štit“, „Zlatna policijska značka“ i „Srebrena policijska značka i zvizdza“ .

U ovoj publikaciji svoju posebnost imaju **prilozi** koji su smješteni u šesto poglavlje. Posebnost time više što pružaju znatan izvor informacija o tretiranom periodu. Izvorno su dati faksimili – ratni propisi i druga strateška dokumenta općinskih organa vlasti s početka ratnog perioda, te naređenja komandi nadležnih vojnih jedinica u općini, o stavljanju svih struktura odbrambenog sistema u funkciju odbrane, sa ukupnim ljudskim i materijalnim potencijalom.

Također, ovo poglavlje obuhvata prilog o pojašnjenju pojedinih pojmova koji su obilježavali ratno stanje, zatim fragmente iz zaključka knjige akademika Smaila Čekića, bitnih za shvatanje izvršenja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, ideologijama agresora čiji je cilj imao podjelu Bosne i Hercegovine. Knjigu oplemenjuju i dva posebna priloga: odabrane pjesme o ratnim jedinicama Operativn grupe „7 – Jug“, te mini foto – album ratnih prizora.

I na kraju, ako bi postavili pitanje “Šta će **na sve ovo** reći historija? Historija će lagati, kao i obično”(Bernard Shaw²). Da ova izreka ne bi i dalje bila cinična i neutemeljena i da naše nove mlade generacije ne bi bile obmanjivane iskrivljivanjem povijesnih činjenica zato smo se potrudili da javnosti, posebno njenim **mladim naraštajima**, damo **na upotrebu** ovo specifično djelo, pod navedenim naslovom, koje će, bar donekle, dorasvijetliti neke od predrasuda o najtežem vremenu (1992 – 1995) države Bosna i Hercegovine kroz koje je prošla u svom milenijunskom postojanju i opstajanju.

Mr. sc. Sakib Kurtić

² Shaw, Gerge Bernard, irski književnik (1856 – 1956) *Enciklopedija – opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, Knjiga XVIII, Pro Leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2007., str. 79.

I

HRONOLOGIJA DISOLUCIJE SFRJ

(Odabrani datumi i događaji)

1980 – 1992.

I HRONOLOGIJA DISOLUCIJE SFRJ

(Odabrani datumi i događaji)

Uvodni pristup

Disolucija³ Socijalističke federativne republike Jugoslavije (SFRJ) predstavlja niz povijesnih događaja koji su otpočeli tokom 80-tih godina XX stoljeća i koji su doveli do prestanka pravnog postojanja SFRJ kao ustavotvorne države. Raspadom SFRJ nastalo je sedam novih država: BiH, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Makedonija, Slovenija i Srbija na području Jugoistočne Evrope. Za većinu njih, vrijeme njihovog nastanka obilježeno je ratnim sukobima i nasiljem, gubitcima u ljudstvu, velikim materijalnim stradanjima i najvećem valu izbjeglica koji se desio u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

Poslije smrti Edvarda Kardelja (1979)⁴ i Josipa Broza Tita (1980) u SFRJ-i ubrzano se uvode vanredne političke i ekonomske mjere. Devalvacija dinara, zabrana uvoza mnogih proizvoda široke potrošnje i dr., kao posljedica teške ekonomske krize, dovela je do uzburkavanja socijalnih i etničkih problema osobito u ekonomsko manje razvijenim područjima. U 1981. godini na Kosovu izbijaju nemiri i demonstracije, koje su predvodili pripadnici albanske nacionalnosti, zahtijevajući status republike Kosovo. Onodobne federalne vlasti su odgovorile nasilnim gušenjem demonstracija u kojima je nastradalo na desetine demonstranata. I ovi nemiri na Kosovu su upotpunili jednu veoma složenu političko-sigurnosnu i ekonomsku situaciju u državi.

Tako već 19.2.1982. godine na plenumu Centralnog komiteta SK Srbije proglašava se teritorijalno jedinstvo SR Srbije. U međuvremenu Savezna vlada uvodi dugoročni program ekonomske stabilizacije.

Godine 1986. u javnost izlazi *Memorandum SANU* (Srpska akademija nauke i umjetnosti), a srbijanski državni vrh se radikalizira dolaskom Slobodana Miloševića (1987) na vlast. Nakon dolaska na vlast Slobodana Miloševića nastaje čistka u srbijanskom političkom vrhu. Tokom 1988/1989., započeo je program smjenjivanja lokalnih rukovodstava u Vojvodini, Crnoj Gori i Kosovu i postavljanje osoba koje su lojalne Miloševiću. Na taj način Milošević je dobio kontrolu nad četiri člana državnog Predsjedništva SFRJ od njih osam.

³ **DISOLUCIJA / RASPAD SFRJ** je ime za skup povijesnih događaja koji su započeti 1980. godine što je dovelo do prestanka funkcionisanja pravnog postojanja SFRJ kao dugovremenske ustavotvorne države. (https://hr.wikipedia.org/wiki/Raspad_SFRJ)

⁴ **EDVARD KARDELJ**, slovenački političar (Ljubljana, 27.I.1910 - Ljubljana, 10.II.1979).

Osnažen ovakvim stanjem srbijanski politički vrh je na 14. vanrednoj sjednici Centralnog komiteta SKJ 1990. godine htio nametnuti program centralističke SFRJ sa Srbijom kao dominantnom članicom. Na ovoj sjednici dolazi do raskola unutar CK SKJ. Delegati iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegoine i Makedonije napuštaju sjednicu poslije čega će, u izvjesnim vremenskim razmacima, uslijediti raspisivanje slobodnih demokratskih izbora. Nezavisne i samostalne države u 1991. postaju Slovenija, Hrvatska i Makedonija, a to isto postaje i Bosna i Hercegovina 1992.

Paralelno događajima u SFRJ srbijanski politički vrh vršio je mjere preoblikovanja JNA u srpsku vojsku koja je kasnije stavljena u funkciju stvaranja velike Srbije. Srpski politički i vojni vrh (JNA) nastojao je savezne države silom zadržati u Jugoslaviji. Ubrzo nakon proglašenja nezavisnosti počeo je sedmodnevni rat u Sloveniji, a zatim i u Hrvatskoj, potom i u BiH.

Vojni vrh je u tim sukobima djelovao bez vrhovnog komandanta. A tu ustavnu ulogu je imao predsjednik Predsjedništva SFRJ. U tom periodu predsjednik Predsjedništva SFRJ bio je Stjepan Mesić (Hrvatska). Još tri člana Predsjedništva su već 3.10.1991. odbili da budu u Predsjedništvu i donose odluke za upotrebu JNA u sukobima u Sloveniji, potom u Hrvatskoj, te u BiH. To su učinili: član Predsjedništva Janez Drnovšek (Slovenija), Vasil Tupurkovski (Makedonija), Bogić Bogičević (BiH), te Stjepan Mesić (Hrvatska). Krnje Predsjedništvo, tzv. „srpski blok“: Borisav Jović (Srbija), Branko Kostić (Crna Gora), Jugoslav Kostić (Vojvodina) i Sejdo Bajramović (Kosovo) su *de facto* bili pod kontrolom Slobodana Miloševića, koji je potpuno preuzeo vojnu i finansijsku kontrolu nad JNA.

Kao vremenski okvir disolucije SFRJ se uzima period od smrti Josipa Broza Tita 4.5.1980. godine do proglašenja Savezne republike Jugoslavije 27.4.1992. Ova hronologija obuhvata događaje iz tog perioda.

1980.

4. maj Josip Broz Tito, poslije višemjesečne bolesti, preminuo je u Kliničkom centru u Ljubljani. Prema 328. članu Ustava SFRJ, funkciju predsjednika Predsjedništva SFRJ kao kolektivnog šefa države preuzeo je Lazar Koliševski, dotadašnji potpredsjednik. Sahrani J.B. Tita prisustvovala su 142 državne delegacije na najvišem nivou.

Josip Broz Tito (Kumrovec, 25.5.1892 – Ljubljana, 4.5.1980) je jugoslovenski revolucionar, vojskovođa, državnik i smatra se jednim od najvažnijih ličnosti 20. stoljeća i uopće historije na prostorima Jugoslavije.

Bio je lider Komunističke partije Jugoslavije od 1937. do 1980., vođa Narodnooslobodilačke borbe naroda Jugoslavije od 1941. do 1945., te doživotni predsjednik Socijalističke federativne republike Jugoslavije, od 1953. do 1980. godine. Jedan je od osnivača Pokreta nesvrstanih.

10. juni Skupina od šezdesetak pisaca, pjesnika i javnih intelektualaca u Sloveniji potpisuje peticiju tražeći prostor za svoje intelektualne rasprave, koja bi ujedno uključila i pravo na političko kritiziranje (do tada je kritiziranje vlasti bilo kažnjivo Zakonom kao „verbalni delikt“).

1981.

11. mart Početak demonstracija na Kosovu, pod parolom „Kosovo – republika“ na kojima se traži proglašenje Kosova ravnopravnom i sastavnom republikom u okviru SFRJ. Demonstracije su se odvijale na prostoru cijele pokrajine Kosovo.

2. april Predsjedništvo SFRJ proglašava vanredno stanje na Kosovu i formira Združeni odred milicijskih snaga SSUP. Upućivanje ovih snaga na Kosovo predstavljalo je jednu zajednički realizovanu akciju u ovoj pokrajini. Kosovo je postalo test za provjeru temelja jugoslovenskog federalizma i međusobnih odnosa republičkih rukovodstava.

1982.

Maj U Ljubljani pokrenut časopis Nova revija. Ovaj događaj označen je kao početak postepene demokratizacije Slovenije.

1983.

12. april Episkopi Srpske pravoslavne crkve potpisuju peticiju protiv progona Srba na Kosovu.

1984.

1. januar Skupina od 26 slobodnih intelektualaca i javnih ličnosti zahtijeva promjenu Ustava u cilju zaštite slobode govora i javnog okupljanja.

1985.

1. maj Kao odgovor na pojavu albanskog nacionalizma dolazi do rasta srpskog nacionalizma koji poziva na zaštitu ugroženih Srba na Kosovu.

1986.

24. do 25. septembar Beogradski list *Večernje novosti* objavile radnu verziju *Memoranduma Srpske akademije nauka i umjetnosti*, jedan od najkontroverznijih dokumenata novijeg doba. Riječ je o analizi društvenih prilika u Jugoslaviji i položaju Srbije i srpskog naroda u njoj. Memorandum je dobio medijski tretman srpskog nacionalnog programa i kao takav žestoko kritikovan kako u zvaničnoj Srbiji, tako i u drugim republikama. Slobodan Milošević izabran je na mjesto predsjednika Saveza komunista Srbije.

1987.

Februar - Slovenački naučni i kulturni stvaraoci u časopisu *Nova revija* formulišu *slovenski nacionalni program* i projekat *civilnog društva*.

Tokom 1987. najveću političku i medijsku pažnju jugoslovenske javnosti privlačila je *Afera Agrokomerc* i stanje u ovom kombinatu.

Afera Agrokomerc - Kombinat *Agrokomerc* i njegova čelna ličnost Fikret Abdić, su, uz asistenciju onih koji će kasnije organizovati aferu i okrenuti je protiv BiH, ubacili velike količine tzv. nepokrivenih mjenica i time izvršili upad u platni promet zemlje.

U suštini to je značilo da proces protiv Fikreta Abdića i *Agrokomerca* iskorišten kao povod da se izvrši *politički obračun* sa braćom Pozderac, Hamdijom i Hakijom, kao uglednim Bošnjacima toga doba. Hamdija Pozderac je bio na funkciji potpredsjednika Prdsjedništva SFRJ, a istovremeno i na funkciji predsjednika Komisije za izradu novog ustava države. Bio je zagovornik za zadržavanje osnovnih principa u ustavnim odredbama iz Ustava od 1974. To nije odgovoralo rukovodstvu Republike Srbije, koje je ustavna rješenja iz 1974. smatralo najvećim protivnikom srpskog naroda i Srbije.

U organizovanoj kampanji obojica Pozderaca su, na različite načine, dovedeni u vezu sa *Agrokomercom* uz prljavu kampanju organizovanu iz Beograda uz najjače listove i druge medije.

Ishod svega toga bila je **ostavka** Hamdije Pozderca na sve funkcije u rukovodstvu Saveza komunista, u Predsjedništvu SFRJ i u Komisiji za izradu novog saveznog ustava, a potom hapšenje Hamdije i Fikreta Abdića.

23. do 24. septembar Na sjednici CK Saveza komunista Srbije, koja je imala dramatični karakter, prevladala velikosrpska agresivna struja na čelu sa Slobodanom Miloševićem, koji je tom prilikom izjavio da će brzo riješiti krizu na Kosovu.

1988.

19. juli U Novom Sadu održan prvi *miting solidarnosti* sa Srbima iz Kosova. Takvi mitinzi nazvani *događanja naroda* se šire po drugim gradovima Srbije, zatim i u druge republike, tako da se do 19.11. tekuće godine desilo 60 takvih *antibirokratskih revolucija* što je dovelo do smjene i ostavki političkih rukovodstava : SAP Vojvodine (6.10), SAP Kosovo (od septembra 1988. do januara 1989), te Crne Gore 10.1.1989., a na te funkcije dovedene osobe pokorne Slobodanu Miloševiću i provođenju velikosrpske politike.

Na mitinzima se vješto i planirano provlači teza o ugroženosti Srba, uvijek i svugdje, što se koristi kao efikasan instrument velikosrpske politike.

Antibirokratska revolucija označava politički razvoj u Srbiji krajem 80-tih godina 20. stoljeća, tokom kojih su organizirane velike demonstracije po svim većim gradovima u Srbiji. Osnovna odlika ovih demonstracija bio je zahtjev za ukidanjem autonomije Kosova i Vojvodine, snažna podrška tadašnjem prvom čovjeku SK Srbije, Slobodanu Miloševiću, te instrumentalizacija medija, prije svega, dnevnika *Politika*.

Vrhunac ovih događaja, bilo je okupljanje naroda na Gazimestanu povodom obilježavanja 600. godišnjice bitke na Kosovu 1989. godine. Pokušaj organiziranja sličnog mitinga u Sloveniji je spriječen. U Hrvatskoj su mitinzi u manjem obimu održavani u Kninu i drugim mjestima sa srpskom većinom, dok je u SR Bosna i Hercegovina antibirokratska revolucija imala neposredne implikacije kroz *aferu Agrokomerc* i smjenu tadašnjeg republičkog rukovodstva. Posljedica antibirokratske revolucije bila je ukidanje autonomije Kosova i Vojvodine, te postavljanje prosrpskog vođstva u tim pokrajinama i u Crnoj Gori.

Na ovaj način Srbija je osigurala podršku predstavnika tih područja u jugoslavenskim saveznim institucijama pokušavši da na taj način svoja politička stajališta nametne i ostalim jugoslavenskim

republikama. Antibirokratska revolucija bila je uvod u disoluciju SFRJ jer se rušenjem Ustava iz 1974. počinju zatezati odnosi između Srbije na jednoj i Slovenije i Hrvatske na drugoj strani, što je rezultiralo, najprije, raspadom SKJ a potom i oružanim sukobom na području Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

17. do 21. oktobar Širom Kosova masovne demonstracije Albanaca protiv srpskog nacionalizma i narušavanja autonomije Kosova. Zbog odbijanja da osude ove demonstracije smijenjeni su visoki partijski funkcioneri Kaćuša Jašari i Azem Vlasi, što je izazvalo još žešće proteste albanskog stanovništva.

1989.

19. januar Na Pleševici pokraj Samobora sastao se inicijativni krug Hrvatskog demokratskog zbora, iz kojeg je izrasla Hrvatska demokratska zajednica (HDZ).

28. februar U Beogradu održan veliki protualbanski miting uz istovremeno organizovanje *događanje naroda* u Kninu, gdje Srbi protestuju zbog navodne saradnje hrvatskih i slovenačkih političara s *albanskim separatistima* što je predstavljalo početke pobune Srba u Hrvatskoj.

17. mart U Skupštini SFRJ izabrano novo Savezno izvršno vijeće na čelu sa Antom Markovićem.

28. mart Skupština SR Srbije prihvatila amandmane na Ustav SR Srbije, kojima su SAP Vojvodina i SAP Kosovo prestale postojati kao autonomne pokrajine. Ovim činom oduzimanja Vojvodini i Kosovu statusa konstitutivnih jedinica jugoslovenske federacije, Skupština SR Srbije je praktično prekršila Ustav SFRJ iz 1974. i srušila temelje tako uređene SFRJ.

17. juni Nakon policijske zabrane osnivačkog skupa u hotelu *Panorama* (15.6), u prostorijama NK *Borac* na Jarunu utemeljena je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Za predsjednika ove stranke izabran je penzionisani general JNA dr. Franjo Tuđman.

28. juni Na Kosovu polju (Gazimestan)⁵ Srbi su proslavili šestotugodišnjicu bitke na Kosovu. U govoru okupljenim građanima (oko milion Srba), predsjednik SR Srbije Slobodan Milošević zaprijetio je *oružanim bitkama* :

Kosovsko junaštvo već šest vekova inspiriše naše stvaralaštvo, hrani naš ponos, neda nam da zaboravimo da smo jednom bili vojska velika, hrabra i ponosita, jedna od retkih koja je u gubitku ostala neporažena. Šest vekova kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama, one nisu oružane mada i takve nisu isključene, ali bez obzira kakve da su, one, bitke se ne mogu dobiti bez odlučnosti, hrabrosti i požrtvovanosti. Bez tih dobrih osobina koje su onda davno bile prisutne na Kosovo Polju.

9. juli Vjersko slavlje u Kninu pretvorilo se u skup Srba iz Hrvatske i drugih republika gdje su dominirala četnička obilježja i velikosrpske parole : *Ovo je Srbija; Ne damo te, zemljo Obilića, ne damo te bez krvoprolića.*

30. oktobar Članovi Predsjedništva SFRJ, Stipe Šušvar iz Hrvatske i Janez Drnovšek iz Slovenije, zatražili su aboliciju za uhićenoga Azema Vlasija, bivšeg visokog dužnosnika SAP Kosovo.

29. novembar Slovenske vlasti zabranile su javna okupljanja, kako bi spriječile održavanje najavljenog mitinga u Ljubljani, za 1.12. tekuće godine. Srbijanske institucije pozvale su na prekid svih veza – privrednih, kulturnih i drugih sa Slovenijom.

6. decembar Na izbornoj sjednici Skupštine SR Srbije Slobodan Milošević je proglašen za predsjednika Predsjedništva Srbije, jer je na prethodno održanom referendumu, sa formalno većim brojem kandidata, dobio 86 % glasova.

⁵ **GAZIMESTAN** je uzvišenje na sjeveroistoku Prištine (626 m), pet kilometara od grada, s desne strane magistrale za Kosovsku Mitrovicu. Na njemu je vođena Kosovska bitka na Vidovdan 1389. godine. Na uzvisini je Spomenik kosovskim junacima, koji je podigla Narodna Republika Srbija 1953. Na Gazimestanu je, o Vidovdanu, 1989. godine održana proslava 600. godišnice Kosovske bitke kojoj je prisustvovalo oko million ljudi. Neki historičari i bivši jugoslovenski političari smatraju da je tada Slobodan Milošević u svom govoru najavio raspad SFR Jugoslavije. (<https://co-mmons.wikipedia.org./-wiki/File:Gazimestan5jpg>)

1990.

1. januar Denominirana je valuta SFRJ - 10.000 dinara postalo je 1 dinar. Građanima je omogućena kupovina deviza u bankama po kursu 1 DM = 7 dinara, a 1 USD = 12 dinara.

20. do 23. januar U Beogradu je održan 14. vanredni kongres SKJ. Zbog nametanja političkih odluka srbijanskog rukovodstva. Kongres je napustila slovenska, a zatim i hrvatska delegacija.

Februar – mart - Mitinzi Srba (iz Hrvatske, BiH, Srbije) zaoštrili su političku situaciju u Jugoslaviji. Na Kosovu je uvedeno vanredno stanje. Ubijen je veći broj albanskih demonstranata.

1. februar Kosovo na ivici građanskog rata. Vojska izlazi na ulice u nekoliko kosovskih gradova. Bilans stradalih: 27 poginulih i 54 povrijeđena demonstranta, te 1 poginuli i 43 povrijeđena policajca.

4. februar Miting Srba u Karlovcu po prepoznatom scenariju „**dogođanja naroda**“.

6. februar Pripadnici *Združenog odreda Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove* Jugoslavije iz Slovenije napuštaju Kosovo.

14. februar Sabor SR Hrvatske usvojio je amandmane 53 do 63 na Ustav kojim je ozakonjen višestranački sistem u ovoj republici.

17. februar U Kninu osnovana Srpska demokratska stranka za čijeg je predsjednika izabran Jovan Rašković, po zanimanju psihijatar. Istovremeno na Kosovu uvedeno vanredno stanje. U demonstracijama ubijen veći broj demonstranata.

24. februar Održan prvi opći sabor Hrvatske demokratke zajednice (HDZ), na kojem dr. Franjo Tuđman izjavljuje: *NDH nije bila samo kvinsliška tvorba i fašistički zločin, već i izraz povijesnih težnji hrvatskog naroda.*

25. februar Osnovana Hrvatska stranka prava (HSP) pod vođstvom Dobroslava Parage i Ante Paradžika.

8. mart Skupština Republike Slovenije donijela Odluku kojom se briše riječ *socijalistička* iz naziva ove republike.

3. april Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske donijelo je odluku o povlačenju sa Kosova Odreda milicije Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova Hrvatske iz sastava Združenog odreda Saveznog sekretarijata unutrašnjih poslova Jugoslavije.

8. april U Sloveniji održani parlamentarni i predsjednički izbori. Na ovim prvim višestranačkim izborima u poslijeratnoj Jugoslaviji većinu poslaničkih mjesta od 55% u Skupštini je osvojila ujedinjena opozicija DEMOS. Milan Kučan, dotadašnji predsjednik SK Slovenije, izabran je za predsjednika republike u trećem izbornom krugu.

16. april Republički Sekretarijat unutrašnjih poslova Srbije preuzeo je sve poslove javne i državne bezbjednosti na Kosovu.

19. april Predsjedništvo SFRJ ukinulo vanredno stanje na Kosovu i amnestiralo 108 političkih zatvorenika. Poslije toga je uslijedila oslobađajuća presuda za Azema Vlasija.

22. april U Republici Hrvatskoj održan **prvi krug** višestranačkih izbora.

23. april U **drugom krugu** predsjedničkih izbora u Republike Sloveniji Milan Kučan dobio 58 % glasova i izabran za predsjednika Republike Slovenije.

6. do 7. maj Na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj (nakon 1938), uvjerljivo je pobijedila Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). U dva izborna kruga, tzv. većinskim izbornim sustavom, birani su poslanici za Sabor SRH i općinske skupštine. U prvom izbornom krugu HDZ je dobio 42 %, SDP 25 %, a Koalicija narodnog sporazuma 14 % glasova; u drugom izbornom krugu HDZ je postigao apsolutnu većinu (osvojio je 196, SKH-SDP 66, a ostale stranke 69 zastupničkih mjesta u Saboru).

13. maj Zbog velikih nereda na stadionu i sukoba između hrvatskih i srpskih navijačkih grupa, u Zagrebu je prekinuta utakmica Prve jugoslavenske nogometne lige između Dinama i Crvene zvezde. Bio je to početak raspada zajedničkih jugoslavenskih sportskih liga.

14. maj Prema nalogu Saveznog sekretarijata za narodnu obranu (SSZNO) iz Beograda, Bosni i Hercegovini je oduzeto naoružanje Teritorijalne obrane (TO) i smješteno u skladišta JNA.

15. maj 1990. Borislav Jović preuzeo dužnost predsjednika Predsjedništva SFRJ u narednom jednogodišnjem mandatu od dotadašnjeg Janeza Drnovška iz Republike Slovenije, dok je Stipe Šušteršič novi potpredsjednik Predsjedništva SFRJ.

26. maj U Sarajevu osnovana Stranka demokratske akcije (SDA). Za predsjednika stranke izabran Alija Izetbegović.

30. maj Održana je konstituirajuća sjednica višestranačkoga Sabora SR Hrvatske. Sabor je za predsjednika Predsjedništva SR Hrvatske izabrao dr. Franju Tuđmana.

27. juni Skupština opštine Knin donijela je odluku o osnivanju tzv. Zajednice općina sjeverne Dalmacije i južne Like, kojoj su mogle pristupiti i druge hrvatske općine sa srpskim stanovništvom. U pojedinim općinskim vijećima vijećnici iz HDZ-a i SDP-a suprotstavili su se tome. Ustavni sud SR Hrvatske poništio je odluku Skupštine općine Knin.

2. juli Slovenska Skupština usvojila je *Deklaraciju o punoj suverenosti države Republike Slovenije*. Skupština Kosova proglasila je Kosovo republikom (*ravnopravnom i nezavisnom jedinicom jugoslavenske federacije*), na što je Srbija odgovorila vojno-policijskim terorom.

12. juli U Sarajevu je osnovana Srpska demokratska stranka (SDS). Za predsjednika stranke izabran je Radovan Karadžić.

17. juli U Beogradu, u Sava-centru, održan Prvi kongres Socijalističke partije Srbije (SPS). Za predsjednika ove nove partije izabran je Slobodan Milošević.

25. juli Sabor SR Hrvatske usvojio je amandmane (64 - 75) na Ustav, prema kojima je Republika Hrvatska postala suverena država. Iz naziva države ukinuta je riječ *socijalistička*, utvrđen je novi ("povijesni") grb (šahovnica) i zastava, a promijenjeni su i nazivi državnih dužnosti (predsjednik Predsjedništva postaje predsjednik, Izvršno vijeće Sabora - Vlada RH, republički sekretar - ministar).

U Srbcu održan sabor Srba na kojem je usvojena *Deklaracija o suverenosti i autonomiji srpskog naroda*, te osnovano *Srpsko nacionalno vijeće*. Među 5. 000 prisutnih mogle su se vidjeti srpske zastave sa četiri S, dok se Šešelj pojavio sa četničkom zastavom..

29. juli Predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Ante Marković, na mitingu na Kozari, objavljuje osnivanje sopstvene stranke – *Savez reformskih snaga Jugoslavije*.

13. august Na refernedumu u Duvnu građani se izjasnili da ovo mjesto ponovo dobije ime Tomislavgrad.

18. augusta Uz prisustvo 5.000 ljudi u sarajevskoj Skenderiji osnovana Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) Bosne i Hercegovine.

20. august Savezno izvršno vijeće Jugoslavije zahtijeva (traži) od nadležnih vlasti u Republici Hrvatskoj da ne sprečavaju provođenje plebiscita srpskog naroda u Kninskoj krajini, zahtijevajući i sklanjanje barikada na tom području.

25. august Na vanrednom zasjedanju Hrvatskoga sabora done-sena je odluka o opozivu Stipe Šuvara iz Predsjedništva SFRJ. Umjesto njega za hrvatskog člana Predsjedništva SFRJ, Sabor je izabrao Stjepana Mesića.

16. septembar Na predizbornom skupu Stranke demokratske akcije u Velikoj Kladuši, predsjednik ove stranke, Alija Izetbegović, pored ostalog istakao je: *Ukoliko se Slovenija i Hrvatska izdvoje iz sastava SFRJ, Bosna i Hercegovina neće ostati sa ostatkom Jugoslavije*.

18. septembar Izvršene personalne promjene u Hrvatskoj demokratskoj zajednici BiH. Na mjesto opozvanog predsjednika Davorina Petrinovića, za predsjednika stranke (vršilac dužnosti) izabran je Stjepan Kljuić.

28. septembar U Sava centru u Beogradu, na svečan način, usvojen i proglašen novi Ustav Republike Srbije, kojim pokrajine gube elemente državnosti i postaju oblik teritorijalne autonomije.

4. oktobar Pripadnici vojne policije (JNA) zauzeli zgradu Republičkog štaba TO Slovenije, u centru Ljubljane.

6. oktobar Objavljen projekat konfederalnog modela Jugoslavije, kojeg su dva predsjedništva (Hrvatske i Slovenije), 3. oktobra dostavila Predsjedništvu SFRJ. Jugoslavija bi se trebala preustrojiti u savez suverenih država.

19. oktobar Predsjedništvo SR Bosne i Hercegovine, shodno

naređenju Generalštaba oružanih snaga SFRJ, donosi odluku o povlačenju naoružanja i opreme TO u vojne magacine JNA. Ovu odluku nisu ispoštovala 23 općine sa većinskim hrvatskim stanovništvom i 17 općina sa većinskim srpskim stanovništvom.

Godine 1988. materijalno-tehnička sredstva TO SR Bosne i Hercegovine bila su smještena u 632 razna objekta i to: u 148 objekata JNA, 383 objekta radnih organizacija, 71 objektu Republičkog MUP-a i u 30 objekata TO.

TO SR Bosne i Hercegovine tada je raspolagala oko 270.000 cijevi streljačkog naoružanja, 18.240 minobacača, ručnih bacača i protivavionskih topova, 211 protivoklopnih i protivavionskih raketa, oko 85.000.000 metaka za streljačko naoružanje, 580 tona minskoeksplozivnih sredstava i municije kalibra preko 14,5 mm i preko 2.000 sredstava veze. Vrijednost navedenih materijalno-tehničkih sredstava procijenjena je na 600 miliona US dolara. Tek u martu 1992. godine Predsjedništvo SR Bosne i Hercegovine preispitalo je odluku od 19. oktobra 1990. i stavilo je van snage, zahtijevajući početak pregovora sa JNA o vraćanju naoružanja TO.

31. oktobar U Banja Luci održana promocija Srpske demokratske stranke, kojom prilikom je Radovan Karadžić (u svojstvu predsjednika stranke) izjavio: *Nema nezavisne države Hrvatske, a isto tako Nema ni nezavisne države Bosne i Hercegovine.*

18. novembar i 4. decembar Održani su prvi slobodni izbori u Socijalističkoj republici Bosni i Hercegovini, na kojima su najveći broj glasova dobile nacionalne stranke. Stranka demokratske akcije (osnovana 26. maja 1990) - 37,8 % (86 poslaničkih mjesta), Srpska demokratska stranka (osnovana 12. jula 1990) - 26,5 % (72 mjesta), Hrvatska demokratska zajednica (osnovana 18. avgusta 1990) - 14,7 % (44 mjesta), Reformirani komunisti - 6 % (20 mjesta), Savez reformskih snaga Ante Markovića 5,6 % (13 mjesta).

19. novembar U Beogradu osnovan Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju, čiji su članovi bili uglavnom penzionisani i aktivni oficiri JNA.

9. decembar Na prvim višestranačkim izborima u SR Srbiji Slobodan Milošević, kao kandidat Socijalističke partije Srbije, dobio je 65 % glasova i time izabran za predsjednika ove republike.

19. decembar Stranka demokratske akcije Bosne i Hercegovine kandidovala Aliju Izetbegovića, predsjednika stranke, za predsjednika

Predsjedništva SR Bosne i Hercegovine. Time su otklonjene sve pretpostavke da bi budući predsjednik mogao biti Fikret Abdić koji je na izborima dobio najviše glasova.

20. decembar Održano zasjedanje Skupštine SR Bosne i Hercegovine kojom prilikom je uspostavljena nova zakonodavna i izvršna vlast u Bosni i Hercegovini. Za nosioce najviših državnih organa izabrani su: Alija Izetbegović (SDA), predsjednik Predsjedništva SR Bosne i Hercegovine; Momčilo Krajišnik (SDS), predsjednik Skupštine SR Bosne i Hercegovine i Jure Pelivan (HDZ), predsjednik Vlade SR Bosne i Hercegovine.

ALIJA IZETBEGOVIĆ (1925 – 2003)

Rođen 8. augusta 1925. godine u Bosanskom Šamcu. Završio studij prava. Nakon prvih višepartijskih parlamentarnih izbora u Bosni i Hercegovini 1990. godine izabran je za predsjednika Predsjedništva SR Bosne i Hercegovine, kao predstavnik Stranke demokratske akcije iz redova bošnjačkog naroda.

Kao predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine i predsjednik Stranke demokratske akcije zalagao se za provođenje Referenduma o nezavisnosti i budućem statusu Bosne i Hercegovine, održanom 29. februara i 1. marta 1992. godine, na osnovu kojeg su Ujedinjene nacije i Evropska zajednica priznale nezavisnost i samostalnost Republike Bosne i Hercegovine.

Bio je na čelu Armije Republike Bosne i Hercegovine i bošnjačkog naroda u BiH tokom Odbrambenog rata 1992-1995. i u tom pogledu ima velike zasluge u odbrani Bosne i Hercegovine, njenom opstanku i kontinuitetu njene opstojnosti.

Alija Izetbegović je nedvosmisleno jedan od najvećih državnika i mislilaca modernog bosanskohercegovačkog doba, prvenstveno simbolizira borbu Bosne i Hercegovine za njenu opstojnost, afirmaciju bošnjačkog nacionalnog identiteta, borbu za demokratiju, ljudska prava i slobodu svakog čovjeka.

Umro je 19. oktobra 2003. godine u Sarajevu. Ukopan na mezarju „Kovači“ u Sarajevu.

Mezar Alije Izetbegovića

23. decembar Na održanom plebiscitu u Sloveniji, građani ove Republike su sa 93, 2 % se izjasnili za istupanje iz SFRJ.

1991.

9. januar Predsjedništvo SFRJ izdaje naredbu o rasformiranju svih neregularnih oružanih snaga i vraćanje oružja ilegalno unijetog u zemlju jedinicama JNA. Bilo je to direktno upereno protiv legalnih sastava snaga sigurnosti Republike Hrvatske i Republike Slovenije, te su se Slovenija i Hrvatska izjasnile da neće dozvoliti sprovođenje ove naredbe na svojoj teritoriji, jer bi predstavljalo uplitanje JNA u nadležnosti MUP-a

20. januar Ministri odbrane i unutrašnjih poslova Republike Slovenije i Republike Hrvatske potpisali su dogovor o međusobnoj vojnoj saradnji.

22. januar U Beogradu su počeli razgovori o budućnosti Jugoslavije između delegacije BiH i Srbije. Na čelu delegacija bili su Alija Izetbegović i Slobodan Milošević.

25. januar Emitovanjem dokumentarnog materijala Informativnog centra Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu (SSNO) jugoslovenska javnost upoznata sa detaljima o ilegalnom uvozu oružja u Hrvatsku. U to vrijeme u JNA se na odsluženju vojnog roka nalazilo oko 190.000 vojnika, dok je u stalnom sastavu bilo oko 55.000 lica. JNA je u Sloveniji imala 12.500 vojnika, u Hrvatskoj 50.000, BiH 21.700, Makedoniji 22.700, Srbiji bez pokrajina 32.000, Crnoj Gori 6.900, Kosovu 9.600 i Vojvodini 14.000. Prema podacima SSNO za 1991. godinu od ukupno aktivnih 25.500 oficira u JNA 54,3 % su Srbi, od čega je više od jedne trećine iz Hrvatske i BiH, 11,35% Hrvati, 10,5% Jugosloveni, 6,9% Makedonci, 6% Crnogorci, 4,9% Muslimani, 2,4% Slovenci, 1,2% Albanci.⁶

30. januar Na zasjedanju Skupštine Bosne i Hercegovine, Stranka demokratske akcije predložila *Deklaraciju o državnom suverenitetu i nedjeljivosti Bosne i Hercegovine*.

Istovremeno, u Beogradu nastavljeni razgovori o političkoj budućnosti Jugoslavije. Bio je to drugi krug *YU samita*.

⁶ LAVIRINTI KRIZE – *Preduslovi demokratske transformacije SR Jugoslavije*, priredili: Slobodan Samardžić, Radmila Nakarada i Đuro Kovačević, Institut za evropske studije Beograd, 1998., str. 504-505.

24. februar Nakon završetka XI kongresa Saveza komunista Bosne i Hercegovine, ova politička partija transformiše se u Socijal-demokratsku partiju Bosne i Hercegovine.

28. februar U Skupštini Bosne i Hercegovine odvijala se višesatna rasprava o prijedlogu *Deklaracije o suverenosti i nedjeljivosti Republike Bosne i Hercegovine*, koju je predložila Stranka demokratske akcije, a poslanici su upoznati i sa stavom ove stranke da se opredjeljuje za jugoslovensku konfederaciju.

3. mart U Banja Luci, pred 50.000 prisutnih, održan miting Srpske demokratske stranke pod nazivom *Bosna i Hercegovina u Jugoslaviji*. Tom prilikom predsjednik Stranke Radovan Karadžića je, pored ostalog, izjavio: *Za srpski narod izvan Federativne Jugoslavije postoji još jedna opcija – velika Srbija*.

3. mart U SR Bosni i Hercegovini stigle malobrojne jedinice UNPROFOR-a. Predsjednik Predsjedništva SR Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović u Sarajevu je primio komandanta UNPROFOR-a Satiša Nambijara.

9. mart U Beogradu održan miting kojeg su organizirale opozicione stranke koji je završen krvavim obračunom demonstranata i policijskih snaga, pri čemu su poginuli jedan demonstrant i jedan milicioner. Po nalogu Predsjedništva SFRJ, na zahtjev srpske vlasti, na ulice su izašli tenkovi. Uslijedila su hapšenja. Lider najjače opozicione stranke - *Srpski pokret obnove* (SPO) Vuk Drašković je uhapšen.

15. mart Nakon velikih demonstracija u Beogradu od 9.3. u kojima je intervenirala i vojska, na sjednici Predsjedništva SFRJ, vojni vrh zatražio je uvođenje vanrednog stanja. Uvođenje vanrednog stanja onemogućili su članovi Predsjedništva iz: Hrvatske, Slovenije, Makedonije i BiH. Presudan je bio glas predstavnika BiH, Bogića Bogićevića. Borisav Jović, *razočaran* neuspjehom planiranog vojnog udara daje ostavku.

20. mart Skupština Srbije odbila je ostavku Borisava Jovića na članstvo u Predsjedništvo SFRJ, koji se vraća na dužnost, a dan kasnije Skupština je izabrala Sejdu Bajramovića za člana Predsjedništva SFRJ kao predstavnika SAP Kosovo.

21. mart Na proširenoj sjednici Predsjedništva SFRJ, Sedmi *YU samit*, postignut je dogovor da predsjednici republika započnu pregovore o budućnosti Jugoslavije.

24. mart U Karađorđevu se sastali Predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman i predsjednik Republike Srbije Slobodan Milošević. Na sastanku, koji je organiziran uz strogu diskreciju, dogovorena je podjela SR Bosne i Hercegovine, čime bi se trebalo trajno riješiti jugoslavensko, odnosno srpsko - hrvatsko pitanje u regionu. Jedan od konkretnih zaključaka sastanka u Karađorđevu odnosio se na predaju Bosanskog Broda, Dervente i Odžaka Srbima, dok bi ovi zauzvrat prepustili Hercegovinu Hrvatima. Tako su stečeni uslovi za stvaranje tzv. *posavskog koridora* koji će tokom rata 1992. godine, u operaciji *Vidovdan* uspostaviti snage bosanskih Srba.

Koridor je sve do završetka sukoba u Hrvatskoj i Republici BiH korišten za snabdijevanje srpskih snaga na područjima Bosanske krajine i snaga samoproglašene Republike Srpske Krajine, na području Republike Hrvatske.

28. mart U skladu sa dogovorom da predsjednici republika i pokrajina započnu pregovore o budućnosti Jugoslavije, postignut na sjednici Predsjedništva SFRJ, održan je u Splitu prvi od ukupno 6 takvih susreta tokom narednih mjeseci. Ni tada, ni na sljedećim susretima (Beograd - 4.4., Brdo kod Kranja - 11.4., Ohrid - 18.4., Cetinje - 29.4. i Sarajevo - 6.6), kao ni na posebnim susretima Tuđman - Milošević - Izetbegović, nije postignut sporazum i spriječen rat.

31. mart Na sjednici Glavnog odbora Stranke demokratske akcije u Sarajevu, osnovana *Patriotska liga* Bosne i Hercegovine. Bošnjačko vođstvo službeno pristupa pripremama za odbranu zemlje kad se na kongresu Stranke demokratske akcije u Sarajevu - Dom policije osniva *Savjet za nacionalnu odbranu*. Savjet je organizator *Patriotske lige* (PL) koja predstavlja začetak Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Formacijski sastav PL ukazuje da je u teritorijalnom organizovanju djelomično preuzet model organizacije teritorijalne odbrane. Razgranatost PL-a na području cijele Republike trebala je osigurati pravodoban i odlučni otpor agresiji u svim dijelovima BiH.

Kao znak raspoznavanja, pripadnici su koristili amblem na kojem se nalazi grb Bosne i Hercegovine iznad kojeg piše *Patriotska liga*. Veoma su značajni doprinosi koje je ova formacija dala u odbrani grada Sarajeva i sprečavanju zločina nad građanima Sarajeva. Patriotska liga

formalno-pravno prestaje da djeluje osnivanjem Armije Republike Bosne i Hercegovine.

8. maj Skupština Slovenije uputila Skupštini SFRJ izjavu o razdruženju od Jugoslavije, koje bi se obavilo najkasnije do 26. juna tekuće godine.

15. maj Na sjednici Predsjedništva SFRJ nije izabran predsjednik jer za Stjepana Mesića nije glasala većina, pa je tako formalno država ostala bez šefa države. Srpsko-crnogorski blok odbio je potvrditi Stjepana Mesića za predsjednika (redovna procedura zamjene predsjednika Predsjedništva SFRJ), čime je blokiran rad Predsjedništva SFRJ.

29. maj Skupština Slovenije usvojila Rezoluciju za sporazumno razdruživanje od SFRJ.

29. maj Predsjednik Srbije Slobodan Milošević daje instrukciju predsjedniku SDS-a (Srpska demokratska stranka) Radovanu Karadžiću da jedinice srpske teritorijalne odbrane i dobrovoljačke jedinice u SR Bosni i Hercegovini stavi na raspolaganje JNA (Jugoslavenskoj narodnoj armiji), kako bi se uspješno realizirao plan *RAM*. Radovan Karadžić dao je naredbu općinskim odborima SDS-a u SR BiH o mobilizaciji rezervnog sastava policije, teritorijalne odbrane i dobrovoljaca, kao i naredbu o stavljanju tih formacija pod komandu JNA.

6. juni BiH i Makedonija dali su prijedlog o *zajednici jugoslavenskih republika* (Platforma: „Izetbegović-Gligorov“), koji nije prihvaćen. U tom razdoblju plan o koordiniranom izlasku triju republika (Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine) iz jugoslavenske federacije nije prihvatio predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović. Također, vođeni su pregovori između Slobodana Miloševića i Adila Zulfikarpašića - tzv. beogradska inicijativa o ostajanju BiH u *krnjoj* Jugoslaviji (ako iz nje istupe Hrvatska i Slovenija). Zulfikarpašićevu *povijesnu inicijativu* odbacila je Stranka demokratske akcije, na čelu sa predsjednikom Alijom Izetbegović.

9. juni Nakon upada paravojskih formacija SAO Krajine (Srpska autonomna oblast na području Hrvatske) na teritoriju SR BiH, Predsjedništvo SR BiH na sjednici u Sarajevu osudilo taj čin konstatirajući da je narušen teritorijalni integritet i suverenitet Socijalističke republike BiH.

10. juni U Domu policije u Sarajevu održan politički skup oko 400 predstavnika Bošnjaka sa teritorije Jugoslavije. Tom prilikom je uočeno da je srpski nacionalistički korpus na pragu realizacije mračnih genocidnih ciljeva i da zaštita Bošnjaka i SR BiH podrazumjeva dobro političko i vojno organizovanje. Na skupu je formirano Vijeće odbrane muslimanskog naroda. Kasnije je oformljeno vojno krilo Vijeća nacionalne odbrane Patriotska liga (PL). Patriotska liga će u narednim mjesecima raditi na organiziranju štabova i jedinica. Aktivnosti PL u to vrijeme su se svodile na organiziranje i okupljanje patriotski orijentisanih grupa i pojedinaca.

12. juni U Splitu održan sastanak tri predsjednika: Tuđman – Milošević - Izetbegović, kao još jedan u nizu pokušaja mirnog razrješenja jugoslovenske krize. Na ponuđene prijedloge o kantonizaciji BiH Izetbegović odbio razgovore

25.juni Republika Hrvatska i Republika Slovenija proglasile nezavisnost čime je ubrzana disolucija SFR Jugoslavije. Države Evropske zajednice inicirale su formiranje komisije koja je ispitala da li jugoslavenske republike, koje su tražile nezavisnost, zadovoljavaju kriterije koje se odnose na ustavnu zaštitu manjina (Arbitražna komisija Haške konferencije Evropske zajednice o Jugoslaviji). Komisijom je predsjedavao predsjednik Ustavnog suda Republike Francuske Robert Badinter.

27. juni Počela je oružana agresija JNA na Sloveniju. Nakon 5 dana sklopljeno je primirje. U sukobima u Sloveniji poginulo je 65 ljudi: 37 pripadnika JNA, 12 pripadnika slovenske TO i policije te 16 civila (od toga deseterica stranaca, vozača kamiona, koji su bili blokirani na cestama); ranjeno je 330 osoba. Tih dana širom Slovenije pripadnici TO su barikadama na saobraćajnicama spriječavali kretanje trupa JNA ka graničnim prelazima. Predsjedništvo Slovenije je akcije JNA ocijenilo kao akt agresije na nezavisnost Slovenije i pozvalo stanovništvo na pružanje otpora. Praktički, Slovenija se našla u ratu.

Jugoslavenska narodna armija (JNA) napala jedinice slovenačke teritorijalne odbrane.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Havijer Perez de Kueljar izrazio zabrinutost da bi prerano i selektivno priznavanje nezavisnosti jugoslavenskih republika moglo proširiti sukob.

JNA napada i Republiku Hrvatsku.

7. juli Potpisan Brionski sporazum čime su okončane deseto-dnevne borbe u Sloveniji. U naredna dva mjeseca došlo je do povlačenja snaga JNA iz Republike Slovenije.

1. avgust Sporadični oružani sukobi u Republici Hrvatskoj između hrvatskih snaga s jedne i JNA i srpskih paravojnih formacija s druge strane, eskalirali su u rat punih razmjera. JNA počela otvorenu agresiju na Republiku Hrvatsku.

7. septembar U Haagu je počela Mirovna konferencija o Jugoslaviji, pod predsjedanjem lorda Carringtona (sudjelovali su svi važniji politički činioци s prostora SFRJ); istaknuta su načela nedopustivosti nasilne promjene granica i zaštite prava svih naroda. Makedonija se na referendumu opredijelila za neovisnost.

11. septembar Objelodanjena je Platforma Predsjedništva BH za ostvarivanje suverenosti BH, koju su usvojili bošnjački i hrvatski članovi Predsjedništva, dok su srpski članovi objavili svoj paralelni dokument. U Skupštini BiH SDA, HDZ i SDP su potvrdili da su za samostalnu i cjelovitu BiH, dok su poslanici SDS opredjeljeni za federativnu Jugoslaviju sa raspoloženjem da se federalizira i sama BiH.

16. septembar U Predsjedništvu SFRJ izvršen puč. Zaključeno je da Predsjedništvo može donositi odluke bez predstavnika Slovenije, Hrvatske i BiH.

Prelaskom Užičkog i Novosadskog korpusa preko rijeke Drine počela realizacija plana *RAM* i tiha okupacija BiH.

19. septembar Jedinice JNA iz Užičkog i Podgoričkog korpusa, pod izgovorom *ugroženosti* vojnog aerodroma u Mostaru i srpskog živilja u istočnoj Hercegovini, upale su na teritoriju SR BiH sa teritorije Srbije i Crne Gore. Ove jedinice bile su popunjene velikim brojem crnogorskih rezervista (mješovite brigade sa kompletnim ljudstvom i tehnikom koji su počeli terorizirati nesrpsko stanovništvo (pljačka imovine, progon itd). Njihova spoljna obilježja bila su četnička (kokarde, šajkače, kame i dr).

21. septembar JNA vrši mobilizaciju rezervnog sastava u Bosanskoj krajini. Komandant Banjalučkog korpusa JNA Nikola Uzelac izjavio da je cilj njegove korpusne operacije dosezanje granica onih teritorija koje žele ostati u Jugoslaviji. Najveći broj Bošnjaka i Hrvata oglušio se o vojni poziv.

Predsjedništvo SR BiH zatražilo od JNA da odmah naredi povlačenje rezervista koji su iz Srbije i Crne Gore različitim pravcima ušli u SR BiH.

Kao odgovor na ove aktivnosti, Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) BiH izdaje Naredbu o potpunoj mobilizaciji snaga rezervnog sastava milicije kao jedinoj legalnoj i legitimnoj oružanoj formaciji koja je odmah mogla biti u funkciji odbrane (podsjetimo se da je naoružanje teritorijalne odbrane BiH u maju mjesecu 1990. godine Naredbom Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu SFRJ izmješteno u magacine, JNA radi čega na isto rukovodstvo Republike BiH u ovoj fazi nije moglo računati).

25.septembar Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvojilo Rezoluciju br. 713 kojom je odlučeno da će ... *sve zemlje, u cilju uspostavljanja mira i stabilnosti u Jugoslaviji, odmah uspostaviti opći i potpuni embargo na sve isporuke oružja i vojne opreme Jugoslaviji dok Vijeće sigurnosti ne odluči drugačije...* Glavni efekat embarga bio je zamrzavanje vojnih arsenala što je pogodovalo Srbima koji su dominirali u JNA i jugoslavenskoj vojnoj industriji. Nametnuti embargo onemogućio je državama nastalim disolucijom SFRJ nabavku oružja i opreme, i znatno uticao na njihov otpor srbijansko-crnogorskoj agresiji.

25. septembar Vijeće sigurnosti UN-a prihvatilo je Rezoluciju (713) o uvođenju potpunog embarga na isporuku oružja i vojne opreme na područje Jugoslavije; time je srpskom agresoru omogućeno još lakše osvajanje teritorija u Hrvatskoj, a kasnije i u BiH.

7. oktobar U poruci građanima BiH na RTV Sarajevo, Alija Izetbegović proglasio je neutralnost BiH u ratu u kojem Srbija i JNA provode agresiju protiv Hrvatske i pozvao građane BiH da se ne odazivaju pozivima na služenje vojnoga roka u JNA ili na mobilizaciju. *Ono što možemo učiniti je to da odbijemo da učestvujemo u ovom bezumlju. (...) Vaše je pravo i dužnost kao građana BiH da se ne odazovete na mobilizaciju. (...) Ja vas pozivam da smognete hrabrosti i da odbijete da učestvujete u ovom zlodjelu. Zapamtite, ovo nije naš rat. Neka ga vode oni koji žele da ga vode. Mi ne želimo taj rat.*

8. oktobar Sabor Hrvatske proglasio je neovisnost Republike Hrvatske.

11. oktobar Regularne snage i rezervisti JNA napale selo Ravno u Hercegovini, pretežno nastanjeno hrvatskim stanovništvom. Ubijeno je više mještana, a selo je potpuno porušeno pod izgovorom da su iz sela na

jedinice JNA pucale jedinice Republike Hrvatske. Ustvari je nekoliko vojnika JNA poginulo u zasjedi kod sela Čepikuće na teritoriji Hrvatske. Smatra se da je napad na Ravno prvi čin otvorene srbijansko-crnogorske agresije na SR BiH.

14. oktobar Na prijedlog Stranke demokratske akcije, uz podršku Hrvatske demokratske zajednice Skupština BiH bez prisustva 72 poslanika SDS i jednog iz SPO, 86 poslanika SDA i 42 HDZ su prihvatili su *Memorandum o suverenitetu Republike BiH* i *Platformu Predsjedništva BiH o položaju BiH*. Naglašava se da je BiH suverena i nedjeljiva država, koja stoji u jednakom odnosu prema Srbiji i Hrvatskoj i zaključuje se da BiH neće ostati u krnjoj Jugoslaviji (bez Slovenije, te posebno, Hrvatske) i priznavati odluke nepotpunih saveznih tijela. Uoči glasanja o prihvaćanju Memoranduma srpski predstavnici napustili su Skupštinu BiH a Radovan Karadžić sa skupštinske govornice zaprijetio da će muslimanski narod *nestati* ako se krene u osamostaljenje Republike BiH.

Tom prilikom Karadžić je izjavio: "*Srbi u Bosni i Hercegovini mogu da spriječe i Hrvate i Muslimane ako je stani-pani da izađu iz Jugoslavije, ali mi nećemo da vas sprečavamo jer smo suvereni narod.....Gospodo, nisam ja ovdje nastupio kao Bog rata kao što, kako me neko počastio epitetom iz HDZ-a, nego vam kažem po stoti put i u našim razgovorima sam to rekao, ne kreira SDS volju srpskog naroda, ona je tumači. Mi bismo vas krvavo slagali kad bismo rekli da vi ovo možete da izglasate i da možete s ovim da uradite nešto u Evropi.....Mi ćemo vas onemogućiti pred domaćom i svjetskom javnošću da izvršite nasilje nad srpskim narodom, ustavno nasilje, a nakon ustavnog nasilja slijede sva druga nasilja, mi se više ne pitamo sa situacijom. To je ovdje, takođe, za ovom govornicom, 100 puta rečeno, ne pitamo se sa situacijom ako dospijemo u stanje u koje su dospjele Slovenija i Hrvatska, naročito Hrvatska. U Bosni i Hercegovini bi taj pakao bio hiljadu puta teži i ne bi bilo načina da se zaustavi. Ja vas još jednaput molim, ne prijetim, nego molim, da ozbiljno shvatite tumačenje političke volje srpskog naroda koju ovdje zastupa SDS i SPO, a i poneki Srbin iz drugih stranaka. Molim vas da ozbiljno shvatite, ovo nije dobro što vi radite, ovo je put na koji vi hoćete da izvedete BiH, ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošli Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao a muslimanski narod, možda, u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje. ,,*

24. oktobar Klubovi poslanika SDS-a i SPO-a (Srpskog pokreta obnove) u Skupštini SR Bosne i Hercegovine donose odluku o sazivanju tzv. Skupštine srpskog naroda u BiH.

26. oktobar SDS vrši završne pripreme za vođenje oružanih borbi. Naredbom od 26. oktobra ova stranka nalaže formiranje komandnih mjesta, uspostavu pune mobilnosti Teritorijalne odbrane na prostorima SR BiH gdje dominiraju Srbi, formiranje jedinica za front i određivanje njihovih zamjena i potčinjavanje paravojnih formacija komandi srpske teritorijalne odbrane. Tako su formirane paravojne snage srpskog naroda u SR BiH za čijeg komandanta je postavljen general Ratko Mladić, oficir JNA na službi u Hrvatskoj. Mladić će i formalno funkciju komandanta snaga bosanskih Srba preuzeti u aprilu 1992. godine.

10. novembar U Bosni i Hercegovini održan plebiscit na kojem su se bosanskohercegovački Srbi izjasnili za „zajedničku jugoslavansku državu“. Prema zvaničnim podacima na plebiscit je izašlo 107% stanovništva!

18. novembar Nakon višemjesečne opsade srpske snage zauzimaju Vukovar, grad na Dunavu, istočna Hrvatska.

18. novembar U Grudama je proglašena *Hrvatska zajednica Herceg Bosna (HZ HB)*, kao politička, kulturna, gospodarska i područna cjelina osnovana za zaštitu interesa Hrvata u BiH. Zajednica je trebala obuhvatiti područja općina: Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Skender Vakuf (Dobrotići), Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac, Trebinje (Ravno); za sjedište je proglašen Mostar. Hrvatska zajednica *Herceg Bosna* poštivat će demokratski izabranu vlast Republike Bosne i Hercegovine dok postoji državna nezavisnost BiH u odnosu na bivšu ili svaku buduću Jugoslaviju.

1. decembar Izborom Alije Izetbegovića za predsjednika Glavnog odoobra SDA u naredne četiri godine, nakon trodnevnog rada, završen Prvi kongres SDA.

5. decembar Sabor Republike Hrvatske je zaključio da je 8.11.1991. Stjepanu Mesiću prestala funkcija člana i predsjednika Predsjedništva SFRJ, pošto više ne postoji potreba za sudjelovanjem Stjepana Mesića kao člana Predsjedništva Jugoslavije.

21. decembar Sazvana Skupština srpskog naroda u SR BiH. Skupština donosi odluku o formiranju Republike Srpske Bosne i Hercegovine (preteča Republike Srpske), kao federalne jedinice u sastavu Jugoslavije. Tom odlukom izvršen je proces objedinjavanja ranije formiranih tzv. srpskih autonomnih oblasti u BiH.

31. decembar JNA zvanično napušta teritoriju Republike Hrvatske. Paralelno s koncentracijom snaga u SR BiH, JNA naoružava paravojne formacije SDS-a, jezgro buduće agresorske vojske. Naredbu o naoružavanju paravojnih formacija SDS-a dao je načelnik Generalštaba JNA general Blagoje Adžić. Štabovi teritorijalne odbrane u općinama sa većinskim srpskim stanovništvom u SR BiH legalno su naoružavale jedinice Druge vojne oblasti JNA, uglavnom po naređenju komandanta Druge vojne oblasti generala Milutina Kukanjca. Krajem 1991. i početkom 1992. godine brojno stanje srpske teritorijalne odbrane iznosilo je oko 20.000 dobro naoružanih vojnika, mahom članova SDS-a.

Izjava Milutina Kukanjca, generalmajora JNA, komadanta 2.vojne oblasti 1992. u okviru koje je bila BiH, data beogradskom listu *Borba*, 23.11.1993. godine, ponajbolje oslikava stanje u kojem se našla međunaravno-pravno priznata država Bosna i Hercegovina, u prvoj polovini 1992. godine (april-maj), u vrijeme kada je na nju izvršena totalna agresija:

„Srbi u BiH dobili su gotovo celokupno naoružanje, municiju, minsko-eksplozivna sredstva, gorivo, rezervne delove, hranu i druga materijalna sredstva od JNA, koja je dekretom Predsedništva SFRJ od 4. maja 1992. godine prestala da postoji. JNA je u BiH izmestila na sigurne prostore više od 90% naoružanja, ubojnih sredstava svih vrsta i druge opreme i sve je to predato Republici Srpskoj, koja je time naoružala svoju vojsku. O onome šta je predato Muslimanima u kasarni "Maršal Tito", kada se početkom juna 1992., izmeštao Školski centar, neka daju odgovor Generalštab VJ i rukovodstvo Republike Srpske. Mi ne samo da smo spasili sredstva JNA, već smo 'ispred nosa' uzeli oko 70% naoružanja, municije i druge opreme iz nadležnosti Teritorijalne odbrane bivše BiH, koja bi bila upotrebljena za ubijanje Srba na tim prostorima. Neke akcije su sa malim brojem ljudi iz JNA i srpskim teritorijalcima izvedene briljantno. Iz skladišta 'Faletići', koje je obezbeđivalo 12 naših odabranih vojnika, na primer, uzeto je ogromno naoružanje: oko 30.000 cevi raznih oružja za gađanje ciljeva na zemlji, vise oruđa protiv-vazdušne odbrane, minsko -eksplozivnih sredstava, sredstava veze, motornih vozila i druge opreme. Akcija je izvedena brzo, efektivno i bez gubitaka. Gubitak tog skladišta bio je jedan od najtežih udaraca muslimansko-ustaškoj koaliciji.“

1992.

1. januar Butros Gali, egipatski diplomata, preuzeo funkciju generalnog sekretara Ujedinjenih nacija.

3. januar Na snagu stupio Sporazum o prekidu neprijateljstava kojeg su u Sarajevu potpisali u prisustvu Sajrusa Vensa: general JNA Andrija Rašeta i ministar odbrane Republike Hrvatske Gojko Šušak. Sukobljene strane prihvatile su koncept mirovnih operacija UN na prijedlog ličnog izaslanika generalnog sekretara UN-a Sajrusa Vensa. Srpske snage su zadržale kontrolu nad jednom trećinom teritorija Republike Hrvatske.

Nakon potpisivanja sporazuma o obustavi vatre u Hrvatskoj dio jedinica JNA iz Hrvatske dislocira se u BiH pretežno na područja Bosanske krajine, Tuzle, Dervente i Brčkog. Premještaj jedinica izvršen je bez saglasnosti Predsjedništva BiH što je ocijenjeno kao akt agresije na BiH.

Ukupni efektivni jedinica JNA raspoređenih u BiH iznosili su između 90.000 i 100.000 naoružanih vojnika, 750 do 800 tenkova, 1.000 oklopnih borbenih vozila, oko 4.000 artiljerijskih oruđa, 100 borbenih aviona i 50 helikoptera. Najveći dio dislocirane tehnike i ljudstva kasnije je stavljen u funkciju oružanog napada na BiH.

4. januar „*Bosna i Hercegovina nema uslova da postane nezavisna i da se izdvoji iz SFRJ*“, izjavio je u intervjuu Radovan Karadžić: „*Ako bi ikome trebalo da odgovara ostanak u Jugoslaviji onda su to Srbi i Muslimani, jer su oni najrasprostranjeniji i najrazasutiji po Jugoslaviji.*“

9. januar Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, ostvarujući plebiscitom izraženu volju naroda i na njoj zasnovanu svoju odluku da se pristupi formiranju Republike srpske Bosne i Hercegovine, na zasjedanju održanom 9. januara 1992. godine na Palama donosi *Deklaraciju o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine s namjerom njezina pridruženja jugoslavenskoj državi*. U skladu sa srpskim planom o zauzimanju 66 % teritorija BiH, tzv. Srpska Republika BiH obuhvatila je pet do tada samoproglšenih *srpskih autonomnih oblasti u BiH*: "SAO Istočna Hercegovina" (12.9.'91), "SAO Bosanska krajina" (16.9.'91), "SAO Romanija" (19.9.'91), "SAO Semberija" i "SAO Ozren".

13. januar Vatikan priznao Republiku Hrvatsku kao samostalnu, neovisnu, suverenu državu.

15. januar Republiku Hrvatsku i Republiku Sloveniju, kao samostalne i suverene države, priznale su države Evropske zajednice : Austrija, Belgija, Danska, Francuska, Grčka, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Španjolska i Velika Britanija. Priznanje Makedonije odgođeno je zbog protivljenja Grčke, priznanje BiH uslovljeno je provedbom referenduma, a Srbija i Crna Gora priznanje nisu ni zatražile.

17. januar Predsjednik Predsjedništva Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović, na redovnoj mjesečnoj konferenciji za novinare saopštio je da će Skupštine Bosne i Hercegovine na redovnom zasjedanju 24. januara raspisati referendum o suverenosti ove republike, kao bitan uslov za međunarodno priznanje od strane Evropske unije.

23. januar „Referendum kakav predlaže Alija Izetbegović ne rješava ništa,“ izjavio je u Sarajevu novinarima Radovan Karadžić. „O suverenitetu nezavisne i međunarodno priznate BiH Srbi neće da razgovaraju jer bi u njoj nacionalno bili potčinjeni.“ Karadžić kaže da je odluka srpskog naroda da ostane u Jugoslaviji i nju ne može niko promijeniti, pogotovo ne referendumom kakav je zamislio Alija Izetbegović. *Nema šanse da Srbi prihvate takvu BiH. To je ratna opcija, jer se radi o ugrožavanju srpskog naroda.*

25. januar Nakon 16 sati zasjedanja, u ranim jutarnjim satima, Skupština Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o raspisivanju referenduma za izjašnjavanje građana o suverenosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine. Referendum je zakazan za 29. februar i 1. mart tekuće godine. Sjednicu Skupštine su, u znak protesta, napustili poslanici iz reda srpskog naroda.

2. februar Za novog predsjednika Hrvatske demokratske zajednice BiH izabran je Mate Boban. Istovremeno sa ove dužnosti smijenjen je dotadašnji predsjednik Stjepan Kljuić.

5. februar Srušen most na rijeci Savi koji je spajao Bosanski i Slavonski Šamac.

5. februar Borisav Jović, član krnjeg Predsjedništva SFRJ, u intervjuu Figarou: „Zločin je intervenisati u nečijem sporu ukoliko se ne poznaju svi njegovi elementi.“

(...) *Evropska preporuka da se u Bosni i Hercegovini organizuje referendum o nezavisnosti će odvesti direktno u katastrofu.*

(...) *U tom slučaju - Bosna će se raspasti i rat će početi. Zato evropska preporuka i vodi direktno u rat“* Na pitanje: *Kako će se JNA ponašati u tom slučaju, Jović je odgovorio: “S njom ili bez nje, rat će biti strašan. Odnos snaga Muslimana i Srba je manje-više izjednačen. Armija će ostati po strani, sem ako ne bude napadnuta. Međutim, teško je i zamisliti da je Hrvati i Muslimani neće uzeti na nišan.“* Između ostalog, Borisav Jović je izrazio uvjerenje da postoji relativno lak način da se zaustavi ovakav razvoj situacije: *„Dovoljno je da Evropa stavi do znanja Bosni i Hercegovini da ona ne može da samovoljno napusti Jugoslaviju“.*

6. februar Član Predsjedništva BiH Nikola Koljević, potpredsjednik Vlade Miodrag Simović i predsjednik Vijeća građana u Skupštini SR BiH Petko Čančar, jednoglasni su na konferenciji za štampu, u sljedećem: *„Nijedan predstavnik srpskog naroda u bosansko-hercegovačkim organima vlasti neće učestvovati u pripremanju i sprovođenju predstojećeg referenduma o nezavisnosti BiH.“*

7. i 8. februar U selu Mehurići kod Travnika održano je vojno savjetovanje komandanata sedam regionalnih štabova i dijela Glavnog štaba Patriotske lige BiH. Na savjetovanju je sagledan dostignuti nivo priprema za pružanje otpora nadolazećem agresoru. Usvojen je stav da vojna organizacija bude na istim principima na kojim je organizirana teritorijalna odbrana Republike Bosne i Hercegovine. Jedan od zaključaka je da se u pismenoj formi uradi jedinstvena odluka i direktiva za odbranu Republike BiH. Na savjetovanju su, među ostalima, učestvovali: Hasan Čengić, Meho Karišik, Sefer Halilović, Rifat Bilajac, Zičro Suljević, aktivisti Stranke demokratske akcije.

13. februar Srpska demokratska stranka BiH smatra da je referendum građana Bosne i Hercegovine zakazan za 29. februar i 1. mart *akt secesije* protiv savezne države Jugoslavije i na njemu srpski narod neće učestvovati.

14. februar Prvi pregovori oko novog ustroja BiH započeti u Sarajevu uz pomoć međunarodnog posrednika Žoze Kutiljera. Tri vodeće nacionalne stranke ostale su na svojim poznatim pozicijama, bez ikakvog prihvatanja stavova o budućem uređenju ove republike. Jedino što je konkretno dogovoreno je to da se ovakvi razgovori nastave, uz prisustvo EU.

21. februar U portugalskom glavnom gradu Lisabonu, nastavljena konferencija o krizi u Bosni i Hercegovini. Na konferenciji

Radovan Karadžić je izjavio da dogovor treba da podrazumijeva „ostvarivanje punog suvereniteta za sva tri naroda u konfederaciji.“ Kutiljero je izjavio da Srbi traže konfederalnu BiH, Bošnjaci unitarnu, a Hrvati federaciju. Potpisan je dokument pod naslovom *Izjava o načelima novog ustavnog ustrojstva BiH*.

22. februar Po povratku s pregovora o BiH u Lisabonu, na konferenciji za novinare, na sarajevskom aerodromu, Alija Izetbegović, Miro Lasić i Radovan Karadžić izvjestili su kako je u međustranačkim pregovorima postignut sporazum o rekonstrukciji Bosne i Hercegovine. Pojedinačno, izjavili su:

Alija Izetbegović – „Na sastanku u Lisabonu zaključeno je da BiH ostane u postojećim granicama, ali da se izvrši temeljita decentralizacija, tako što će se osnovati nacionalne jedinice, koje će imati određenu samoupravu. Koncesija Srpske demokratske stranke je što je ta stranka potvrdila integritet i nedjeljivost BiH. Naša koncesija je što smo prihvatili stanovitu reorganizaciju BiH, koja će uvažavati etničke razloge, iako to ranije nije bio naš koncept. „

Radovan Karadžić – „Korak koji smo napravili golem je i epohalan za bosanske prilike. Promoviran je koncept da BiH neće biti unitarna, a o svemu ostalom dogovorit ćemo se. BiH će tvoriti konstitutivne jedinice, a time je uklonjena dominacija bilo kojeg naroda, rekao je Karadžić, pozivajući da se puške stave u soške. Prihvatili smo nepromjenljivost granica, dodao je on, te dalje istakao. Ne pretendiramo na pripajanje niti jednog komadića BiH Srbiji.“ Komentarišući proglašenje tzv. Bosanske krajine, Karadžić je rekao da će SDS zaustaviti proces koji bi mogao ometati dogovor, nema potrebe za proglašavanjem krajina.

Miro Lasić – „Ono što smo tražili livanjskim referendumskim pitanjem ispunjeno je. Pozvat ćemo hrvatski narod da izađe na referendum. Prihvaćen je zahtjev HDZ-a da BiH bude neovisna, te da se u njoj prizna suverenost sva tri naroda, odnosno da BiH trebaju tvoriti njezine sastavne jedinice. Neće biti rasparčavanja i podjele BiH; ona će, kako je zajednički zaključeno, ostati u povijesnim i današnjim granicama. BiH treba biti 'federacija', u kojoj bi bila jedinstvena vojska, policija, centralna banka i pravni poredak.“

25. februar Izjava Radovana Karadžića u Informativnoj emisiji dnevnik TV Sarajevo: „BiH ne može biti priznata dok se ne transformiše, a o nezavisnosti se može razgovarati tek kad se to učini, referendum za Srbe ne znači ništa i onako kako je zakazan i kako će biti održan, velika je greška.,,

25. februar Glavni štab *Patriotske lige* usvojio je *Direktivu* za obranu BiH.

28. februar Skupština srpskog naroda BiH, na zasjedanju u sarajevskom hotelu *Holiday In* usvojila Ustav Srpske republike BiH.

29. februar i 1. mart Održan Referendum o nezavisnosti-o statusu Bosne i Hercegovine. Referendum je održan 29. februara i 1. marta, a građani su se trebali izjasniti o pitanju: JESTE LI ZA SUVERENU I NEZAVISNU BOSNU I HERCEGOVINU, DRŽAVU RAVNOPRAVNIH GRAĐANA, NARODA BOSNE I HERCEGOVINE – MUSLIMANA, SRBA I HRVATA I PRIPADNIKA DRUGIH NARODA KOJI U NJOJ ŽIVE?

Rezultate Referenduma objavila je Republička izborna komisija 6. marta 1992. godine. Od ukupnog broja glasača 3.253.847 na republički referendum za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine izašlo je i glasalo 2.073.568 građana sa pravom glasa ili 64,31 % i to prema izvodima iz opštih biračkih spiskova 1.989.786 i na osnovu potvrda o upisu u opšti birački spisak 83.535 glasača. Važećih glasačkih listića bilo je 2.067.969 ili 64,14 %. Od ukupnog broja važećih glasačkih listića „ZA“ je bilo 2.061.932 ili 99,44 %, dok je „PROTIV“ glasalo 6.037 ili 0,29 %, a nevažećih glasačkih listića bilo je 5.227 ili 0,25 %. Dakle, od ukupnog broja (2.067.969) građana koji su glasali na republičkom referendumu za utvrđivanje statusa Bosne i Hercegovine 29. februara i 1. marta 1992. godine, ZA SUVERENU I NEZAVISNU BOSNU I HERCEGOVINU, DRŽAVU RAVNOPRAVNIH GRAĐANA, NARODA BOSNE I HERCEGOVINE – MUSLIMANA, SRBA, HRVATA I PRIPADNIKA DRUGIH NARODA KOJI U NJOJ ŽIVE izjasnilo se 2.061.032 građana ili 99,44%..⁷

3. mart U Bosanskom Brodu došla je do sukoba srpskih i hrvatskih snaga kada su naoružani Srbi pokušali zauzeti zgradu Policijske uprave, kao i staviti pod svoju kontrolu most na rijeci Savi. Tako je i započeo rat u bosanskoj Posavini.

12. mart Parlament Evropske unije u Strazburu utvrdio da je Bosna i Hercegovina ispunila uslove za međunarodno pravno priznanje, pošto je ispunila uslov koji joj je postavljen – sprovođenje referenduma o suverenosti i nezavisnosti.

⁷ Safet Halilović, *Restitucija bosanske državnosti – izbor priloga i dokumenata*, Centar za bosanske studije KDM „Preporod“ Zenica, marta 2003., str. 132.

13. mart U Sarajevu profunkcionisao Glavni štab UNPROFOR-a što je ulijevalo nadu da će prisustvo UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini predstavljati stabilizirajući faktor.

18.mart Nakon *pete runde* pregovora, lideri tri nacionalne stranke potpisali izjavu o principima novih ustavnih rješenja za Bosnu i Hercegovinu. Bio je to tzv. *Kutiljerov plan*, prema kojem Bosna i Hercegovina treba ostati u dotadašnjim granicama kao jedna država sa tri konsitativne jedinice bazirane na nacionalnom principu. Prema ponuđenim kartama Bošnjacima bi pripale 52 općine površine 44%, Hrvatima 20 općina sa 12% površine, i Srbima 32 općine sa 44% površine. Izvan nacionalnih jedinica ostalo bi živjeti 18% Bošnjaka, 59% Hrvata i 50% Srba.

20. mart Komandant Druge vojne oblasti sa sjedištem u Sarajevu, general Milutin Kukanjac podnosi izvještaj Generalštabu JNA u Beogradu. U izvještaju se, između ostalog, daje procjena vojnopolitičke i sigurnosne situacije u BiH. Konstatovana je haotična situacija, razmimoilaženje nacionalnih stranaka SDA, SDS i HDZ i ocijenjeno je da su rukovodstvo srpskog naroda i Srbi u cjelini spremni za rat ako se ne prihvate njihovi uslovi za rješenje krize u BiH. Također, se ističe da je JNA podjelila 51.900 komada naoružanja a SDS 17.298 komada te da je samo u Sarajevu, pouzdanim penzionisanim oficirima JNA, podjeljeno 300 automatskih pušaka. U izvještaju se potvrđuju akcije premještanja naoružanja i opreme, ali i vojne industrije, na lokacije u BiH sa većinskim srpskim stanovništvom i u Srbiji. Podnesen je i izvještaj o premještanju dijela jedinica JNA na položaje oko Sarajeva.

26. mart Prema izjavama očevidaca i izvorima JNA u selu Sijekovac kod Bosanskog Broda, pripadnici ZNG (Zbor narodne garde) počinili masakr nad Srbima. Ubijeno je 21 lice.

27. mart Proglašena Republika srpska Bosna i Hercegovina. Tim činom je formirana paralelna vlast u BiH što dovodi do drastičnog pogoršanja sigurnosne situacije u republici. Tako je zaokružen proces stvaranja srpske paradržave koja će tek u Daytonu, novembra 1995. godine dobiti neki vid međunarodnog priznanja. Rukovodstvo SDS-a nastavilo je proces formiranja srpske teritorijalne odbrane, srpskog ministarstva unutrašnjih poslova i na područjima s većinskim srpskim stanovništvom u BiH suspenduje zakone legalnih organa vlasti BiH.

30. mart U Briselu započeo *šesti krug* konferencije o Bosni i Hercegovini na kojem učestvuju vođe tri nacionalne stranke.

1. april Okupacija Bijeljine i prvi masovni zločini, 30. marta 1992. godine negdje poslije ponoći snažna eksplozija razbudila je usnuli grad. Bačena je bomba u kafić "Istanbul" Izeta Ahmičića kod Autobuske stanice u Bijeljini, u kojem se uglavnom skupljala muslimanska omladina. Šest osoba je povrijeđeno. Bombu je bacio Aleksandar Zekić iz semberskog sela Gojsovcu. Bijeljina je 1. aprila 1992. gorjela. Bez većeg otpora Bijeljina pada u ruke Arkana, potpomognut svojim podređenim domaćim jedinicama koje vode Ljubiša Savić Mauzer i Vojkan Đurković, a pomoć im pružaju i šešeljevci vođeni četničkim vojvodom Mirkom Blagojevićem. Prvo ubijaju bogate ljude, a potom sve na šta naiđu. Arkanovim zločincima na bijeljinskim ulicama direktno su komandovali Marko Pejić zvani Peja Ciganin, Nebojša Đorđević Šuca, izvjesni Bojke i Vladimir Homa Rus. Arkanovci nisu znali ko je ko u Bijeljini, ubijali su uglavnom one na koje su prstom pokazale komšije, bijeljinski Srbi. Iako je bilo i brutalnijih snimaka ratnog nasilja u BiH, fotografija američkog fotografa Rona Haviva, na kojoj se arkanovci izivljavaju nad ubijenim bijeljinskim civilima kod Krpića džamije i bijeljinske bolnice, postala je simbol bosanske strahote. U listu Borba, 15. novembra 1993. povodom događaja u Bijeljini Milutin Kukanjac, generalmajor JNA: (...) Nepotrebno bombardovanje starog Sarajeva, dolazak Arkanovih specijalaca u Bjeljinu i događaji u Foči najviše su doprineli da svet stekne loše mišljenje o Srbima i srpskoj politici. Upad Arkanove jedinice sa prostora Srbije zaoštrio je situaciju u BiH i produbio jaz između Srba i Muslimana.(...) Izetbegović i Ganić su me ubeđivali da je tamo ubijeno na hiljade Muslimana.(...) Muslimanski ekstremisti u Bjeljini su pripremali varijantu oružanog obračuna sa Srbima na prostoru Semberije, posebno u Bjeljini, jer je Semberija za njih u ukupnim planovima imala izuzetan značaj; upad Arkanove jedinice je zaista bio iznanedjenje - i dalje se postavlja pitanje: da li je došao samoinicijativno, ili ga je neko iz srpskog rukovodstva pozvao; da li ga je neko iz Srbije poslao ili je neko od Srba iz Bijeljine tražio tu pomoć?

Artiljerijsko-raketne jedinice JNA posjeduju sve ranije pripremljene položaje oko Sarajeva. Oklopno-mehanizirane jedinice JNA zaposjedaju položaje na brdu Mojnilo u Sarajevu i u širem rejonu prigradskog naselja Lukavica.

Šef Državne službe bezbjednosti Srbije Jovica Stanišić, u direktivi o etničkom čišćenju Bijeljine komandantu Srpske dobrovoljačke garde Željku Ražnjatoviću Arkanu, nalaže da »rukovodioce SDA, muslimanske pripadnike MUP-a i organizatore muslimanskih paravojnih formacija uhapsi i prebaci u Erdut (mjesto u istočnoj Hrvatskoj koje je tada bilo pod okupacijom srpskih snaga), a radi zastrašivanja stanovništva manji deo i strijelja, te da po obavljenom zadatku ukloni tragove i izbjegava međunarodne organizacije i novinare.

JNA i srpski pobunjenici započeli osvajanje grada Brčko. U Brčkom se podijelila policija na hrvatsku, srpsku i muslimansku. Počele su borbe u gradu. Muslimanima i Hrvatima je preko radija naređeno da predaju svoje oružje. Srpske snage, sastavljene od vojnika i pripadnika paravojnih i policijskih snaga razmještaju se po gradu.

4. april Predsjedništvo Bosne i Hercegovine proglasilo neposrednu ratnu opasnost na teritoriji Bosne i Hercegovine. Općinskim štabovima teritorijalne odbrane dato odobrenje za mobilizaciju jedinica teritorijalne odbrane, u skladu sa vlastitim procjenama.

Izvršena je mobilizacija rezervnog sastava policije u Bosni i Hercegovini. Nakon mobilizacije broj naoružanih policajaca MUP-a Republike Bosne i Hercegovine iznosio je oko 30 000.

Srpska demokratska stranka organizuje i postavlja barikade na prilazima Sarajevu i blokira saobraćaj na području gradskog naselja Grbavica. Paravojne formacije SDS-a i JNA počelo granatiranje Sarajeva. Prve granate na prigradska naselja ispaljene su sa srpskih položaja na Lapišnici, Borijama i Trebeviću. JNA granatira TV repetitor na brdu Hum u Sarajevu i zgradu RTV BiH.

5. april U Sarajevu održane antiratne demonstracije oko 3.000 Sarajlija. Paravojne jedinice Srpske demokratske stranke i jedinice JNA otvorile vatru na demonstrante iz rejonu Jevrejskog groblja. Tom prilikom na mostu Vrbanja srpski ekstremisti ubili su studenticu Suadu Dilberović i Olgu Sučić. Bijeljina u potpunosti pala pod kontrolu Srpske nacionalne garde, SAO Semberija i Majevice. U sukobu glavnu ulogu imali dobrovoljci Željka Ražnatovića Arkana. Paravojne jedinice Željka Ražnatovića Arkana uz podršku JNA u Bijeljini su ubile oko 50 Bošnjaka.

Paravojne formacije SDS-a napale školu MUP-a na Vracama. Bio je to prvi tenkovsko-pješadijski napad srpskih snaga na Sarajevo. U napadu na školu MUP-a na Vracama učestvovala su tenkovske jedinice JNA, paravojne formacije SDS-a i paravojna Srpska dobrovoljačka garda Željka Ražnatovića Arkana. U školi se u trenutku napada nalazilo oko 800 srednjoškolaca i profesora. Srpske snage zauzele su školu nakon šest sati borbe. Učenici i profesori su zarobljeni i potom razmijenjeni.

Srpske snage napadaju motel *Osmice*, lociran uz južni, periferni dio grada, na padinama Trebevića. Objekat je smješten na dominantnoj koti sa koje se mogao kontrolisati veći dio sarajevskih općina *Centar* i *Stari Grad*. Teritorijalna odbrana Republike BiH i pripadnici MUP-a Republike BiH odbijaju napad srpskih snaga.

Specijalne jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova Republike BiH ovladavaju objektima u centru Sarajeva koje su zaposjeli snajperisti SDS-a (hotel Holiday Inn) .

Počinju borbe i u rejonu Teočaka (sjeveroistočna Bosna). Predsjednik Vlade BiH Jure Pelivan podnio ostavku.

Na osnovu naređenja Predsjedništva BiH, u Sarajevu je izvršena mobilizacija TO. Savjet za narodnu odbranu pod predsjedavanjem sarajevskog gradonačelnika Muhameda Kreševljakovića donio odluku o mobilizaciji TO grada Sarajeva.

II

ZNAČAJNI DATUMI I DOGAĐAJI KOJI SU OBILJEŽILI STANJE U BiH OD POČETKA AGRESIJE DO KRAJA RATA

II ZNAČAJNI DATUMI I DOGAĐAJI KOJI SU OBILJEŽILI STANJE U BiH OD POČETKA AGRESIJE DO KRAJA RATA

Uvodni pristup

Historijski događaji koji su se odvijali početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, definitivnom disolucijom Socijalističke federativne republike Jugoslavije, značajno su izmjenili život u njenim dotadašnjim federalnim jedinicama. Svaku ponaosob federalnu jedinicu, pa tako i Bosnu i Hercegovinu, karakteriziralo je niz specifičnosti koje su imale uticaja na njenu buduću sudbinu. Svakako da je Bosna i Hercegovina u daleko najtežim okolnostima kreirala svoju budućnost. Na teritoriji Bosne i Hercegovine odvijao se najteži i najkrvaviji rat u njenoj hiljadugodišnjoj postojanosti. Ova napaćena bivša članica Socijalističke federativne republike Jugoslavije imala je i najveća ljudska stradanja i najveća ratna razaranja. Svoju samostalnost, suverenitet, teritorijalnu cjelokupnost i nezavisnost platila je visokom cijenom. Na stotine hiljada mrtvih (preko 200.000), isto tako na stotine hiljada prognanih i raseljenih. Stoga i događaji koji su sve to obilježili imaju poseban karakter.

Pred ovim autorima bio je nimalo lagan zadatak opredijeliti se koje posebne događaje izdvojiti u ovoj hronologiji, kao događaje od njene posebne važnosti.

Posebno vrijednim pažnje smatramo obradu izvođenja borbenih dejstava tokom odbrambeno – oslobodilačkog rata 1992 – 1995. na tlu BiH u odbrani njene cjelovitosti. To je veoma zahtjevno i iziskuje posebnu pažnju. Prvo, što ti događaji, skoro pa svaki za sebe, zavređuje posebno opisivanje, drugo što bi obrada i opisivanje zauzelo mnogo prostora, zahtijevalo velika odricanja, te je razumno da u historijskom kontekstu imaju i poseban tretman i kao treće, smatramo da o tim događajima pišu njihovi vinovnici i sudionici, kao najrelevantniji autori. Stoga smo se i opredijelili da ta događanja ne svrstavamo u ovu hronologiju.

Tako će ovaj skraćeni hronološki osvrt obuhvatati događanja koja se odnose na:

- odluke najviših državnih organa u vezi pripreme i organiziranog suprostavljanja agresoru,
- okupiranje i zauzimanje pojedinih gradova i prostora od strane agresora,

- formiranje brigada i drugih ratnih jedinica,
- aktivnosti međunarodnih institucija i njihov odnos prema BiH i ratnim dešavanjima,
- pregovori predstavnika zaraćenih strana,
- posjete visokih državnika BiH,
- rezolucije UN na stanje u BiH tokom rata,
- osnivanje agresorskih koncentracionih logora,
- posredovanje predstavnika međunarodne zajednice u cilju uspostavljanja mira,
- stradanja heroja oslobodilačkog rata i drugih iznimno značajnih ličnosti,
- kratki životopisi pojedinih komandanata viših jedinica.

1992.

April

6. april Evropska zajednica priznala nezavisnost i suverenost Bosne i Hercegovine kao samostalnu i nezavisnu državu u njenim postojećim granicama. Sticanjem nezavisnosti Bosna i Hercegovina je postala subjektom međunarodnog prava. Kao subjekt međunarodnog prava imala je pravo da postane članica Organizacije UN, Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju, kao i članica svih drugih međunarodnih organizacija i agencija. Članstvo Bosne i Hercegovine u međunarodnim organizacijama proizvelo je za Bosnu i Hercegovinu međunarodnu obavezu da svoje odnose s drugim državama i međunarodnim organizacijama uredi u skladu sa međunarodnim pravom. S druge strane, međunarodna zajednica prema Bosni i Hercegovini u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija i drugim relevantnim međunarodnim pravnim aktima ima obavezu da Bosni i Hercegovini pruži pomoć u očuvanju njenog teritorijalnog integriteta, suvereniteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta. Ovdje nećemo ulaziti u analizu kako se međunarodna zajednica odnosila prema Bosni i Hercegovini u vrijeme agresije na nju od strane Srbije, Crne Gore i Hrvatske.

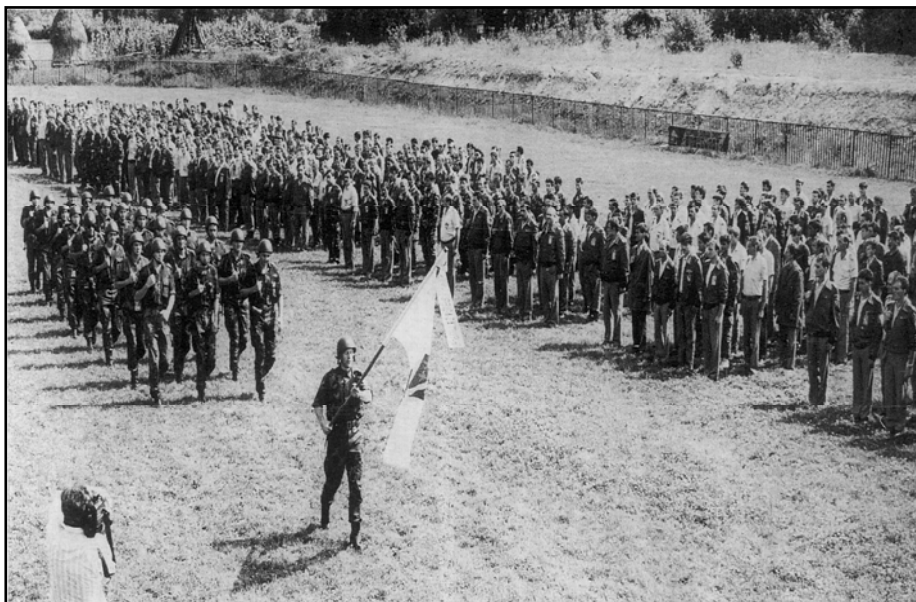
Srpske paravojne formacije počele otvorene artiljerijske napade na Sarajevo. Aprila i maja 1992. srpske snage su na sarajevskom ratištu angažovale preko 15.000 ljudi (JNA je u gradskim kasarnama raspolagala sa oko 5.000 vojnika i oficira), oko 2.000 oružja kalibra od 12,7 mm do 155 mm, oko 100 tenkova i transportera.

JNA i srpske paravojne snage napale Foču i počele etničko čišćenje istočne Bosne. Zbog loše organizacije odbrane Foča je pala gotovo bez borbi.

Agresorske snage napadaju Zvornik, u kojem dolazi do teških borbi, posebno borba za *Kula - grad*. Snage bosanskih Srba i JNA dvadeset dana vrše neprekidne napade na ovaj dio Zvornika, uz artiljerijsku i podršku avijacije, te upotrebu bojnih otrova. *Kula-grad* je branilo oko 150 boraca, od toga 20 bez ikakvog oružja.

7. april Sjedinjene Američke Države priznale Republiku Bosnu i Hercegovinu.

7. april Specijalne jedinice MUP-a Republike BiH i drugih organiziranih patriotskih grupa u Sarajevu razbile i pohapsile prve grupe snajperista. Komandant specijalne jedinice MUP-a Dragan Vikić poziva patriote u borbu protiv okupatora. Uništena snajperska gnijezda u zgradi Skupštine i Vojne bolnice.

Jedna od smotri jedinica aktivne i rezervne milicije u Bosni i Hercegovini

8. april Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine ukida dotadašnji Republički štab Teritorijalne odbrane i donosi odluku o formiranju Štaba Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine. Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine također je odlučilo da zvanični privremeni znak svih pripadnika teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine bude bosanski grb štitastog oblika plave boje, presječen bijelom dijagonalom, sa po tri zlatnožuta ljiljana u svakom polju. Za komandanta Štaba teritorijalne odbrane imenovan pukovnik Hasan Efendić, a za načelnika Štaba pukovnik Stjepan Šiber. Za glavnog operativca imenovan je Jovan Divjak.

Osnovano Hrvatsko vijeće odbrane (HVO) te se ovaj datum smatra i dan njegova utemeljenja. HVO se nakon Daytona definira kao hrvatska komponenta VF Bosne i Hercegovine, a nakon reforme odbrane 2005. (31.12) transformiše se u 1. pješačku gardijsku pukovnicu, kao jednu od tri jedinice nivoa brigada u okviru OS BiH.

9. april Predsjedništvo Republike BiH donosi odluku o objedinjavanju svih naoružanih snaga na teritoriji Republike BiH i njihovom stavljanju pod jedinstvenu komandu Štaba TO BiH.

Izvršen agresorski napad na Kupres. Od posljedica granatiranja gine veliki broj civilnog stanovništva.

10. april Ministarstvo odbrane Republike BiH izdalo privremeno uputstvo o organizaciji i upotrebi štabova i jedinica teritorijalne odbrane koje su potpisali ministar Republike BiH Jerko Doko i komandant Štaba TO Republike BiH Hasan Efendić.

14. april Glavni štab TO Republike BiH izdao naređenje kojim se nalaže jedinicama da, u saradnji sa MUP-om Republike BiH, vrši odbranu Sarajeva, štiti vitalne objekte, te da izvrši blokadu kasarne JNA *Maršal Tito*.

15. april Na dan 15. april 1992. godine, osnovana Armija Republike BiH što se slavi kao *Dan Armije Republike BiH*.⁸

Sredinom aprila agresorske snage okupiraju Derventu.

Administracija Sjedinjenih Američkih Država osudila upotrebu sile zbog izazivanja nasilne dezintegracije R BiH. Američki sekretar Džeјms Baker izjavio je: *SAD snažno podržavaju teritorijalni integritet R BiH, države koju smo priznali 6. aprila 1992.*

⁸ Armija je nakon Daytonskog sporazuma definisana kao bošnjačka komponenta Vojske Federacije BiH. Poslije reforme odbrane od 1.1.2006., transformisana je u jednu od tri brigade (Rendžerski puk) u sastavu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, s ciljem da štiti i gaji tekovine Armije Republike BiH.

18. april Poginuo nosilac **ORDENA HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA**⁹ HADŽIĆ Nezira SAFET. Rođen 28.8.1952. godine u Rudom. Poginuo 18.4.1992. godine u Vogošći – Sarajevo, kao vojnik, na dužnosti pomoćnika komandanta za moral Općinskog štaba Teritorijalne odbrane Novi Grad Sarajevo. **Ordenom oslobodilačkog rata**, posthumno odlikovan 1994. godine i ratnim priznanjem **Zlatni ljiljan** 1992. godine.¹⁰

19. april Paravojna formacija *Beli orlovi* vrše snažan napad na *Trgu heroja* u Sarajevu. Pripadnici Armije Republike BiH odbijaju napad.

25. april Agresorske snage ušle i zaposjele Bratunac. Izvršen je masovan zločin nad bošnjačkim stanovništvom.

26. april Agresorske jedinice sa 11 tenkova opkoljavaju selo Snagovo (općina Zvornik), a paravojna jedinica *Beli orlovi* u ovom selu čini zločin – ubijeno 38 ljudi (žena, djece, muškaraca).

26. aprila Proglašena Savezna republika Jugoslavija (SRJ). Granice SRJ ne obuhvataju teritorij međunarodno-pravno priznate Republike BiH gdje su ostavljene značajne vojne snage kako bi podmirile potrebe samoproglashene srpske države (oko trećine ukupnih vojnih potencijala). Od tog datuma SRJ rat u Republici BiH predstavlja kao građanski.

28. april Agresorske jedinice srušile most na rijeci Savi kod Brčkog.

Krajem aprila 1992. godine Armija Republike BiH broji oko sto hiljada pripadnika.

⁹ Orden heroja oslobodilačkog rata dodjeljuje se pripadnicima oružanih snaga Republike i drugim građanima koji su se istakli izvanrednim junačkim podvizima u borbi protiv neprijatelja i koji predstavljaju naročiti primjer junaštva. Orden heroja oslobodilačkog rata može se, pod istim uvjetima, izuzetno dodijeljivati vojnim jedinicama i ustanovama (čl. 10 tačka 3. Uredbe ...), Hasib Mušinbegović, (et al.), *Monografija ZLATNI LJILJANI i odlikovani pripadnici Armije RBiH 1992-1995.*, Vojska Federacije BiH, Sarajevo, 2000.

¹⁰ *Monografija ZLATNI LJILJANI i odlikovani pripadnici Armije R BiH 1992-1995.*, (autori Hasib Mušinbegović ... (et al.), Zajednička komanda Vojske F BiH, Sarajevo, 2000., str. 3

Maj

1. maj Agresorske snage napadaju Brčko. Dobro naoružane srpske formacije, potpomognute jedinicama JNA, ovladale su centrom grada pri čemu je izvršen progon nesrpskog stanovništva.

2. maj Specijalne jedinice jugoslavenske vojske pokušale zauzeti zgradu Predsjedništva Republike BiH. Borba se vodila na Skenderiji 150 metara dalje od zgrade Predsjedništva. Bila je to prva bitka za odbranu Sarajeva. Od tog dana - 2. maja 1992., počela je opsada grada koja je trajala 1.460 dana. **Drugi maj je - Dan Kantona Sarajevo.**

Istog dana zarobljen je i predsjednik Predsjedništva Republike BiH **Alija Izetbegović**, koji se vraćao sa pregovora iz Lisabona. Zarobljen je na sarajevskom aerodromu *Butmir* od strane JNA, a potom je odvezen u Lukavicu, odakle se javio u program TV Sarajevo.

Tog dana odbranjena je zgrada Predsjedništva Republike BiH, odbranjeno je Sarajevo, a predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović je dogovorno pušten u zamjenu za generala Kukanjca i zarobljene vojnike.

3. maj Agresorske snage okupirale su grad **Doboj**. Doboj je bio važno saobraćajno čvorište i industrijski centar sjeverne Bosne. U tom gradu i prije izbijanja sukoba bio je stacioniran veliki garnizon JNA. Dio građana, pretežno Bošnjaka i Hrvata izbjegao je iz Doboja na slobodna područja južno i istočno od grada.

4. maj Agresorske snage napadaju **Goražde** i zauzimaju dio općine. Borbe su vođene svakodnevno, a Goražde je neprekidno granatirano, sve do kontraudara Armije Republike BiH 18. septembra kada je oslobođena cijela teritorija općine Goražde.

8. maj Agresorske srpske snage zauzimaju Mostar do lijeve obale Neretve. Mostarski bataljon Armije Republike BiH nije raspolagao protivoklopnim oružjem kojim bi zaustavio tenkove T-84 JNA. U toj borbi bataljon je bio prinuđen na povlačenje na desnu obalu Mostara pri čemu je pretrpio teške gubitke. Bataljon je ponovo formacijski popunjen do 13. maja kada je za komandanta bataljona postavljen potpukovnik JNA Arif Pašalić.

10. maj Naredbom Generalštaba JNA, tadašnje komande i jedinice JNA na području Republike BiH preimenovane su u jedinice tzv. *Vojske Srpske republike Bosne i Hercegovine*. Naredbom načelnika Generalštaba JNA generala Blagoja Adžića formiran Glavni štab Vojske Republike srpske BiH, a za komandanta Štaba postavljen je general Ratko Mladić. Za načelnika Štaba postavljen je general Manojlo Milovanović.

Poginuo HODŽIĆ Selme MEHDIN – SENAD na Nezuku – Zvornik, kao vojnik, na dužnosti komandanta Operativne grupe *Patriotska liga sjeveroistočna Bosna*. Posthumno odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine i ratnim priznanjem *Zlatni ljiljan* 1992. godine. Rođen je 15.10.1957. godine u Šićkom Brodu – Tuzla. Nastavnik tjelesnog odgoja – policajac.

15. maj Jedinice JNA u Tuzli vrše pokrete s ciljem izmještanja efektivna na položaje oko grada. U ranim jutarnjim satima jedinice Armije RBiH u sadejstvu sa MUP-om postavljaju zasjedu na raskrsnici Brčanske Malte. Zasjedi je naređeno da se kolona JNA mirno propusti. Prema kazivanjima očevidaca jedan vojnik JNA iz kolone otvorio je vatru na okolne solitere na šta su pripadnici Armije Republike BiH odgovorili vatrom iz svog raspoloživog oružja. Serija eksplozija u zapaljenim vozilima stvorila je pometnju među pripadnicima JNA, koji su tom prilikom pretrpjeli velike gubitke.

Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je Rezoluciju **752** kojom se zahtijeva *da bez odlaganja prestanu svi oblici miješanja izvan Bosne i Hercegovine što uključuje jedinice Jugoslovenske narodne armije (JNA), kao i elemente hrvatske vojske...* Pošto se režim u Beogradu nije odazvao zahtjevima iz Rezolucije 752 Vijeće sigurnosti 30. maja 1992. u Rezoluciji 757 ponavlja zahtjev za trenutnim prestankom uplitanja susjeda u unutrašnje stvari BiH, traži od njih da poštuju teritorijalni integritet BiH i uvodi sankcije protiv Srbije i Crne Gore.

16. maj Formirana prva brigada Armije Republike BiH - *Prva tuzlanska brigada*. Pripadala je 2. korpusu Armije Republike BiH. Kroz Prvu tuzlansku brigadu prošlo je oko 4.600 boraca, a život je izgubilo 256 pripadnika ove brigade.¹¹

¹¹ https://bs.wikipedia.org/.../1._tuzlanska_brigada_TU

17. maj Naredbom Opštinskog štaba Teritorijalne odbrane Go-
ražde formirana *Prva drinska brigada*. Za komandanta brigade postavljen
je Zaim Imamović.¹²

Zaim Imamović je rođen 22.4.1961. godine u malom pod-
rinjskom mjestu Poratak kod Ilovače. Završio vojnu gimnaziju u
Beogradu (1980) i Vojnu akademiju KoV, takođe, u Beogradu (1984).
Početak raspada države dočekao u kasarni JNA u Vipavi. Sa povlačenjem
JNA iz Slovenije dolazi u Bihać, potom u Travnik, Zenicu i Lukavicu
kod Sarajeva. Sa početkom prvih ratnih sukoba na teritoriji Foče,
ilegalno napušta kasarnu u Lukavici, 8.4.1992. i već za dva dana stiže u
svoj rodni kraj. Poginuo je 9.10.1995. u borbi vođenoj na Rogojskoj
gredi, na padinama Treskavice. Ukopan je u haremu Alipašine džamije u
Sarajevu. Posthumno je odlikovan najvišim ratnim priznanjem Armije
Republike BiH *Zlatnim ljiljanom*, a u čast njemu kasarna Oružanih snaga
BiH u Pazariću nosi njegovo ime.

18. maj Naredbom Republičkog štaba TO Republike BiH 18.
maja 1992. godine formirana je *Prva zenička brigada*, kao prva
manevarska jedinica u državi. Novoformirana brigada se sastojala od dva
bataljona sa prištabskim jedinicama. Ubrzo nakon osnivanja u sastav
brigade ulazi *Željezarski bataljon* osnovan 13. maja 1992. godine kojeg
su u potpunosti sačinjavali radnici dobrovoljci koji su stali u odbranu
svoje firme, svog grada i države, kao i jedan vod HOS-a.

Tokom jula 1992. godine brigadi se pridružuju jedinice *Patriotske
lige*, Oklopni bataljon, jedinica „Zmaj od Bosne“, Sedmi muslimanski
bataljon, jedinice PVO, te sve jedinice HOS-a Zenice. Već u tom periodu
brigada je imala impozantan broj pripadnika i prepoznatljiv karakter
sredine iz koje je i nastala. Preimenovana je u 303. brdsku brigadu a
tokom ratnog puta dodijeljen joj je prvo naziv *Slavna* a potom i
Viteška, te je kraj rata dočekala kao 303. *Viteška* brdska brigada. Kroz
brigadu je u ratnom periodu prošlo više od 8.000 boraca.¹³

Prilikom dislokacije jedinica JNA iz Zenice pripadnici Armije
Republike BiH zaplijenili 20 tenkova i cjelokupno naoružanje Općinskog
i Okružnog štaba TO koje je čuvala JNA.

¹² <https://www.bhdani.ba/arhiva/255/t25515.shtm>

¹³ https://bs.wikipedia.org/.../303._viteška_brdska_brig...

22. maj Prijem BiH u članstvo UN-a - Bosna i Hercegovina je kao nezavisna i suverena država primljena u Ujedinjene nacije kao 178. njena članica.

25. maj Za načelnika Štaba Armije Republike BiH postavljen Sefer Halilović.

Sa dužnosti Štaba Armije Republike BiH smijenjen 8.6.1993. i postavljen na novu dužnost (Načelnik GŠ Armije Republike BiH).

SEFER HALILOVIĆ

Rođen u Prijepolju, 6. januara 1952. godine. Završio je Gimanziju u Prijepolju, a školovao se na Vojnoj akademiji u Beogradu. Kao aktivno vojno lice, službovao u Mostaru, Vinkovcima i Đakovu. JNA napustio 13. septembra 1991. godine, bijegom iz Komandno-štabne škole u Beogradu. Odmah se uključio u pripreme za otpor, tada ilegalnu *Patriotsku ligu* Republike Bosne i Hercegovine. Na čelo Armije Republike Bosne i Hercegovine postavljen 2. maja 1992. godine.¹⁴

26. maj Agresorske snage počinju masovne egzekucije Bošnjaka u Kozarcu, istočno od Prijedora. Od 25. do 29. maja ubijeno je više od 3.000 Bošnjaka, pretežno civila.

30. maj Krajem maja 1992. agresorske snage su u Ahatovićima i Dobroševićima, kod Sarajeva, ubile 200 civila dok je 300 zatvoreno u koncentracione logore i zatvor u Rajlovcu, bivšoj kasarni JNA.

Od 30. maja do 4. juna srpske snage u Prijedoru ubile oko 1.000 Bošnjaka (samo u glavnoj ulici u Prijedoru 29. i 30. maja ubijeno je više od 200 civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti).

¹⁴ Sefer Halilović. *Lukava strategija (treće dopunjeno izdanje)*, „Matica“ Sarajevo, 1998. godine, str. 283.

Juni

5. juni Posredstvom UNPROFOR-a postignut je sporazum o uspostavi humanitarnog zračnog mosta do Sarajeva (Jula 1992. UNHCR počeo dopremanje humanitarne pomoći preko sarajevskog aerodroma *Butmir*. Do avgusta 1994. isporučeno oko 18.000 tona humanitarne pomoći).

Dogovorena predaja najveće sarajevske kasarne *Maršal Tito*. JNA napušta kasarnu iz koje je djelovala iz pješadijskog naoružanja po vojnicima i civilima. Početkom rata vojnik JNA iz kasarne *Maršal Tito* ubio je dječaka koji je igrao košarku s drugovima na obližnjem terenu.

12. juni Agresorske snage izvršile napad na Bihac.

15. juni U Višegradu, u kući Adema Omeragića srpske snage su spalile 64 civila među kojima najviše žena, djece i staraca iz sela Koritnik i Sase. U plamenoj grobnici gotovo je istrijebljena porodica Kurspahić.

18. juni Formirana *Prva tešanjaska brigada*.

Počela izgradnja vojnog aerodroma Ćoralici kod Cazina. Aerodrom je izgrađen za mjesec dana. Dužina piste je bila 1.300 a širina 30 metara. Ovaj aerodrom ima izuzetno značenje za bihaćki region tokom rata u Republike BiH jer su piloti bosanskohercegovačkog zrakoplovstva tokom ratnih avioletova u opkoljenu enklavu dopremili znatne količine MTS-a. Zračni most bio je jedina fizička veza između bihaćkog okruga i ostatka slobodne teritorije.

11. juni Prvi i Drugi krajiški korpus srpskih snaga i paravojne formacije okupirali su Kotor Varoš.

19. juni U Višegradu (na novom mostu) srpske snage ubile su 147 Bošnjaka. Mnoge žrtve su spaljene kako bi se sakrili tragovi zločina.

20. juni Predsjedništvo Republike BiH donosi odluke : Odluku o proglašenju ratnog stanja na području BiH i Odluku o proglašenju opće mobilizacije na teritoriji Bosne i Hercegovine.

21. juni Do kraja juna 1992. srpske snage u Republici BiH formirale su 94 koncentraciona logora i zatvora. Do tada je, prema podacima UNHCR-a, protjerano ili je izbjeglo oko 370.000 Bošnjaka. Do kraja 1992. godine u Republici BiH je registrovano oko 2.000.000 izbjeglica. Više od 17.000 ljudi, prema podacima Arhiva Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika, uglavnom muškaraca, i dalje se smatraju nestalim u BiH.

27. juni U Višegradu (na Bikavcu), u kući Mehe Aljića, srpske snage spalile su 72 Bošnjaka, najviše žena i djece.

29. juni U Sarajevo doputovao predsjednik Republike Francuske François Mitteran. Bila je to prva posjeta nekog stranog državnika Republici BiH od njenog međunarodnog priznanja. François Mitteran bio je pobornik evropske političke opcije privržene Srbima, opcije koja je svo vrijeme rat u BiH nastojala prikazati kao građanski.

Svijetom je do posjete Miterana Sarajevu vladalo opće ubjeđenje da je neophodno vojno intervenirati u BiH kako bi se spriječio zločin koji su nad civilnim stanovništvom provodile srpske snage. François Mitteran je uspio svojom *diplomatskom bezobzirnošću* poremetiti planove međunarodne zajednice za odlučnu akciju u BiH.

Krajem juna 1992. godine srpske snage su u Prijedoru i okolnim selima ubile oko 2.500 civila. Srpske snage iz Bosanske krajine za vrijeme rata prisilno su protjerale oko 350.000 Bošnjaka i Hrvata. Mnogi su završili u nekima od 100 koncentracionih logora formiranih na području Bosanske krajine (samo na području općine Prijedor formirana su 42 logora). Među zloglasno poznatim logorima su : Omarska, Keraterm, Tomašice, Trnopolje, Manjača ...

Juli

15. juli Formirana *Prva mostarska brigada*, što znatno doprinosi konsolidaciji bosanskohercegovačkih patriotskih snaga u dolini Neretve. Prvi komandant brigade bio je Arif Pašalić. Prelaskom Arifa Pašalića na mjesto komandanta 4. korpusa, komandu nad *Prvom mostarskom brigadom* preuzima Midhat Hujdur Hujka. Nakon njegove pogibije, 30.6.1993. godine, u borbama za deblokadu Mostara, brigada dobija novi naziv 41. *slavna* brigada Armije Republike BiH.

August

5. avgust Agresorske snage pod komandom Bogoljuba Perovića vrše pokolj Bošnjaka u selu Kramer kod Rogatice.

12. avgust Rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a osuđeno je etničko čišćenje koje u Republici Bosni i Hercegovini provode srpske snage.

15. avgust U Bužimu formirana *105. Bužimska udarna krajiška brigada*. Za komandanta brigade postavljen je Izet Nanić. Reorganizacijom Petog korpusa i jedinica, brigada kasnije dobija naziv 505. bužimska brigada. Tokom rata poginulo je 474 borca 505. bužimske brigade.

18. avgust Odlukom Predsjedništva Republike BiH od 18. avgusta i naredbom Štaba Vrhovne komanda Armije Republike BiH od 29. septembra 1992. godine, **formiran je 1. korpus** Armije Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Sarajevu. Tokom rata Prvi korpus su vodila trojica komandanata, divizijski general Mustafa Hajrulahović-Talijan (1957-1998), brigadni general Vahid Karavelić i brigadni general Nedžad Ajnadžić.

19. avgust Pri Štabu Vrhovne komande Armije Republike BiH u Sarajevu je osnovano vazduhoplovno odjeljenje, preteča Ratnog zrakoplovstva Armije Republike BiH.

26. avgust U Londonu održana Konferencija o Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji (*Londonska konferencija*). Na *Londonskoj konferenciji* inicirana je Međunarodna konferencija o bivšoj Jugoslaviji. Tokom rata, pod okriljem Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji poduzimani su naponi da se pregovorima dođe do političkog rješenja sukoba. Za kopredsjednike Glavnog odbora konferencije izabrani su predstavnik generalnog sekretara UN-a Sajrus Vens i predstavnik Predsjedništva Evropske zajednice lord Dejvid Oven. Međunarodna konferencija o Jugoslaviji razvila je osnovu za političko rješenje sukoba u BiH odbijajući stvaranje tri teritorijalno jasne države na etničkom principu, zalažući se za formiranje decentralizirane države. Kopredsjedavajući su konstatovali da ne treba prihvatiti rezultate etničkog čišćenja u BiH. Tokom rata kopredsjednici su, što se posebno odnosi na engleskog diplomatu lorda Ovena, promijenili polazna stanovišta. Priznavši rezultate postignute silom, kopredsjednici Vens i

Oven su značajno doprinijeli legalizaciji etničkog čišćenja koje su u BiH provele snage bosanskih Srba. Napadači i žrtve stavljeni su u istu ravan, zanemareno je učešće JNA odnosno SRJ u ratu u BiH, a sukob se pokušao predstaviti kao građanski.

Septembar

18. septembar Armija Republike Bosne i Hercegovine oslobodila Goražde i cijelu teritoriju općine. Uspješno izvedenim vojnim operacijama *Krug* i *Drina*, oslobođeno je oko 800 km² teritorije.

27. septembar Dan kada je srušen mit o Arkanu. Jedinice srpske vojske, na čelu sa zloglasnim *Arkanovim tigrovima*, *Belim orlovima* i pripadnicima Srpske dobrovoljačke garde, krenuli su 27. septembra 1992. godine u zauzimanje Čelića u namjeri da spoje Lopare – Brčko. Samo zahvaljujući herojstvu i naporima pripadnika Čelićke slavne brigade, sa pridodatim jedinicama 2. korpusa, Čelić je tada odbranjen, a u danu velike bitke život je položilo sedam čelićkih boraca. U narodu je ova bitka poznatija kao bitka za *Frigos*.¹⁵

29. septembar **Formiran 2. korpus** Armije Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Tuzli. Tokom rata u BiH Drugi korpus bio je najveća organizacijsko-formacijska cjelina Armije Republike BiH. Ratni komandanti Korpusa bili su Željko Knez, Hazim Šadić i Sead Delić.

ŽELJKO KNEZ

Komandant 2. korpusa Armije Republike BiH od septembra 1992. do februara 1993. godine.

¹⁵ Dnevni avaz, 29.9.2015., str. 14.

ŠADIĆ (RAMO) HAZIM

Rođen 6.11.1943. godine u Čeliću, u sjevernoj Bosni. Oficir JNA u činu potpukovnika. U aprilu 1992. godine napustio JNA. Komandant je 2. korpusa Armije Republike BiH od februara 1993. do novembra 1994. godine. Vojni ataše u Turskoj. Savjetnik za vojna pitanja predsjednika Predsjedništva Republike BiH Alije Izetbegovića i ujedno generalni sekretar Stalnog vojnog komiteta.

Član Parlamenta F BiH (2000-2002). Dobitnik je ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“ kojeg je dobio kao pripadnik 2. korpusa Armije Republike BiH. General major u penziji.

DELIĆ (EDHEM) SEAD

Rođen 13.9.1954. godine u Goraždu. Oficir JNA u činu majora. Dužnost komandanta 2. korpusa Armije Republike BiH obavljao od novembra 1994. godine do kraja rata. Odlikovan je „Ordenom za vojne zasluge sa zlatnim mačevima“ 1998. godine, kao pripadnik 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine i ratnim priznanjem „Zlatni ljiljan“ 1995. godine. General major u penziji.

Oktobar

1. oktobar Armija Republike BiH pokreće ofanzivu na brčanskom ratištu i probija koridor koji je na najužem mjestu iznosio svega 4 km. Planirano je da se u borbu za koridor uključi i HV (Hrvatska vojska) s lijeve obale Save. Trebalo je da HV sa tenkovskim jedinicama podrži operaciju Armije Republike BiH, no to se nije dogodilo. Borci Armije Republike BiH koji su probili koridor kod sela Gorice i izbili na desnu obalu rijeke Save, nakon 48 sati čekanja morali su se povući. (Ova činjenica je dokaz *Sporazuma Tuđman – Milošević*)

1. oktobra U Sarajevu formirana *Druga motorizovana brigada*. Pod komandom Safeta Zajke brigada je 15. aprila, za ogromne zasluge u ratu prva ponijela viteško odličje „Viteška“ brigada.

6. oktobar Agresorske snage okupirale su Bosanski Brod.

8. oktobar Održana prva sjednica Skupštine Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima.

21. oktobar Formiran **5. korpus** Armije Republike Bosne i Hercegovine. Komandanti korpusa bili su: Ramiz Drekočić i Atif Dudaković.

27. oktobar Specijalni izvjestitelj za ljudska prava za područje bivše Jugoslavije Tadeuš Mazovjecki zatražio da se definiše pojam tzv. sigurnosnih zona na teritoriji Republike BiH, zbog sve veće krize s izbjeglicama.

29. oktobar Agresorske snage okupirale su grad Jajce.

30. oktobar - Poginuo **MEŠIĆ Meho HAJRUDIN** na Nezuku – Zvornik, kao vojnik, na dužnosti komandanta 1. teočanske brigade. Posthumno odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine. Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio 1992. godine. Rođen je 1.1.1959. godine u selu Trnovo – Ugljevik.

Novembar

1. novembar U Goraždu formirana Istočnobosanska operativna grupa, kao pretpostavljena komanda svim brigadama na istočnobosanskom ratištu.

12. novembar U Grudama održan radni sastanak predsjednika kriznih štabova Hercegovačke regionalne zajednice i predsjednika kriznih štabova Travničke regionalne zajednice. U cilju realizacije zajedničke hrvatske države, dvije regionalne zajednice zatražile su formuliranje pravnih i političkih akata, među kojima proglašenje Hrvatske banovine u BiH i provođenje referenduma za priključenje Republici Hrvatskoj, kao prve faze na putu rješenja hrvatskog pitanja u BiH.

Na sastanku, kojim je predsjedavao Mate Boban, konstatovano je da dio vođstva HDZ-a još uvijek podržava »nepostojeću« suverenu Bosnu i Hercegovinu u kojoj bi hrvatski narod »bio osuđen na genocid i historijski nestanak«. Predstavници hrvatskih regionalnih zajednica također su donijeli zaključak o vojnoj pripremi za sukobe sa »svim onim snagama koje će pokušati zaustaviti proces stvaranja slobodne hrvatske države«.

17. novembar Formiran 4. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Mostaru. Za komandanta korpusa postavljen je Arif Pašalić.

28. novembar – Poginuo BEŠIĆ Adema ADIL na Grabežu, kao vojnik na dužnosti komandanta bataljona u 2. bihačkoj brigadi. Posthumno odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** i ratnim priznanjem *Zlatni ljiljan* 1994. godine. Rođen je 5.4.1964. godine u Kozarcu. Bio aktivno vojno lice.

Decembar

1. decembar Formiran 3. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Zenici. Komandanti 3. korpusa bili su: Enver Hadžihasanović, od 1. decembra 1992. do novembra 1993., potom od novembra 1993. do marta 1994. Mehmed Alagić, te od aprila 1994. do kraja rata, Sakib Mahmuljin.

ENVER (BESIM) HADŽIHASANOVIĆ¹⁶

Rođen 7. jula 1950. godine u Zvorniku, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Vojnu akademiju KoV i KŠA KoV završio je u Beogradu. Rat ga je zatekao na dužnosti 49. mtbr u Sarajevu, u činu potpukovnika. U TO Republike BiH stupio je 8. aprila 1992. godine.

¹⁶ Sakib Kurtić ...(et al.), *Treći korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine (1992-1995)*, Savez RVI Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2014., str. 351.

Dužnost komandanta 3. korpusa Armije Republike BiH obavljao je od novembra 1992. do decembra 1993. godine. Kraj rata dočekaio je na dužnosti načelnika Štaba u GŠ Armije Republike BiH, u činu generalmajora u penziji.

MEHMED (REDŽO) ALAGIĆ¹⁷
(1947-2003)

Rođen 8. jula 1947. godine u selu Fajtovci, općina Sanski Most, gdje je završio osnovnu i srednju školu. Vojnu akademiju KoV – smjer OMJ završio u Banja Luci, a KŠAKoV u Beogradu.

U Armiju Republike BiH stupio je 13. januara 1993. godine, poslije zarobljavanja od strane paradržavne vlasti u Banja Luci, pod optužbom za učešće u pripremi i organizaciji pobune, za pripadnost štabu „Zelenih beretki“ i verbalni delikt.

Komandant 3. korpusa bio je od novembra 1993. do marta 1994. godine, a komandant 7. korpusa od aprila 1994. do kraja rata.

Odlikovan „Ordenom zlatnog grba sa mačevima“. Kraj rata dočekaio na dužnosti komandanta 7. korpusa, u činu brigadnog generala,

Umro 9. marta 2003. godine u 56. godini života.

SAKIB (HAMDIIJA) MAHMULJIN¹⁸

Rođen 13. oktobra 1952. godine u Kozarcu, općina Prijedor, gdje je završio osnovnu školu. Završio je Srednju vojnu saobraćajnu školu, Višu školu za cestovni saobraćaj, Ekonomski fakultet i magistrski studij iz ekonomije-marketing.

U JNA je obavljao dužnosti u saobraćajnoj i finansijskog službi. Položio je ispit za čin majora i vanredno pohađao KŠA KoV 1990. godine. Iz JNA prelazi na rad u RŠTO Socijalističke republike BiH na dužnost načelnika službe informatike.

Rat ga je zatekao u RŠTO u činu majora. Komandant je 3. korpusa Armije Republike BiH od aprila 1994. do kraja rata. Brigadni general u penziji.

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Ibidem

Kraj rata dočekaio je na dužnosti komandanta 3. korpusa u činu brigadnog generala.

14. decembar Agresor pokreće ofanzivu na slobodne brčanske teritorije i probijaju linije odbrane Armije Republike BiH u rejonu Donjeg Rahića, južno od Brčkog. Tako se razvila bitka kojom su srpske snage osujetile pripreme Armije Republike BiH za presjecanje tzv. brčanskog koridora koji je spajao istočne i zapadne teritorije Republike BiH pod srpskom kontrolom. U borbama u Donjem Rahiću 14. decembra 1992. godine poginuo je Enver Pamukčić. Pamukčić je rođen u Brci 1952. godine. Bio je rezervni oficir JNA. Jedan je od organizatora otpora na brčanskim teritorijama. Obavljao je dužnost predsjednika Kriznog štaba Brčko, a potom i komandanta TO slobodnih brčanskih teritorija.

18. decembar U Zenici formirana *Sedma muslimanska brigada*.

1993.

Januar

2. januar Objavljen Nacrt plana za okončanje sukoba u Republici Bosni i Hercegovini (Vens – Ovenov mirovni plan). Prema tom planu ustavni principi podrazumjevali bi uspostavu decentralizirane Republike BiH. Na osnovu vojnih odredbi bila bi uspostavljena obustava vatre i demilitarizacija cijele zemlje, a teritorijalno ustrojstvo bilo bi regulirano po principu kantonizacije. Predviđeno je da se formira deset kantona čije bi granice u »znatnoj mjeri poništile rezultate etničkog čišćenja«. U to vrijeme srpske snage imale su kontrolu nad oko 70% teritorije Republike BiH. Plan su kritikovale SAD zbog čega on nikada nije dobio izričitu podršku Vijeća sigurnosti UN-a.

8. januar U transporteru UNPROFOR-a srpske snage na okupiranom dijelu Sarajeva blizu aerodroma ubile su vršioca dužnosti potpredsjednika Vlade Republike BiH Hakiju Turajlića.

12. januar U Sarajevu počeli pripremni radovi na izgradnji tunela Dobrinja-Butmir. Tunel dužine 800 metara završen je 30. jula 1993. godine. U ratnom periodu predstavljao je jedinu fizičku vezu Sarajeva s ostalim dijelovima Republike BiH, a omogućavao je vojnu, civilnu i humanitarnu komunikaciju, kao i manevar jedinica za odbranu grada. U tunelu su postavljene šine za kolica, sistem za odvod vode, a potom i električne instalacije i cjevovod za naftu. Nakon rata tunel je proglašen spomen kompleksom.

15. januar Predsjednik odjela odbrane Hrvatske zajednice Herceg Bosna Božo Rajić izdao zapovjed o potčinjavanju jedinica Armije Republike BiH Glavnom stožeru HVO-a (Hrvatsko vijeće obrane). Zapovjed se odnosila na provincije (teritorijalne oblasti prema Vens-Ovenovom mirovnom planu sa većinskim hrvatskim stanovništvom).

Srpske snage u artiljerijskim napadima na više lokacija u Sarajevu, 15. januara ubile su i ranile oko 40 civila. Od eksplozije granate ispred Sarajevske pivare, gdje je oko 300 civila uzimalo vodu za piće, ubijeno je osam i ranjeno 20 ljudi. U trenutku kada su ranjenici i mrtvi dovezeni u bolnicu Koševo, srpske snage su granatirale traumatologiju Kliničkog centra Koševo. Tom prilikom ubijen je jedan, a ranjeno više civila.

30. januar Intenzivirani pokreti srpskih snaga i jedinica Vojske Jugoslavije na područjima istočne Bosne i Posavine. Štab Vrhovne komande Oružanih snaga Republike BiH uputio je Vladi Republike BiH informaciju u kojoj se, između ostalog, navodi da se na području Istočne Bosne koncentrišu jedinice Užičkog i Valjevskog korpusa Vojske Jugoslavije, te da su koncentracije jedinica iz Srbije i Bosanske krajine primjećene i u regionu Posavskog koridora, u blizini Brčkog.

Februar

8. februar Osnovana prva dobojska brigada pod nazivom *Prva dobojska brigada* « *Doboj- Bosna* ». Ulaskom u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH, brigada dobija naziv **203. mtbr** « **Doboj-Bosna** ». Odlukom Predsjedništva Republike BiH broj : 02-136-788/93. od 14.12.1993 godine, brigada je dobila počasni naziv *slavna*. Tokom ratnog perioda dužnost komandanata brigade obavljali su Adnan Bajraktarević, od osnivanja brigade do januara 1995. i Ibrahim Hozić, od januara 1995. godine do kraja rata.

Svečano postrojena i otpočela sa djelovanjem *Prva teslička brigada*, pod imenom **204. bbr**. Brigada je odmah ušla u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH. Počasni naziv *Slavna* dobila je 14.12.1993. godine, odlukom Predsjedništva Republike BiH. Tokom ratnog perioda dužnost komandanata brigade obavljali su Esad Jašarević, od osnivanja brigade do 2.11.1995. ; Izet Šehrić, od 3.11.1995. do 21.5.1996. ; Esad Alagić, komandant Komande za razvoj (KZR) 374. bbr.

17. februar U Visoko dolaze prva dva helikoptera tipa MI-8 (transportni helikopteri proizvedeni po ruskoj licenci) s posadama bosanskohercegovačkih zrakoplovaca. Prvi borbeni let Ratnog zrakoplovstva Armije Republike BiH bio je let u opkoljenu Srebrenicu februara 1993. Uskoro su formirane i zrakoplovne grupe u Mostaru, Sarajevu, Tuzli, Zenici i Bihaću. Do kraja rata Ratno zrakoplovstvo Armije Republike BiH izvršilo je oko 8.000 borbenih letova.

Mart

8. mart Formirana Operativna grupa 7 Jug Tešanj u sastavu 2. korpusa Armije Republike BiH. U sastav 3. korpusa ulazi 13.4.1994. godine.

15. mart Osnovana 207. bbr „Pousorska ljuta“ Operativne grupe 7 – Jug.

16. mart Od 16. do 25. marta 1993. godine predstavnici sve tri bosanskohercegovačke nacionalne zajednice sastali su se u Njujorku kako bi razmotrili modificirani Vens-Ovenov plan.

25. mart Bošnjački i hrvatski predstavnici potpisali Vens-Ovenov plan.

April

5. april Na osnovu rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a o uvođenju zone zabranjenog leta (iz jeseni 1992), u Republici BiH je uspostavljena kontrola zračnog prostora. Kontrolu preuzimaju zračne snage NATO-a. Rezolucija o zoni zabrane leta nad Republikom BiH više puta je kršena, unatoč patroliranju lovaca Sjeveroatlanskog saveza.

8. april Međunarodni sud pravde u Hagu privremenom presudom okrivio SR Jugoslaviju za agresiju na Republiku BiH te naredio obustavu napada i povlačenje jedinica Vojske SRJ sa područja Republike BiH.

14. april Jedinice HVO-a uz podršku i direktno učešće Hrvatske vojske krenule u opći napad na jedinice Armije Republike BiH u Hercegovini i srednjoj Bosni. Prethodno su razoružani Bošnjaci u jedinicama HVO-a i manjim, izolovanim jedinicama Armije Republike BiH. HVO napada i zauzima Prozor. Najteže borbe vođene su za Gornji Vakuf, Fojnicu i Mostar (Mostar, odnosno zapadni dio grada po kontrolom HVO-a je proglašen hrvatskim gradom i sjedištem tzv. Hrvatske republike Herceg Bosne).

16. april U selu Ahmići, srednja Bosna, postrojbe HVO-a ubile su oko 116 civila Bošnjaka.

Maj

2. maj Pod pritiskom međunarodne zajednice, na sastanku u Atini, vođa bosanskih Srba Radovan Karadžić potpisao Vens – Ovenov plan, uz uslov da potpis verificira Skupština Republike Srpske.

5. maj Na sjednici Skupštine Republike Srpske, održanoj na Palama od 5. do 6. maja, odbijen Vens – Ovenov plan.

6. maj Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo Rezuluciju 824 kojom se Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde i Bihać proglašavaju sigurnim zonama. U rezoluciji se, između ostalog, nalaže »trenutna obustava oružanih napada ili bilo kakvih neprijateljskih djelovanja protiv ovih sigurnih zona, i povlačenje svih vojnih i paravojnih jedinica bosanskih Srba iz ovih gradova na udaljenost sa koje oni prestaju da budu prijateljni njihovoj sigurnosti...« Mirovnim snagama UN-a istovremeno je naloženo da nadgledaju sigurnost njihovih stanovnika.

7. maj Djelimično je srušena Ferhad-pašina džamija u Banja Luci, poznatija kao *Ferhadija*. Uništena je eksplozivom od strane nepoznatih srpskih nacionalista. Nakon prvog rušenja vlasti Republike Srpske organizirale su potpuno rušenje i čišćenje terena na kojem se nalazio cjelokupan kompleks dažmije.

Dan rušenja *Ferhadije* u Bosni i Hercegovini je službeno proglašen kao *Sedmi maj – Dan džamija*.

8. maj Potpisan sporazum o demilitarizaciji Srebrenice i Žepe. Sporazum su potpisali načelnik GŠ-a Armije Republike BiH Sefer Halilović i komandant srpskih snaga Ratko Mladić. Nakon toga Srebrenica i Žepa prestaju biti vojni, a postaju prvenstveno biti politički problem.¹⁹

9. maj HVO vrši snažne napade na istočni Mostar (dio grada pod kontrolom Armije Republike BiH). Jedinice Armije Republike BiH nalaze se u okruženju na svega nekoliko kvadratnih kilometara teritorije.

HVO počinje akciju nasilnog i masovnog protjerivanja Bošnjaka i manjeg broja Srba, deportujući ih u koncentracione logore. Hrvati su na području tzv. Hrvatske zajednice Herceg Bosna formirali više

¹⁹ Rasim Delić, *Armije Republike BiH - nastanak, razvoj i odbrana zemlje* (knjiga druga), Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Štamparija „Bemust“ Sarajevo, Sarajevo, 2007., str. 281.

koncentracijskih logora i privatnih zatvora za Bošnjake, uglavnom civile, među kojima *Heliostrom* u Mostaru, *Dretelj*, *Gabelu* i druge.

Juni

1. juni Prema izvještajima Ujedinjenih nacija (UNHCR) do polovine 1993. godine približno 2 miliona ljudi, ili polovina ukupnog stanovništva Republike BiH protjerano je ili izbjeglo iz svojih domova.

Srpske snage granatirale su Dobrinju - Sarajevo, gdje je bio organiziran nogometni turnir. Ubijeno je 12, a ranjeno 80 civila. Među njima je bilo 15 djece.

8. juni Predsjedništvo Republike BiH donijelo odluku o organizacijskim i kadrovskim promjenama u Oružanim snagama Republike BiH. Odlukom je, između ostalog, ustanovljena funkcija komandanta Glavnog štaba Armije Republike BiH. Na mjesto komandanta GŠ Armije Republike BiH postavljen Rasim Delić. Glavni štab Armije Republike BiH zadržao je funkciju načelnika Štaba. Na ovu dužnost ponovo je postavljen Sefer Halilović.

RASIM DELIĆ (1949-2010)²⁰

Rođen 4. februara 1949. godine u Čeliću, u sjevernoj Bosni. Osnovnu i srednju školu je završio u Brčkom. Vojnu akademiju, smjer zemaljska artiljerija, završio je 1971. godine.

Visoku vojnu školu JNA završio je 1978. godine, a 1989. Komandno-štabnu školu operatike. Rat 1992. godine je dočekaao u činu potpukovnika i na dužnosti načelnika operativnog organa komande korpusa u Sarajevu.

U aprilu 1992. godine se uključio u Teritorijalnu dobranu Republike BiH obavljajući dužnost van Sarajeva, a od juna 1993. godine do okončanja rata je bio na dužnosti komandanta Armije Republike BiH.

²⁰ Rasim Delić, *Armija Republike Bosne i Hercegovine – nastanak, razvoj i odbrana zemlje* (Knjiga druga), Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2007., str. 545.

Odlikovan je od Predsjedništva Republike BiH najvećim ratnim odlikovanjem „Ordenom slobode“ te odlikovanjem Kraljevine Jordana „Husejin bin Ali“.

U decembru 2004. godine odbranio je doktorsku tezu na temu „Nastanak, razvoj i uloga Armije Republike Bosne i Hercegovine u odbrani Bosne i Hercegovine“. General Armije Republike BiH. Umro je 16. aprila 2010. godine.

8. juni Ustanovljen Šesti korpus Armije Republike BiH sa sjedištem u Konjicu.

17. juni U borbama na Žući gine komandant 2. *viteške* motorizovane brigade Armije Republike BiH **SAFET Salke ZAJKO**. Rođen je 1.3.1952. godine u Rudom. Bio je rezervni oficir (kapetan) JNA. U jesen 1991. priključio se Patriotskoj ligi. Komandant je 2. *viteške* brigade od njenog formiranja. Posthumno je odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine. Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio 1992. godine.

30. juni Poginuo **HUJDUR Husnije MIDHAD – HUJKA** u Sjevernom logoru – Mostar, kao vojnik, na dužnosti komandanta 41. *slavne* motorizovane brigade. Posthumno odlikovan **OREDNOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine. Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio 1993. godine. Rođen je 28.2.1953. godine u Mostaru.

Juli

27. juli U borbama na platou Žuč, sjeverozapadno od Sarajeva, poginuo Enver Šehović komandant 1. *slavne* mehanizovane brigade Armije Republike BiH. **Enver Šehović** rođen je 15. januara 1967. godine u Foči. Završio je vojnu akademiju. U redove branilaca Republike BiH stupa 6. aprila 1992. godine. Posthumno odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine. Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio je 1992. godine.

August

2. avgust Predsjednik Predsjedništva Republike BiH Alija Izetbegović najavio povlačenje iz mirovnih pregovora u Ženevi ukoliko se srpske snage ne povuku s dostignutih položaja na Bjelašnici i Igmanu.

Generalni sekretar NATO-a Manfred Verner izjavio da je Vijeće NATO-a razmatralo opciju zračnih udara kao podršku pregovorima u Ženevi.

9. avgust Intenzivirani razgovori na relaciji NATO – UN o zračnim udarima i precizirana načela dvostrukog ključa (upotreba zračnih snaga uz odobrenje generalnog sekretara UN-a i uz sporazum komandanta UNPROFOR-a i komandanta južnog krila NATO-a).

14. avgust Nastavljeni mirovni pregovori u Ženevi. Na ratnom brodu, nosaču aviona kraljevske ratne mornarice *Invincible*, u Jadranu održana nova runda pregovora. U ovoj fazi pregovora finaliziran je paket koji je pozivao na uniju tri republike s bošnjačkom, srpskom i hrvatskom većinom. Bosanski Srbi ponudili zamjenu teritorija tražeći Srebrenicu i Žepu, nudeći zauzvrat teritorije oko Sarajeva.

Septembar

28. septembar Skupština Republike BiH odbila ponuđeni mirovni plan koji je predviđao uniju tri republike na prostoru BiH.

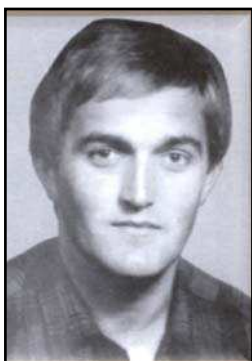
Evropska unija pristupila modifikaciji plana, no u razgovorima koji su uslijedili između predstavnika Republike BiH i Republike Srpske nije došlo do napretka. Inicijativa je konačno propala u januaru 1994.

Oktobar

1. oktobar Član Predsjedništva Republike BiH Fikret Abdić organizovao u bihaćkom okrugu tzv. Autonomnu pokrajinu *Zapadna Bosna* i u okviru Autonomne pokrajine svoje ratne jedinice.

15. oktobar 5. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine izvršio deblokadu Cazina. Uspostavljena nova linija fronta između jedinica Armije Republike BiH i paravojske Fikreta Abdića.

23. oktobar U Stupnom Dolu kod Vareša pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane ubili su 38 civila bošnjačke nacionalnosti od kojih 12 žena i 5 djece, a potom ih sve spalili. Zločin je dokazan kod relevantnih pravosudnih organa i neki počinitelji su osuđeni po osnovu učenjenog masakra.

25. oktobar U rejonu Crne rijeke (općina Olovo) poginuo **Nesib Malkić** komandant 210. brdske brigade Armije Republike BiH. Rodjen u Dubravama Gornjim (općina Živinice) 5. jula 1961. godine. Završio je višu vojnu školu, odsjek RV PVO (Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana), a nakon toga i specijalističku obuku u Zadru. TO Živinice priključio se maja 1992. godine. Posthumno odlikovan **ORDENOM HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1994. godine. Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio je 1993. godine.

Novembar

1. novembar Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donijelo naredbu o razrješenju s dužnosti Sefera Halilovića, načelnika Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine.

5. novembar Dužnost komandanta 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine preuzima Atif Dudaković, dotadašnji komandant 502. *Slavne* brdske brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Dotadašnji komandant korpusa Ramiz Drekočić preuzima komandu nad 4. korpusom Armije Republike Bosne i Hercegovine.

9. novembar U 10 sati i 16 minute srušen *Stari most* u Mostaru – SIMBOL GRADA NA NERETVI. Most su srušili pripadnici HVO-e. Za rušenje Starog mosta pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu, u predmetu *Prlić i ostali*, kao jedna tačka optužnice u sklopu združenog zločinačkog poduhvata stvaranja etnički čiste hrvatske države od dijelova BiH, suđeno je Slobodanu Praljku, zapovjedniku HVO-a.²¹

15. novembar Počela snažna ofanziva srpskih snaga na Olovo. Glavni pravac napada vodi preko Kruševa, sela udaljenog od Olova 10 km. Za vrijeme ofanzive koja je trajala oko 70 dana srpske snage su imale velike gubitke u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima. Cilj ofanzive bio je spajanje sa srpskim snagama na Ozrenu. Armija Republike BiH odbila je sve napade i slomila udarnu moć srpskih snaga na Kruševu. Borbe su vođene u zoni odgovornosti Slavne olovske brigade Armije Republike BiH.

²¹ **Stari most u Mostaru** preko rijeke Neretve je UN ESCO-va svjetska baština koji je, kada je izgrađen bio najveća lučna konstrukcija na svijetu. Dao ga je sagraditi između 1557. i 1566. godine Sulejman Veličanstveni, a graditelj je bio Mimar Hajrudin. Most je stajao 427 godina dok nije uništen tokom rata u BiH 1993. Obnovljen je nakon rata i ponovo otvoren za javnost 23.7.2004. godine. (https://hr.wikipedia.org/wiki/Stari_most)

1994.

Januar

6. januara Jasuši Akaši imenovan za specijalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a za Republiku BiH.

Februar

5. februara Agresorske snage su iz rejonu Mrkovića, na pijacu Markale u Sarajevu, ispalila minobacačku granatu ubivši 68 i ranivši preko 200 ljudi. Zvaničnici Francuske, SAD i Velike Britanije sastali se u Njujorku pozvavši generalnog sekretara UN-a da podstakne podršku djelovanja NATO-a. Generalni sekretar UN-a naložio hitnu pripremu upotrebe zračnih udara kako bi se spriječili slični napadi. Komandant UNPROFOR-a u Republici BiH usprotivio se zračnim udarima pod isprikom da ne želi mirovne snage UN-a u Republici BiH uvući u rat. UNPROFOR je pozvao zaraćene strane na obustavu vatre i povlačenje artiljerije srpskih snaga 20 km od Sarajeva i postavljanje trupa UNPROFOR-a na linije razgraničenja. UNPROFOR je iznudio pristanak od zvaničnih organa RBiH tvrdeći da je granata ispaljena s borbenih linija bosanske strane ili da je, možda, podmetnuta. Prema svim izvršenim analizama, što potvrđuju zvanični izvještaji istrage (izvještaji organa Republike BiH i UN-a) granata je ispaljena iz rejonu sela Mrkovići, gdje su bili smješteni artiljerijski položaji srpskih snaga. Vijeće NATO-a odlučilo je da pozitivno odgovori na zahtjev UN-a o upotrebi zračnih snaga.

6. februar Agresorske snage pokreću do tada najjaču ofanzivu na bihaćki okrug. Napadnute su linije Petog korpusa Armije Republike BiH. Snažni artiljerijsko-pješadijski napadi primorali su jedinice Armije RBiH da se povuku s dijela teritorije u rejonu Hasin vrh. Cilj ofanzive srpskih snaga bio je ovladavanje putnom komunikacijom Bihać-Cazin, odnosno ovladavanje cijelom desnom obalom rijeke Une. Teške borbe vođene su svakodnevno uz obostrano velike gubitke u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima.

16. februara Paravojne jedinice Fikreta Abdića sa sjevera napadaju položaje Petog korpusa, no ti su napadi, kao i napadi združenih

jedinica srpskih snaga koji su i odbijeni. Armija Republike BiH vratila je položaje izgubljene u rejonu Hasinog vrha i stabilizirala linije odbrane.

Održan Sabor Hrvata čime je prokrčen put ka zaključenju bošnjačko-hrvatskog Vašingtonskog sporazuma.

22. februar Agresorske snage vrše snažne napade na Olovo. Cilj napada je proboj linija odbrane Armije Republike BiH u Olovskim Lukama i spajanje glasinacke visoravni sa Ozrenom (uspostava tzv. *južnog koridora*).

23. februar Uz posredovanje SAD-a potpisana obustava vatre između Armije BiH i HVO-a.

28. februar Šest borbenih aviona Ratnog vazduhoplovstva srpskih snaga tipa G-4 *Super galeb* prekršili su rezoluciju Vijeća sigurnosti UN-a kojom je uspostavljena zona zabrane leta nad Republikom BiH i bombardovali ciljeve u Zenici i Novom Travniku. Srpske avione presrela su dva američka lovca F-16 *Fighting falcon* iz sastava zračnih snaga NATO-a. U kratkoj zračnoj borbi lovci NATO-a oborili su četiri srpska aviona. Oboreni piloti bili su oficiri Vojske SRJ.

Mart

12. mart UNPROFOR prvi put zatražio zračnu podršku NATO-a i djelovanje protiv srpskih snaga u okolini Bihaća. Podrška nije izvršena *zbog nekoliko odlaganja povezanih s procesom odobravanja* (zvanično obrazloženje misije UN-a).

17. mart Potpisan sporazum o slobodi kretanja koji je podrazumjevaao otvaranje *plavih puteva*.

18. mart Potpisan Vašingtonski sporazum koji predviđa uspostavljanje Federacije Bosne i Hercegovine sa većinskim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom. Sporazum predviđa kantonalno ustrojstvo Federacije. Po potpisivanju Sporazuma prekinuta su neprijateljstva između HVO-a i Armije Republike BiH na cjelokupnom prostoru BiH.

19. mart Izvršena deblokada tešanjско-maglajskog teritorija koji je bio u opsjednutom stanju 268 dana. Blokada izvršena pošto su se jedinice srpskih snaga povukle iz šehersko-žepačkog prostora odakle su,

za vrijeme opsjednutog stanja, u sadejstvu sa jedinicama HVO (111. Xp brigada HVO) djelovale po snagama Armije Republike BiH.

30. mart Proглаšen Ustav Federacija BiH.

31. mart Počela ofanziva agresorskih snaga na Goražde.

April

1. april Formirana *Kontakt grupa* čija je uloga bila stvaranje mira u Republici BiH. *Kontakt grupu* sačinjavali su predstavnici Francuske, Njemačke, SAD, Rusije i Velike Britanije.

Maj

10. maj Na osnovu *Wašingtonskog sporazuma* uspostavljena Federacije BiH.

11. maj Armija Republike BiH nastavlja ofanzivu na Ozrenu. Oslobođena je kota *Vijenac* (tt 619) i značajan dio teritorije planine Ozren sa oko desetak sela. Prema podacima Drugog korpusa Armije Republike BiH razbijena je Krnjinska brigada srpskih snaga, koja je imala oko 100 poginulih i 50 nestalih vojnika. Oslobođanje *Vijenca* na Ozrenu predstavljalo je prekretnicu na ratištu u zoni odgovornosti 2. korpusa Armije Republike BiH. Jedinice 2. korpusa su iz defanzive prešle u ofanzivu i strategijsku inicijativu. Stečene su pretpostavke za oslobađanje jakog uporišta srpskih snaga *Vozuće*, i za spajanje jedinica 2. i 3. korpusa Armije Republike BiH, odnosno zeničke i tuzlanske regije.

12. maj Formirana 277. bbr Operativne grupe *7 Jug*.

Juni

13. juni Žestoke borbe između Armija Republike BiH i paravojnih formacija Fikreta Abdića u rejonima Todorova i Golubovića, južno od Pećigrada. U borbama gine komandant 511. brigade Armija Republike BiH Mirsad Crnkić. Mirsad Crnkić rođen je 1956. godine. Odmah po izbijanju sukoba uključuje se u patriotske redove. Dužnost komandanta brigade preuzeo je 14. avgusta 1993. godine. Posthumno je odlikovan *Zlatnim ljljanom*. U borbama vođenim 13. juna 1994. godine poginulo je još 14 boraca Armija Republike BiH.

Juli

4. juli *Kontakt grupa* objavila mirovni plan za Republiku BiH. Prema planu *Kontakt grupe*, teritorijalnim aranžmanima 51% Republike BiH bilo bi pod upravom Federacije BiH, a preostalih 49% zemlje bi bio pod upravom vlasti bosanskih Srba. – Srbi odbili plan *Kontakt grupe*.

August

4. avgust Jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH oslobodile Pećigrad.

21. avgust Jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH oslobodile Veliku Kladušu.

Septembar

28. septembar Na Drugom bošnjačkom saboru plebiscitarno prihvaćeno vraćanje starog bosanskomuslimanskog narodnog imena Bošnjak. Tu je odluku Skupština Republike BiH u aprilu 1994. godine ozakonila u vidu amandmana na Ustav Republike BiH. Nakon toga ime Bošnjak (Bošnjaci) potvrđeno je Daytonskim mirovnim sporazumom od 21. novembra 1995. i Ustavom BiH kao njegovim sastavnim dijelom.

Oktobar

23. oktobar Jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH izvršile snažnu ofanzivu na položaje srpskih snaga južno od Bihaća (operacija *Grmeč 84*). Probijene su linije odbrane jedinica Drugog krajiškog korpusa srpskih snaga, i za nekoliko dana Armija Republike BiH ovladala je nad nekoliko stotina kvadratnih kilometara teritorije.

25. oktobar 5. korpus Armije Republike BiH oslobodio Grabež, strateški izuzetno značajnu tačku istočno od Bihaća. Nastavljeno napredovanje Armije Republike BiH prema Bosanskoj Krupi.

25. oktobar 5. korpus Armije Republike BiH probio linije odbrane srpskih snaga južno od Bihaća i oslobodio Kulen Vakuf.

Novembar

16. novembar UNPROFOR upozorio srpske snage da će zatražiti intervenciju NATO-a ukoliko se ne obustave napadi na Bihać.

19. novembar Agresorske snage počele do tada najžešće napade na Bihać. Posebno su snažni napadi na položaje Armije Republike BiH južno od grada. Cijela kružna linija odbrane Armije Republike BiH u dužini od oko 180 km nalazi se pod udarima združenih srpskih snaga i paravojske Fikreta Abdića.

21. novembar NATO avijacija bombardovala aerodrom Udbine. NATO je želio potpuno neutralizirati aerodrom i njegovu infrastrukturu, ali se UNPROFOR usprotivio takvoj akciji insistirajući da se treba gađati samo pista, a ne avioni koji sa nje polijeću. Specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a Jasuši Akaši smatrao je da će samo bombardovanje piste predstavljati srazmjeran odgovor na srpske napade avionima na sigurnu zonu Bihaća.

23. novembar Agresorske snage nastavljaju s napadima na Bihać i osvajaju značajnu kotu Debeljača. Veći broj država članica međunarodne mirovne misije u BiH traže da UNPROFOR ovlasti NATO za kaznene i šire zračne udare po cijeloj teritoriji BiH, ali UNPROFOR je izrazio nespremnost za takvu akciju.

25. novembar Konsolidovane i uvezane linije odbrane Armije Republike BiH u bihaćkom okrugu iako su srpske snage vršile neprekidne napade na prednji kraj odbrane armijskih jedinica.

27. novembar Donesena naredba o formiranju Oslobođilačke brigade Operativne grupe 7 Jug. Osnivanju brigade pristupilo se 3.2.1995., kada brigada dobija i naziv 375. Oslobođilačka brigada.

Decembar

18. decembar Ratko Mladić, komandant GŠ srpskih snaga, je u emisiji srpske TV „Na braniku otadžbine“ izjavio „da je međunarodna zajednica najavila da nema vojničkog rješenja u BiH i da je došao trenutak da se o spornim pitanjima razgovara na drugi način, jezikom politike i diplomatije, a ne rata“. On je upozorio na uspjehe Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane na Kupresu

kao i na očekivan nastavak djelovanja u Zapadnoj Bosni uz moguće uključenje HV-a, što bi još više komplikovalo situaciju na ratištu.²²

23. decembar Uz posredovanje Džimija Kartera, bivšeg predsjednika SAD-a, 23. decembra su politički, a 31. decembra 1994. godine vojni predstavnici Republike BiH i srpskog agresora potpisali četveromjesečno primirje. Krešimir Zubak, predsjednik Predsjedničkog vijeća *Hrvatske zajednice Herceg Bosna*, u prisustvu generala Rouza stavio je svoj potpis na četveromjesečno primirje 2. januara 1995. godine. Time se i Hrvatsko vijeće odbrane obavezao na četveromjesečni prekid borbenih djelovanja.

Shodno potpisanom *Sporazumu o četveromjesečnom primirju* opći prekid vatre uslijedio je 24. decembra 1994. godine za početni period od sedam dana, te 1. januara 1995. godine za period od četiri mjeseca, uz mogućnost njegovog obnavljanja i produženja. Sporazum je, pored općeg prekida vatre, predviđao:

- razdvajanje snaga i povlačenje teškog naoružanja,
- brzo i bezuslovno puštanje svih zarobljenika,
- omogućavanje slobode kretanja humanitarnim konvojima i poštivanje sigurnosti humanitarnog osoblja,
- obnavljanje javnih komunalija i normalizaciju života na svim područjima Bosne i Hercegovine,
- pravo UNPROFOR-a da nadgleda primjenu potpisanog sporazuma. (*Sporazum o četveromjesečnom primirju*).²³

31. decembar Vojni predstavnici Republike BiH i srpskog agresora potpisali četveromjesečno primirje sa važnošću od 1.1.1995. godine. Odmah po potpisanom primirju, po direktivi GŠ Armije Republike BiH, u komandama i jedinicama Armije Republike BiH pristupilo se planskim aktivnostima radi podizanja borbene spremnosti. Istovremeno dolazi i do organizacijsko-formacijskih promjena u okviru čega ključno mjesto zauzima pitanje preformiranja većeg broja dotadašnjih komandi OG u komande divizija. Tako dolazi i do formiranja 37. dKoV sa sjedištem u Tešnju. Ova armijska jedinica preuzela je u svoj sastav jedinice i sredstva OG 7 – Jug.

²² Milovan Milutinović, *Vojska Republike Srpske između politike i rata*, „Srpska vila“, Sremska Mitrovica, 1997. str. 156.

²³ Rasim Delić, *ARMIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE – nastanak, razvoj i dobrana zemlje*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca Sarajevo, Štamparija “Bemust”, Sarajevo, 1997. str. 89-90.

1995.

Januar

1. januar Izvršena primopredaja dužnosti snaga UNPROFOR-a u sigurnoj zoni Srebrenica. Osmatračke položaje zauzeo holandski bataljon. Agresorske snage intenzivirale su napade na zaštićenu zonu u koju je upala sa zapadne strane, uspostavljajući nove položaje bliže centru grada.

14. januar 5. korpus Armije Republike BiH akcijama svojih jedinica južno od Bihaća oslobađa izvor Klokot i Vedro Polje, koji su bili pod kontrolom agresorskih snaga. Akcijom je riješeno pitanje snabdijevanja Bihaća pitkom vodom.

Februar

1. februar Agresorske snage vrše restrikciju kretanja međunarodnih konvoja u istočne enklave - sigurne zone koje su bile pod zaštitom UN-a.

12. februar Jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH probijaju linije odbrane srpskih snaga i oslobađaju Zavalje, Skočalje, Međudražje, Sokolac i Pritoku.

Mart

23. mart Armija Republike BiH oslobađa *Opaljenik* sa radio-relejnim čvorištem na Vlašiću. Bitka na Vlašiću počela je 20. marta kada su jedinice Armije Republike BiH probile linije odbrane srpskih snaga i do 25. marta oslobodila 51 km² teritorije.

April

8. april Agresorske snage zaustavile sarajevski humanitarni zračni most.

8. april Obnovljene borbe oko Sarajeva glavnog grada Republike BiH. Borbe su intenzivirane i na većem području Republike BiH

Maj

25. maj Specijalni izaslanik generalnog sekretara UN-a Jasuši Akaši dao nalog za zračne udare. Šest aviona NATO-a bombardovalo je dva podzemna skladišta za municiju u blizini Pala.

U artiljerijskom napadu na Tuzlu, granatom ispaljenom s agresorskog položaja na Ozrenu, Srbi su ubili 73 osobe, većinom mladiće i djevojke, i ranili više od 200 drugih.

26. maj Specijalni izaslanik generalnog sekretara UN-a odobrio drugu rundu zračnih udara. Mete su bile još šest bunkera s municijom na Palama, u istom kompleksu koji je bio napadnut prethodnog dana.

Srbi uzimaju 400 pripadnika UN-a kao taoce, koji su potom korišteni kao živi štit. Neki su prikazani na srpskoj televiziji vezani lancima.

Juni

2. juni Protivvazdušna odbrana srpskih snaga oborila je američki višenamjenski lovac F-16 koji je vršio redovnu patrolu u zračnom prostoru Republike BiH. Avion je pao na području Bosanske krajine, a pilot je preživio i izvukao se s područja pod kontrolom srpskih jedinica (Snimljen američki film *Iza neprijateljskih linija*).

3. juni Ministri odbrane NATO-a na sastanku u Parizu dogovorili formiranje *Snaga za brzu reakciju* koje će sačinjavati dvije teško naoružane brigade, uglavnom iz Francuske i Velike Britanije, te dijelom iz Holandije. Zadaća ovih snaga bila bi da interveniše na poziv UNPROFOR-a u smislu pružanja podrške mirovnoj misiji.

Juli

11. juli Agresorske snage okupiraju i ulaze u Srebrenicu. Domicilno stanovništvo i prognanici izbjegli su u Potočare i okolna brda sjeverno od grada. U Potočarima, u bazi holandskog bataljona i oko baze, slilo se oko 20 hiljada izbjeglica, uglavnom žena, djece i starijih osoba.

Odobren je zahtjev za upotrebu zračnih snaga. Dva borbena aviona NATO-a izbacila su ukupno dvije bombe na položaje agresorskih

snaga. Agresor je zaprijetio da će granatirati bazu u Potočarima ukoliko se napadi nastave. Većina vojno sposobnih muškaraca Srebrenice odlučila se za pokret prema Tuzli.

12. juli Počinje pokret oko 12.000 Srebreničana iz regiona Šušnjara prema Tuzli. Prema izvještaju generalnog sekretara UN-a Kofija Anana jedva je trećina bila naoružana.

Srpske snage opkoljavaju bazu u Potočarima. Počinju deportacije izbjeglih Srebreničana i odvajanje muškaraca u dobi od 16 do 65 godina starosti. Počinju pojedinačna ubistva civila.

13. juli Otpočinje ubijanja na stotine nenaoružanih muškaraca i dječaka (Srebrenica). U rejonima Kravice, Nove Kasabe, Zvornika i Kozluka vrše se masovna pogubljenja Srebreničana. Do kraja 13. jula nije ostao ni jedan živi Bošnjak u bivšoj sigurnoj zoni Srebrenica. Većina Srebreničana iz grupe koja se opredjelila za pokret do Tuzle biva razbijena na nekoliko manjih grupa. Srpske snage napreduju prema Žepi.

Jedinice Armije Republike BiH u Žepi razoružale ukrajinske pripadnike UNPROFOR-a.

14. juli Počinju masovna ubistva na hiljade Bošnjaka koji su najvećim dijelom bili zatvoreni u rejonu Bratunca, na specijalno pripremljenim lokacijama.

14. juli Agresorske snage počele napad širokih razmjera na Žepu.

15. juli Masakr u Srebrenici je nastavljen. Do 15. jula ubijeno je nekoliko hiljada ljudi.

16. juli Progoni i masovna, te pojedinačna ubistva nastavljena su i tokom narednih nekoliko dana. Prema podacima udruženja prognanih i izbjeglih iz Srebrenice, kao i prema podacima nadležnih institucija BIH, srpske snage su od pada Srebrenice pa do 19. jula ubile oko 8.000 ljudi, oko 2.000 smatra se nestalim, a preostalo bošnjačko stanovništvo, njih oko 40 hiljada protjerano je.

17. juli Oko 6.000 muškaraca i dječaka iz kolone koja se probijala iz Srebrenice prema Tuzli, prešlo je na teritoriju pod kontrolom Armije BIH kod Sapne.

Počinje ofanziva agresorskih snaga na bihaćki okrug pod kodnim nazivom »Spržena zemlja« (posljednja ofanziva agresorskih snaga na jedinice Petog korpusa Armije Republike BiH). U ofanzivi na bihaćki okrug učestvovala su snage bosanskih Srba, Srba iz Republike Hrvatske i paravojne formacije Fikreta Abdića. Udružene srpske snage su munjevito napredovale prema Cazinu tako da je postojala opasnost presjecanja enklave na dva dijela. Svi ratni potencijali, ljudstvo i tehnika Petog korpusa Armije Republike BiH bili su angažovani na odbrani. Ofanziva je trajala sve do 4. avgusta 1995. godine kada je Hrvatska vojska počela oslobodilačku operaciju »Oluja«.

21. juli Ministri vanjskih poslova i odbrane 15 zemalja (Bangladeš, Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Njemačka, Italija, Holandija, Norveška, Rusija, Španija, Švedska, Turska Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija) na sastanku u Londonu osudili masovne zločine koje su agresorske snage počinile u Srebrenici i zaprijetile zračnim udarima u slučaju napada na Goražde, i ostale sigurne zone. Specijalni izvjestitelj za ljudska prava Tadeuš Mazovjecki na sastanku je konstatovao da je početna istraga u vezi sa zbivanjima u Srebrenici otkrila kršenje ljudskih prava »varvarske prirode«. – Sedmicu dana nakon podnošenja izvještaja Mazovjecki je podnio ostavku, konstatujući da se »kršenje ljudskih prava nastavlja sa bezobraznom očiglednošću.«

23. juli Predsjednici Alija Izetbegović i Franjo Tuđman u Splitu su potpisali sporazum između Republike BiH i Republike Hrvatske kojim se dvije države obavezuju da će zajednički pružiti otpor »srpskoj agresiji«.

25. juli Agresorske snage okupirale su i ušle u grad Žepu. 1.000 do 2.000 vojno sposobnih muškaraca Žepe povuklo se u okolna brda.

27. juli Završena evakuacija civila iz Žepe. Vojno sposobni muškarci u narednih nekoliko dana probili su se prema SR Jugoslaviji i nakon prelaska granice predali su se tamošnjim vlastima.

29. juli HVO zauzima Glamoč i Grahovo. 10 hiljada srpskih civila krenulo u izbjeglištvo.

Snage lojalne Fikretu Abdiću, pojačane hrvatskim Srbima napadaju zonu odgovornosti Petog korpusa Armije Republike BiH i zauzimaju dio teritorije na sjeveru enklave napredujući prema Cazinu. Srpske snage napadaju Bihać s južnog pravca, dok su agresorske snage Srpske

krajine (Knin) enklavu napadale sa zapada. Težište borbenih djelovanja prebačeno je na zapadnu Bosnu.

August

4. avgust Hrvatska vojska počela operaciju *OLUJA*. Za tri dana veći dio tzv. Republike Srpske Krajine stavljen je pod kontrolu Hrvatke vojske. Oslobođen je Knin. Oko 200.000 srpskog stanovništva iz Hrvatske izbjeglo je u Republiku BiH i SR Jugoslaviju.

5. avgust - Poginuo Izet Nanić, sin Rasime i Ibrahima. Rođen je u Bužimu 4.10.1965. godine. Bio je aktivno vojno lice – poručnik RV i PVO, na dužnosti u Kragujevcu. Početkom 1992. napustio je JNA i vratio se u Bužim. Osnivač je 105. bužimske udarne brigade (formirana 15.8.1992), preformirana u 505. mtbr koja je postala *viteška*. Poginuo je na kraju rata. Prema zvaničnoj verziji, Nanić je ubijen u četničkoj zasjedi prilikom čišćenja terena (rejon Grmeča) prvog dana operacije *Oluja*, na lokalitetu Vijenac, nedaleko od komandnog mjesta na Čorkovači, svega nekoliko sati prije spajanja s Hrvatskom vojskom u Dvoru. Posthumno mu je dodijeljeno priznanje **ORDEN HEROJA OSLOBODILAČKOG RATA** 1998. Ratno priznanje **Zlatni ljiljan** dobio 1994. godine. Unapređen je u čin brigadnog generala.

6. avgust Nakon sloma agresorskih jedinica Srpske krajine i srpskih snaga na bihaćkom ratištu, kod Plitvica, Republika Hrvatska, došlo je do susreta jedinica Armije Republike BiH i Hrvatske vojske.

7. avgust Armija Republike BiH oslobodila Veliku Kladašu. Prije oslobađanja Velike Kladaše, najveći dio teritorije tzv. Republike srpske krajine bio je vraćen pod kontrolu hrvatske vlasti, tako da su paravojne formacije Fikreta Abdića, odnosno snage tzv. Narodne odbrane ostale uskraćene za pomoć u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima koju im je do tada pružala tzv. Republika srpska krajina, ali i agresorske jedinice. Završne operacije za oslobađanje Velike Kladaše počele su 6. avgusta, i već tada je bilo vidljivo da je borbena sposobnost tzv. Narodne odbrane opala. Paravojne jedinice Fikreta Abdića počele su povlačenje prema Velikoj Kladaši, a veći broj vojnika tzv. Narodne odbrane predao se jedinicama Petog korpusa, ili je prešao u njegove redove. Operacija je okončana ulaskom jedinica Armije Republike BiH u

Veliku Kladašu i zarobljavanjem velikih količina oruđa i oružja. Tim je oruđem naoružan čitav artiljerijski puk koji je potom učestvovao u oslobodilačkim akcijama Petog korpusa.

10. avgust Predstavnik SAD u UN-u obavjestio je Vijeće sigurnosti da tajne satelitske fotografije koje je snimila Vlada SAD pokazuju prizore svježe iskopane zemlje pored nogometnog stadiona sjeverozapadno od Bratunca. Kombinacija fotografija i iskaza preživjelih svjedoka koji su nezavisno jedan od drugog opisali scene ubijanja u tom području, predstavlja neoborive fizičke dokaze da su u i oko Srebrenice izvršena zvjerstva i da su žrtve pokopane u masovne grobnice.

16. avgust Specijalni izaslanik SAD Ričard Holbruk i specijalni predstavnik generalnog sekretara UN-a Jasuši Akaši razgovarali o unapređenju mirovnog procesa. Holbruk je izrazio mišljenje da će novonastala situacija na vojnom polju, uz vjerovatnu upotrebu zračnih udara NATO-a, biti od ključne važnosti za iznalaženje jedinstvenog vojnog i diplomatskog pristupa u pravcu rješavanja sukoba u Republici BiH. Holbruk je zatražio da se, u okviru priprema za intervenciju NATO-a, skloni međunarodno osoblje koje bi agresor mogla uzeti kao taoce.

19. avgust U misiji mira na igmanskom *Putu spasa* nedaleko od Sarajeva, u saobraćajnoj nesreći, poginula su trojica visokih američkih funkcionera i jedan francuski vojnik.

19. avgust Izvršene promjene u okviru dužnosti komandanta 37. dKoV. Zbog odlaska na novu dužnost (za komandanta 1. korpusa Armije Republike BiH) brigadira Ajnadžića na dužnosti komandanta 37. dKoV zamjenio je pukovnik **Ekrem Alihodžić**.

25. avgust Prilikom spuštanja u Lukama (općina Goražde) eksplodirao helikopter RZ Armije Republike BiH koji je u opkoljenu enklavu prenosio MTS i lijekove. Poginulo šest putnika i dva člana posade.

26. avgust Generalni sekretar NATO-a Vili Klas iskazao razumijevanje za Holbrukovu kombinaciju politike i prisile u cilju postizanja konačnog mirovnog sporazuma.

Na osnovu zahtjeva NATO-a UNPROFOR je počeo svakodnevno izdavati mape vojne situacije u Republici BiH Sjevernoatlanskom savezu.

28. avgust Oko 11 sati na Sarajevo je ispaljeno pet minobacačkih granata sa položaja agresorskih snaga. Ispred same tržnice i u njenoj okolini poginulo je 38 civila, a ranjeno 90.

30. avgust Počeli zračni udari NATO-a na jedinice i objekte agresorskih snaga u Republici BiH. Operacija je izvedena pod kodnim nazivom *Deliberate force (Razborita prisila)*. Tačno u 3:00 sata Snage za brzu reakciju, stacionirane na Igmanu, ispalile su 600 granata na položaje i objekte agresora. Na udaru savezničke artiljerije našli su se objekti u Žunovnici (skladišta municije) i artiljerijsko-raketni položaji agresora u Lukavici i na Poljinama. Snage za brzu reakciju tog su jutra gađale ukupno 19 ciljeva, pretežno artiljerijskih položaja agresorskih jedinica.

Specijalni izaslanik generalnog sekretara UN-a Jasuši Akaši uputio pismo Mladiću u kojem, između ostalog, navodi da su tekuće operacije protiv agresorskih jedinica pod kontrolom NATO-a i da ih zvaničnici UN-a ne mogu zaustaviti.

Iz zrakoplovnih baza u Italiji i sa nosača aviona stacioniranih u Jadranu poletjeli su lovci-bombarderi NATO-a. Najžešće udare u prvoj fazi napada pretrpio je sistem protuzračne odbrane agresora, kao i pojedinačni ciljevi, uključujući i magacine za skladištenje municije.

Rukovodstvo srpskih snaga zaprijetilo je masovnom odmazdom protiv Sarajeva, no stvarni srpski vojni odgovor bio je zanemarljiv. Agresor je uspio da tokom intervencije NATO-a obori samo jedan avion, francuski Mirage 2.000, koji je pao na lokalitetu Pala. Nekoliko granata ispaljeno je na položaje UNPROFOR-a u Sarajevu, ali nije bilo žrtava.

Avioni NATO-a gađali su ciljeve oko Sarajeva, na Jahorini, u regionu Banjaluke i na Plješevici, gdje su bili smješteni radarski sistemi i sistemi veze agresorskih snaga.

Istog dana Ratko Mladić je priznao da je učinjena znatna šteta resursima agresorskih jedinica, te da je Republika Srpska postala znatno ranjivija na napade. Mladić je naznačio da je, »uprkos strašnom bombardovanju NATO pakta došlo vrijeme da se pregovara o miru«.

31. avgust Radovan Karadžić uputio pismo Akašiju tvrdeći da ne prihvata to što se *NATO umiješao u građanski rat*. Karadžić je tom prilikom naglasio da zračni udari imaju za cilj slabljenje vojne moći Republike Srpske i smekšavanje njenih predstavnika pred nastavak političkih pregovora.

Septembar

1. septembar NATO napravio pauzu u bombardovanju obezbijevivši uslove za susret Ratka Mladića i komandanta UNPROFOR-a. Na sastanku u Zvorniku, ni nakon 13 sati rasprave, Mladić nije prihvatio sve uslove koji su se odnosili na prestanak napada agresorskih snaga na sigurne zone, povlačenje artiljerije 20 km od Sarajeva i potpuni prekid neprijateljstava.

2. septembar Komandant UNPROFOR-a Majkl Rouz inicirao otvaranje kopnenih puteva za Sarajevo. U pismu Vladi RS, komandant UNPROFOR-a je naglasio da će cesta preko sarajevskog aerodroma biti otvorena za lokalni civilni saobraćaj bez ikakve kontrole. Predsjednik Skupštine RS Momčilo Krajišnik, koji je kasnije na osnovu tajne optužnice Međunarodnog suda za ratne zločine, uhapšen i deportovan u Hag, upozorio je na teške posljedice ako se ceste otvore bez saglasnosti Srba. UN misija u Republici BiH zaprijetila da će svaki pokušaj miješanja u saobraćaj prema gradu biti osujećen upotrebom »nesrazmjerne sile«.

3. septembar Otvorene ceste preko aerodroma. Srpske snage nisu ni pokušale otvarati vatru na vozila koja su tog dana saobraćala na relaciji Sarajevo-Hrasnica. Tim činom je uspostavljena direktna kopnena veza Sarajeva i ostalog dijela Republike BiH čime je prekinuta troipogodišnja opsada glavnog grada.

4. septembar Rok koji je Ratku Mladiću dao komandant mirovnih snaga za obustavu vatre i povlačenje artiljerije istekao je u 23:00 sata. NATO i UN misija konstatovali su da nema pokazatelja o povlačenju srpske artiljerije. Stoga je donesena odluka da se zračni udari nastave.

5. septembar 90 lovačko-bombarderskih aviona NATO-a ponovo je napalo ciljeve u Republici Srpskoj. Na udaru su se našla sva oružja srpskih snaga iz kojih je otvarana vatra i oružja koja su po ma kom osnovu predstavljala prijetnju.

6. septembar NATO avijacija proširila je zonu djelovanja bombardujući ciljeve agresora i objekte infrastrukture od južnih do sjevernih granica Republike BiH uključujući i ciljeve u Bosanskom Brodu na krajnjem sjeveru Republike BiH. Operacija je tako prerasla u akciju proširenog djelovanja van neposrednog područja opsade, što je u

određenim krugovima u UN-u izazvalo izvjesnu dozu zabrinutosti. Sekretarijat UN-a tražio od trupa na terenu da ispituju može li NATO opravdati bombardovanje zračne luke u Banjaluci.

8. septembar Pod pokroviteljstvom SAD-a Republika BiH, Republika Hrvatska i SR Jugoslavija potpisale Zajedničku izjavu o dogovorenim osnovnim principima za rješenje konflikta. Principi su podrazumjevali nastavak državno-pravnog kontinuiteta Republike BiH u međunarodno priznatim granicama, te da će se sastojati od dva entiteta, Federacije BiH i Republike Srpske. Prihvaćen je i omjer unutarnjeg teritorijalnog ustrojstva u odnosu 51% naprema 49%, kako je to predvidjela Kontakt grupa za BiH.

10. septembar Dostignut vrhunac NATO intervencije. Ispaljeno je 13 krstarećih projektila Tomahawk na sisteme PVO bosanskih Srba u blizini Banjaluke (vojni aerodrom Mahovljani). Ovaj napad izazvao protest Stalne misije Ruske Federacije u UN-u.

10. septembra **Združene jedinice 2. 3. korpusa Armije Republike BiH oslobodile su Vozuću**, naselje na putnoj komunikaciji Zavidovići – Banovići, kao jedno veliko uporište agresorskih srpskih snaga i širi rejon na planini Ozren u pravcu Maglaja. Poslije ove izuzetno uspješne borbene operacije, Alija Izetbegović se obratio borcima slijedećim riječima: « Vi ste na Vozućoj slomili kičmu neprijatelja, vi ste pokazali put kojim ćemo nastaviti i dali ste urnek, model borbe kako se ta kičma može i dalje lomiti da bi se oslobodila Bosna i Hercegovina. Hvala vam, vojnici, za to u ime našeg naroda koji neće zaboraviti što ste učinili.

10. septembar Jedinice Sedmog korpusa pod komandom brigadnog generala Mehmeda Alagića intenzivno su vršile pripeme za daljnja napadna djelovanja i konačno 10. septembra tačno u 13,00 sati munjevitim udarom naših jedinica oslobađaju grad Donji Vakuf i širi teritorij koji je do tada bio pod kontrolom srpskih agresorskih snaga.

13. septembar Počela operacija *Sana 95*. Ovom je operacijom Armije Republike BiH oslobodila četiri velika grada, oko 1.100 sela, odnosno oko 2.920 km² teritorije. Zaplijenjene su velike količine oružja i opreme: 17 tenkova, 46 oklopnih vozila i transportera, 79 PA topova, 95 topova veće razorne moći, 20 haubica, 205 minobacača.

5. korpus Armije Republike BiH krenuo u kontraofanzivu i ovladao širim rejonom Grmeča.

Jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH oslobodile Bosanski Petrovac.

Ričard Holbruk u Beogradu isposlovaio »Okvir za prekid neprijateljstava unutar Sarajeva i cijele zone isključenja«. Okvir ispunjava sve uslove postavljene pred bosanske Srbe. Komanda UNPROFOR-a procijenila da je postignuti okvir dovoljan povod za privremeno obustavljanje zračnih udara.

14. septembar U svom pohodu jedinice 5. korpusa Armije Republike BiH oslobodile Ključ. Istovremeno, istočno od Bihaća vode se grčevite borbe za Bosansku Krupu.

17. septembar 1995. Armija Republike BiH ulazi u Bosansku Krupu. Uslijedio je snažan kontranapad agresorskih jedinica s ciljem vraćanja izgubljenih teritorija, tako da je napredovanje Petog korpusa usporeno. Agresorske jedinice bilježe privremene uspjehe kod Ključa. U kontranapadima učestvuju i paravojne formacije ratnog zločinca Željka Ražnatovića Arkana, no »Srpska dobrovoljačka garda« kod Ključa je potpuno razbijena. Peti korpus odolijeva napadima agresora. Armija Republike BiH u zonu odgovornosti Petog korpusa uvodi i jedinice sa drugih bosanskohercegovačkih područja, pa je inicijativa vraćena na stranu Armija Republike BiH.

Združene jedinice Armije Republike BiH pod komandom generala Atifa Dudakovića razbijaju agresorske snage i oslobađaju Sanski Most. Agresor se nalazi pred slomom. Nakon oslobađanja Sanskog Mosta glavnina udarnih snaga Armije Republike BiH kreće na sjever, prema Prijedoru. Ovaj grad nalazi se u poluokruženju Armije Republike BiH. Jedinice Armije Republike BiH i HVO-a napreduju prema Banja-luci.

Novembar

14. novembar Parafiran **DAYTONSKI MIROVNI SPO-RAZUM**: Daytonski mirovni sporazum je parafiran 14. novembra 1995. godine, i potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine pod nazivom *Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*.²⁴

²⁴ **Daytonski sporazum** - Štampanje ove brošure je omgućio USAID, s.a. str.74-76

Dayton je određen kao mjesto pregovora da bi „balkanski pregovarači bili što je moguće više udaljeni od Evrope i krvavog rata“ i da bi „Bosna dobila priliku da se okrene od ratnog užasa ka obećanom miru“, isticao je američki predsjednik Bil Klinton.

Daytonski mirovni sporazum su potpisali Republika Bosna i Hercegovina, Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska, uz prisustvo svjedoka: predstavnika Evropske unije, Sjedinjenih Američkih Država, Ruske Federacije, Republike Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i Savezne Republike Njemačke.

Kreatori Daytonskog mirovnog sporazuma su polazili od činjenice da je u pravnom i političkom smislu Bosna i Hercegovina međunarodno priznata država i članica Ujedinjenih nacija. Forma Daytonskog mirovnog sporazuma, u pogledu ugovornih strana, kao i u pogledu učesnika u pregovorima određuje samu suštinu problema u kojem se Bosna i Hercegovina našla zato što su ugovorne strane i Savezna Republika Jugoslavija i Republika Hrvatska. Ova činjenica ima kako pravu, tako i političku dimenziju. Dejtonski mirovni sporazum je okončao ratni sukob i konkretan je rezultat realističkog pristupa bosanskohercegovačkom pitanju. Daytonski mirovni sporazum je sklopljen uz snažan pritisak SAD i njenog tadašnjeg medijatora u pregovorima, Ričarda Holbruka.²⁵ Holbrukova medijacija je koristila razne oblike pritiska u koje se povremeno uključivao i sam američki predsjednik Bil Klinton, obećavajući da će poslati 60.000 američkih vojnika sa ciljem osiguravanja provođenja Sporazuma.

Daytonski mirovni sporazum je rezultat komplikovanog i kompleksnog diplomatskog angažmana aktera međunarodne zajednice i domaćih političkih predstavnika tog vremena. Tokom pregovora je korištena diplomatska taktika poznata kao „šatl diplomatija“ koju je primijenjivao Henri Kisindžer za vrijeme pregovora između Egipta i Izraela 1974.godine.²⁶ Ova diplomatija, poznata kao brza diplomatija, uz očiti pritisak.

²⁵ Više vidjeti u knjizi Richarda Holbrooka, „Završiti rat“, izdavač „TKP Šahinpašić“, Sarajevo, 1998. Holbrooke, između ostalog, piše: „Da bismo odredili naše pregovaračke ciljeve, trebalo je da znamo šta Izetbegović i njegova vlada žele. Ovo se pokazalo daleko teže nego što smo očekivali i počela je debata koja će se nastaviti godinama, debata koja je udarala u samo srce stvari: oblik poslijeratne Bosne i Hercegovine i da li će to biti jedna zemlja ili dvije ili tri.“

²⁶ Henry Kissinger se rodio kao Heinz Alfred Kissinger u Bavarskoj. Otac mu je bio učitelj, a majka porijeklom iz bogate jevrejske porodice. Pred nacističkim progonom pobjegao je u SAD 1938. godine. Bio je vrlo uticajan političar od 1969. do 1977. godine. Obavljao je funkcije savjetnika predsjednika za nacionalnu sigurnost te državnog sekretara za vrijeme Nixonove i Fordove administracije. Tokom Hladnog rata, kao vješti diplomat, smirio je napete odnose SAD-a i Sovjetskog Saveza. Pomagao je politiku

Cilj Daytonskog sporazuma bio je ne samo okončanje sukoba u Bosni i Hercegovini, već je bio i izraz napora da se pronade mehanizam odlučivanja koji bi vodio jedinstvenijem svijetu, da snage integracija nadvladaju dezintegracione, u svijetu u kome SAD neće moći da dominiraju već da vode, kazao je američki predsjednik **Bil Klinton** (Bill Clinton), na skupu o Daytonskom sporazumu koji je na Njujorškom univerzitetu organizovala njegova fondacija.²⁷

otvaranja Kine. 1987. je dobio i prestižnu "Karlovu nagradu" grada Aachena. Od 1996. postaje članom naučnog vijeća fondacije "Otto von Bismarck".

²⁷ Na istom skupu, organizovanom 9.02.2011.g. ukazujući na međunarodne prilike u vreme izbijanja rata u bivšoj Jugoslaviji, Klinton je istakao da je Hladni rat imao dominantnu ulogu u organizaciji spoljne politike SAD sve do dve godine uoči njegovog izbora za predsjednika 1992.g. Citirano prema programu Radio Slobodna Evropa, prikazanom na: http://www.slobodnaevropa.org/content/dejton_skup_njujork_klinton/2304611.html

III

TEŠANJ 1992 – 1995.

III TEŠANJ 1992 – 1995.

Uvodni pristup

Naredbom najviših organa Socijalističke federativne republike Jugoslavije cjelokupno naoružanje i municija Teritorijalne odbrane 20.5.1990. godine povučeno je u magacine Jugoslavenske narodne armije, navodno iz bezbijedonosnih razloga. Iz Tešnja je tada izmješteno u kasarnu Ševarlije oko 3.500 različitih cijevi. Javnost je ubrzo saznala da to nisu uradile općine sa većinskim srpskim stanovništvom kao što su Trebinje, Kalinovik, Nevesinje, Gacko, Drvar i dr. Time je postignut cilj da se naoruža srpsko, a razoruža bošnjačko i hrvatsko stanovništvo. Ubrzo je i *Šumarija* Teslić (koja je gazdovala i šumama Tešnja) naredila golu sječū šuma na dominantnim kotama oko općine Tešanj. Navodno, razlog je bio obolijevanje šume, pa je trebalo isjeći šume na padinama koje se spuštaju ka unutrašnjosti tešanjске općine, čime bi se postigao brisani prostor agresoru u fazi nadolazećeg rata.

Devedesetih godina je i jednostranački sistem u SFRJ doživio krah. Sredinom decembra 1990. održani su **prvi višestranački izbori** u BiH. Nakon toga u općini Tešanj konstituisana je zakonodana vlast, odnosno Skupština općine Tešanj kao jednodomna, a sastojala se od 50 odbornika. Učešće u toj vlasti osvojile su Stranka demokratske akcije (SDA) sa 30 odbornika, Socijalistička demokratska partija (SDP) sa 7 odbornika, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) sa 6 odbornika, Savez reformskih snaga (SRS) sa 6 odbornika i Srpska demokratska stranka (SDS) sa 1 odbornikom. Za predsjednika Skupštine općine izabran je dr. Muhamed Članjak, odbornik iz redova SDA. Na čelu općinske izvršne vlasti – predsjednik Izvršnog odbora Skupštine opštine bio je Mirsad Ćeman. Dužnost načelnika Policijske stanice Tešanj povjerena je Šemsudinu Mehmedoviću, diplomiranom inženjeru mašinstva, istaknutom aktivisti Stranke demokratske akcije.

Vrlo burno političko previranje u SFRJ na svim nivoima vlasti je vrlo jasno sve više i više pokazivalo namjere velikosrpske politike i njenih aspiracija za stvaranje tzv. Velike Srbije, što je uslovalo traženje protumjera za odbranu kroz *Patriotsku ligu* BiH već od ljeta 1991. godine.

Na čelu *Patriotske lige* općine Tešanj i koordinator sa organizacionim sastavima *Lige* na širem prostoru bio je Halid Hafizović. Ovo povjerenje ukazano mu je na početku osnivanja organizacionih jedinica ove organizacije po općinama i regijama, već sredinom 1991.

godine. Postavljen je za čelnika ove organizacije za područje dobojske regije.

U tom turbulentnom vremenu, 21.11.1991. godine noseći važne dokumente u Sarajevo kao šef Kluba zastupnika SDA u Skupštini Socijalističke republike BiH, kod Kaknja je pod naletom kamiona smrtno stradao **Senad Hodžić** koji je bio i prvi predsjednik SDA Tešanj i načelnik javne bezbjednosti CSB Doboje. To je bila zvanično nesreća, a mnoge su pretpostavke ukazivale na moguće režirano ubistvo, pošto je Senad Hodžić bio dokazani patriota, domoljub i borac za Bosnu i Hercegovinu, te jedan od najbližih saradnika Alije Izetbegovića, pa je mnogim velikosrpskim nacionalistima zbog toga i smetao.

Poslije njegove pogibije na dužnost drugog predsjednika SDA Tešanj izabran je Amir Brka.

A. HRONOLOŠKI PRIKAZ ZNAČAJNIH DATUMA I DOGAĐAJA

1992.

April

4. april Skupština općine Tešanj donosi Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti na Općini što je bilo preteča odluka na najvišem državnom nivou koje su se dogodile dva dana kasnije. Ovaj datum je Odlukom o utvrđivanju značajnih datuma za općinu Tešanj proglašen *Danom otpora fašizmu* i obilježava se kao općinski praznik.

6. april S obzirom na ratna dešavanja u Sloveniji i Hrvatskoj, upade paravojnih formacija, grupa i pojedinaca u Republiku Bosnu i Hercegovinu, Skupština općine Tešanj je na vanrednoj sjednici održanoj 6. aprila 1992. godine donijela Odluku o proglašenju vanrednog stanja na području općine Tešanj. Na sjednici je, pored ostalog, donesena i Odluka o izvršenju mobilizacije Odreda Teritorijalne odbrane Tešanj sa pratećim jedinicama i sastavima teritorijalne odbrane, koji su stavljeni u funkciju očuvanja javnog reda i mira.

Zbog narušenog sistema rukovođenja i komandovanja izvršene su personalne promjene na čelu Općinskog štaba teritorijalne odbrane. Za novog komandanta Općinskog štaba Teritorijalne odbrane imenovan je Kemal Brkić, a za načelnika Štaba Nedeljko Mandić. Prvi njihov zadatak bio je hitno formiranje novog sastava Općinskog štaba TO i hitno organizovanje sistema odbrane općinske teritorije.

Novoimenovani komandant i načelnik Štaba Teritorijalne odbrane istog dana počinju sa aktivnostima na sazivanju i kompletiranju novog sastava Štaba i organiziranju odbrane.

17. april U Stanici javne bezbjednosti Tešanj formiran *Manevarski vod policije* koji će kasnije činiti jezgro *Manevarskog odreda „007“* za specijalne namjene.

Grupa dotadašnjih službenika Službe državne bezbjednosti (DB) u Doboju na prostor opštine Tešanj tajno izvlači pokretni centar veze sa svim radio-uređajima za vezu i prislušivanje koje su stavili u funkciju odbrane. U daljem toku rata ovaj centar je bio od velike važnosti za praćenje radio - komunikacija neprijateljskih snaga čime su predviđane

njihove namjere, a posebno važna je i činjenica da je ovaj centar veze zadokumentovao načinjene ratne zločine na širem prostoru Doboja.

Maj

Tokom maja - Granatiranje Sarajeva i u njemu porodilišta 26. maja 1992., ratnim dešavanjima uz rijeku Drinu, agresijom na Doboj kao i drugi slični događaji, osvjestili su građane Tešnja da su ugroženi od agresora iz reda srpskog naroda u Republici Bosni i Hercegovini, paravojskih formacija iz Srbije uz svesrdnu pomoć JNA. Ubrzo je općinu Tešanj preplavila rijeka prognanika. Općinski izvršni odbor je imenovao Općinski štab za prihvatanje i zbrinjavanje prognanika. Prognana djeca, žene, stariji i iznemogli preplavili su općinu Tešanj. Najviše ih je bilo iz Doboja i Teslića. Tešanj je postao dio ratne slike na području Republike Bosne i Hercegovine. Ratnu sliku su predstavljale blokirane saobraćajnice, telefonske veze, dostava lijekova i iscrpljene zalihe hrane.

Grupa prognanih

3. maj **Hujdur (Hase) Muhamed – Habe** prvi je pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine na području općine Tešanj koji se vodi da je poginuo na početku rata. Smrtno stradao prilikom postavljanja minskog polja na brdu *Bandera* u rejonu Omanjske.

3. maj Dogodio se egzodus civilnog stanovništva iz okupiranog Doboja iz koga je u Tešanj pristiglo na hiljade izbjeglica.

3. maj Općinski štab Teritorijalne odbrane Tešanj usljed najnovijih događaja u Republici Bosni i Hercegovini, ubrzano formira ratne jedinice, organizuje njihovu obuku i liniju odbrane i donosi **Zapovjest za odbranu** sa zadatkom organizacije odbrane teritorije općine Tešanj u dužini od oko 110 km i obezbjeđenja komunikacija sa teritorijama Maglaja, Zavidovića, Novog Šehera, Žepča, Zenice i dr.

3.maj Odlukom kriznog štaba općine Doboj, broj:1/92 od 3.5.1992.godine formiran općinski štab teritorijalne odbrane Doboj, sa sjedištem u selu Alibegovci. Izvršeno je kadrovsko i vojno-organizaciono prestrukturiranje dotadašnjeg općinskog štaba teritorijalne odbrane, te uobličavanje postojećih i osnivanje novih jedinica teritorijalne odbrane. Tom prilikom formirane su jedinice: Odred teritorijalne odbrane Doboj, Odred teritorijalne odbrane Bosna, Odred teritorijalne odbrane Usora i Odred teritorijalne odbrane Gradina. Ovi odredi se 19.1.1993.godine, Rješenjem broj: 03/2-2/93 fuzioniraju u dva združena odreda teritorijalne odbrane: Združeni odred TO „Doboj“ i Združeni odred TO „Bosna“, koji će u narednom periodu, već od februara 1993.godine, činiti 203. motorizovanu brigadu „Doboj-Bosna“.

Za komandanta Općinskog štaba TO Doboj sa sjedištem u Alibegovcima imenovan je Boro Pranjić.

4. maj sa radom otpočela Ratna bolnica Tešanj na čelu sa direktorom dr. Ekremom Ajanovićem.

30. maj U nedostatku hrane, Izvršni odbor Skupštine općine izdao Naredbu o formiranju *Logističkog centra Tešanj* i formiranju punktova Logističkog centra u Zagrebu, Splitu i Rijeci. Preko Logističkog centra Tešanj i njegovih punktova obezbjeđene su velike količine hrane, odjeće i drugih roba za potrebe stanovništva na području općine Tešanj.

30. maj Otpočelo sa radom Muslimansko dobrotvorno društvo *Merhamet* na čelu sa dr. Ibrahimom Mehićem (osnovano u septembru 1991. godine).

Juni

1. juni Dijelovi općinskih jedinica Teritorijalne odbrane (Odred TO Tešanjka) u sadejstvu sa snagama aktivne i rezervne milicije Tešanj u rejonu Miljanovaca, odbile artiljerijsko-pješadijski napad neprijatelja na pravcu: Cerovica – Filipovići - Miljanovci.

1. juni Skupština općine Tešanj donijela Odluku o proglašenju ratnog stanja na području općine Tešanj.

1. juni Naredbom Generalštaba Bosne i Hercegovine formiran Okružni štab Teritorijalne odbrane Doboj sa sjedištem u Tešnju. Za komandanta Okružnog štaba imenovan Esad Halilbašić.

4. do 8. juni **Prva dobivena bitka** - S obzirom da su srpske snage presijekle putnu komunikaciju prema Maglaju, Novom Šeheru i rejonu Crnog vrha, dijelovi općinskih jedinica teritorijalne odbrane Tešanj (Odred TO „Crni vrh“, Odred TO Tešanjka), Hrvatskog vijeća odbrane Novi Šeher i policijske snage Tešnja, u intenzivnim borbenim dejstvima deblokirale su putnu komunikaciju kroz Crni vrh.

Poslije deblokade stvoreni su uslovi za odlazak humanitarnog konvoja u Republiku Hrvatsku po humanitarnu pomoć.

8. juni Oko 2.000 žena i djece sa područja općine Tešanj u organizaciji *Caritasa*, usljed otpočetih snažnih ratnih dejstava, konvojem odvezeno u više primorskih mjesta Republike Hrvatske.

18. juni Ratno predsjedništvo općine Tešanj donijelo Odluku o formiranju *Prve tešanjske brigade*. Za komandanta brigade postavljen Mustafa Cerovac. Prvobitni nacionalni sastav brigade bio je multietnički kao i nacionalni sastav svih pripadnika brigade. Kategorija multietničnosti zadržala se do kraja rata, sa promjenljivim procentom zastupljenosti.

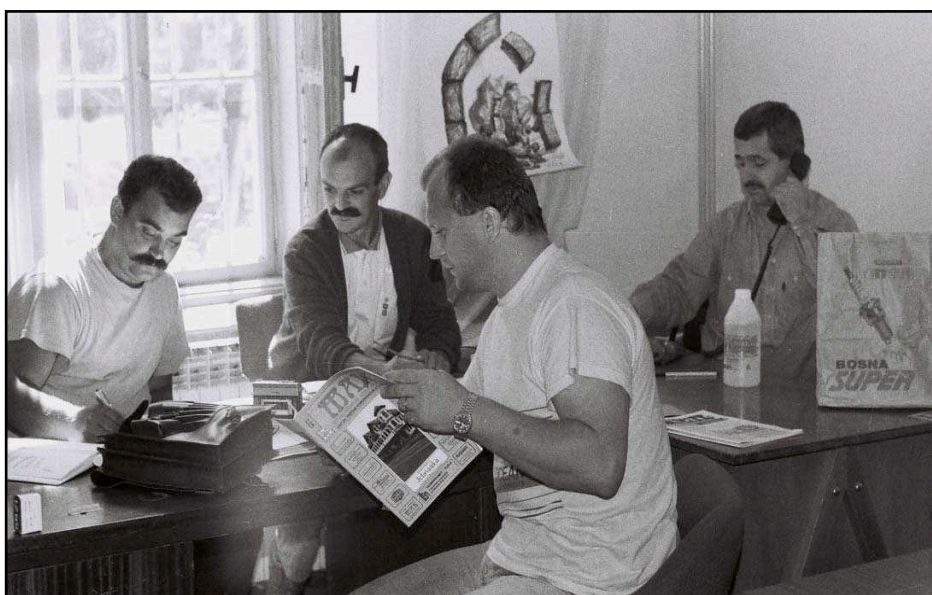
Juli

12. juli Združene jedinice teritorijalne odbrane Doboj, kodnog naziva „GLOG“ u sadejstvu sa jedinicama HVO i Odreda teritorijalne odbrane Tešanjka, izvršile su napad na širi rejon Putnikovog brda (pravac: Putnikovo brdo-Buljubašića glavica-Londža-Vila). Agresoru su naneseni veliki gubitci u ljudstvu. Snage Teritorijalne odbrane Doboj

također su pretrpjele velike gubike (33 poginula branitelja). Agresor je tom prilikom koristio „živi štit“ od zarobljenih bošnjačkih i hrvatskih civila.

juli – oktobar Neprijatelj svakodnevno i intenzivno vrši avio-raketiranje i bombardovanje tešanjске teritorije i grada Tešnja usljed čega su nastale velike ljudske žrtve i stradala mnoga materijalna dobra.

27. juli Izvršni odbor Skupštine općine donosi Naredbu o osnivanju petnaestodnevno informativno-političkog dokumentacionog lista pod nazivom *TRN – Tešanjске ratne novine*, za čijeg je glavnog i odgovornog urednika postavljen Abdurahman Čolić.

Redakcijski tim tešanjskih ratnih novina – *TRN* (S lijeva na desno: Boro Jelić, Ahmet Hundur, Bajruzin Hajro Planjac i Abdurahman Čolić)

August

18. avgust Srušen neprijateljski helikopter. Na lokalitetu Bejići (Omanjska) pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane Odreda teritorijalne odbrane Tešanjka (četa teritorijalne odbrane Kraševo), srušili su neprijateljski helikopter. Niko od posade nije preživio.

Ostaci srušenog helikoptera

Septembar

6. septembar Naredba Izvršnog odbora Skupštine općine Tešanj o maksimalnom ušuru za mljevenje pšenice.

13. septembar Granata kalibra 122 mm ispaljena iz pravca Jabučić Polja ili Ševarlija, pogodila je centar tešanjke čaršije, prostor pred Domom kulture, i tom prilikom usmrtila petero civilnih osoba, među kojima i dvije učenice. Na licu mjesta poginuli su:

- Ajiša (Hasan) Šeremet (r.1950),
- Anela (Ramiz) Aličić (r.1975),
- Vildana (Kasim) Čatić (r.1976),
- Muhamed (Muharem) Hadžihasić Hamo (r.1948),
- Safet (Salih) Mujanović (r.1934).

21. do 30. septembar Jedinice Prve tešanjske brigade u sadejstvu sa drugim jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine lociranim na području općine, u rejonu Crnog vrha odbile više neprijateljskih napada.

23. do 25. septembar Poslije privremenog zauzimanja objekta *Čučkova kosa* u rejonu Crnog vrha od strane agresora, združene jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine locirane na području općine (pripadnici odreda teritorijalne odbrane: „Crni vrh“, Tešnja i Tešanjke), aktivnom odbranom i ofanzivnim dejstvima oslobodile privremeno zaposjednuti objekat i vratile agresorske snage na njihove prvobitne položaje.

25. septembar Ofanziva agresora na najdominantniji objekat u rejonu Crnog vrha – *Bandera (tt732)*, sa ciljem presjecanja putne komunikacije Tešanj-Noví Šeher i daljeg napredovanja prema Maglaju, definitivno slomljena. Neprijatelju naneseni značajni gubici. Za odbranu *Bandere* posebno zaslužan je bio rahmetli Hajrudin Hajdić.

Oktobar

7. oktobar U organizaciji Ratnog predsjedništva općine Tešanj održan sastanak na kojem su prisustvovali: predstavnici-nosioci općinske vlasti, vojnih struktura Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine sa područja općine, te predstavnici privrednih preduzeća, s ciljem stavljanja u funkciju odbrane svih ljudskih i materijalnih potencijala općine, nabavku naoružanja, provođenje naredbe o općoj mobilizaciji i preispitivanje naredbe o radnoj obavezi.

18. oktobar Agresor izveo iznenadan i snažan artiljerijsko-pješadijski napad na Orašje i Džemilić Planje u rejonu Vrtače-Kicelj. Agresorski napad na ove objekte trajao je u kontinuitetu do kraja novembra 1992.

Ofanziva neprijatelja na prednji kraj odbrane u širem rejonu Kaloševića, Piljužića i Miljanovaca. Združene snage jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine potpomognute snagama Hrvatskog vijeća odbrane slomile su neprijateljsku ofanzivu i odbranile slobodni prostor.

Novembar

23. novembar U agresorskoj ofanzivi u rejonu Miljanovaca, na liniji odbrane Komin, jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeće odbrane, u sadejstvu, odbile agresorski napad i zarobile prvi neprijateljski tenk T-55.

Zarobljeni neprijateljski tenk T-55

24. novembar Pripadnici Odreda teritorijalne odbrane Miljanovci, tokom konsolidacije linija odbrane u rejonu Komina, zarobili oklopni transporter (OT) sa većom količinom municije.

Zarobljeni neprijateljski oklopni transporter

30. novembar Na prednjem kraju odbrane Miljanovaca, u rejonu Mujkića, borci zarobili neprijateljski tenk M-84.

Zarobljeni tenk M-84 *Garavi zeko*

Agresor izveo bezuspješan artiljerijsko- pješadijski napad na Oraš i Džemilić Planje u širem rejonu Bučja

Decembar

5. i 6. decembar U Tešnju boravio komandant 2. korpusa Željko Knez, kojom prilikom se susreo sa predstavnicima organa civilne vlasti i komandama jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane. U razgovorima sa odgovornim predstavnicima vlasti u Tešnju bila je razmatrana trenutna situacija na području Općine, pripreme za predstojeću zimu i dejstva koja predstoje, kao i pitanja koordinacije rada civilnih i vojnih vlasti.

Komandant je posebno istakao dobru saradnju Armije Republike Bosne i Hercegovine i 110. brigade Hrvatskog vijeća odbrane Usora, a na pitanje da li je 110. brigada u sastavu 2. korpusa odgovorio je da sve

jedinice koje djeluju na ovom regionu, pripadaju 2. korpusu, a dosadašnja saradnja je najbolji dokaz za to.²⁸

22. decembar Izvršni odbor općine Tešanj donio *Program* prikupljanja sredstava u inostranstvu za potrebe odbrane općine.

24. decembar Prva tešanjaska brdska brigada transformiše se u 202. brdsku brigadu i ulazi u sastav 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

²⁸ TRN – Tešanjске ratne novine, Godina I, broj 10, 14.12.1992., str. 2

1993.

Mart

8. mart Ukрупnjavanjem jedinica i sastava u Armiji Republike Bosne i Hercegovine na tešanjskoj teritoriji formira se **Operativna grupa 7 - Jug** u čiji sastav ulaze brigade: 202. bbr., 203. mtbr., 204. bbr., od 15.3 i 207. bbr., te Samostalni bataljon Tešanjka i Protivdiverzantski odred *Vitezovi Šije*. Za komandanta Operativne grupe postavljen je Mustafa Cerovac, dotadašnji komandant 202. bbr. Dužnost komandanta 202. bbr preuzeo je Sakib Kurtić.

12. mart Pripadnici Odreda teritorijalne odbrane Miljanovci, u ofanzivnim dejstvima oslobađaju objekat *Hrastik* (kota 334) na pravcu Miljanovci – Krnjin.

15. mart Naredbom komandanta 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine formirana 207. bbr. *Pousorska ljuta* u čiji sastav ulaze jedinice: Drugi bataljon 202. bbr., Odred oružanih snaga Miljanovci i Odred oružanih snaga Kalošević i četa Piljužići. Za komandanta Brigade postavljen Ismet Avdić, dotadašnji komandant Odreda oružanih snaga Miljanovci.

18. do 20. mart Agresorske snage otpočinju ofanzivu na Karuše pod kodnim nazivom *Posljednja šansa*. Cilj ofanzive bio je ovladavanje komunikacijom Teslić-Doboj. Operacijom je rukovodio pukovnik agresorskih snaga, Slavko Lisica. U noći između 18. i 19. marta, nakon intenzivne artiljerijske pripreme, agresorske jedinice sa 10 tenkova i 5 oklopnih transportera, preko pontonskog mosta na rijeci Usori u rejonu selu Makljenovac, kreće u napad na prednji kraj odbrane 203. mtbr *Doboj – Bosna*.

Za dovođenje oklopno-mehanizovanih jedinica iskorištena je magla. Kolonu tehnike i ljudstva neprijateljske vojske zaustavlja artiljerija 203. mtbr i 110. Hrvatskog vijeća odbrane nanoseći joj velike gubitke.

Groblje neprijateljskih tenkova na Karušama

U rejonu Karuše počinje grčevita borba tokom koje Armija Republike Bosne i Hercegovine uspijeva onesposobiti ili uništiti veći broj tenkova i oklopnih transportera neprijatelja. Agresor u borbu uvodi avijaciju i borbene helikoptere tipa *Gazela*. Na pojedinim mjestima borba se vodi prsa u prsa, a agresor, pored 10 tenkova i 5 oklopnih transportera, od kojih je većina uništena u bliskoj protivoklopnoj borbi na Karušama, uvodi nove tenkove i oklopne transportere.

Jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine potisnute su na 150 do 200 metara od prve linije fronta. Komanda 203. mtbr i Operativne grupe 7 - *Jug*, kojom komanduje Mustafa Cerovac, u borbu uvode svježije snage, potpomognute protivoklopnim odjeljenjem 110. brigade Hrvatskog vijeća odbrane. Jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine preuzimaju inicijativu i potiskuju neprijateljske jedinice. U *Bitci na ušću* (kako je i dobila svoje ime) Armija Republike Bosne i Hercegovine imala je šest poginulih boraca, dok je na strani neprijatelja broj poginulih daleko veći (oko 140 poginulih vojnika). Uništeno je ili onesposobljeno osam neprijateljskih tenkova i tri oklopna transportera. Njihove olupine i danas stoje na poprištu bitke i imaju muzejsku vrijednost.

Čestitka komandanta 2. Korpusa, komandantu Operativne grupe „7 Jug“

"Pratio sam Bitku na ušću sa mog izmješetenog komandnog mjesta u rejonu OG 2. Kada sam se vartio u Komadu Korpusa primio sam raport o rezultatima Bitke na ušću u kojoj ste agresoru uništili 8 tenkova, 3 transportera i veliki broj drugih oruđa, kao i likvidirali golem broj neprijateljskih vojnika.

Ova radosna vijest o vašem ratnom podvigu u svim ratnim jedinicama Korpusa odjeknula je kao osvježenje koje je ulilo novi polet borcima i novo samopouzdanje u daljem energičnom otporu srpskom agresoru. Ovim uspjehom na najbolji ste način pokazali kako se brani Domovina koja na svim svojim krajevima, gladuje, razara se i krvari. U ovom sudbonosnom času Domovina zove da svaki borac ulaže maksimum napora, hrabrosti i samopožrtvovanja u slamanju podivljalih četničkih hordi. Život svakog borca pripada Domovini. Borci vaše jedinice su pobjedom na Ušću to na najbolji način pokazali u borbi. Ovom pobjedom iskazali ste još jednom vašu vrhunsku operativnost i operativan rad štabova i jedinica OG 7 na koje smo mi u Komandi 2. korpusa ponosni. Čestitam svim vašim borcima i komandi OG 7 na herojskom držanju, umješnosti i ispoljenoj hrabrosti u pobjedi na Karušama i Ušću.

Nastavite sa pobjedama. Sretno do slobode". Komandant 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine²⁹

20. mart U rejonu Orašje i Džemilić Planje na pravcu Kicelj-Vrtače-Bučje, jedinice 202. bbr odbile snažan pješadijski i artiljerijsko-raketni napad neprijatelja čiji je cilj bio da u prvoj fazi ofanzive ovladaju platoom zvani *Mešćema* radi presijecanja teritorije općine na dva dijela. Sistem *klackalice*, naizmjeničnih udara na Karušama i u rejonu Orašje i Džemilić Planja, doživio je potpuni neuspjeh.

April

6. april Pohvaljena Stanica javne bezbjednosti Tešanj i Manevarski vod Stanice javne bezbjednosti od strane Ratnog predsjedništva općine Tešanj, a povodom 6. aprila Dana MUP-a Republike Bosne i Hercegovine. U tekstu pohvale se navodi da se dodjeljuje za izuzetne

²⁹ TRN - Tešanjske ratne novine, Godina II, broj 18 (5.4.1993), str. 1.

rezultate i doprinos u organizaciji i vođenju oružanog otpora agresoru na našu zemlju, o čemu govore njihovi rezultati rada i djelovanja.³⁰

15. april Naređenjem načelnika Štaba Vrhovne komande Armije Republike Bosne i Hercegovine 202. bbr dobija počasni naziv *slavna*.

25. april Naređenjem komandanta 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine 202. *slavna* brigada dobija epitet *Garava*.

27. april U saobraćajnoj nesreći na ratnom zadatku, na putu Zagreb – Novo Mesto, poginuo direktor JP *Pobjeda* **Mehmedalija Husremović**. U povodu toga, Ratno predsjedništvo i Izvršni odbor Skupštine opštine Tešanj izdali su saopštenje: „*Iznenadila nas je vijest o tragičnoj smrti našeg prijatelja i saradnika, bolno potresla i istovremeno smo osjetili koliki je to gubitak za nas – gubitak velikog čovjeka i vanrednog stručanjaka; za njegov radni kolektiv 'Pobjedu' , za općinu Tešanj i šire. Zapravo zadesio nas je gubitak čovjeka koji je imao snage, znanja i umijeća da kreira, usmjeri, preporuči i zaduži sve one koji su u ovim teškim trenucima, mogli pomoći u odbrani teritorije Općine i Republike.*

Kao dobar privrednik i poznavalac prilika bio je imenovan koordinatorom Privrednog štaba općine Tešanj i Zavičajnog kluba – Privrednog centra Zagreb. Nemjerljiv doprinos u ratu i djelovanju ovih tijela dao je naš dragi Mehmedalija.

*U trenucima žalosti iskreno i snažno saosjećamo sa porodicom i kolektivom 'Pobjede' i svima koji su poznavali našeg dragog sugrađanina“.*³¹

Maj

12. maj Općinu Tešanj posjetio Ejup Ganić, član Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Na kraju višečasovne posjete, delegacija na čelu sa Ejupom Ganićem visoko je ocijenila dosadašnje napore i uspjehe na očuvanju i odbrani slobodnih prostora tešanske teritorije, te stvaranje pretpostavki za organizovanje privrednog i svakog drugoga rada i života u ratnim uslovima.

³⁰ TRN – Tešanske ratne novine, Godina II, broj 19 (19. 4 1993),, str. 3.

³¹ TRN – Tešanske ratne novine, Godina II, broj 21 (17. maj 1993),, str. 9.

23. maj Združene jedinice 207. bbr u rejonu Kaloševića, oslobađaju neprijateljsko uporište *Miljevac*.

Jedinica na prijemu borbenog zadatka

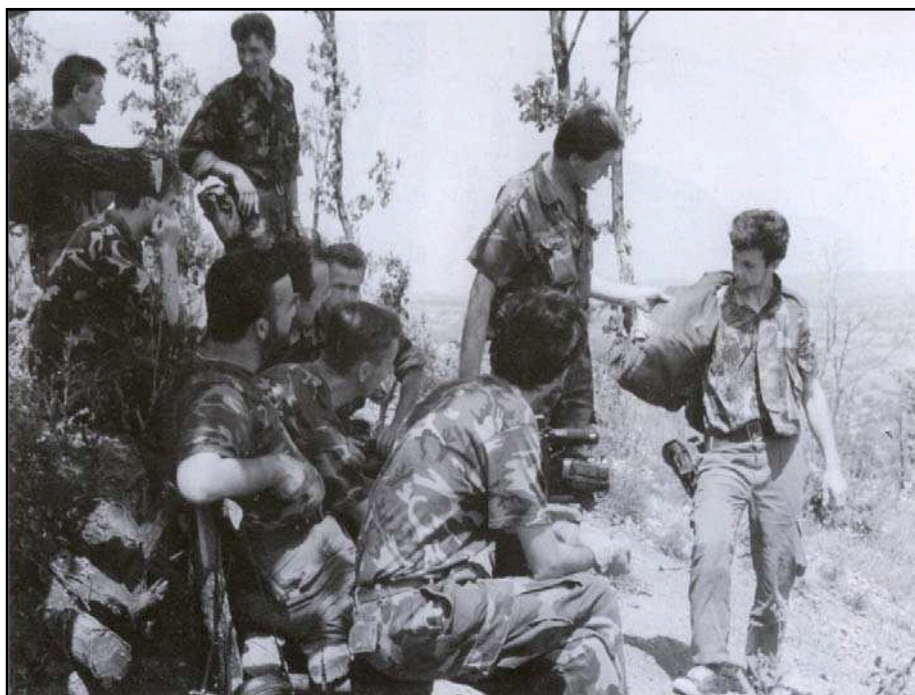

Neposredno pred pokret na borbeni zadatak

25. maj Zdužene jedinice Operativne grupe 7-Jug u rejonu Mrkotića i Putešića oslobađaju objekte: Lijepo Brdo - Stijakovac - Krst, čime je znatno poboljšana taktička pozicija naših jedinica.

Sastanak komandanta 204.bbr sa komandantima bataljona
(rejon sela Mrkotić, maj 1993)

„Evo kud je prošao, kroz pancirku” – *Asim Mešinović*, borac 204. sbbr Teslić, u razgovoru sa borcima i novinarima 3. korpusa Armije RBiH (Lijepo brdo, Tešanjско bojište, ljeto 1993. godine)

28. maj Ratno predsjedništvo općine Tešanj daje saglasnost JP *Pobjeda* Tešanj i obavezuje ga da, usljed pojačanih agresorskih dejstava, isporučuje sva materijalna sredstva Operativnoj grupi *7-Jug* koja su u funkciji odbrane općine Tešanj i Republike Bosne i Hercegovine.

Juni

24. juni Kao posljedica sporazuma Tuđman – Milošević dolazi do savezništva između agresorskih snaga i 111. xp brigade Hrvatskog vijeća odbrane iz Žepča kojim se omogućuje Prvoj tesličkoj brigadi i drugim jedinicama srpskih snaga ulazak u širi teritorij Novog Šehera, a tešanjski prostor dovodi u najviši stepen neprijateljskog okruženja – potpunu opsadu.

28. juni Združene jedinice Operativne grupe *7-Jug*, u toku uspostavljanja novih linija odbrane u pravcu Novog Šehera, u rejonu Ošve - Srgovi, poslije iscrpljujućih višednevnih borbi protiv dva neprijatelja (111. xp brigada Hrvatskog vijeća odbrane Žepče i Prva teslička brigada srpskih snaga) zaposjele objekat *Mala bandera* tt 571, čime su obezbijedeni sigurnosni uslovi za korištenje putne komunikacije Tešanj – Ošve - Maglaj.

Juli

8. juli U ranim jutarnjim satima tog vrelog četvrtka desila se u Kraševu *Krvava žetva*, kada su od ispaljene agresorske granate iz pravca Putnikova brda živote izgubili:

- Nasiha (Husein) Ahmetlić (r.1940),
- Fatima (Đulaga) Begić (r.1947),
- Fata (Ibrahim) Dubravac (r.1948),
- Mevlida (Bećir) Dubravac (r.1954),
- Redžo (Mehmed) Dubravac (r.1943),
- Fatima (Avdo) Ramić (r.1935),
- Mustafa (Ahmet) Ramić (r.1963).

17. juli Od neprijateljske granate ispaljene sa jednog od agresorskih, ozrenskih artiljerijskih vatrenih položaja pred kućom bračnog para Šemse i Šemse Omića, smrtno je stradalo šest osoba:

- Kada (Sulejman) Hasanić (r.1939),
- Ajiša (Emin) Klinčević (r. 1951),
- Šemsa (Emin) Omić (r.1960),
- Jasmin (Ismet) Omić (r.1957),
- Šemso (Salih) Omić (r.1958),
- Ema (Sulejman) Rakman (r.1940).

Poginuo **SAKIB SUBAŠIĆ MANGA**, komandant 2. bataljona 207. bbr, na liniji obrane *Križ*.

Smrtno ranjen gelerom granate prilikom vršenja komandantske dužnosti. Iza njega ostale su supruga Danijela i kćerka Sandra. Dobitnik je priznanja *Zlatni ljiljan* koji mu je dodijeljen posthumno.

August

3. august Razorna raketa *Zemlja-zemlja*, tipa *Luna*, prema provjerenim obavještajnim podacima upućena sa raketnog lansera iz rejonu Ljeskove vode (nalazi se na putnoj komunikaciji Stanovi-Prnjavor) uzdrmla je cijeli grad Tešanj. Mnoge su zgrade djelimično oštećene, a kod stadiona TOŠK-a pet mladića izgubilo je živote. Jedan od njih (Hamzaliya Kovačević, r.1976) bio branitelj na prvoj borbenoj liniji. Tog dana su zajedno izgubili živote dva sina Zinete i Ejuba Hotić, Elvir (1973) i Ibrahim (1975). Od gelera smrtno su stradali i Senad (Salih) Brka (1976), Samir (Sead) Demirović (1977).

10. august Izvršena je reorganizacija policije pri čemu je formiran Centar službi bezbjednosti (CSB) Doboj sa sjedištem u Tešnju. Za načelnika je imenovan Šemsudin Mehmedović. Istom reorganizacijom je manevarski Odred policije 007 reorganizovan u jedinicu specijalne namjene *Bosna - 4*.

10. august Jedinice 203. mtbr izvele su izviđačko-diverzantsku akciju širih razmjera kodnog naziva “Trešnja“, forsiranjem r. Bosne u rejonu Ivanovići – Ašlamice (padine Ozrena prema gradu Doboju). U prvoj fazi, probijene su linije odbrane neprijatelja, poslije čega su zauzeti značajni objekti: Mehinovići, Stublić, Drobilica. Jedinice brigade, poslije pretrpljenih gubitaka u ljudstvu, povukle su se na polazne položaje. Brigada je imala 14 poginulih i 27 ranjenih boraca.

13. august U fazi taktičkog poboljšanja linije odbrane, ofanzivnim dejstvom jedinice 207. bbr na prednjem kraju odbrane Miljanovaca, oslobađaju rejon Filipovića.

21. august U pokušaju neprijatelja da vrati izgubljeni rejon Filipovića, pripadnici jedinica 207. bbr zarobljavaju neprijateljski tenk M- 84 sa veoma značajnom količinom tenkovske municije i goriva što je, obzirom na okruženje, povećalo borbenu moć naših jedinica. Tenk M-84 dobio je popularno ime *Sultan*.

Zarobljeni neprijateljski tenk M – 84 *Sultan*

24. august Tokom devetomjesečne opsade Tešnja u konstantnim i neselektivnim granatiranjima, u Karadaglijama, ispred porodične kuće, nastradala je porodica Halvadžić, gdje su se zatekli i članovi porodice Hajrić:

- Ajka (Sulejman) Hajrić (r.1950),
- Hanifa (Pašo) Halvadžić (r.1936),
- Maid (Zehno) Halvadžić (r.1990),
- Mufida (Kasim) Halvadžić (r.1969),
- Salko (Mujo) Hajrić (r.1984),
- Himzo (Sulejman) Halvadžić (r.1938).

Septembar

Formiran Ofanzivni bataljon „**Omega**“, kao samostalna ofanzivna jedinica u sastavu i pod komandom Operativne grupe „7-Jug“. Osnovna namjena bataljona bila je izvođenje ofanzivnih borbenih dejstava. Jedinica je ofanzivna borbeno dejstva izvodila u zoni odgovornosti Operativne grupe „7-Jug“. Jedinica se posebno istakla na izvođenju borbenih dejstava u rejonu Ošve – Srgovi i na širem maglajskom ratištu. Egzistirala je do deblokade Tešanjско – maglajskog teritorija, odnosno do juna 1994. godine.

Komandant bataljona „Omega“ bio je Alija Ogrić, dobitnik ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“.

26. septembar U rejonu Ošve – Srgovi - Mala bandera (tt 576), na pravcu Novi Šeher, združene jedinice Operativne grupe *7-Jug*, oslobodile objekat *Borik* (tt 503) i znatno poboljšale taktičku poziciju na tom pravcu.

Oktober

6. oktobar Ratno predsjedništvo općine Tešanj upućuje pismo Ministarstvu inostranih poslova Republike Bosne i Hercegovine, Ministarstvu unutarašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine, Vrhovnoj komandi Armije Republike Bosne i Hercegovine i Komandi 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, kojim traži da se humanitarna akcija Ujedinjenih nacija pod nazivom *Padobran* nastavi, a kojom se snabdijevalo stanovništvo u opsjednutom prostoru hranom i lijekovima. Akcija *Padobran* je nastavljena do marta 1994. godine (do *Vašingtonskog sporazuma*) i znatno poboljšala snabdijevenost stanovništva i boračkog sastava, sa hranom i lijekovima, u vrijeme kada je potreba za ovim komponentama bila neophodna.

Novembar

3. novembar Od gelera neprijateljske granate ispaljene iz rejona Husara, u jednom danu i na istom mjestu, vraćajući se iz škole, u ulici Ali-paše Hećimovića u Tešnju, život su izgubile tri učenice srednjoškolkolke, mlade djevojke, na početku svog života:

- Amra (Sakib) Terzić (r.1976),
- Elvedina (Rasim) Škapur (r.1975),
- Sanita (Sakib) Čostović (r.1977).

24. novembar na ispitivanju proizvedene municije u namjenskoj proizvodnji u preduzeću *Pobjeda* u Tešnju, na lokalitetu Bukva – Logobare, od gelera ručne bombe, poginuo je kontrolor namjenske proizvodnje **ENES GALIJAŠEVIĆ**. Iza njega ostale supruga Edina i kćerka Arijana. Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju. Dobitnik je priznanja „Zlatni ljiljan“, koji mu je dodijeljen posthumno.

Decembar

14. decembar Predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine donosi Naredbu kojom 202. *Slavna* brdska Garava brigada dobija najveći počasni naziv *Viteška*.

Odlukom Predsjedništva Republike BiH 207. bbr *Pousorska ljuta* dobija počasni naziv *Slavna*.

1994.

Januar - mart

Od samog početka mjeseca januara započinje neprijateljska ofanziva pod kodnim nazivom *Pepeljara* s ciljem da se slobodna teritorija Tešnja i Maglaja presiječe po dijagonali i definitivno zauzme od strane neprijateljskih snaga. Težište napada neprijateljskih snaga bilo je usmjereno na grad Maglaj, a pomoćni pravac napada Prnjavor – Vitkovci – Jelah.

Neprekidne borbe trajale su više od dva mjeseca i sasvim se može tvrditi da je to bio jedan od najtežih perioda rata za ovaj teritorij. Borački sastav je bio premoren i sa ograničenom količinom municije i hrane, te uvijek prisutnom visokim stepenom opreza od mogućnosti napuštanja linija odbrane i samog prostora od strane 110. Hrvatskog vijeća odbrane, što bi znatno otežalo već izuzetno teško postojeće stanje. Do toga nije došlo, a borački sastav je u potpunosti i u cijelosti sve teškoće podnio i odbranio slobodne teritorije tešanjске i maglajske općine sve do deblokade prostora (19.3.1994).

Tokom Odbrambenog rata 1992-1995., u više borbenih dejstava na maglajskom ratištu, značajan je udio učešća jedinica iz sastava Operativne grupe „7-Jug“ koje nisu bile u sastavu maglajske 201. Viteške bbr i Ministarstva unutrašnjih poslova (CSB Doboj sa sjedištem u Tešnju). Posebno se to odnosi na borbena dejstva u septembru 1992. godine, tj. u vrijeme prve neprijateljske ofanzive na Maglaj, potom na borbena dejstva za odbranu Maglaja u vrijeme prvih dana Opsade (Blokade) Maglajsko-tešanjskog teritorija, te prilikom neprijateljske ofanzive pod tajnim nazivom „Pepeljara“ početkom 1994. godine. Stoga su i izražena stradanja boračkog sastava, kako pogibija tako i ranjavanja, iz sastava jedinica Operativne grupe koje nisu bile pripadnice maglajske brigade.

Na maglajskom ratištu u vrijeme Odbrambenog rata 1992-1995. poginulo je 26 boraca koji su iz sastava jedinica Operativne grupe „7-Jug“, a koji nisu bili pripadnici maglajske brigade i ranjeno je 30 boraca koji imaju status RVI od I do X kategorije.

Januar

11. januar Načelnik Centra službi bezbjednosti Doboj, postupajući po Naredbi ministra MUP-a Republike Bosne i Hercegovine, formirao je Odred policije za specijalne namjene. Pripadnici ovog Odreda kao i dotadašnjeg *Odreda 007* su, pored svojih redovnih zadataka, više puta kontinuirano i neposredno učestvovali u borbenim dejstvima na širem tešanjskom ratištu - u zoni odgovornosti Operativne grupe *7-Jug*.

Februar

12. januar do 12.februar Odbijeno više kombinovanih artiljerijsko-pješadijskih napada naprijateljskih jedinica: Prve teslićke brigade i 111. Xp brigade Hrvatskog vijeća odbrane, na južnom dijelu fronta iz pravca Novog Šehera.

Mart

19. mart Kao posljedica potpisivanja *Vašingtonskog sporazuma* dolazi do izvlačenja srpskih agresorskih snaga iz novošeherskog i žepačkog prostora i deblokade zone odgovornosti Operativne grupe *7 - Jug*, tešanjsko - maglajskog slobodnog teritorija i ponovnog spajanja sa zeničkim prostorom i dijelovima slobodne teritorije.

26. mart Združene jedinice Operativne grupe *7 - Jug* oslobodile su privremeno zauzete objekte od strane agresora: Kužno groblje - Trešnjev panj - Staje, čime su stvorene taktičke pretpostavke za oslobađanje objekta *Zmajevac*.

April

21. april Predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alija Izetbegović posjetio općinu Tešanj i jedinice Operativne grupe 7 - *Jug*. Susreo se sa predstavnicima političke i izvršne vlasti u Općini, sa komandnim kadrom ratnih jedinica i privrednicima općine Tešanj.

Predsjednik Predsjedništva Republike BiH Alija Izetbegović prilikom posjete općini Tešanj i Operativnoj grupi 7-*Jug* (21.4.1994)

Maj

12. maj Naređenjem komandanta Operativne grupe 7- *Jug* formirana **277. bbr** u čiji sastav su ušli Samostalni bataljon Tešanjka, Protivdiverzantski odred *Vitezovi* Šije i dijelovi Drugog bataljona 202. Slavne brdske brigade. Za komandanta brigade postavljen je Mehmed Krkalić Medo, dotadašnji komandant Samostalnog bataljona Tešanjka.

Druga polovina maja - Dijelovi jedinica Operativne grupe 7 - *Jug* učestvovala u ofanzivnim borbenim dejstvima u sastavu združenih jedinica 3. korpusa na vozućkom ratištu.

21. maj Poginuo zamjenik komandanta 202. „V“ Garave bbr **HAJRUDIN HAJDIĆ**. Smrtno stradao od gelera „hand-granate“ u Komandi bataljona u Bukvi. Iza njega ostali supruga Munira i sin Hajdin. Dobitnik priznanja *Zlatni ljiljan* koji mu je dodijeljen posthumno. Posthumno proizveden u čin pukovnika Armije Republike Bosne i Hercegovine.

23. maj Združene jedinice Operativne grupe 7- *Jug* oslobodile taktički veoma važan objekat *Zmajevac* (tt 684) i druge objekte: Omahaća njive, Bezimeni vis, Jasikova ravan i Preliva.

A poslije akcije su dobrodošli vrući bureci kojima su borce častile domaćice Džemilić Planja i Raduše

Poslije uspješno oslobođene kote - novi položaji, novo utvrđivanje

24. maj U rejonu Crnog vrha na liniji odbrane *Đuriča brdo*, poginuo **SALKO HASAN-BAŠIĆ**, komandant bataljona 202. Vbbr. Smrtno ranjen pješadijskim naoružanjem prilikom obavljanja komandantske dužnosti. Iza njega ostali supruga Zekija i djeca Haris i Harisa. Dobitnik je priznanja *Zlatni ljiljan* koji mu je dodijeljen posthumno.

26. maj U rejonu Crnog vrha na liniji odbrane *Trešnjev panj*, poginuo **NEDŽAD ŠARANović**, komandant bataljona 202. Vbbr. Smrtno ranjen gelerom pješadijske mine prilikom izviđanja neprijateljskih položaja. Iza njega ostale supruga Senija i kćerka Ema. Dobitnik priznanja *Zlatni ljiljan*, koji mu je dodijeljen posthumno.

Juni

1. juni Reisu-l-lema Mustafa efendija Cerić boravio u Tešnju i tom prilikom susreo se sa predstavnicima civilne vlasti i posjetio IKM (Istureno komandno mjesto) Operativne grupe *7-Jug* sa sjedištem u Raduši.

Juli

12. juli Nakon potpisivanja Bečkog i Vašingtonskog sporazuma Parlament Federacije Bosne i Hercegovine donosi Ustav u kome su propisani i utvrđeni načini i rokovi za konstituisanje prijelaznih općinskih organa. Skupština općine Tešanj konstituiše se u Prijelazno općinsko vijeće Tešanj, odbornici postaju vijećnici.

Istog dana je Parlament donio odluku o formiranju grupe za formiranje Zeničko-dobojskog kantona koju su činili: Bedrudin Salčinović, Franjo Bratić, Šefik Zvekić, Šemsudin Mehmedović.

Na prvoj konstitutivnoj sjednici Prijelaznog općinskog vijeća Tešanj za predsjednika je izabran Berzad Vilašević, diplomirani inženjer mašinstva, zaposlen u JP *Pobjeda*. Za Prijelaznog općinskog načelnika izabran je Fuad Šišić, također, diplomirani inženjer mašinstva, do tada na dužnosti pomoćnika komandanta za moral u 372. „V“ bbr, koji preuzima funkciju i ovlaštenja ranijeg Izvršnog odbora.

August

12. august Od posljedica ranjavanja (21.5) gelerom granate u komandi bataljona u Bukvi, umro **FUAD PRNJAVORAC**, komandant bataljona 202. „V“ bbr. Iza njega ostali supruga Safija i djeca Armel i Hava. Dobitnik je priznanja *Zlatni ljiljan*, koji mu je dodijeljen posthumno.

Oktobar

10. oktobar Jedinice 202. „V“ bbr oslobodile objekat *Husar*.

Izgled dijela *Husara* (tt 577) dan poslije oslobađanja (11.10.1994)

Vojni imam 202. bbr brigade, Ahmet ef. Mešić i Muhiba Terzić-Hiba, u završnici akcije prikupljanja hrane za borce pobjednike

Novembar

24. novembar Odlukom predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine 207. „S“ bbr *Pousorska ljuta* dobija najviši počasni naziv *Viteška*.

1995.

Januar

25. januar Transformacijom jedinica u Armiji Republike Bosne i Hercegovine od jedinica i sastava Operativne grupe *7-Jug* formira se 37. divizija KoV. Za komandanta 37. divizije postavljen brigadir Nedžad Ajnadžić. Komandant Operativne grupe *7-Jug* Mustafa Cerovac je angažovan u Generalštabu Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Februar

3. februar Naređenjem komandanta 37. divizije KoV preformiranjem 277. bbr. formirana 375. Oslobodilačka brigada u čiji sastav su ušle, osim 277. bbr. po jedna četa iz 202. *Viteške* bbr., 203. *Slavne* mtbr., 204. *Slavne* bbr i 207. *Slavne* bbr. Za komandanta brigade postavljen Mirsad Ahmić.

April

15. aprila Povodom 15. aprila – Dana Armije Republike Bosne i Hercegovine, izvedena ratna smotra i defile jedinica 37. divizije KoV i Ministarstva unutrašnjih poslova Tešanj, kojoj su prisustvovali mnogi građani i predstavnici organa civilne vlasti i pretpostavljenih komandi.

Povodom trogodišnjice Dana Armije Republike BiH -
Smotra i defile jedinica 37. dKoV (15.4.1995)

Juni - Juli

15. juni do 24. juli 375. Oslobodilačka brigada i dijelovi jedinica 37. divizije KoV sadejstvuju u borbenim dejstvima združenih jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine na Čemerskoj planini sarajevskog ratišta u cilju deblokiranja Sarajeva. Iako cilj nije realizovan, jedinice 375. „O“ brigade izvršile su postavljene zadatke.

August – Septembar

21. avgust do 16. septembar 375. Oslobodilačka brigada i dijelovi jedinica 37. divizije KoV sadejstvuju u ofanzivnim borbenim dejstvima jedinica 2. i 3. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine na vozućkom ratištu u oslobađanju Vozuće i dijelova ozrenskog prostora.

21. avgust Za novog komandanta 37. divizije postavljen pukovnik Ekrem Alihodžić. Dotadašnji komandant Nedžad Ajnadžić preuzeo dužnost komandanta 1. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Oktobar

8. oktobar Zločinačka agresorska avijacija, usprkos zabrani letova i neposredno pred primirje koje je prethodilo dejtonskim pregovorima, naredbom bolesnih umova iz Banja Luke, u nisko brišućem letu, izvršila avio-raketiranje naselja Tešanjka, usljed čega je stradalo osam nedužnih civilnih žrtava, šestoro djece, dvije starije osobe i jedan pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine. Nastradali su:

- Sabira (Sead) Bekrić (r.1985),
- Lejla (Muharem) Čostović (r.1987),
- Jasmin (Juso) Hrvić (r.1984),
- Zejna (Aljo) Babajić (r.1952),
- Ibro (Mustafa) Silajdžić (r.1927),
- Nihada (Nedžad) Čabrić (r.1978),
- Haris (Salih) Skula (r.1988),
- Fuad (Fikret) Makarević (r.1972),
- Jasmin (Kemal) Zajimović (r.1984).

Sjećanje na dan stradanja – majke nastradalih polažu cvijeće na Spomen obilježje u Tešanjci

Masovno protjerivanje preostalih oko 3.000 Bošnjaka iz Teslića u septembru 1995. (snimak na liniji razdvajanja - magistralni put u Vrelima)

Provodeći politiku etničkog čišćenja, u prvoj polovini oktobra planskom i koordiniranom akcijom, organi vlasti Republike Srpske sa teritorije općine Teslić su protjerali između tri i četiri hiljade preostalih Bošnjaka na teritoriju općine Tešanj. Prije protjerivanja morali su potpisati dokument u kojem je navedeno da se odriču svoje nepokretne imovine u korist Republike Srpske. Tokom protjerivanja oduzimali su im dragocjenosti i lične stvari koje su se nalazili kod njih. Neki prognanici su se zadržali na tešanjskoj teritoriji, a neki raselili širom svijeta gdje i danas žive.

20. oktobar do 19. novembar 375. Oslobođilačka brigada, dijelovi jedinica 37. divizije KoV i specijalna jedinica policije *Bosna 4* angažovane u zoni odgovornosti 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine u rejonu Sanskog Mosta, gdje su u potpunosti izvršile sve postavljene zadatke i bez gubitaka se vratile u matična odredišta.

10. novembar Naredbom komandanta GŠ Armije Republike BiH, broj 04/15-114, od 10.11.1995.godine 375.Oslobođilačka brigada odlikovana je ratnim priznanjem *Ratna zastava*.

Novembar - decembar

Period potpisivanja Daytonskog mirovnog sporazuama (14.11. do 14.12. 1995) jedinice Armije Republike BiH iz sastava OG „7-Jug“ / 37. dKoV su dočekale na položajima odbranjenog šireg tešanjskog teritorija (Prilog: Karta rasporeda snaga OG 7-Jug 1992-1995, strana 280).

Januar – april (1996)

Dana 16.01.1996.godine u vojnoj bazi IFOR-a u Ševarlijama, a u organizaciji Komandanta Nordijske brigade general Jensena, održan prvi mirovni sastanak lokalnih komandanata 37. i 35. dKoV sa komandantom OG Doboj VRS. (Delegaciju 37. Divizije primili su majori Esmir Subašić i Ibrahim Hozić i kapetan Ismir Brkić, 35. Divizije predstavljao je njen komandant brigadir Hasanagić, a VRS je predstavljao komandant OG Doboj general Arsić).

Cilj sastanka je bio da se komandantu snaga IFOR-a podnese izvještaj o provedenim mjerama mirovnog sporazuma predviđenim za D+30 (30 dana nakon potpisivanja mirovnog sporazuma) i to:

- povlačenje zaraćenih strana sa dotadašnjih pozicija u vlastitu dubinu za dva kilometra

- koncentracija artiljerijskih oruđa na neborbene lokacije
- međusobna razmjena zapisnika minskih polja.

Na kraju sastanka komandant IFOR-a je konstatovao da su obje strane ispunile dogovorene mjere Mirovnog sporazuma predviđene za vrijeme od 30 dana, te da su obezbjeđeni uslovi da se može nastaviti sa provođenjem novih mjera Sporazuma koje će definirati snage IFOR-a.

To je praktično bila i prva zvanična potvrda uspostavljenog primirja na ovom prostoru.

Sastanak u bazi Ševarlije - predstavnici 37.dKoV i komande OG Doboj Vojske Republike Srpske sa predstavnicima IFOR-u (16.1.1996)

U vremenu od 20. do 22.04.1996. godine Komanda 37. dKoV prihvatila je prvu vojnu inspekciju OSCE-a (17 oficira iz više zemalja među kojima i dva oficira iz VRS). Cilj inspekcije je bio provjera implementacije Daytonskog mirovnog sporazuma sa nivoa institucije OSCE-a.. Poslije vrlo detaljnog uvida u stanje 37. dKoV po utvrđenim procedurama vršenja inspekcije, šef inspeksijskog tima je konstatovao da nema primjedbi na zatečeno stanje, što je značilo da je mir uspostavljen i zoni odgovornosti 37. dKoV.

Prva inspekcija OSCE sa pratećim timom 3. korpusa i oficirima Komande 37.dKoV (Tešanj, 20.4.1996., pred Domom kulture)

B. ULOGA I ZNAČAJ POLICIJE U TEŠNJU U ODBRANI BOSNE I HERCEGOVINE ³²

Šta će biti sa mnom i mojom porodicom? Šta donosi budućnost? Kako poći u svijet koji izgleda prepun sukoba i razdora? Kako se nositi sa svakodnevnim pritiscima? Kako pronaći mir usred velikih previranja? Na koji način postići to da budem u svijetu, ali ne i od tog svijeta? Kako ostvariti koristan i sretan život?

Ova i slična pitanja, siguran sam, policajci Stanice javne bezbjednosti (SJB) Tešanj, kao ni građani Tešnja, nisu sebi postavljali 1992. godine kada su odlučili da krenu u odbranu svoje općine i Bosne i Hercegovine, u borbu koja je po mnogo čemu posebna, kako za policiju SJB Tešanj tako i za građane Bosne i Hercegovine, kao i za cijelu dobronamjernu međunarodnu zajednicu.

Agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine na prostorima općine Tešanj nije dočekana nespremno, barem ne u organizacijskom smislu, te je taj organizirani početni oblik otpora iskazan kroz Patriotsku ligu, MUP R BiH, teritorijalnu odbranu, formiranje brigada Armije Republike BiH, zatim Operativne grupe 7 - Jug, 37. divizije, 3. korpusa Armije Republike BiH. Specifičnost ovog prostora je njegovo okruženje. Pad Doboja pod srpsku okupaciju imao je za posljedicu da je Tešanj prihvatio u početku više od 20 hiljada prognanih Bošnjaka i Hrvata (2. i 3. maj 1992. godine), dok je već tokom maja i u junu iste godine ovaj broj uvećan prognanicima iz Teslića i dosegao iznos od oko 30 hiljada.

Po okupaciji Doboja i Teslića na slobodnoj teritoriji Tešnja i Doboja formiraju se SJB Doboje, SJB Teslić i SJB Doboje Istok, a koje su ušle u okvir novoformiranog CSB Doboje sa sjedištem u Tešnju.

Sa formiranjem CSB Doboje formira se i sektor SDB Tešanj sa detašmanom u Gračanici i odjeljenjem u Maglaju.

Manevarski vod pri SJB Tešanj bio je formacijski sastavljen od policajaca iz sastava SJB Tešanj i SJB Teslić. Nacionalni sastav istog činili su i Bošnjaci, i Hrvati, i Srbi, što je veoma značajno naglasiti.

³² Autor teksta je dr. Nedžad Korajlić, a izvorno je, fragmentalno, prenesen iz Zbornika **TEŠANJSKI ODGOVOR – Odbrana 1992 – 1995. godine i njene interpretacije**, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, Priredio: Amir Brka, Tešanj, 2014., str. 67 – 78.

Na prostoru općine Tešanj, kao i u susjednim općinama, do maja mjeseca 1992. godine bilo je incidenata sa JNA, jer su pod plaštom obezbjeđenja mostova i puteva, željeli da izvrše tihu okupaciju ovog dijela Republike BiH. Poznat je incident na Trebačkom brdu kada je došlo do suprotstavljanja policije iz Tešnja vojnoj jedinici JNA, zatim incident kod alibegovačkog mosta, kao i ubistvo pripadnika "Belih orlova" u Ljetiniću kada je policija u odbrani morala upotrijebiti oružje i jednog od dvojice lišiti života.

Kada je riječ o aktivnostima policije SJB Tešanj na operativnom planu, jedan od zadataka bilo je i kontrolisano kretanje tranzita jedinica i rezervista bivše JNA na relaciji Doboj - Teslić.

U ljeto 1991. godine od strane SDS-a i SPC-e insceniraju se u dva navrata napadi na crkvu u Tešnju, usljed čega dolazi Zvorničko-tuzlanski episkop Vasilije Kačavenda. Naravno, radilo se o režiranim incidentima, čime se željelo prikazati kako su Srbi u Tešnju nesigurni i da bi mogli pravdati svoje naredne planirane akcije.

U drugoj polovini 1991. godine do maja 1992. godine počinje intezivno naoružavanje srpskih paravojnih formacija na prostorima općine Tešanj, prvenstveno u selima Rosulje, Medakovo, Mekiš, Raduša, Bugarinovići, Kneževići, te na području Vitkovaca - gdje je već prisustvo tešanjске policije bilo dovedeno u pitanje, jer su tada već od strane SDS-a proglašavane SAO na prostorima BiH.

Uporedo sa pripremama za odbranu vođene su aktivnosti za iznalaženje načina da se poboljša sigurnost u unutrašnjosti teritorije koja nije okupirana, te je, zajedničkom akcijom SDB Tešanj i PS Tešanj u junu 1992. godine izvršeno razoružavanje srpskih paravojnih formacija na prostoru općine Tešanj.

Posebno je važno naglasiti da prilikom ove operacije nije došlo ni do kakve upotrebe represivnih sredstava, što akciji daje visoku profesionalnu ocjenu. Nakon pritvaranja odgovorni su, na čelu sa predsjednikom SDS-a u Tešnju Žarkom Šakotićem, predati Vojnom sudu na dalje postupanje, koji je iste osudio. Konkretno, Okružni vojni sud Doboj 27.11.1992. godine donio je presudu kojom se Žarko Šakotić, Ranko Kerić, Risto Ristić i Goran Petrović proglašavaju krivim zbog krivičnog djela udruživanja radi neprijateljske djelatnosti iz člana 136. stav 1. u vezi sa članom 119. stav 2, sve u vezi sa članom 139. stav 3. Krivičnog zakona SFRJ, a u skladu sa članom 1. i 2. Uredbe Predsjedništva Republike BiH sa zakonskom snagom o preuzimanju Krivičnog zakona SFRJ kao republičkog zakona, a po optužnici broj KT.01/92 od 10.11.1992. godine.

Pripadnici milicije u predahu poslije izvršenja zadatka uz novi broj TRN-a

Na inicijativu Žarka Šakotića, osuđena lica su u vrijeme neposredne ratne opasnosti u februaru, martu, aprilu i maju 1992. godine dogovorila i stvorila plan angažovanja građana srpske nacionalnosti za služenje u neprijateljskoj vojsci u ratu i oružanim sukobima protiv Republike Bosne i Hercegovine. Dalje, ova lica su u komandi bivše JNA, u kasarni na Đuliću kod Teslića, od oficira bivše JNA Veljka Bosanca, Sretena Stošića i Nede Nedića dobila oružje, municiju i opremu za podjelu ranije angažovanim licima na području općine Tešanj, i to: 45 automatskih, poluautomatskih i drugih pušaka, 39 automata, 45 ručnih bombi, više mitraljeza M-53, veći broj ručnih bacača, više sanduka kumulativnih mina, te više hiljada metaka. Žarko Šakotić osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina, dok su Kerić, Ristić i Petrović osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina.

MUP REPUBLIKE BiH

SEKTOR: SDB DOBOJ

Broj: 225/92

Datum: 01.07.1992.godine

Dana 01.07.1992.godine u prostorijama SJB Tešanj u 18⁰⁵ časova građanin KERIĆ Ranko sin Mirka i Maje r. Nesterović, rođen 29.08.1954.godine u Medakovu, opština Tešanj, stalno nastanjen u mjestu rođenja, Srbija, državljanin BiH, po zanimanju KV Vozadž, zaposlen u DD "Pobjeda" u Tešnju je ovlaštenim radnicima SDB dao slijedeću

I Z J A V U

Početkom Marsa na inicijativu velikog broja mještana Medakova stvorena je inicijativa da se srpski narod na području tešnjaške opštine naoruža. U realizaciji te ideje pored mene učestvovao je Žarko Šakotić, Miroslav Janjić, Risto Ristić i Risto Djurić. Shodno dogovorenom planu o naoružanju pripadnika srpske nacionalnosti Žarko Šakotić i Miroslav Janjić su početkom marta o.g. otišli u Teslić da uspostave veze sa P.pukovnikom Bosancem. Koliko mi je poznato pomenuta dvojica su u toku mjeseca Marta više puta odasili u kasarnu Djulić, opština Teslić, ali nikako nisu mogli stupiti u kontakt sa P.P. Bosancem. Početkom Aprila o.g. ja sam sašjedao sa Miroslavom Janjićem i Žarkom Šakotićem u kasarnu Djulić gdje smo razgovarali sa izviđačkim kapetanom Nedićem, koji nam je obećao da će sve učiniti da uspostavi vezu sa P.pukovnikom Bosancem kako bi dobili oružje. Dogovorili smo se da kapetan Nedić Miroslavu Janjiću da broj telefona kako bi se mogli dogovoriti o preuzimanju oružja. Prilikom kontakta sa kapetanom Nedićem isti nam je objasnio da on nije u mogućnosti da nam da oružje jer kompletna procedura oko toga i aktivnost obavlja P.pukovnik Bosanac. Koliko se sjećam Janjić i Šakotić su ponovo išli u kasarnu Djulić prvom polovinom Aprila o.g., a nakon njihovog povratka Miroslav je rekao da treba ići u Djulić po oružje. Objasnio mi je da se trebaju pripremiti vojne knjižice i da je dobio formular na kojem moraju potpisati mještane i odnosi se različite podatke, VES, matični broj itd. Ja nisam učestvovao u uzimanju vojnih knjižica, nego je Janjić išao od kuće do kuće u s. Medakovo popunjavao formular. Polovinom Aprila o.g. Janjić me je upoznao da bi bilo potrebno sa dva automobila otići u kasarnu Djulić radi preuzimanja oružja. Na put smo krenuli ja sa svojim privatnim autom "Zastava 101", a u drugom autu su bili Miroslav i Zoran Janjić također automobilom "Zastava 101". Po dolasku u kasarnu sam vidio Ristu Ristića iz Rosulje, Šakotić Žarka iz Kardaglija, a koliko mi je poznato tog dana su trebali doći Risto Djurić iz Raduše i Kovačević Džurica iz Jevadžija. Nakon nekoliko dana u gradu sam sreću Ristu Djurića koji mi je rekao da je on naknadno preuzeo oružje iz kasarne Djulić i preko Banje Vrućice doveo na područje Raduše, opština Tešanj.

Ranko Kerić

Najveći doprinos organiziranju naroda u pokretu otpora u početnom periodu rata dala je policija. kada je već bila u znatnoj mjeri ugrožena sigurnost građana, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine je donijelo odluku o mobilizaciji rezervnog sastava policije (21.9.1991), jer su stvorene pretpostavke za pojačane mjere u očuvanju javnog reda i mira. Tako je oko policije stvoren front sigurnosti građana. Policiji se pridružuju patrioti, te tako nastaje patriotski front, u koji se uključuju svi koji su se željeli staviti u odbranu Bosne i Hercegovine. Dakle, policija je odigrala bitnu ulogu, kako u pogledu priprema tako i u prvim danima agresije, u očuvanju života, materijalnih dobara, javnog reda i mira i drugih vrijednosti društva.

Također, značajan doprinos policija je imala;

- u dislokaciji kartoteke vojnih obveznika općine Tešanj na rezervnu lokaciju,
- reorganizaciji Manevraskog voda RSM u koji sastav su uključeni vojni obveznici sa završenom specijalnom obukom, u saradnji sa Sekretarijatom za narodnu odbranu Tešanj,
- proizvodnji prvih pancirnih prsluka u Tvronici industrijske keramike „Enker“ Tešanj (inicijativa, zahtijev za proizvodnju i određivanje modela prsluka),
- prihvatu i zaštiti izbjeglica iz Doboja i Teslića,
- zaštiti stanovništva od pojave revanšizma izbjeglih,
- odbijanju i sprečavanju napada grupe pripadnika HVO-a na Policijsku stanicu Tešanj i razoružavanje istih zbog skidanja ustaških obilježja i zabrane korištenja zastave „HZ HB“ – završeno bez posljedica,
- uspostava Pritvora, Tužilaštva i Suda regije Doboj sa sjedištem u Tešnju (prekinute sve komunikacije sa institucijama u Doboju).

C.RAZVOJ ORGANIZACIONE STRUKTURE RATNIH JEDINICA

Radi ostvarivanja zacrtanog cilja - stvaranja velike i homogene Srbije, velikosrpski pokret je krajem devedesetih godina 20. stoljeća činio sve da se oslabi odbrana nesrpskih naroda, naročito onih koji su najneposrednije stajali na putu ostvarenja tog cilja. S tim u vezi, među ostalim, planirao je i realizovao: razoružavanje teritorijalne odbrane nesrpskih naroda i stavljanje njihovog naoružanja u magacine JNA i pod njenu kontrolu; ukinuta je autonomija Kosova i Vojvodine; planski je vršeno blokiranje ionako malo pozitivnih odluka Predsjedništva SFRJ od strane velikosrpskih predstavnika u njemu.

Bez dileme njihov najveći uspjeh ostvaren je 1991. godine izlaskom Slovenije iz zajedničke države, potom prenošenje rata na tlo Republike Hrvatske i uvlačenje njenog rukovodstva u pregovore o podjeli Bosne i Hercegovine. Stoga je bilo za očekivati da će se ratna dešavanja u Republici Hrvatskoj odraziti na političko stanje u Bosni i Hercegovini.

Po privremenom završetku rata u Republici Hrvatskoj (novembra 1991. godine) političko-sigurnosno stanje u Bosni i Hercegovini mijenjalo se iz dana u dan. Jugoslovenska narodna armija već je bila poprimila sva obilježja velikosrpstva jer se na čelu, sa stariješinskim kadrom (koji su činili u skoro 100 % procentu pripadnici srpske nacionalnosti), potpuno opredijelila za velikosrpsku ideologiju.

Kratkotrajni rat u Sloveniji i krvavi rat u Hrvatskoj, nametnut velikosrpskom ideologijom i vođen napadom bivše JNA na ove dvije neovisne i međunarodnopravno priznate države, sa visokim stepenom velikosrpske orijentacije, kod bošnjačkog i hrvatskog naroda širom BiH, izazivao je nezapamćeni revolt. Svakim danom bio je izraženiji. Takvo raspoloženje bilo je i na tešanjskoj teritoriji.

1. Rat u Sloveniji i Hrvatskoj – znak upozorenja Bosni i Hercegovini

Kratkotrajni rat u Sloveniji i krvavi rat u Hrvatskoj, nametnut velikosrpskom ideologijom i vođen napadom bivše JNA na ove dvije neovisne i međunarodnopravno priznate države, sa visokim stepenom velikosrpske orijentacije, kod bošnjačkog i hrvatskog naroda širom BiH, izazivao je nezapamćeni revolt. Svakim danom bio je izraženiji. Takvo raspoloženje bilo je i na tešanjskoj teritoriji.

Tokom ratnih događanja u Hrvatskoj, vojnici i stariješine iz Bosne i Hercegovine, u znatnom broju i procentu bošnjačke nacionalnosti, masovno napuštaju ratišta i jedinice JNA, ne želeći da učestvuju u borbi protiv nedužnog naroda. Istovremeno u većem broju gradova i drugih naselja u Bosni i Hercegovini dolazi do bojkota građana bošnjačke i hrvatske nacionalnosti o sprečavanju upućivanja vojnika (regruta) na služenje vojnog roka kao i sprečavanje rezervnog sastava na ratišta u Hrvatsku.

Bojkoti građana bili su izraženi i na području tešanjске općine. Općinsko rukovodstvo je to odobravalo i zapravo preduzimalo mjere blagovremene podrške i instruktivne pomoći. U međuvremenu i Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donosi odluku da se regruti sa područja Bosne i Hercegovine ne šalju u jedinice JNA na služenje vojnog roka.

Odluku Predsjedništva BiH ignorisalo je Predsjedništvo SFRJ proglašavajući je nezakonitom i neobavezujućom. Proglašava opću mobilizaciju na području BiH i naređuje Republičkom štabu teritorijalne odbrane da ukine jedinice teritorijalne odbrane u mjesnim zajednicama i preduzećima. Naređeno je da u općinama ostanu manevarske jedinice teritorijalne odbrane (nivoa: odredi) i da se stave pod kontrolu Generalštaba JNA.

Vojni okruzi su imali zadatak da preuzmu vojne kartoteke od sekretarijata narodne odbrane u općinama. Mjere Predsjedništva SFRJ naišle su na odobravanje samo kod naroda srpske nacionalnosti i primijenjene su u općinama u kojima su dominaciju vlasti imali predstavnici srpskog naroda.

2.Prepoznavanje ratnih prijetnji - blagovremene pripreme za odbranu

U općini Tešanj, pored niza mjera koje je u tom periodu preduzelo Ratno predsjedništvo, donesena je i odluka da se vojna kartoteka o evidencijama vojnih obveznika iz Sekretarijata narodne odbrane, dislocira van sjedišta općine na rezervnu lokaciju. Time je spriječeno manipulisanje dobojskog vojnog okruga o pozivanju tešanjskih mladića u redove JNA. Kartoteka će u prvoj fazi rata i kasnije obilato biti korištena za vojnostručnu popunu tešanjskih ratnih sastava.

Pretpostavke o prenošenju ratnih događaja na prostore BiH obistinile su se već aprilskih dana 1992. godine. Dešavanja u Bijeljini, Posavini, i dijelovima istočne Bosne, te u Sarajevu, gdje su ubijanja i sistematsko rušenje kuća, bolnica, škola, džamija postali bosanska stvarnost, samo su potvrdile nadolazeće prijetnje i opasnosti od agresorskih zločinačkih nakana. Iako je, formalno, agresija na BiH izvršena još 18.9.1991. godine, kada je napadnuto i razrušeno selo Ravno, aprilski dani 1992. godine potvrdili su da je u BiH definitivno neizbježan rat.

Načelnik CSB Šemsudin Mehmedović sa pripadnicima
Manevarskog voda „Bosna 4“

Napad na selo Ravno bilo je dovoljno upozorenje o potrebi osnivanja interventne jedinice sa zadatkom kontrole teritorije. Tako se u općinskim okvirima, pri Stanici javne sigurnosti Tešanj, osniva *Manevarski vod* čija puna angažiranost, upravo počinje poslije 18.9.1991. godine. Jedinica je bila popunjena sa stručnim i po vojnovedencionim specijalnostima odabranim ljudstvom i opremljena sa savremenim materijalno – tehničkm sredstvima.

Paralelno sa stavljanjem Manevarskog voda u upotrebu organizirane su jedinice *rezervnog sastava milicije* u većim općinskim centrima (Tešanj, Jelaha, Tešanjka i odjeljenje u Šijama).

Patrola milicije u kratkom predahu

To je na neki način obezbjeđivalo adekvatan nivo kontrole općinskog prostora (identifikacija, praćenje, prikupljanje podataka o mogućim ubačenim diverzantskim grupama i grupama koje su imale cilj narušavanja sigurnosti i konfuzije među stanovništvom). Ovi sastavi uspostavljali su blisku vezu sa lokalnim stanovništvom. Uz organiziranje *seoskih straža* sigurnosni aspekt stanovništva bio je na potrebnom nivou.

Za općinsku vlast na čelu sa Ratnim predsjedništvom stanje na širem prostoru BiH bilo je dovoljno upozorenje da lokalne strukture odbrane: policija i teritorijalna odbrana, budu glavni nosioci u priprema za odbranu. U prvoj fazi – priprema, organiziranje i pružanje otpora agresoru, a u slučaju agresije – glavni nosilac i oslonac odbrane.

U tom smislu, početkom aprila 1992. godine, izvršeno je kadrovsko i vojno-organizaciono prestrukturiranje Općinskog štaba teritorijalne odbrane, te uobličavanje postojećih i osnivanje novih jedinica teritorijalne odbrane. U takvim okolnostima narod tešanjskog kraja dočekao je početak rata kakav Tešanj i okolina nikada do tada nije doživjela u svojim stoljetnim postojanjima.

Teritorijalno najbliže početno ratno žarište Tešnju bio je rejon Bosanskog Broda i Dervente. Posavski teritorij se počeo „topiti“

agresorskim osvajanjima. Prve detonacije iz tog, za agresora, strateškog pravca, prvih aprilskih dana su stvarale nimalo prijatnu atmosferu među stanovništvom tešanjskog kraja. Bila je to atmosfera puna straha i nade.

Uprkos tome narod se samoorganizira uspostavljanjem seoskih mahalskih straža, dajući time do znanja vlastima da se mora brže i efikasnije organizirati odbrana. Nastala situacija diktirala je ubrzanije prilagođavanje struktura sistema odbrane na stanje sveopće mobiliziranosti.

3.Osnivanje oružanih vojnih formacija

To je period kada je opće stanje na prostoru BiH bilo veoma teško. Agresor je već bio počeo da granatira, napada, zauzima, pljačka, pustoši pojedina mjesta, posebno u istočnoj Bosni. Općinska rukovodstva, na čelu sa Ratnim predsjedništvom općine Tešanj, organiziraju krizne štabove po mjesnim zajednicama, a poslije 4.4.1992. godine, kada su izvršene personalne promjene u Općinskom štabu teritorijalne odbrane (smijenjen dotadašnji komandant Štaba i imenovan novi komandant, te formiran novi Općinski štab u cjelini) uz intezivan angažman Općinskog štaba teritorijalne odbrane, dolazi do osnivanja jedinica po naseljima – mjesnim zajednicama koje su, u prvoj fazi organiziranosti, uglavnom imale karakter samostalne čete teritorijalne odbrane, a u narednoj fazi, u većim centrima oragniziranosti nivo odreda teritorijalne odbrane.

Do početka maja 1992. godine čitava teritorija općine bila je „pokrivena“ organiziranim i djelimično naoružanim jedinicama, najmanje veličine čete.

a. Odredi teritoriojalne odbrane i samostalne čete

Od organiziranih samostalnih četa TO, tokom aprila i početkom maja njihovim ukрупnjavanjem osnivaju se odredi TO za grupu naseljenih mjesta – mjesnih zajednica ili za jednu mjesnu zajednicu:

- Odred TO Tešanj, popunjen sa ljudstvom sa područja naseljenih mjesta: Tešanj (sa prigradskim naseljima, Hrvatinići, Tugovići, Kotlanice, Ošljak, Ravne). Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Izudin Handžić**, rezervni pješadijski oficir;
- Odred TO Jelah, popunjen sa ljudstvom sa područja naseljenih mjesta: Jelah, Jelah Polje, Jevadžije, Vukovo, Mračaj, Potočani, Rosulje, Cerovac. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Nusret Mešić**, rezervni pješadijski oficir;

- Odred TO Bukva, popunjen sa ljudstvom naselja: Bukva, Marin Han, Čifluk, Logobare, Medakovo, Novo Selo. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Edhem Mehinović**, rezervni artiljerijski oficir;
- Odred Miljanovci, popunjen sa ljudstvom naseljenih mjesta: Miljanovci Novi i Miljanovci Lončari. Na dužnost komandnata Odreda postavljen je rezervni pješadijski oficir **Ismet Avdić**;
- Odred Kalošević, popunjen sa ljudstvom naseljenih mjesta: Kalošević, Putešić, Bobare. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Asim Bašalić**, poručnik bivše JNA;
- Odred Tešanjka, popunjen sa ljudstvom iz naselja: Tešanjka, Lepenica, Kraševo i Žabljak. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Anto Bajić**, rezervni pješadijski oficir;
- Odred „Vitezovi“ Šije, popunjen sa ljudstvom Mjesne zajednice Šije. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Nurija Hasanić**, rezervni pješadijski oficir;
- Odred „Crni vrh“, popunjen ljudstvom sa područja naseljenih mjesta: Jablanica, Karadaglije, Koprivci, Čaglići, Ripna, Dobropolje, Mekiš. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Nusret Plančić**, poručnik bivše JNA;
- Odred „Planje – Mrkotić“, popunjen sa ljudstvom sa područja: Džemilić Planja, Orašje Planja i Mrkotića. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Muris Jabandžić**, rezervni pješadijski oficir;
- Odred TO Sivša. Na dužnost Odreda postavljen je **Anto Jeleč**, rezervni pješadijski oficir i
- Manevarski odred TO Tešanj čija je organizacijsko – formacijska struktura prenesena iz onovremenskog organiziranja i djelovanja teritorijalne odbrane. Na dužnost komandanta Odreda postavljen je **Rifat Kantić**, rezervni pješadijski oficir. Popunjenost ljudstvom ove jedinice bilo je sa područja općine, po vojnoevidencionim specijalnostima pripadnika jedinice.

Samostalne čete teritorijalne odbrane: Ljetinić (komandir čete **Senad Pajić**, oficir bivše JNA), Trepče (komandir čete (**Salko Hasanbašić**), Raduša (komandir čete **Atif Nakić**) će osnivanjem Prve tešanjске brigade ući u njen sastav zajedno sa odredima Tešanj, Jelah i Bukva. Ljudstvo iz samostalne čete Ljetinić raspoređeno je u pojedine dijelove jedinica brigade, a iz samostalnih četa Trepče, u sastav 3. bataljona, te Raduše u sastav 1. bataljona. Samostalna četa teritorijalne odbrane Piljužići i Drinčići (komandir čete, **Jusuf Jašarević**, oficir bivše JNA) će osnivanjem 207. brigade, u martu 1993. godine ući u njen organizacijsko – formacijski sastav.

Tako će sa osnivanjem 207. bbr. „Pousorska ljuta“, sredinom marta 1993. godine, svi odredi i samostalne čete teritorijalne odbrane biti u sastavu formiranih brigada, osim Odreda TO „Vitezovi“ Šije i

Samostalnog bataljona Tešanjka. Ove jedinice će ući u sastav 277. bbr, njenim osnivanjem, u maju 1994. godine.

Odredi i samostalne čete teritorijalne odbrane do ulaska u sastav brigada, u sistemu rukovođenja i komandovanja bile su pod komandom Opštinskog štaba TO.

b. Ukupnjavanje vojnih jedinica - formiranje brigada

1) Tristo sedamdeset druga „Viteška“ Garava bbr

Osnovana je 18.6.1992. godine, kao „Prva tešanjka brigada“ Odlukom Predsjedništva Skupštine općine Tešanj, broj: 01-2-8/92 P. Naređenjem komandanta Općinskog štaba teritorijalne odbrane Tešanj, str. pov. broj: 01-420-1, od 20.6.1992. godine, u sastav Prve tešanjke brigade ulaze dotadašnji odredi teritorijalne odbrane: Manevarski odred teritorijalne odbrane Tešanj, Odred teritorijalne odbrane Jelah i Odred teritorijalne odbrane Bukva. U sastav brigade u oktobru 1992. godine ulazi i Odred teritorijalne odbrane „Crni vrh“.

Tokom postojanja brigada je više puta mijenjala nazive Naređenjem str. pov. broj: 03/373-2, od 9.12.1992. godine Prva tešanjka brigada se transformiše u brdsku brigadu i dobija naziv „Prva tešanjka brdska brigada“.

Dana 24.12.1992. godine, brigada ulazi u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH i dobija novi naziv „202. brdska brigada“.

Naređenjem načelnika Štaba Vrhovne komande Armije Republike BiH, broj: 13/204-7, od 15.4.1993. godine, 202. bbr. dobija počasni naziv „Slavna“, a naređenjem predsjednika broj: 03-341-1, od 25.4.1993. godine Slavna bbr. dobija naziv – 202. Slavna „Garava“ bbr.

Počasni naziv „Viteška“ brigada dobija naređenjem Predsjedništva Republike BiH, broj: 02-163-788/93, od 14.12.1993. godine,

Početkom januara 1995. godine u okviru Armije R BiH dolazi do organizacijsko-formacijskih promjena u kojima je ključno mjesto zauzimalo pitanje preformiranja većeg broja dotadašnjih komandi operativnih grupa u komande divizija. Tako dolazi do formiranja i 37. d KoV sa sjedištem u Tešnju, koja u svoj sastav preuzima jedinice OG „7 – Jug“. Poslije toga dolazi do promjene naziva brigada. Tako 202. Viteška Garava bbr, 13.3.1995. godine dobija novi naziv 372. Viteška Garava bbr.

Prvobitna organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Komanda stana, Izviđački vod, Vod veze, 1. bataljon, 2.

bataljon, 3. bataljon, MAB (mješovita artiljerijska baterija) 120 mm, Mješoviti POV, Mješoviti LARV PVO, Pionirski vod, Logistička četa i Tenkovski vod.

Tokom ratnog perioda dolazilo je do promjena u organizacijsko – formacijskoj strukturi brigade. Organizacijsko-formacijski sastav brigade zavisio je, prije svega, od raspoloživog ljudstva (boračkog sastava) i popune sa materijalno-tehničkim sredstvima: artiljerijskim oruđima, sredstvima za protivoklopnu borbu, sredstvima za protivavionsku odbranu, tenkovima, ličnim naoružanjem i drugim MTS.

Brojno stanje brigade tokom ratnog perioda:

U 1992. godini, na početku osnivanja 1.400 pripadnika, tokom godine popuna izvršena do 4.560 pripadnika, u 1993. godini, 3.757 pripadnika, u 1994. godini, 3.390 pripadnika, u 1995. godini, 2.153 pripadnika i u 1996. godini, 2.047 pripadnika.

Prema podacima do kojih se došlo monografskim istraživanjem, tokom ratnog perioda 1992 – 1995. godine, 202. (372.) „V“ Grava bbr imala je: 193 šehida/poginula borca³³, 271 invalida od I do X kategorije³⁴, 15 zlatnih ljiljana³⁵

Dužnost komandanta brigade obavljali su: Mustafa Cerovac, od osnivanja brigade do marta 1993. godine, Sakib Kurtić, od marta 1993. do januara 1995. godine i Senad Pajić, od marta 1995. do juna 1996. godine. Od januara 1995. do marta 1995. godine dužnost zastupnika komandanta brigade obavljao je Benjamin Preldžić.

2) Tristo sedamdeset sedma „Viteška“ bbr *Pousorska ljuta*

Naredbom komande 2. korpusa Armije Republike BiH, od 15.3.1993. godine pristupilo se osnivanju 207. bbr „Pousorska ljuta“. U sastav brigade ušle su jedinice: Drugi brdski bataljon 202. bbr. brigade, do ulaska u sastav Prve tešanjске (202. bbr) činio sastav Odreda teritorijalne odbrane Jelah, Odred Teritorijalne

³³ Sakib Kurtić, *SVJEDOCI – poginuli borci općine Tešanj 1992 – 1995.*, Organizacija šehida i poginulih boraca općine Tešanj i „Planjax“, Tešanj, 2005.

³⁴ Sakb Kurtić i Muharem Sejdić, *RVI općine Tešanj 1992 – 1995.*, Općinska organizacija RVI Tešanj, Tešanj, 2009.

³⁵ Hasib Mušinbegović i drugi, *Monografija ZLATNI LJILJANI i odlikovani pripadnici Armije R BiH, ZK Vojske F BiH i autori Monografije.*

odbrane Miljanovci, Odred teritorijalne odbrane Kalošević i Samostalna četa teritorijalne odbrane Piljužići.

Ulaskom u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH, brigada dobija naziv 207. bbr. „Pousorska ljuta“.

Na osnovu ukupnog doprinosa koji je brigada dala u odbrani države Bosne i Hercegovine, izuzetnih borbenih uspjeha, hrabrosti, odlučnosti i požrtvovanosti njenih pripadnika, 207. bbr. „Pousorska ljuta“ je Odlukom Predsjedništva Republike BiH broj: 02-136-788/93, od 14.12.1993. godine, dobila počasni naziv *Slavna*.

Takođe, Odlukom Predsjedništva Republike BiH, krajem 1994. godine, brigada dobija počasni naziv *Viteška*.

Početkom januara 1995. godine 207. *Viteška* bbr. „Pousorska ljuta“, na osnovu naređenja komandanta 3. korpusa Armije RBiH, str. pov. broj: 05/8-50, od 18.2.1995. godine, dobija novi naziv 377. *Viteška* bbr. „Pousorska ljuta“.

Organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Komanda stana, Izviđački vod, Vod vojne policije, Vod veze, 1. brdski bataljon, 2. brdski bataljon, 3. brdski bataljon, Baterija MB 120 mm, LARV PVO, Protivoklopna četa, Pionirski vod, Logostička četa.

Tokom ratnog perioda dolazilo je do promjena u organizacijsko – formacijskoj strukturi brigade. Organizacijsko-formacijski sastav brigade zavisio je, prije svega, od raspoloživog ljudstva (boračkog sastava) i popune sa materijalno-tehničkim sredstvima: artiljerijskim oruđima, sredstvima za protivoklopnu borbu, sredstvima za protivavionsku odbranu, tenkovima, ličnim naoružanjem i drugim MTS.

Brojno stanje brigade tokom ratnog perioda: u 1993. godini, po formiranju, 1.950 pripadnika, u 1993. godini, krajem godine, 2.023 pripadnika, u 1994. godini (krajem godine) 2.165 pripadnika i u 1995. godini, krajem godine, 2.194 pripadnika. Ukupan broj boraca u brigadi od njenog formiranja do kraja rata je 3 271, od toga 128 žena.

Jedinice brigade su popunjavane sa teritorije općine Tešanj 96%, a preostala 4% sa područja općina: Doboj, Kakanj, Zenica, Teslić, Prnjavor.

Tokom ratnog perioda 1992 – 1995. godina, 207. (377) „V“ bbr. „Pousorska ljuta“ imala je: 192 šehida / poginula borca, 135 invalida od I do X kategorije, od toga 17 amputiraca, 18 zlatnih ljiljana, od toga 7 posthumno i 1 dobitnik priznanja „Srebrni štit“.

Dužnost komandanta brigade, obavljali su: Ismet Avdić, od osnivanja brigade do januara 1995. godine i Muharem Ahmić, od početka 1995. godine do kraja rata.

3) Dvjesto sedamdeset sedma bbr Tešanj

Na osnovu Naređenja komandanta OG 7 – Jug, 12.5.1994. godine formirana je 277. bbr. Brigadu su sačinjavale već ranije formirane jedinice koje su, do njenog osnivanja, stekle veoma bogato iskustvo u izvođenju borbenih dejstava. U sastav brigade ušle su slijedeće jedinice: Samostalni bataljon Tešanjka, PDO „Vitezovi“ Šije, dijelovi jedinica 202. „V“ bbr. sa područja naselja Medakovo i Trepče jačine 3 pješadijske čete.

Organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Komanda stana, Izviđački vod, Vod vojne policije, Vod veze, 1. brdski bataljon, 2. brdski bataljon, 3. brdski bataljon, Baterija MB 120 mm, LARV PVO, Pionirski vod, Logistička četa

Tokom ratnog perioda dolazilo je do promjena u organizacijsko – formacijskoj strukturi brigade. Organizacijsko-formacijski sastav brigade zavisio je, prije svega, od raspoloživog ljudstva (boračkog sastava) i popune sa materijalno-tehničkim sredstvima: artiljerijskim oruđima, sredstvima za protivoklopnu borbu, sredstvima za protivavionsku odbranu, tenkovima, ličnim naoružanjem i drugim MTS.

Na dan formiranja brigada je imala 1.344 pripadnika. U momentu transformacije brojala je 1.506 pripadnika. Brigada je bila popunjena sa 99,5 % pripadnika sa teritorije općine Tešanj.

Brigada je u periodu od njenog osnivanja (12.5.1994. godine) do transformacije u 375. Oslobodilačku brigadu imala: 5 šehida / poginula borca, 8 invalida od I do X kategorije, 4 zlatna ljiljana, od toga 1 posthumno.

Komandant brigade bio je Mehmed – Medo Krkalić, a zamjenik komandanta Hajrudin Alić.

Općina Tešanj je u maju 1994 godine imala tri brigade, organizacijsko-formacijski uobličene, popunjene ljudstvom u skoro stopostotnom procentu sa vlastitog prostora i materijalno-tehnički opemljene za izvođenje borbenih djelovanja, u najtežim uslovima ratovanja. Ove brigade, zajedno sa dobojskom 203. mtbr „Doboj – Bosna“ i Teslićkom 204. bbr , te 201. bbr Maglaj, odbranile su širi tešanjско – maglajski teritorij i u uslovima devetomjesečne opsade, u uslovima gdje se izvode najteži oblici borbenih dejstava.

4) Tristo sedamdeset peta oslobodilačka brigada³⁶

Na osnovu Naređenja komandanta OG - 7 Jug str. pov. broj: 05/30391, od 27.11.1994. godine, početkom februara 1995. godine (3.2.1995) pristupilo se osnivanju Oslobodilačke brigade. Brigada je nastala preformiranjem dotadašnje 277. bbr, čijem su jezgru pridodate još četiri čete iz sastava tadašnjih brigada OG 7 – Jug (37. d KoV): 372. „V“ bbr., 373. „S“ bbr., 374. „S“ bbr i 377. „V“ bbr.

Organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Izviđački vod, Vod vojne policije, Vod veze, Pet (šest) oslobodilačkih četa, Mješivita MB četa, Protivoklopna četa, LARV PVO, Pionirski vod, Desetina ABHO, Logistička četa.

Na dan formiranja brigada je imala 596 pripadnika (81 stariješina i 515 vojnika). Do njenog prestanka postojanja (16.5.1996. godine) kroz brigadu je prošlo 1.188 boraca, među kojima 12 žena.

Brigada je, u teritorijalnom pogledu, bila popunjena sa područja općina: Tešanj 65%, Doboj 22 %, Teslić 11% i drugih općina (Prnjavor, Derventa, Maglaj, Zenica, Kakanj, Zavidovići i Zvornik) 2%.

S obzirom na karakter njene namjene, brigada nije imala posebnu zonu odgovornosti.

Brigada je u toku učestvovanja u izvođenju borbenih djelovanja (od njenog osnivanja 3.2.1995. godine do završetka rata) imala: 21 šehida / poginula borca, 27 invalida od I do X kategorije, od kojih 5 amputiraca, 2 zlatna ljiljana, od toga 1 posthumno, 3 dobitnika „Srebrnog štita“

Za izuzetne rezultate postignute u operaciji „Farz“, kojima je otpočet slom agresorskih snaga na vozućkom bojištu, 375. „O“ brigada je naredbom komandanta GŠ Armije Republike BiH, broj: 04/15-114, od 10.11.1995. godine, odlikovana ratnim priznanjem „**Ratna zastava**“.

Tokom njenog postojanja i djelovanja dužnost komandanta brigade obavljao je major Mirsad Ahmić.

³⁶ Popuna ljudstvom 375. „O“ brigade bila je sa područja više općina (navedeno u stavu 4. odjeljka o brigadi)

5) Tristo sedamdeset treća „Slavna“ mtbr „Doboj-Bosna“ Doboj

Brigada je osnovana 8. Februara 1993. godine, na osnovu odluke Predsjedništva Skupštine općine Doboj, broj:01-2-8/92 P. Prvi naziv brigada nosi *Prva dobojska brigada* „Doboj-Bosna“.

Po ulasku u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH, brigada dobija naziv 203. mtbr „Doboj-Bosna“.

Za ukupan doprinos koji je brigada postigla u odbrani Bosne i Hercegovine, izuzetnih borbenih uspjeha, hrabrosti, odlučnosti i požrtvovanosti njenih pripadnika, 203. mtbr je odlukom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine broj: 02-136-788/93, od 14.12.1993. godine, dobila počasni naziv *Slavna*.

Početkom januara 1995. godine u armijskim komandama i sastavima dolazi do organizacijsko-formacijskih promjena u kojima je ključno mjesto zauzimalo pitanje preformiranja dotadašnjih operativnih grupa u komande divizija. Tako dolazi i do promjene formacije brigada. Ova brigada, Naređenjem komandanta 3. korpusa Armije Republike BiH, str. pov broj: 05/8-50, od 18.2.1995. godine, dobija naziv 373. *Slavna* brdska brigada.

Prvobitna organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Komanda stana, Izviđački vod, Vod veze, 4 motorizovana bataljona, MAD, Mješoviti POV, Mješoviti LARV PVO, Pionirski vod, Logistička četa.

Brojno stanje brigade tokom ratnog perioda: u 1992. godini (30.6.), 1.973 pripadnika; u 1993. (31.12), 2.185 pripadnika; u 1994. (31.12.), 2.436 pripadnika i u 1995. godini (31.12), 3.217. pripadnika. Ukupan broj boraca u brigadi od njenog formiranja do kraja rata 3.425. U brigadi je bilo 47 žena. Jedinice brigade su popunjavane sa područja općine Doboj u njenim predratnim granicama.

Tokom ratnog perioda 1992–1995. godine, 203. (373.) Slavna brigada imala je: 320 šehida / poginula borca (ovaj period obuhvata i šehide – poginule borce koji su bili pripadnici ove brigade, a nisu sa teritorije dobojske općine /Odred – bataljon šije); 160 invalida od I do X

kategorije; 16 dobitnika priznanja *Zlatni ljiljan*, od toga 4 posthumno, 4 dobitnika priznanja *Srebrei štiti*.

Komandanti brigade: Tokom ratnog perioda dužnost komandanta brigade obavljali su: Adnan Bajraktarević, od osnivanja do januara 1995. i Ibrahim Hoziić, od januara 1995. godine.

6) Tristo sedamdeset četvrta „Slavna“ bbr Teslić

Naređenjem Opštinskog štaba TO Teslić, str. pov. broj: 01/5-550-1, od 29.12.1992. godine, pristupilo se formiranju Prve teslićke brigade u čiji sastav su ušle jedinice Opštinskog štaba TO Teslić: Jedinica teritorijalne odbrane *Teslić I – Stenjak*; Jedinica Teritorijalne odbrane *Teslić II*; Jedinica Teritorijalne odbrane *Rajševa*; Jedinica Teritorijalne odbrane *Kamenica*; Jedinica Teritorijalne odbrane *Hranković*; Izviđačko-diverzantski vod; Logistički vod i Odjeljenje vojne policije.

Ove jedinice i Opštinski štab Teritorijalne odbrane Teslić brojali su ukupno 595 pripadnika. Pored jedinica koje su bile pod direktnom komandom Opštinskog štaba TO, egzistovala je i jedinica u selu Hranković, koja je bila u potpunom okruženju pripadnika Vojske republike srpske, i u to vrijeme imala je 106 pripadnika teritorijalne odbrane. Tako je teslićki sastav teritorijalne odbrane u vrijeme formiranja odbrambenih snaga, imao 701 vojnosposobnog borca.

Od ovih jedinica, Naređenjem Okružnog štaba Doboj, str. pov. broj: 02/141-2, od 9.7.1992. godine, formirana su dva odreda teritorijalne odbrane:

- Prvi odred TO, u čiji sastav su ušle jedinice TO : Teslić I; Stenjak; Teslić II i Hranković i
- Drugi odred TO, u čiji sastav su ušle jedinice TO: Rajševa; Kamenica i Teslić II.

Od pripadnika ovih odreda formira se Prva teslićka brigada koja je, svečano postrojena i otpočela sa djelovanjem 8. februara 1993. godine, pod imenom 204. bbr. Brigada je odmah ušla u sastav 2. korpusa Armije Republike BiH.

Brigada je zaslugom velikih borbenih uspjeha stečenim hrabrošću svojih boraca kao i požrtvovanost svih njenih pripadnika, dala značajan doprinos u odbrani države Bosne i Hercegovine, i već u decembru 1993. (14.12) dobila počasni naziv *Slavna*. Tako je odlučilo Predsjedništvo Republike BiH, svojom odlukom broj: 02-136-788/93, od 14.12.1993. godine.

Organizacijsko–formacijskim promjenama u Armiji Republike BiH početkom 1995., Naređenjem komandanta 3. korpusa Armije Republike BiH, str. pov. broj: 05/8-50, od 18.2.1995. godine, dobija novi naziv 374. *Slavna* lahka brigada.

Početna organizacijsko-formacijska struktura brigade: Komanda brigade, Vod za opsluživanje, Izviđačko–diverzantski vod, Vod veze, Vod vojne policije, dva brdska bataljona, Baterija MB 120 mm (mješovita), Mješoviti POV BsT, Mješoviti LARV PVO, Pionirski vod i Logistička četa.

Brojno stanje brigade: U 1992. godini, na početku osnivanja, 710 pripadnika; u 1993. godini, 810 pripadnika; u 1994. godini, 870 pripadnika; u 1995, godini, 1.390 pripadnika i u 1996. godini, 1.330. pripadnika.

U toku trajanja Odbrambenog rata (1992-1995), 204. (374) Sbr imala je: 155 šehida - poginulih boraca; 434 invalida od I do X kategorije; 11 dobitnika ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“, od toga 7 posthumno; 2 dobitnika priznanja „Srebreni štit“.

Tokom ratnog perioda dužnost komandanta brigade obavljali su: Esad Jašarević (od osnivanja do 2.11.1995) i Izet Šehrić (od 3.11.1995. do 21.5..1996).

7) Tristo dvadeset sedma „Viteška“ brdska brigada Maglaj

Naredbom Štaba Vrhovne komande OS RBiH str. pov. broj: 02-011-461/92, od 4.7.1992. godine, te izvodom iz istog naređenja tadašnjeg Okružnog štaba TO Zenica, pov broj: 01/2-1, od 6.11.1992 godine, utvrđeno je da se na području općine Maglaj, a u zoni odgovornosti 2. korpusa OS Republike BiH formiraju sljedeće jedinice: Brdska brigada; Općinski štab odbrane, sa prištapskim jedinicama i dva PDO.

Po dobivenoj formaciji pristupa se formiranju brigade od postojećih jedinica Opštinskog štaba TO Maglaj, iz čijeg sastava u sastav brigade ulaze: četa TO Kosova; dvije čete TO Moševac; Rejonski štab TO Novi Šeher; četa TO Bradići; četa TO Liješnica; Odred Misurići i prištapske jedinice Opštinskog štaba TO Maglaj.³⁷

Od samog formiranja brigada nosi naziv „Maglajska brigada“, potom 318. bbr, da bi pretpočinjavanjem Komandi 2. korpusa dobila konačan naziv 201. bbr Maglaj. Taj naziv brigade ostaje sve do 18.1.1995. godine, kada se Naređenjem komande 3. korpusa br. 05/8-4, mijenja u 327. bbr Maglaj uz počasni naziv „Viteška“. Brigada u svom sastavu ima Komandu sa prištapskim jedinicama i 3 brdska bataljona, da bi se 20.4.1993. godine, od 1. PDO i ČOS Ulišnjak, iz sastava Opštinskog štaba TO Maglaj, formirao i 4. brdski bataljon.

Od svog formiranja, brigada se nalazi u OG „7-Jug“, da bi po izvršenoj deblokadi Maglaja (mart 1994), prešla u sastav OG „Bosna“, u čijem sastavu ostaje sve do formiranja 35. divizije KoV 3. korpusa Armije Republike BiH.

Dužnost komandanta brigade obavljali su: Sulejman Herceg, Esad Hidić i Husein Duraković.

Prema podacima Općinske organizacije RVI, na području općine Maglaj tokom 2012. godine bilo je 505 RVI, a najviše ratno priznanje „Zlatni ljiljan“ dobilo je 10 boraca Armije Republike BiH iz Maglaja. Počasni naziv „Viteška“ brigada je dobila 15.12.1993. godine.³⁸

8) Dvjesto devedeset deveta lahka brigada

Sukobi između Hrvatskog vijeća odbrane i Armije Republike BiH u prvoj polovini 1993. godine, u širim rejonima Gornjeg Vakufa, Prozora te u dolini Lašve i rejonima Viteza, Travnika i Novog Travnika, u junu mjesecu, preneseni su i u šehersko-žepački prostor. Zatvaranjem puta, 24.6.1993. godine između Tešnja i Zenice od strane udruženih srpskih snaga i HVO, te izdajničkom okupacijom Novog Šehera i okolnih sela od strane ovih snaga, pripadnici trećeg bataljona

³⁷ Sakib Kurtić ...(et al.), *Treći korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine (1992-1995)*, Savez RVI Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2014., str.262.

³⁸ Ibidem, str.264.

204. bbr iz Teslića, zajedno sa novošeherskim bataljonom 201. bbr Maglaj, čija je ovo bila zona odgovornosti i stanovništvom izvlače se preko Martinskog visa i sela Papratnica u područje sela Željezno Polje.

Ova dešavanja na pomenutom prostoru uticala su da se u Komandi 3. korpusa pristupi formiranju jedne lahke pješadijske brigade u čiji sastav bi ušla već dva navedena bataljona, te svi pripadnici Armije Republike BiH koji su neangažovani, a potiču iz jedinica OG „7-Jug“, kao i svi vojnosposobni koji su iz općina Doboj, Tešanj, Teslić, Maglaj i Žepče.

Tako naredbom komandanta 3. korpusa počinje formiranje Komande brigade i za komandanta brigade se, po preporuci komandanta OG „7-Jug“, postavlja Zlatan Grbić. Brigada dobiva naziv 299. lahka brdska brigada. Prvo postrojavanje 299. lbr obavljeno je u selu Ravne, ispred zgrade Osnovne škole, u mjesecu augustu 1993. godine, a prvu posjetu ovoj brigadi od strane komandanta i komande 3. korpusa, te svečano postrojavanje brigade u punom sastavu izvršeno je u Begovom Hanu, 2.1.1994. godine.

Ova brigada je, zbog svoje formacije upotrebljavana na više ratišta, pa se znalo desiti da su borci bili na viteškom, žepačkom i zavidovičkom ratištu u isto vrijeme. Pripadnici brigade su imali kasarski život i svi su bili stacionirani u Begovom Hanu.

Za nešto više od deset mjeseci postojanja ova jedinica je učestvovala u svim bitkama koje su izvodile OG „Bosna“ i OG „Bosanska krajina“. Tokom kratkog svog postojanja brigada je imala devet poginulih boraca. Jedan pripadnik brigade je dobitnik ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“.

9) Sto deseta brigada Hrvatskog vijeća odbrane

Brigada je osnovana početkom ljeta 1992. godine. Dužnost prvog zapovjednika / komandanta brigade obavljao je **Nikola Antunović Kava**, kojeg je po odlasku u Hrvatsku vojsku zamijenio **Anto Jeleč**. Brigada je osim zapovjedništva / komande i prištapskih jedinica u svom sastavu imala tri bojne / bataljona.

U pogledu logističke potpore brigada se oslanjala na Hrvatsko vijeće odbrane „Herceg_Bosne“ i Operativnu grupu „7-Jug“. Borbena dejstva brigada je izvodila samostalno i u sadejstvu sa jedinicama Operativne grupe „7-Jug“.

Zona odgovornosti 110. HVO brigade prikazana je na Karti obostranog rasporeda jedinica Operativne grupe „7-Jug“. U vrijeme Opsade tešanjско-maglajskog teritorija (24.6.1993. do 19.3.1994) zona odgovornosti brigade se nije mijenjala.

10) Samostalni bataljon Tešanjka

Formiranju Samostalnog bataljona Tešanjka prethodilo je organiziranje četa teritorijalne odbrane u naseljima: Lepenica, Kraševo, Žabljak i Tešanjka, od kojih će se osnovati Odred TO Tešanjka. Odred je osnovan 21.4.1992. godine i u početnom periodu imao je oko 500 pripadnika. Nacionalni sastav bio je, skoro stopostotno bošnjačko-hrvatski.

Odred je imao četiri pješadijske čete i tri interventna voda.

Dana 20.4.1993. godine Odred prerasta u Samostalni bataljon i stavlja se pod komandu OG – 7 Jug. Za komandanta bataljona postavljen je **Mehmed Medo Krkalić**. Bataljon dobija zonu odgovornosti u dijelovima linija odbrane 110. brigade HVO.

Samostalni bataljon 12.5.1994. godine, po naređenju komandanta OG 7 Jug, ulazi u sastav novoformirane 277. bbr.

11) Protivdiverzantski odred „Vitezovi“ Šije

Odred je formiran 5. aprila 1992. godine, ukupnjavanjem do tada već formirane čete teritorijalne odbrane u Šijama. Početno brojno stanje pripadnika jedinice bilo je 300 boraca. Prvi komandant Odreda bio je **Nurija Hasanić**. U decembru 1992. godine dolazi do personalnih promjena na čelu Odreda. Na dužnost novog komandanta postavljen je Hajrudin Alić. Zona odgovornosti ove jedinice bila je jasno definisana - odbrana naseljenog mjesta Šije. Linija odbrane: lijevo Šiječka rijeka, desno selo Kosova, po dubini selo Šije.

Odred teritorijalne odbrase „Vitezovi“ Šije preformira se u bataljon i 12.5.1994. godine, naredjenjem komandanta Operativne grupe „7 – Jug“, zajedno sa Samostalnim bataljonom Tešanjka, ulazi u sastav 277. bbr. Ova dva bataljona činili su okosnicu ove brigade.

U daljnoj reorganizaciji Armije Republike BiH, početkom 1995. godine, preformiranjem OG „7 – Jug“ u 37. dKoV, preformira se i 277. bbr u 375. Obr. Tada bataljon iz Šija ulazi u sastav 373. bbr „Doboj-Bosna“ i zadržava vlastitu zonu odgovornosti.

Tokom Odbrambenog rata, borci iz Šija su, osim sigurne odbrane naselja Šije učestvovali u borbenim dejstvima na više ratom zahvaćenih prostora van Šija. Neka od njih su: odbrana linija odbrane u rejonu Crnog vrha; oslobađanje objekata u rejonu Crnog vrha; učestvovanje u borbenim dejstvima u rejonu Kaloševića, Mrkotića, te u odbrani Maglaja. Također, „vitezovi“ iz Šija hrabro su učestvovali u ratnim dejstvima u rejonu Ravnog Nabožića i u oslobađanju Vozuće.

c. Operativna grupa 7 – Jug i 37. d KoV

Ukрупnjavanjem jedinica i sastava u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, početkom marta 1993. godine, na tešanjskoj teritoriji formira se Operativna grupa 7 – Jug u čiji sastav ulaze brigade: 202. „Garava“ bbr, 203. mtbr „Doboj – Bosna“, 204. bbr i 207. „Pousorska ljuta“ bbr, 110. brigada HVO, te Samostalni bataljon Tešanjaka i Protivdiverzantski odred „Vitezovi“ Šije. Za komandanta Operativne grupe postavljen je **Mustafa Cerovac**, dotadašnji komandant 202. „Garave“ bbr.

A početkom januara 1995. godine u okviru Armije Republike Bosne i Hercegovine dolazi do organizacijsko - formacijskih promjena u kojima je ključno mjesto zauzimalo pitanje preformiranja većeg broja dotadašnjih komandi operativnih grupa u komande divizija. Tako dolazi do formiranja i 37. d KoV sa sjedištem u Tešnju, koja u svoj sastav preuzima jedinice OG „7 – Jug“. Poslije toga dolazi do promjene naziva brigada.

D. FUNKCIONISANJE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I RAD RATNE BOLNICE

U okviru sveukupnih priprema za odbranu od agresorskih prijetnji i agresorskog napada na slobodni teritorij općine Tešanj, u proljeće 1992. godine, nadležni općinski organi na čelu sa odgovornim dužnosnicima preduzeli su niz mjera, postupaka i aktivnosti. Među ključne radnje, mjere i postupke općinskog rukovodstva spada i formiranje Ratne bolnice u Tešnju.

Tako već početkom maja 1992. godine Ratno predsjedništvo općine Tešanj donosi Odluku o formiranju Ratne bolnice.³⁹ Inače, pripreme za formiranje Ratne bolnice u Tešnju, shodno planu medicinskog zbrinjavanja koji je imao poseban tretman u okviru Patriotske lige BiH u pripremi pružanja otpora agresoru, izvršene su još u novembru i decembru 1991. godine.⁴⁰

Odmah poslije odluke Ratnog predsjedništva, Izvršni odbor Skupštine općine Tešanj aktivira rad bolnice. Od tada, Ratna bolnica je na liječenje preuzela pripadnike teritorijalne odbrane, odnosno Armije Republike BiH tešanjskog šireg područja, organizirala sanitet i sanitetsko snabdijevanje svih jedinica teritorijalne odbrane.

Improvizovana trijažna ambulanta za ranjenike u Jelah Polju
zbrinjavala je i civilno stanovništvo

³⁹ 4. maja 1992. godine sa radom otpočela Ratna bolnica Tešanj na čelu sa direktorom dr. Ekremom Ajanovićem, (*SVJEDOCI – poginuli borci općine Tešanj 1992 – 1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine Tešanj i Planjax, Tešanj, 2006., str. 478)

⁴⁰ Ekrem Ajanović, *Zdravstvo tešanjskog kraja*, „Tešanjski almanah“, Planjax Tešanj, 2000., str. 17.

U međuvremenu, Štab Vrhovne komande Oružanih snaga BiH, Bolnicu preimenuje u Ratnu bolnicu okruga Doboj, a za komandanta Ratne bolnice imenuje dr. Ekrema Ajanovića.

Tako je i na području općine Tešanj odgovornost za civilni i vojni sektor zdravstvenog, odnosno sanitetskog obezbjeđenja bila u potpunosti na Ratnoj bolnici Tešanj. Za vrijeme trajanja agresije na BiH 1992-1995. godine obavljen je vrlo veliki broj usluga ranjenim i oboljelim, kako u bolničkom, tako i u ambulantom tretmanu. Također, obavljeno je vrlo veliki broj dijagnostičkih, laboratorijskih i drugih usluga, usluga iz oblasti stomatologije i dr.

U okviru Ratne bolnice bile su organizirane stomatološka služba, laboratorij (hematološki, biohemijski i mikrobiološki), radiološka dijagnostika, endoskopija, ultrazvučna dijagnostika, transfuzija krvi, higijensko-epidemiološka služba i druge. Bile su prisutne i sve tehničke i logističke službe. U jesen 1992. godine iz zajedničkog bolničkog odjela izdvojila se pedijatrija, potom hirurgija, čime je podjela rada kao i organizacijska šema postala efikasnija.

Tokom rata redovno je obavljana i kompletna vakcinacija djece, a i drugi oblici tretmana djece bili su stalno prisutni. Ginekološko-porođajni odjel pružao je, također, stalnu zaštitu ženske populacije i trudnica, što je rezultiralo velikim brojem uspješnih poroda. Zbog ograničenog prostora ali i opasnosti od direktnog granatiranja Ratne bolnice, trudnice i novorođenčad otpušteni su par sati nakon poroda, osim u slučajevima kada je opće stanje porodilje ili djeteta zahtijevalo produženi tretman.

U decembru 1992. otvoren je Odjel hemodijalize koji je, osim hroničnih dijaliznih bolesnika zbrinuo i veliki broj ranjenika s akutnim zastajanjem bubrega nakon teškog ranjavanja i nakon akutnih trovanja. Nijedan pacijent s hroničnog dijaliznog tretmana nije preminuo u toku okruženja. Kao pripadnici Armije Republike BiH, svi zaposleni u Ratnoj bolnici bili su neposredni sudionici borbe i oružanog otpora. Sanitetska služba bila je nezaobilazni dio vojnih formacija svih nivoa.

Bolnica je formirana od kadrova i raspoloživih tehničkih kapaciteta Doma zdravlja i kao takva u potpunosti je odgovorila složenim i zahtjevnim zbrinjavanjima ranjenih i povrijeđenih vojnika i civila. Tokom cijelog toka rata, bolnica je, zahvaljujući stručnim kadrovima, iako sa ograničenim količinama sanitetskog materijala, uspješno zbrinula **5.243 ranjenika** od koji je većina bila izložena komplikovanim hirurškim zahvatima od teških ratnih ranjavanja. Tokom rata bolnica je iznjedrila znatan broj stručnih ljekara, posebno hirurga.

Ranjenici u hodniku Ratne bolnice Tešanj

Formiranjem OG 7 – JUG, Ratna bolnica Tešanj postaje sastavni dio ove jedinice i prima naredbe kao vojna jedinica sa brojem 6166/5.

Ratna bolnica Tešanj je svo vrijeme funkcionisala kao vojna formacija i imala je u organizacijsko-formacijskom pogledu status **Sanitetskog bataljona**. Kao jedinstvena cjelina sanitetski je obezbjeđivala rejon na kojem je egzistirala. Ratna bolnica Tešanj kao vojna jedinica svo vrijeme bila je na raspolaganju nadležnoj RJ na tešanjskoj teritoriji i bila je uključena u jedinstven sistem odbrane Bosne i Hercegovine. Na zahtjev više komande pojedinci i timovi pripadnika Ratne bolnice bili su raspoređivani pri drugim operativnim jedinicama, uglavnom u toku širih vojnih operacija, odbambenog ili ofanzivnog karaktera. Ovi zadaci najčešće su se realizirali putem mobilnih sanitetskih ekipa različitog sastava, sa ljekarom, medicinskim tehničarom, sanitetskim tehničarom ili u obliku nekog drugog tima, u ovisnosti od neposrednog konkretnog zadatka.

Veliki broj pripadnika Ratne bolnice Tešanj služio je u drugim jedinicama, da bi potom bio prekomandovan u Ratnu bolnicu Tešanj, ili su kao pojedinci pripadnici Ratne bolnice Tešanj prekomandovani u druge jedinice. Fluktuacija kadra stalno je bila prisutna, a zavisila je, prije svega, od trenutnih vojnih potreba, shodno najprioritetnijim potrebama odbrane. Istureni punktovi Ratne bolnice Tešanj u selima, kao i neposredno uz liniju odbrane, vršili su stalno sanitetsko obezbjeđenje stanovništva, boraca na liniji odbrane i za vrijeme njihovog odmora. Duži

ratni period sanitetsko obezbjeđenje je vršeno, osim pripadnika Armije Republike BiH i pripadnika 110. brigade HVO.

Zanimljiva činjenica jeste da je Ratna bolnica tokom većeg dijela ratnog perioda bila jedno od glavnih stjecišta kulturnih i drugih zbivanja na području Općine⁴¹. Također, davala je podršku i drugim kulturnim i drugim poslanicima da tokom rata i okruženja ne prestaju sa svojim aktivnostima. U Ratnoj bolnici pripremljen je za štampu veliki broj tekstova, brošura, listova... Pripremljena je i kompletna publikacija sa skupa bošnjačkih intelektualaca od maja 1993. godine, te izdan zbornik referata. Ratna bolnica obezbjedila je uslove za rad Radio-Tešnju, a bila je na usluzi i drugima, koji su se obraćali za razne vidove pomoći.

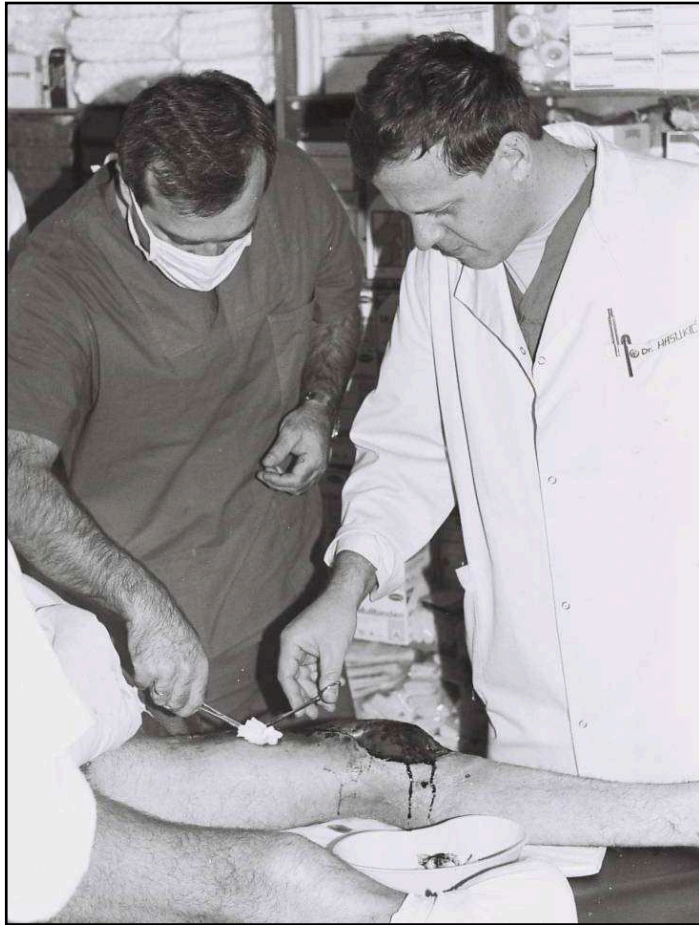
Rad Ratne bolnice je posebno došao do izražaja u uslovima devetomjesečne *Opsade* tešanjско-maglajskog teritorija (24. juni 1993 – 19. mart 1994. godine) kada su bili blokirani svi putevi za dostavu lijekova i sanitetskog materijala.

Improvizovani vešeraj Ratne bolnice Tešanj

Uz pomoć agregata, sa oskudnim zalihama goriva, Bolnica je proizvodila električnu energiju za vlastite potrebe, a mnoga medicinska pomagala su prilagođavana potrebama zbrinjavanja ranjenih boraca i civila, i uz veliko zalaganje uposlenih spašeni su mnogi ljudski životi.

⁴¹ Tokom čitavog ratnog perioda Ratna bolnica je imala agregat za proizvodnju električne enregije.

Jedna od hiljaditih hirurških intervencija

Također, za vrijeme *Opsade* Bolnica je u cjelosti pružala usluge svim borcima, pripadnicima OG 7 Jug uključujući i nastradale borce 201. maglajske brigade, u dijelu medicinskog zbrinjavanja za koje medicinsko zbrinjavanje u Maglaju nije moglo biti adekvatno činjeno s obzirom na kadrovski i tehnički potencijal. Isto se odnosilo i na civilno stanovništvo. Cijelo vrijeme trajanja opsade teritorije, putna komunikacija Tešanj – Maglaj preko naselja Oruča i Ošvi bila je prohodna i pod kontrolom snaga Armije Republike BiH

Tačne podatke o broju stradalih u toku ratnih dejstava vrlo je teško utvrditi, kao što je to inače slučaj u ratnim prilikama. Na osnovu precizne evidencije koja je vođena u Ratnoj bolnici tokom Odbrambeno-oslobodilačkog rata zabilježeno je slijedeće: **3.673** povrijeđena borca (neki od njih i više puta), **632** povrijeđena civila i **241** povrijeđeno dijete.

Poginulo je **555** vojnika, **101** civil i **39** djece.⁴² *Mogući nepotpuni podaci proizilaze iz činjenice da dio stradalih nije dovezen u Ratnu bolnicu Tešanj jer su kao poginuli, odnosno nastradali na licu mjesta, različitih uzrasta i statusnih kategorija, zadržani u mjestu stanovanja.* Drugi dio nastradalih i povrijeđenih transportiran je direktno u druge zdravstvene ustanove bez prethodnog upućivanja u Ratnu bolnicu Tešanj.

Nakon niza statusnih promjena tokom ratnog perioda, konačno je odlukom Prelaznog općinskog vijeća 8.9.1994. godine osnovana Opća bolnica Tešanj sa sjedištem u Tešnju, koja kao takva radi i danas.

Dana 10.11.1995., aktom Komande VJ 5039 ukinuta je Ratna bolnica okruga Doboj i ona prestaje da funkcioniše kao vojna jedinica.⁴³

Pregled sveukupnih rezultata rada za period od maja 1992. do oktobra 1995. godine u Ratnoj bolnici Tešanj

	1992	1993	1994	1995
Broj pregledanih pripadnika OS	54.878	44.983	37.455	45.114
Broj pregledanih civila	60.553	92.568	91.275	102.316
Broj usluga pripadnika OS	87.547	74.680	93.362	156.263
Broj usluga civilima	88.370	147.539	200.674	269.752
Broj BO dana	20.999	34.004	38.239	28.701
Broj hirurških zahvata	2.228	2.399	2.339	961
Broj poroda	400	794	878	1.168
Broj laboratorijskih usluga	76.608	380.381	395.888	109.216
Broj mikrobioloških usluga		3.894	5.093	8.790
Broj hemodijaliza		315	377	400

Tabela iz *Tešanjskog almahana*, str. 18

⁴² Esad Hasaničević, ŽRTVE RATA 1992-1995., PLANJAX, 2000. godine

⁴³ Ibidem, str. 17.

E. RAD ŠKOLA U RATNOM PERIODU ⁴⁴

Početak školske 1991/1992. godine u svim osnovnim i srednjim školama općine Tešanj otpočeo je blagovremeno. Učenici i nastavnici nisu ni slutili da tu školsku godinu neće završiti regularno. Naime, zbog agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, aprila 1992. godine, općinu Tešanj zahvatio je val izbjeglica koje su se sklanjale i bježale pred agresorom. U nedostatku odgovarajućeg smještajnog prostora, za one koji su svoja privremena utočišta našli u Tešnju i tešanjskim naseljima, škole su postale kolektivni centri za prihvat hiljada protjeranih ljudi iz Doboja, Teslića, Dervente, Srebrenice, Foče i drugih krajeva Bosne i Hercego-vine.

Izgled škole u Jelahu poslije neprijateljskih granatiranja

⁴⁴ Značajan dio podataka korišten je iz teksta „Rad obrazovnih institucija (škola) na području Općine Tešanj u uslovima agresije 1992-1995“; autora Adema Huskića-interpretirano na „Okruglom stolu“ u Tešnju aprila 2012.godine

2. 5. 1992. g.
 Krizni štab opštine Tešanj organizirao
 postavljanje grada škole. U Tešnju izbjeglice
 iz Srbije, Bosnja, Srbrenice itd.
 Frškulturna škola ^{u Tešnju} puna izbjeglica

4. 5. 1992. g.
 12. Krizni odbor donio odluku o
 postavljanju grada škole do daljnjeg.

8. 5. 1992. g.
 Matične knjige, dokumente i ostale
 službene dokumentacije preuzimaju u
 sandučice i šalju im da bi ih zaštitili
 od pljačke puštanje.

Bilješke iz ljetopisa OŠ *Huso Hodžić* Tešanj

Izbjeglice u zgradi škole u Dobropolju

Već je 6. aprila 1992. godine Skupština općine Tešanj donijela Odluku o proglašenju vanrednog stanja na području općine. Sam čin proglašenja vanrednog stanja u školama nije posebno odjeknuo. Svaki dan vijesti su bile takve da se tako nešto u BiH i očekivalo. Ono što je ostavilo veliki trag i imalo neizmjerljiv uticaj na rad škola, bili su prvomajski praznici te 1992. i dešavanja nakon toga. Tokom praznika prostorije mnogih škola bile su popunjene pristiglim prognanicima i izbjeglicama, posebno iz Doboja. Mnogi uposlenici škola nastojali su pružiti pomoć u prihvatu i smještaju prognanih lica. Među većinom građana vladalo je mišljenje da će to stanje potrajati nekoliko dana, mjesec ili dva, i da će se nekako sve vratiti na staro.

Početak maja 1992. u školama je prekinut nastavni proces, a jedan broj prosvjetnih radnika, zajedno sa pripadnicima civilne zaštite, bili su angažovani na organizaciji prihvata izbjeglica i pružanju pomoći, kao i stalnim dežurstvima, s ciljem očuvanja školske imovine, dok su se oni mlađih godina javili u svoje mjesne jedinice (čete teritorijalne odbrane ili jedinice rezervne milicije), radi uspostavljanja sistema odbrane i pružanja otpora agresoru.

Izbjeglice u zgradi škole „Huso Hodžić“ u Tešnju

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, 15. maja 1992. godine, donijelo je propis da se školska godina administrativno završi bez

nastavka nastave.⁴⁵ Tako su sve škole na području općine Tešanj uredile svoje matične knjige i učenicima izdale đачke knjižice i svjedočanstva o završnom razredu. Bilo je velikih poteškoća oko podjele đачkih knjižica i svjedočanstava, jer se neki učenici nisu mogli javiti u svoje škole, s obzirom da je ratna situacija na terenu bila iznimno složena. U pograničnim, tzv. rubnim područjima općine već je bilo potpuno mobilno stanje. Ljudi su se organizirali i samoorganizirali. Postojale su i noćne straže. Nije se moglo mirno spavati. Sve je to uticalo i na same učenike.

U periodu nadolazeće nove školske godine (školska 1992/1993) bilo je jasno da ona ne može blagovremeno (početkom septembra), početi sa radom. Sve snage u društvu, ljudski i materijalni potencijali, bili su tada usmjereni na odbranu života ljudi, zaštitu porodica, odbranu teritorije, odbranu časti i dostojanstva čovjeka, odbrana imetka, identiteta – vjerskog i nacionalnog, kućnog praga i dr.

Vrijeme je prolazilo, a rat je trajao. Škole nisu radile. S vremenom se i svijest naših ljudi počela mijenjati. Rat može trajati godinama. Djeca odrastaju. Treba ih obrazovati, školovati, pripremati za nova vremena. I tako je donesena teška odluka, ali ispravna, da škole počnu sa radom.

Prva ratna školska godina bila je 1992/1993. Naravno, ona je kasnila s početkom svoga rada bar godinu dana. Realizirana je krajem 1993. i tokom 1994. godine. U ovoj školskoj godini nastava se nije odvijala u zgradama škola. Negdje su te zgrade već bile uništene, oštećene ili vidljive sa neprijateljskih položaja (npr. Kalošević, Džemilić i Orašje Planje, Miljanovci, Šije ...), a nastava se izvodila po domovima mjesnih zajednica, pogodnim podrumima ili u pogodnim privatnim kućama. Nastojalo se obezbijediti da se nastavni proces izvede u svim naseljima. Ne može se precizno navesti koliko je bilo školskih punktova na području općine tokom te prve ratne školske godine. Učenici srednjih škola bili su raspoređeni na punktove u Jelahu, Tešanjci, Tešnju (zgrada Srednjoškolskog centra i zgrada Obdaništa).

Nastavni kadar su činili, prije svega, nastavnici koji su se zatekli tokom rata na području općine. Za one koji su bili angažirani u ratnim jedinicama (RJ), tražila se pomoć od nadležnih komandi o ustupanju ovih

⁴⁵ Predsjedništvo Republike BiH je 15. maja 1992. donijelo Uredbu sa zakonskom snagom o završetku nastave u školskoj 1991/92. godini za sve školske ustanove. Učenicima su priznate postojeće ocjene i svi su s uspjehom završili polazni razred. Za narednu školsku godinu odlučeno je da će početi tek kada se steknu uslovi za normalno odvijanje nastave i rad školskih ustanova. Time je školska godina 1991/92. na području općine Tešanj završena ranije.

kadrova za rad u školama, koja, u većini slučajeva, nije izostala. Tako je znatan dio nastvničkog kadra imao radnu obavezu tokom ratnog stanja. U školama su u tom periodu bile angažirane i one osobe koje nisu imale odgovarajuće diplome, a imale su potrebna znanja da se suoče sa radom s mladima i da na taj način daju doprinos prevazilaženju teškog stanja u kojem su se svi nalazili. U nastavnom procesu uključeni su bili i oni prosvjetni radnici koji su imali status prognanika ili izbjeglice, a koji su se zadržali na tešanjskoj teritoriji.

Usljed inteziteta i kontinuiteta borbenih dejstava neprijatelja, često je dolazilo do prekida nastavnog procesa. Bilo je problema i u komunikaciji sa učenicima, nastavnicima, kao i sa odgovornim za obrazovanje. U svakoj mjesnoj zajednici postojale su osobe koje su, pored ostalog, brinule i za rad školskih punktova, obavještavanje roditelja i učenika i sl. Oni su bili veza između rukovodioca škola i samih učenika. I to je veoma dobro funkcioniralo.

Nastava se, uglavnom, svodila na verbalnu komunikaciju. U mnogim školama, nastavna sredstva bila su uništena ili otuđena. Novih nije bilo. Učenici su pronalazili stare udžbenike kod starijih koje su koristili u svom učenju. Postojao je veliki problem za početne razrede osnovne škole u pogledu snabdijevenosti s udžbenicima i drugim priborom. Korišteno je sve do čega se moglo doći u tim uslovima. U svemu tome isticali su se pojedini učitelji i nastavnici koji su se svojom snalažljivošću i dovitljivošću pokazali kao veoma sposobni, a među takvim bilo je i onih koji su sticajem okolnosti počeli da rade u nastavno-obrazovnom procesu. Mnogima od njih to je odredilo i buduću profesiju, pa su danas postali iskusni prosvjetni radnici sa znatnim brojem godina staža u nastavnom procesu.

Valja naglasiti da je svaka škola svoj rad evidentirala na poseban način. Ono što je obavezno za svaku školu je da se rezultati svakog učenika vode u razrednim knjigama, a na kraju školske godine zavedu u matične knjige. Novih obrazaca za razredne knjige nije bilo. Nije ih bilo dovoljno. Malo koja škola je imala po neki obrazac razredne knjige koji je ostao kao rezerva iz prethodne školske godine. Učenici su vođeni na stranicama starih razrednih knjiga koje nisu bile do kraja popunjene, kao i na običnim papirima, sveskama i sl.

Po završetku prve ratne školske 1992/1993. godine, rezultati učenika su upisani u matične knjige prethodne školske godine, (pošto se one rijetko ispune do kraja). Za naredne ratne školske godine, 1993/1994. i 1994/1995., koje su realizirane od kraja 1994. i tokom 1995., obezbijedene su nove matične knjige u štampariji koja je prva otvorena na području Općine (u Jelahu) - današnji *Grafik-komerc*.

Školski namještaj se koristio, u prvom redu, djelimično sačuvani predratni namještaj, a dijelom je korišten i improvizirani novi namještaj.

U srednjim školama obezbijedene su klupe za sjedenje od jelovih dasaka na kojima je moglo da sjedi više učenika. Tu nije bilo naslona, pa su klupe stavljane pozadi do zidova. Istina, bilo je i učionica gdje su svi učenici mogli da sjede na jednoj stolici ili klupi, kao i slučajeva kada se stolice i klupe nisu prenosile iz jedne učionice u drugu.

Nastavni prostor je, po potrebi, zagrijavan loženjem peći. Drva su bila jedino gorivo. Problem su imale škole sa centralnim grijanjem, jer one nisu imale peći za učionice.

Nastava u školama je često prekidana usljed, ponajviše, neselektivnog granatiranja tešanjске teritorije ili njenih pojedinih dijelova. Najveće probleme stvaralo je granatiranje teritorije poslije nekog zatišja. Nastava bi se počela izvoditi i sa prvim granatama dolazilo bi do prekida nastave. Svi oni koji su se tu zatekli (učesnici u nastavnom procesu – učenici i nastavnici) sklanjali su se na pogodne prostore. Najveća opasnost bila je prilikom putovanja učenika od kuće do škole i obratno. Više djece- učenika je poginulo upravo prilikom povratka iz škole svojim kućama.

Učenici srednjih škola, od kraja 1994. i dalje, nastavu su pohađali u zgradi Srenjoškolskog centra u Tešnju. Više nije bilo posebnih punktova za njih. Tom prilikom je organiziran autobuski prevoz učenika. Autobusi su dolazili do ulaza u dvorište škole. Po završetku nastave učenici su odvoženi do svoje mjesne zajednice.

Učenici koji su pohađali srednje škole prijeratnog perioda u Doboju tražili su da završe školovanje u Tešnju. S obzirom da smo prije rata u Tešnju imali jednu srednju školu sa tri struke (mašinska, tekstilna, matematičko-fizičko-računarska) učenici su se morali prilagođavati uslovima koji su u predratnom periodu bili u Tešnju. Poseban pritisak bio je od strane učenika koji su prekinuli školovanje u Srednjoj medicinskoj školi u Doboju. Oni se nisu uklapali niti u jednu postojeću školu u Tešnju. Kako se u Tešnju snažno razvijao i segment zdravstvene zaštite, predratni Dom zdravlja je brzo prerastao u Bolnicu, te se ukazala potreba za kvalifikovanim kadrom medicinske struke. Prvo je donesena odluka da se svim učenicima medicinske škole koji su zbog ratnog stanja, prekinuli školovanje u Doboju, organizira nastava u odgovarajućim razredima i po odgovarajućim nastavnim planovima i programima, kako bi oni završili srednje školovanje ne mijenjajući struku. Formirana su tri odjeljenja (po jedno II, III i IV razreda ove škole). Također, osnovan je internat za te učenike (neki su bili i iz Maglaja). Nastava je organizirana u zgradi nekadašnjeg Obdaništa (tu je bio smješten i internat). Učenici su se hranili u bolničkom restoranu, gdje su obavljali i praktični dio nastave. Svi ovi učenici su po završetku škole angažirani u okviru ratne, odnosno Opće bolnice u Tešnju.

Veoma brzo, u toku prvih mjeseci rada Medicinske škole, sazrela je ideja da se u Tešnju otvori srednja medicinska škola. Uz tu ideju paralelno je rađeno i na izradi elaborata za osnivanje opće gimnazije (ustvari, obnavljanje rada ranije gimnazije). Sve je to prošlo potrebnu proceduru u okviru Prijelaznog općinskog vijeća, u smislu donošenja adekvatnih odluka. U to vrijeme rađeni su nastavni planovi i programi za te škole koji nisu bili dostupni kao i odobrenja Ministarstva obrazovanja Republike BiH.

S obzirom na tadašnju situaciju, kad je bilo ratno stanje u punom zamahu, odgovarajuće odluke za anagžiranje ljudi potrebnih za rad škola morale su biti donesene i od strane Općinskog sekretarijata za narodnu odbranu.

Tako su, prvo, stigla rješenja za raspord na radnu obavezu direktora novoformiranih škola: *Mješovita srednja škola - Opća gimnazija* i *Srednja medicinska škola Tešanj* – bio je naziv jedne škole, a druga je nosila naziv *Mješovita srednja škola Tešanj*. Ovo je značilo da se dotadašnja škola pod nazivom *Srednjoškolski centar* gasi, odnosno transformiše u ove dvije škole.

Rješenja Općinskog sekretarijata su stigla 1994. i tražila su da se imenovani jave na nove radne zadatke 8.9.1994. godine.

I tako, septembra 1994. godine počinje nova školska godina 1993/1994. To je bilo malo neobično, ali se vodilo računa o tome da učenici koji borave na ovim prostorima ne budu „kažnjeni“ i time da izgube neku školsku godinu. Dogovoreno je da se dijelom 1994. i tokom 1995. po specijalnim nastavnim planovima i programima za sve škole i razrede na području općine Tešanj, realizuju dvije školske godine: 1993/1994. i 1994/1995. To je i urađeno. Nije bilo nekih posebnih raspusta za učenike, osim onih koji su bili uzrokovani sigurnosnim stanjem. Ostale školske godine počinjale su u planiranim terminima i tako su i završavale.

Posmatrajući i sagledavajući kompletnu organizaciju školskog sistema u jednom perifernom i skoro izolovanom području, danas se može sa ponosom kazati da je tada urađen veoma dobar posao i da su neki naši tadašnji učenici danas i doktori nauka. To znači da i u kvalitetnom smislu naša djeca nisu zaostala za drugim koji su, možda, živjeli i učili u daleko boljim uslovima.

Tokom i nakon rata svi učenici koji su, za školovanje prispjeli shodno uzrastu, pohađali su odgovarajuće škole, kako u Tešnju, tako i u tešanjskim naseljima. Prije rata srednju školu u Tešnju upisivalo je oko 50 % učenika koji završavaju VIII tazred. Ostali su nastavljali školovanje u Doboju, Tesliću, poneko i u nekom drugom gradu, a bilo je i onih koji nisu upisivali srednje škole. Jedan od razloga ovakve situacije je i mala ponuda različitih struka, zanimanja i zvanja u okviru Srenjoškolskog

centra Tešanj. Neposredno pred rat u okviru Srenjoškolskog centra bile su tri struke (mašinska, tekstilna i matematičko-fizičko-računarska). Dolaskom učenika koji su se školovali izvan Tešnja i povećanjem broja učenika koji su tražili upis u srednje škole, nametala se velika potreba za širenjem – povećanjem broja struka, zanimanja i zvanja. Kao što je navedeno, prvo je osnovana srednja Medicinska škola, a zajedno s njom obnavlja se Gimnazija. U istom vrijeme se aktivira i Mašinska tehnička škola. Kako su osnovane dvije srednje škole, u okviru jedne se razmišlja i o novim savremenim zanimanjima i zvanjima.

Nakon godinu dana pokreće se inicijativa za otvaranje Srednje ekonomske škole, Elektrotehničke škole, Trgovačke škole i novih zanimanja u okviru postojećih struka Mješovite srednje stručne škole.

Sada se u okviru postojećih škola: Mješovite srednje škole, Opća gimnazija i Srednja medicinska škola, nalaze četiri. I to Gimnazija, Medicinska, Ekonomska i Trgovačka škola, a u okviru druge Mješovite srednje škole nalaze sve ostale škole.

Zbog velikog broja struka, zanimanja i zvanja, 1997. godine vrši se nova transformacija srednjih škola. Formiraju se tri samostalne srednje škole, i to: Gimnazija „Musa Ćazim Ćatić“, Srednja tehnička škola i Srednja stručna škola.

U okviru prve samo je Gimnazija, a u sastavu druge škole su sve tehničke škole i to: Medicinska, Ekonomska, Mašinska tehnička i Elektrotehnička. Treća škola je još uvijek sa najvećim brojem učenika i odjeljenja, kao i zanimanja. U njoj su učenici raznih struka i zanimanja.

Kadrovska struktura se iz dana u dan poboljšava. Vraćaju se kadrovi i dolaze novi iz susjednih općina jer tamo za njih nema mjesta. Još uvijek su anagžirani i oni koji nemaju odgovarajuću stručnu spremu. Kantonalno ministarstvo obrazovanja svake godine donosi uputstvo o anagažiranju kadrova. To uputstvo je svaki put sve strožije. Teži se tome da se što prije obezbijedi kadar sa nastavnim planom i programom određenim stručnim profilima. Danas se može reći da je to potpuno ostvareno.

Dakle u ratnim i poratnim godinama, svi faktori: općinski organi, vojne strukture, rukovodioci obrazovnih institucija (škola), prosvjetni radnici, roditelji i djeca – učenici, dali su puni doprinos da se i u posebnim (ratnim) uslovima, teškim i manje teškim vremenima, ostvare dobri rezultati u odgoju i obrazovanju. Iako je bio veliki odliv nastavnog kadra svih profila, to je sve sanirano. Kao ilustracija može se navesti jedna pojedinost - da je općina Tešanj jedne školske godine tražila i uspjela u tome, da se na Pedagošku akademiju u Zenici upiše 60 studenata sa područja ove društvene zajednice.

F. TEŠANJ - MAGLAJ 268 DANA OPSADE (24.6.1993-18.3.1994)

Vojna enciklopedija *Opsadu* (opsadni način ratovanja) definiše kao djelovanje oružanih snaga prema kojem se određeno mjesto nađe u kontinuiranoj poziciji i pod neprestanim napadom, odnosno, zapravo međunarodno – pravno zabranjenog borbenog dejstva i stanje u kojem je određenom području, naselju, mjestu i objektu onemogućena komunikacija s drugim područjima, a oko kojeg su postavljeni položaji neprijateljskih oružanih snaga.⁴⁶

U višestoljetnoj ratnoj historiji ima mnogo slučajeva koji govore o stanjima opsade u kojima se našao veliki broj gradova, područja i naselja: *Opsada Liježa*, od 6.8. do 16.8. 1914.; *Opsada Pšemisla*, septembar – oktobar 1914. do marta 1915., trajala 194 dana; *Opsada Lenjingrada*, od 8.9.1941. do 18.1.1944.; *Opsada Bejruta*, 1.7.1982. do 26.9.1982. godine. U stanju opsjednutog grada i teritorije bili su i: Beograd, 1456., 1717.; Beč, 1529., 1683.; Pariz, 885 – 886. (vikinška opsada glavnog grada Francuske).

U Odbrambenom ratu 1992-1995. nekoliko naših gradova nalazilo se u stanju opsade i bilo je prinuđeno da vodi opsadni način ratovanja.

Sarajevo je imalo najteže uslove odbrane u ratu 1992 - 1995. Ako je Lenjingrad u Drugom svjetskom ratu bio opkoljen 862 dana, Sarajevo je bilo *opsjednuto* 1426 dana. Opsada Sarajeva je naziv za opsadu koju su sprovele jedinice JNA, u kasnijim fazama rata i drugi sastavi srpskih agresorskih snaga nad dijelovima grada. Trajala je od 5.4.1992. do 29.2.1996. godine.

Haški tribunal je presudio da je srpski agresor okružio Sarajevo opsadnim snagama jačine od 13.000 do 18.000 vojnika, pozicioniranih po okolnim brdskim objektima.

Republika Hrvatska se u proljeće 1993. otvoreno uključila u agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Napadi Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane na Armiju Republike Bosne i Hercegovine okončani su tek u proljeće 1994, čemu je, pored odlučne odbrane Armije Republike Bosne i Hercegovine, doprinio niz ugovora, dogovora i odluka u periodu januar-maj 1994. Taj proces je krunisan *Vašingtonskim sporazumom* od 18. marta 1994, kojim je uspostavljena Federacija Bosne i Hercegovine (na 58% državne teritorije), kao dio Republike Bosne i Hercegovine, sa

⁴⁶ *Vojna enciklopedija*, Beograd, 1973., str. 149.

intencijom da se sličan dogovor postigne sa Srbima i za preostalih 42% državne teritorije.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) utvrdio je presudom *Prliću i drugima* da je sukob Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane imao karakteristike međunarodnog oružanog sukoba, što je još jedna od potvrda hrvatske agresije na Bosnu i Hercegovinu. Prisustvo Hrvatske vojske na području Bosne i Hercegovine dokazano je i u Haškom sudu. Agresija Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu trajala je sve do potpisivanja *Vašingtonskog sporazuma*. A, što je najvažnije, ni usvajanje žalbe ne može oboriti tu činjenicu, mišljenje je eksperata iz međunarodnog prava.⁴⁷

Eksperti međunarodnog prava tvrde da, čak i prisustvo stranih trupa, bez njihovog djelovanja na teritoriji strane države, jeste agresija, krivično djelo, za koje je, među ostalim, nadležan Međunarodni krivični sud. To je novoformirani međunarodni krivični tribunal, koji je po svom karakteru stalni i njega ne treba miješati sa Haškim tribunalom, koji spada u kategoriju tzv. ad hoc tribunala, onih koji su formirani za određenu konkretnu situaciju (npr. Tribunal za Jugoslaviju, Ruandu i dr).

U okviru agresije Republike Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, u prvoj polovini 1993. godine, je i sukob Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane u rejonu Žepča i Novog Šehera. Konkretno, napad 111. xp brigade Hrvatskog vijeća odbrane Žepče, u sadejstvu sa srpskim agresorskim jedinicama - Prva teslićka brigada, na zonu odgovornosti Operativne grupe „7 – JUG“.

Moguća prijetnja sukobima jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane na vrijeme je osujećena i u zoni odgovornosti Operativne grupe „7 – Jug“. Organi vlasti u općini Tešanj i susjednim općinama (Maglaj, Doboje, Teslić) kao i Komanda Operativne grupe, koja je obuhvatala zonu odgovornosti teritorija ovih općina, imali su dobru procjenu o stanju u kojem bi se mogla naći tešanjsko – maglajska teritorija, kao i dijelovi slobodne dobojske i teslićke teritorije.

Tvrđnji ovoj činjenici ide u prilog ocjena u komandi Operativne grupe, 21.6.1993., tri dana neposredno pred sukobe. Tom prilikom ocijenjeno je da stanje u zoni odgovornosti Operativne grupe otežava prekid komunikacija sa svijetom, te da će agresor (srpski) nastaviti sa izvođenjem ofanzivnih borbenih dejstava. Također, istaknuto je da srpski agresor, po svaku cijenu, želi da zavadi bošnjački i hrvatski narod, a

⁴⁷ Za „Dnevni avaz“, prof. dr. Zarije Seizović, profesor na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu (!Dnevni avaz“, od 31.5.2013., str. 5.)

nasuprot tome Komanda Operativne grupe je, kao jedan od prioritarnijih zadataka, istakla zadržavanje dobrih odnosa Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane, na užem i širem tešanjskom teritoriju.

Ove ocjene, upozorenja i zadaci ratnim jedinicama (brigadama) bile su dovoljan znak da se hitno preduzimaju neophodne mjere predupređenja iznenađenja koje je pripremao „novi zajednički“ neprijatelj.

S tim u vezi, 22.6.1992. godine, upriličen je sastanak kod predsjednika Skupštine općine Tešanj (nosioci javnih dužnosti u općini i komandanti ratnih jedinica – Operativne grupe i brigada) u vezi organiziranja *Konvoja humanitarne pomoći* iz Hrvatske. Kasnije se ispostavilo da je to bila izuzetno **licemjerno** organizirana radnja od strane ljudi iz Hrvatskog vijeća odbrane (g. Jozić), pošto već, dva dana poslije, dolazi do sukoba između jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane, u Novom Šeheru i Žepču. Naime, 111. xp brigada Hrvatskog vijeća odbrane, bez borbenih dejstava obezbjeđuje ulazak srpskih agresorskih jedinica - Prvu tesličku brigadu, u rejon Novog Šehera, a 319. brigada Armije Republike Bosne i Hercegovine iz Žepča, na čelu sa komandantom brigade, predaje se, u rejonu Novog Šehera, komandi 111. xp brigade Hrvatskog vijeća odbrane.

Sukob Armije i Hrvatskog vijeća odbrane najizraženiji je u rejonu Papratnica – Žepče. Dolazi do blokade puta u rejonu Perkovića, što sve utiče na opće stanje na tešanjско-maglajskoj teritoriji. Komanda Operativne grupe pokušala je da ostvari što detaljniji uvid i smiri stanje u rejonu Novog Šehera upućujući dvije grupe starješina / oficira u dva pravca. Jednu grupu za Novi Šeher preko Crnog vrha, a drugu grupu za Maglaj u rejon punkta na izlazu prema Perkoviću. Prva grupa upućena u Novi Šeher, na čelu sa Himzom Đogićem iz Teslića, nailazi na zasjedu na pravcu prema Novom Šeheru i biva pogubljena, dok se druga grupa, koja je bila upućena u rejon Maglaja (Muhidin Alić, Anto Bajić i Miralem Malkić) uspjela vratiti, ali neobavljena zadatka. Također, istog dana upućena je i jedna grupa stručnih i odgovornih kadrova iz Policijske stanice Tešanj (Nedžad Korajlić, Nusret Solo i Jusuf Katica) u pravcu Novog Šehera, radi uspostave kontakta sa policijskim službenicima u Novom Šeheru. Ova grupa nije bila u mogućnosti da se bezbjedno vrati na tešanjски teritorij i posebnom maršutom (preko Martinskog visa) stigli su u Zenicu.

Tako 24.6.1993. godine tešanjско – maglajски teritorij dolazi u okruženje / opsjednuto stanje, okruženi sa dva neprijatelja, a jedinice Operativne grupe „7 – Jug“, zajedno sa stanovništvom prinuđene su da protiv njih ratuju pod izuzetno teškim okolnostima.

Nove ratne okolnosti zahtijevaju i prilagođavanje načina vođenja borbenih djelovanja i sasvim nove pristupe organizaciji života i funkcionisanja, kako jedinica armije, tako i organa civilne vlasti, namjenske proizvodnje, Ratne bolnice, svih društvenih segmenata i zatečenog stanovništva u okruženom prostoru.

Ključni zadaci koji su tog prvog dana opsjednutosti - okruženja definisani u Komandi Operativne grupe bili su: zaštita teritorije i stanovništva u njoj od već postojećeg agresora; pokušaj sređivanja odnosa u Novom Šeheru i Maglaju i planiranje izlaska iz postojeće situacije. Preduslovi za njihovu realizaciju bili su: utvrditi se na dostignutoj liniji odbrane (koja je uspostavljena već prvi i drugi dan dolaska u „okruženje“), a u nastavku borbenih dejstava izvršiti posijedanje objekata: *tt 581 (Krč), alternativa tt 562 – Kahvica – Kraljevo brdo tt 570 – tt 561 - Pasija glava – Mala bandera tt 576 – Borik tt 503*; izvršiti zaprečavanje tenko - prohodnih pravaca i protivpješadijsko zaprečavanje; izvršiti procjenu za deblokiranje dijelova teritorije prema Novom Šeheru; riješiti pitanje prohodnosti putne komunikacije Tešanj – Maglaj preko Oruča i Ošvi u cilju nesmetanog sanitetskog zbrinjavanja boraca i naroda iz maglajskog teritorija.

U ovom početnom periodu djelovanja jedinica u opsjednutoj teritoriji bilo je izuzetno mnogo angažirane radne snage na inženjerskom uređenju dostignutih linija odbrane. To je iziskivalo potrebu dodatnog ljudstva, mimo boraca koji su posjedali prednji kraj odbrane. Za te potrebe formiraju se radni vodovi, uglavnom od ljudstva koje nije bilo angažirano u ratnim jedinicama (ljudi starijih godišta, pripadnici civilne zaštite i dr), a u tu svrhu bilo je i angažiranje radnika namjenske proizvodnje.

Tokom trajanja stanja opsjednutosti, posebno u prvih mjesec dana prilagođavanja novim uslovima, potom i naredih mjeseci, ratne jedinice, praćene podrškom svih struktura odbrane imale su slijedeće prioritete: da stanje na linijama odbrane odbezbjeđuje sigurnu odbranu prostora i zaštitu stanovništva; da se intezivno vrše pripreme za spajanje sa snagama 2. i 3. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine; da se odnosi sa Hrvatskim vijećem odbrane zadrže na nivou dobrih odnosa; da se formira zajednički sigurnosni organ od vojske, MUP-a i državne bezbjednosti koji će biti garant povoljnoj sigurnosnoj situaciji u okruženom prostoru; da se raspoloživa materijalno – tehnička sredstva općinskih štabova odbrane (Tešnja, Teslića, Maglaja i Doboja) stave u funkciji odbrane; da se spriječi prodaja ratnog plijena; da se spriječi druženje na linijama odbrane sa pripadnicima agresorskih jedinica i u tom smislu sprečavati šverc sa cigaretama i dr.; da se izvrši dodatna mobilizacija ljudstva, tzv. domobilizacija.

Vrijedi istaći upućene podrške i saopštenja Štaba Vrhovne komande, te Komande 2. korpusa, jedinicama komandi Operativne grupe i narodu u opsjednutoj teritoriji, o **učinjenim naporima** za hrabro držanje i očuvanje tešnjasko – maglajskog teritorija.

Bio je to period kada su tekli pregovori u Ženevi gdje je uočeno da je pitanje teritorije pod kontrolom jedinica Operativne grupe jasno u mapama naših pregovarača, u pogledu ustavnog rješenja, što je bio dodatni motiv odbrani teritorija.

Također, vrijedno pažnje je istaći nekoliko *bitnih karakteristika* koje su umnogome opredjelile tokove života i borbenog djelovanja u okviru opsjednute tešanjsko – maglajske i dobojsko – teslićke teritorije: psihološka stabilnost boračkog sastava, pod parolom *agresor nema šansi da zauzme opsjednuti teritorij*; prisutnost jedinstva kod jedinica i boraca, civilne vlasti i vojske; postojeći intenzitet ratovanja omogućavao je dugoizdržujuće ratovanje; formiranje jedinice za ofanzivna borbena djelovanja; primjena metode samoprehranjivanja u okviru jedinica (mlinovi, prinosi ljetine, prikupljanje hrane za borce po selima i dr.); blagovremeno prilagođavanje jedinica (uz pomoć, privrede, stanovništva) zimskim uslovima ratovanja (peći za zemunice, drva, plugovi za snijeg, lanci za m/v, potkovice za konje, klinici, maskirna odijela,); danonoćni rad namjenske proizvodnje; visokostručan, u svakom trenutku mobilan, rad Ratne bolnice; dobra koordinacija komande Operativne grupe i komandi potčinjenih jedinica i MUP-a; organizacija vjerskog života i angažiranje vojnih imama u ratnim jedinicama; otvaranje stacionara; organiziranje konvoja (sredinom decembra) 1993.; odlikovanje nekoliko naših jedinica od strane Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine i Štaba Vrhovne komande, počasnim zvanjima „viteška“ i „slavna“, (110. HVO odrekla se priznanja „slavna“, a zapovjednik ove jedinice je na sastanku u Operativnoj grupi istakao da je to za njih „uvreda“); prekid rada škola u pojedinim fazama borbenih dejstava što je boračkom sastavu omogućavalo komotniji i bezbrižniji pristup borbenim zadacima; dobro funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja (nije bilo slučajeva narušavanja sistema rukovođenja i komandovanja); umnogome, spriječen šverc i kontakti na linijama odbrane sa agresorskim vojnicima; akcija „Padobran“ (paketi iz zraka u hrani i lijekovima); organizirani pristup smještaja izbjeglica iz Teslića; plansko čuvanje materijalno-tehničkih sredstava; briga o porodicama šehida – poginulih boraca, invalidima, ranjenim borcima, statusu boraca i starješinskog kadra; pomoć privrednih preduzeća u obezbjeđenju prevoza boraca na liniju odbrane (Ošve, Srgovi); prikupljanje hrane (brašna) po mjesnim zajednicama; početkom 1994. priprema jedinica za ofanzivna borbena dejstva; odlazak delegacije u Vašington (28.2.1994); sporazum general Delić – general Roso u Splitu i dr.

Naređenje komande Operativne grupe, sredinom marta 1994., o pripremi svih jedinica za aktivna borbena dejstva. Naređenja upućena jedinicama: 201., 202., 203., 204., 207., 110. brigadi Hrvatskog vijeća odbrane, Samostalnom bataljonu Tešanjka i Protivdiverzantskom odredu Šije (koji su činili već formiranu 277 bbr) koja su sadržavala određivanje pravaca, izdvajanje ljudstva, izviđanje terena, obezbjeđenje materijalno-tehničkih sredstava. Ovaj vojni pristup, pritisak i presing, bio je sinhroniziran sa političkim odlukama organa vlasti i odvijao se paralelno sa aktivnostima na potpisivanju Vašintogskog sporazuma. Tako 19.3.1994. dolazi do sporazumne deblokade opsjednutog teritorija koja je trajala 268 dana.

U vrijeme opsjednutosti teritorije od 268 dana sa tešanskog teritorija poginulo 137 boraca, i 166 njih je postalo invalidima različitih kategorija (od I do X kategorije)⁴⁸. Najviše boraca poginulo je u julu 1993. (njih 24) te u avgustu 93. i februaru 1994. po 20 boraca. Takođe, od ukupno 145 civilnih žrtava rata na području tešanske teritorije, u vrijeme opsade poginulo je njih 58, a od toga 38 civilnih osoba poginulo je u prva dva mjeseca „okruženja“, u julu i avgustu 1993. godine. U vrijeme *Opsade* u akciji „Padobran“ poginulo je 18 civilnih osoba.

Tokom *Opsade* na području tešanske općine desilo se pet masovnih stradanja koja imaju karakter maskara nad civilnim stanovništvom u naseljima: Kraševo, Šije, Tešnju (dva stradanja) i Karadaglijama.⁴⁹ U vrijeme trajanja opsjednutog stanja civilno stanovništvo srpske nacionalnosti sa područja tešanskog teritorija se, preko teritorije koja je bila pod kontrolm jedinica HVO-a, iselilo u pravcu Doboja i Teslića.

⁴⁸ Podaci važe samo za općinu Tešanj, a korišteni su iz objavljenih monografija o šehidima – poginulim borcima i ratnim vojnim invalidima.

⁴⁹ Obradeno u poglavlju o stradanjima civilnog stanovništva (str. 190-191)

G. TEŠANJSKA NAMJENSKA PROIZVODNJA (1992 – 1995)

Nezapamćeni rat u Bosni i Hercegovini proizveo je različita iskustva u organizaciji i sredstvima odbrane od agresije. Različitosti je bilo i u pristupu ratnim događajima. Tako su naprimjer neki „po inerciji i instiktivino“ uočili ratne prijetnje. Drugi su precizno identifikovali pokretače rata i planirane žrtve. Treći su to iskustvo skupo platili napuštanjem svojih ognjišta, svoga doma i gubljenjem svojih najbližih.

Svako to iskustvo, na cijeloj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, priča je za sebe, jer se odvijalo u različitim političkim, ekonomskim, etničkim, geografskim i drugim uslovima. Međutim, činjenica je da se iskustva mnogih podudaraju u tome da su ključni faktori u odbrani teritorija bili, **ljudski i materijalni faktor**, iako materijalni i ljudski potencijali na svim prostorima nisu bili isti.

Na materijalni faktor, pored niza okolnosti u različitim ratnim prostorima, uticala je svakako dobro pripremljena i organizirana namjenska proizvodnja sredstava za vođenje rata, posebno ubojnih sredstava. U ove „druge“ tj. one koji su identifikovali pokretače rata i njihove planirane žrtve, spada i Tešanj, tešanjско rukovodstvo vlasti, pa i tešanjски narod u cjelosti. Tako pored niza ključnih radnji u organiziranju pružanja otpora agresoru ubraja i blagovremeno organiziranje namjenske proizvodnje.

I prije donošenja Odluke o proglašenju ratnog stanja na području općine Tešanj (Skupština općine Tešanj, 2.6.1992), tešanjски privrednici su otpočeli, ne samo sa pripremanjem namjenske proizvodnje, već i njeno profunkcionisanje. Pravovremenu namjensku proizvodnju, već u prvoj polovini 1992. godine u općini, organizirali su: *Pobjeda*, Tvornica filtera, Tvornica svjećica i industrijske keramike *Enker*, Tvornica konfekcije *Napredak*, Tvornica kožne galanterije *Sloga*, Tvornica namještaja *Ukus*, i dr.

Pobjeda Tešanj je predratni proizvođač pumpi i filtera za motore sa unutrašnjim sagorijevanjem. Ovo preduzeće je među prvima koje se počelo baviti proizvodnjom minobacačke municije.

Na osnovu člana 12. Odluke o organizaciji i našt privrede i društvenih djelatnosti u ratu na području Opštine, donesenoj na sjednici Skupštine opštine 02.06.1992.godine, Predsjedništvo Skupštine opštine Tešanj, na sjednici održanoj 16. 06. 1992.godine, donijelo je

O D L U K U

o ratnoj proizvodnji materijalnih sredstava

Član 1.

Određuje se POBJEDA - TEŠANJ d.d. za proizvodnju ratnog proizvoda T.T.M., T.K.M., MB-MINE 60 mm, MB-MINE 82mm i MB-MINE 120mm.

Član 2.

Realizaciju proizvodnje navedenog ratnog proizvoda pratit će i usmjeravat Savjet za namjensku proizvodnju opštine Tešanj.

Član 3.

Obavezuje se Opštinski štab TO da blagovremeno iskazuje ratne potrebe za materijalnim sredstvima.

Član 4.

Učesnici u proizvodnji specijalne materijale koje nemogu nabaviti na tržištu /eksploziv, municija i sl./ potrebe će dostavljati Savjetu za namjensku proizvodnju.

Član 5.

Savjet za namjensku proizvodnju će objedinjavati potrebe na nivou Opštine i organizovati nabavku.

Član 6.

Savjet za namjensku proizvodnju će utvrditi način finansiranja ratne proizvodnje.

Član 7.

Ova odluka stupa na snagu odmah, iata se neće objavljivati.

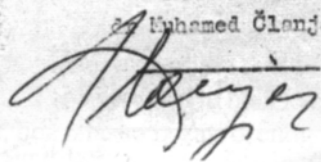
PREDSJEDNIŠTVO SKUPŠTINE OPŠTINE

Broj: ol-1/92.

Dana: 16. 06. 1992.godine

PREDSJEDNIK

dr Muhamed Članjak

Odluka o ratnoj proizvodnji materijalnih sredstava (16.6.1992)

Detalj iz proizvodnje granata u *Pobjedi*, Adil Bukvić Hare i (ne vide se na slici) Seid Krdžalić, Fuad Brka, Ibrahim Mešinović i Čehajić Hamzaliya

Pobjeda je imala određena iskustva iz namjenske proizvodnje u predratnom periodu. To je bila proizvodnja tromblonske kumulativne mine. Tako je naprimjer jedna grupa radnika samoinicijativno počela razmatrati mogućnosti proizvodnje sredstava namjenske proizvodnje. Pripremila je dokumentaciju (koristeći raspoloživu od kumulativne tromblonske mine) i izvršila sve pripreme za proizvodnju probnog uzorka.

Prva proba tromblona je izvršena u maju 1992. godine, a mina 60 i 82 mm u junu 1992., nakon čega je krenula serijska proizvodnja.

Z A P I S N I K

sačinjen dana 27. ož. 1992. godine između predstavnika
tehničkih službi DD "POBJEDE" i PRVE BRIGADE OS Tešanj

Predmet zapisnika : Praktična provjera MINE 280930000
/ 120 mm /

Nakon praktične provjere na pet uzoraka, konstatovano je
sljedeće:

- otklonjen je nedostatak odvajanja krilca od osnovnog tijela stabilizatora,
- obezbjeđen je zadovoljavajući pravac kretanja mine,
- ponašanje mine po daljini je u skladu sa tablicama gadjanja.

Na osnovu navedenog MOŽE SE SMATRATI da je
novo tehničko rješenje zadovoljavajuće.

Tehničke službe DD "POBJEDE" se obavezuju da će
i dalje raditi na tehničkom poboljšanju krilaca i time obezbjediti
veću sigurnost i garanciju kod praktične upotrebe mine.

ZA PRVU BRIGADU

1. KURTIĆ Bakir, načelnik art.

2. ZALJČIĆ Šaban, komandir bat.

Za DD "POBJEDU"

1. GALIJA EVIĆ Enes,
rukovodilac osiguranja kvalit.

2. ALIĆ Hussein, gl. konstrutor

Zapisnik sa probnog ponašanja mine 120 mm
proizvedenoj u *Pobjedi*

Proizvodnja mina 120 mm je usvojena i homologirana u julu, a serijska proizvodnja krenula u augustu 1992. Odobrena je za korištenje u Oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine. Pored ove municije u ovoj tvornici proizvodile su se i granate za topove i haubice kalibra 85 mm, 100 mm, 105 mm, 122 mm i dr.

Opravdano je istaći da je nacionalni sastav radnika u ovoj tvornici tokom cijelog proizvodnog procesa u Odbrambenom ratu bio multietnički. Pored većinskog broja radnika bošnjačke nacionalnosti, u ovoj namjenskoj proizvodnji radili su i radnici srpske (28) i hrvatske (29) nacionalnosti.

ENKER / Tvornica svjećica i industrijske keramike - Ova Tvornica je vlastitim kadrovima i u saradnji sa *Pobjedom* pristupila usvajanju proizvodnje i reparature municije što je značajno popravljalo borbenu spremnost ratnih jedinica. U ovoj Tvornici se u znatnim količinama proizvodila municija za PAT-ove kalibra 12,7 i 14,5 mm.

FAD / Fabrika autodijelova Jelah - dala je značajan doprinos u obradi odlivaka za granate svih kalibara koje su finalizirane u "Pobjedi".

Napredak / Tvornica konfekcije - je zahvaljujući dugogodišnjim vezama sa inostranstvom već u jesen 1992. godine uspjela pribaviti određene količine maskirnog tekstila. Proizvodnja maskirnih odijela imala je prioritet u ovoj tvornici tokom cijelog proizvodnog procesa u Odbrambenom ratu..

U *Tvornici čarapa* vršena je proizvodnja čarapa za potrebe pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Tvornica čarapa – proizvodnja čarapa za pripadnike Armije Republike BiH

Ukus / Tvornica namještaja – proizvodnja kreveta, tabuta i dr.

Tokom Odbrambeno-oslobodilačkog rata za potrebe ratnih jedinica na tešanjskom bojištu funkcionisale su i mnogi drugi privredni subjekti sa raspoloživim kapacitetima, kako društvenog tako i privatnog karaktera (*Univerzal, Vemal, Doboj-putevi ..*)

H. O STRADANJIMA NA PODRUČJU OPĆINE TEŠANJ

Narod tešanjskog teritorija je u pravo vrijeme shvatio da se BiH, njena suverenost i nezavisnost mora braniti, svim snagama i sredstvima, i u Tešnju. Opće opredjeljenje općinskog rukovodstva bilo je stavljanje svih lokalnih potencijala, ljudskih i materijalnih, u funkciju odbrane. U tom smislu preduzeto je slijedeće: izvršene su personalne promjene u Štabu TO; angažirana je policija na obezbjeđenju i kontroli teritorije pred neposrednu ratnu opasnost; animirana je namjenska proizvodnja; formirane su ratne jedinica po mjesnim područjima, u kasnijim fazama izvršeno je njihovo ukрупnjavanje; formirana je Ratna bolnica, blagovremeno se pristupilo uređenju položaja; uspješno su odbijeni prvi agresorski napadi na prednji kraj odbrane; organiziran je prihvata na hiljade prognanih iz Doboja, Teslića, dijelova istočne Bosne, Posavine i drugih krajeva. Sve je to rezultiralo uspješnoj odbrani prostora koji je u planovima i zamislima agresora trebao biti zauzet i imao karakter strategijskog agresorskog plana.

U analizama borbenih djelovanja, tokom nepune četiri godine rata na širem tešanjskom teritoriju su se vodile žestoka borbena dejstva, skoro kontinuirano sa jakim intezitetom, kao na malo kojim prostorima BiH. Stoga su i dosta velike žrtve i stradanja ljudstva, kako boračkog sastava, tako i civilnog stanovništva.

Dan šehida – na 2. dan Ramazanskog bajrama 1995. godina

1. Stradanja boraca

Prema monografskim istraživanjima na području općine Tešanj ima 436 šehida – poginulih boraca. U studijsko-analitičkom posmatranju na nivou općina Zeničko – dobojskog i Srednjobosanskog kantona, čije su teritorije tokom rata bile u zoni odgovornosti 3. korpusa, od ukupno 22 općine koje su u sastavu ova dva kantona, po broju poginulih tokom 1992-1995., općina Tešanj je na četvrtom mjestu, iza općina: Zenice, Travnika i Zavidovića. Statistički to izgleda ovako: Zenica 779 šehida – poginulih boraca, Zavidovići 489, **Tešanj 436**, Maglaj 423, Kakanj 244, Žepče 226, Doboj 104, Teslić 155, Travnik 526, Bugojno 310, Gornji Vakuf 332, Donji Vakuf 240, Jajce 311, Vitez 372, Busovača 136, Visoko 338, Fojnica 223, Breza 242, Kiseljak 122, Vareš 90.

a. Odnos poginulih boraca po naseljima na području općine Tešanj

Od 436 poginula boraca na području općine Tešanj najveći broj nastradalih imaju naselja koja su neposredno bila uz neprijateljske linije: Miljanovci-Nov i Miljanovci Stari (40); Kalošević (31); Raduša (30); Džemilić i Orašje Planje (30); Tešanj (27); Piljužići (25); Šije (25); Jelah (24); Jablanica (23); Lepenica (20); Mrkotić (17); Trepče (16); Vukovo (14); Kraševo (13); Novo Selo (12); Medakovo (8); Dobropolje (7) itd.

b. Podaci poginulih po mjesecima i godinama, starosnoj dobi, završenoj školi

Godina 1993. bila je sa najvećim brojem poginulih boraca, a mjeseci juni, juli i avgust 1993. sa najvećim brojem poginulih. U toj godini poginula su 145 borca ili 33,26 %. U 1993., (24.6) tešanjski teritorij došao je u okruženje u kojem su bili veoma složeni uslovi za vođenje borbenih dejstava. Broj poginulih boraca u 1992. godini bio je 93, u 1994. poginuo je 191 borac, a u 1995. 60 boraca. Najveći broj poginulih imao je završenu osnovnu školu (186), a sa srednjom stručnom školom 179. Najveći broj tešanjskih mladića koji su poginuli tokom 1992-1995. imao je od 21 do 25 godina (115), te onih koji su imali od 26 do 30 godine (88). Na ratištima van tešanjskog područja poginulo je 25 boraca, i to: na Zavidovićkom ratištu (5); Sarajevskom (4); Dobojskom (4); Zeničkom – Šerići (3); Maglajskom (2) itd.

Dženaza Hajrudina Hajdića

c. Stradanja teslićkih boraca

Od ukupno 155 teslićkih šehida / poginulih boraca, njih 55 svoje živote izgubilo je na tešanjaskoj teritoriji, na tešanjskom ratištu (rejon Mrkotića (14), Orašje Planja (11), Crnog vrha (10), Kaloševića (10), Jelaha (4), Putešića (3), Tešnja (2)). Na Novošeherskom ratištu (18), Žepačkom (9), Maglajskom (6).

Teslićki poginuli borci ukopani su na više mezarja širom BiH, a najviše ih je ukopano na mezarjima tešanjske općine (78): u Jelahu, mezarje Mešići (33), Mrkotiću (19), Karadaglijama (17), Orašje Planjama (6).

2. Stradanja civilnog stanovništva

Stradanje civilnog stanovništva na tešanjaskoj teritoriji ima i drugu formu i drugi karakter. U posmatranju ovoga treba imati na umu dvije činjenice. Prvo, tešanski teritorij nikada nije pao u ruke agresorskih snaga, i drugo, ovaj teritorij imao je strateški značaj za agresorske namjere. Zbog svega toga agresor je koristio najsavremeniju tehniku kako bi osvojio ovaj prostor. U početnom periodu rata, do oktobra 1992., tj. do uvođenja embarga UN na upotrebu avijacije, neprijatelj je položaje

naših snaga, civilne objekte i civilno stanovništvo granatirao i pomoću avijacije. Sukcesivno i neselektivno granatiranje širih prostora slobodne tešanjске teritorije bilo je skoro svakodnevno sa različitim intenzitetom. Agresor je koristio i rakete „Zemlja-zemlja“ tipa *Luna*, kao i helikoptere. U takvim okolnostima bilo je nemoguće koliko – toliko, zaštititi civilno stanovništvo. Neminovno je dolazilo do njegovog stradanja.

Bezbroj noći provedenih u razmišljanju. Kada ćemo početi normalno živjeti i raditi? Koliko nas ovakvih noći još čeka?

Tokom rata stradalo je 145 tešanjских civila. Najveći broj stradanja bilo je u grupama, odnosno imalo je karakter masovnih stradanja.

Sagledavajući lokalitete stradanja, starosnu dob nastradalih, mjeseci i godine stradanja, te vrste oruđa i oružja od kojih su stradali, podacu su slijedeći: najveći broj nastradalih civila je pred porodičnom kućom; najviše ih je nastradalo u starosnoj dobi između 13 i 19, odnosno 20 i 40 godina; nastradalo je 18 – toro djece mlađe od 12 godina; najviše civila je nastradalo u 1993. godini (63), u mjesecima juli i avgust (38); najviše civilnih žrtava bilo je u Tešnju (24), zatim u Kraševu (14), Miljanovci (13), Šije (13); od artiljerijskih oruđa (MB - minobacači, haubice, topovi, tenkovi) nastradale su 104 civilne osobe.

a. Grupna stradanja civila - Tešanj

- 13.9.1992., u centru Tešnja od agresorske granate poginulo je 5 civilnih osoba,

- 19.2.1993., u ulici Ali-paše Hećimovića u Tešnju poginule su 4 žene,
 - 3.11.1993., takođe u ulici Ali-paše Hećimovića od jedne agresorske granate smrtno su stradale 3 srednjoškolke,
 - 8.7.1993., u naselju Kraševo od agresorske tenkovske granate, prilikom žetve pšenice, život je izgubilo 7 osoba,
 - 17.7.1993., granatiranjem sela Šije, ispred jedne porodične kuće poginulo je 6 osoba,
 - 3.8.1993., raketa „Zemlja – zemlja“, tipa *Luna*, na stadionu TOŠK-a, usmrtila je 5 mladića, od kojih 3 maloljetnika i 2 brata mlađa od 20 godina,
 - 24.8.1993., u naselju Karadaglije, pred porodičnom kućom, stradalo je 6 civilnih osoba, od kojih dvoje djece,
 - 8.10.1995., od agresorske avio-bombe, u centru naselja Tešanjka poginulo je 9 civilnih osoba, od toga petoro djece.
- Ni za jedan od ovih masakara nije izvršeno procesuiranje za učinjene ratne zločine.

b. Grupna stradanja civila – Teslić

- 5.6.1992., na svirep način grupa agresorskih vojnika zločinački ubila, masakrirala i zapalila 6 starijih osoba Bošnjaka u kući Mine Iriškić u Stenjaku,
- 7.6.1992. 30 osoba bošnjačke nacionalnosti odvedeno i ubijeno na planini Borja, mjesto Bebe,
- 7.10.1992., u Bijeljini ubijeno dvoje djece i 4 odrasle osobe bošnjačke nacionalnosti rodom sa područja općine Teslić (ne zna se kako su tamo dospjeli),
- Na području općine Teslić tokom 1992 – 1995., ubijeno je 78 civila bošnjačke nacionalnosti i to: iz Stenjaka (16), Gornjeg Hrankovića (12), grada Teslića (12), Donjeg Ruževića (8), Donje Osivice (5), Gornje Osivice (5), Gustog Teslića (5), Barića (4), Gomjenice (4), Irica (3), Rajševe (3), Kamenice (1).

3. Ratni vojni invalidi

Pored šehida-poginulih boraca i civilnog stanovništva, stradanja živih svjedoka rata – učesnika i stradalnika, (RVI) upotpunjuju sliku ratne stvarnosti tešanjskog prostora iz vremena 1992-1995. godine. Na kraju rata bilo ih je 589. U odnosu na stepen invaliditeta, mjesta prebivališta, lokalitete stradanja, starosnu strukturu, godine i mjesec stradanja tokom rata, tešanjске RVI karakteriše slijedeće: u kategorijalnom smislu najviše ih je IX i X kategorije, ukupno 248 ili 43

%, a njih 4 su I kategorije; najviše RVI imaju Džemilić Planje (55), Miljanovci (37), Tešanj (36), Miljanovci Novi (35), Raduša (34), Kalošević (31), Šije (30) itd. Najviše ih je stradalo u širem rejonu Crnog vrha (121 ili 21 %), zatim u rejonu Miljanovaca (72), Džemilić Planja (59), Kaloševića (57); 251 RVI je između 21 i 30 godina starosti; najviše nastradalih bilo je u 1993., (189), u mjesecima juni, juli i avgust (87).

Od ukupnog broja ratnih vojnih invalida na području općine Tešanj njih **devet** su dobitnici najvećeg ratnog priznanja *Zlatni ljiljan*.

I. NOSIOCI POLITIČKIH / JAVNIH DUŽNOSTI U OPĆINI (1991 - 1995)

**HODŽIĆ (Adem) SENAD
(1958-1991)**

Rođen je u Tešnju 13.4.1958. godine; diplomirani ekonomista. Bio zaposlen u preduzeću "Pobjeda" Tešanj. Jedan je od inicijatora i osnivača Stranke demokratske akcije u Tešnju u drugoj polovini 1990. godine i prvi je predsjednik ove stranke na nivou općine. Također, biva predsjednik Regionalnog odbora ove stranke Doboj sa sjedištem u Doboju. Zastupnik u Skupštini Socijalističke Republike BiH. Poginuo je 19.11.1991. godine u saobraćajnoj nesreći kod Kaknja kao načelnik Centra javne bezbjednosti Doboj. Postoje kontroverze koje se isprepeleću vezano za njegovu pogibiju. Naime, mnogi upućeni smatraju da je, kao dokazani patriota, domoljub i borac za Bosnu i Hercegovinu i kao jedan od najbližih saradnika Alije Izetbegovića, smetao velikosrpskim nacionalistima.

**ČLANJAK (Emin) MUHAMED
(1931 – 2005)**

Rođen 27.7.1931. u Tešnju. Završio Medicinski fakultet, po zanimanju specijalista za unutrašnje bolesti; šef Internog odjeljenja Opće bolnice u Tešnju; specijalizacija interne medicine; direktor Doma zdravlja u Tešnju; Načelnik općine Tešanj u prvom mandatu poslije višestranačkih izbora; predsjednik Ratnog predsjedništva općine Tešanj; završio Hifz (1947). Dužnost načelnika Općine i predsjednika Ratnog predsjedništva općine Tešanj obavljao do 13.7.1994. godine. Bio član Općinskog vijeća Tešanj. Dobitnik najvećeg općinskog priznanja *Plaketa općine Tešanj* (2015), posthumno. Umro 5.12.2005.godine

ĆEMAN (Šerif) MIRSAD

Rođen 1.12.1955. godine u Miljanovcima, općina Tešanj; diplomirani pravnik; bio istaknuti javni politički radnik. Obavljao značajne dužnosti: predsjednika Stranke demokratske akcije Bosne i Hercegovine, zamjenika predsjedavajućeg Doma naroda Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, predsjednika Izvršnog odbora Skupštine općine Tešanj u prvom mandatu poslije višestranačkih izbora.

Sada je sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine. Dao značajan doprinos u Odbrambenom ratu 1992 – 1995., kako na području općine Tešanj, tako i na nivou Republike Bosne i Hercegovine.

*Dužnost predsjednika Izvršnog odbora Skupštine općine Tešanj u periodu od 15.9.1992.godine do 31.12.1994.godine vršio je **MESUD MULABDIĆ**. U vremenu od 24. juna 1993.godine do 19. marta 1994. godine, kada je tešanjско-maglajski teritorij bio u **opsjednutom stanju**, vršilac dužnosti predsjednika Izvršnog odbora Skupštine općine bio je **HAKIJA UŽIĆANIN**, pošto je Mesud Mulabdić u tom periodu, zbog blokade prostora, bio u Zenici.*

ŠIŠIĆ (Meho) FUAD

Rođen 20.6.1960. godine u Raduši, općina Tešanj; diplomirani inženjer mašinstva. Načelnik općine Tešanj u periodu od 13.7.1994. do 19.5.2000. godine, te od 23.11.2008. do 21.11.2012. godine. Uposlenik u UNICO filter / MHBA, kao izvršni direktor marketinga i prodaje (2002 – 2008); u Armiji Republike Bosne i Hercegovine (1992 – 1994), pomoćnik komandanta za moral u 202. „V“ bbr, od aprila 1993. do jula 1994.); *Najmenadžer godine 2011.* (iz reda načelnika općina); *Lokalni lider decenije 2012.* (Svjetska liga humanista); dobitnik najvećeg općinskog priznanja **Plaketa općine Tešanj (2015.)**. Objavio je više knjiga, jedan je od osnivača NHU „Oslonac“, sabornik Islamske zajednice 2002 – 2006.; aktivista Stranke demokratske akcije.

MEHMEDOVIĆ (Salih) ŠEMSUDIN

Rođen 1.1.1961. godine u Lepenici, općina Tešanj. Osnovno i srednje obrazovanje završava u rodnom mjestu i Doboju, a Mašinski fakultet u Banja Luci. Postdiplomski studij pohađao je u Beogradu (1984 – 1986). Do devedesetih godina XX stoljeća radio u Tvornici UNICO filteri u Tešnju. Jedan je od osnivača Stranke demokratske akcije. Bio je član PL i jedan je od njenih osnivača. U svom istaknutom javnom političkom životu obavljao (obavlja) značajne dužnosti: načelnik Policijske stanice Tešanj (1991-1993); načelnik CSB Doboju sa sjedištem u Tešnju (1993-1995); ministar u Vladi ZDK (prvo MUP-a, potom prometa i komunikacija); zastupnik u Parlamentu FBiH (1996-2006); poslanik u Parlamentu BiH od 2006.; potpredsjednik SDA BiH (2009-2013); predsjednik SDA u Tešnju. Dao značajan doprinos u Odbrambeno-oslobodilačkom ratu 1992 – 1995. Dobitnik je priznanja „Zlatna policijska značka“ i dobitnik je najvećeg općinskog priznanja *Plaketa općine Tešanj* (2015).

HAFIZOVIĆ (Mustafa) HALID (1931 – 2013)

Rođen 3.7.1931. godine u Tešnju. Po zanimanju ekonomista. Penzionisan 1984. godine. Prije penzionisanja obavljao više značajnih radnih i političkih dužnosti. Pored ostalih, obavljao je i dužnost komandanta Općinskog štaba teritorijalne odbrane Tešanj. Istaknuti je aktivista *Patriotske lige* BiH (komandant PL na nivou općine Tešanj i dobojske regije). Umro 2013. godine.

J.RATNI KOMANDANTI

1. Ratni komandanti štabova teritorijalne odbrane BiH

BRKIĆ Nurije KEMAL
(1941 – 2000)

Rođen 12.4.1941. u Raduši, općina Tešanj. Završio Pedagošku akademiju - po zanimanju prosvjetni radnik i dugogodišnji je radnik u osnovnom obrazovanju. Obavljao dužnost direktora Osnovne škole u Šijama, te direktora preduzeća *Proizvodnja i saradnja* u Jelahu. Završio školu rezervnih oficira. Istaknuti je aktivista Stranke demokratske akcije; pripadaju mu velike zasluge za početno organiziranje jedinica teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine u pružanju otpora agresoru na tešanjskoj teritoriji u početnom periodu rata. Bio komandant Općinskog štaba teritorijalne odbrane Tešanj od 4.4.1992. godine do kraja njegova funkcionisanja - maja 1994. godine. Umro 2000. godine.

HALILBAŠIĆ ESAD
(1947 – 1993)

Rođen 9.5.1947. godine u Tarevcima, općina Modriča. Završio Vojnu akademiju JNA – rod artiljerija u Zadru i Beogradu. Aktivno vojno lice JNA do 1992. godine u činu potpukovnika. Od strane Štaba Vrhovne komande Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, u junu 1992. godine, postavljen za komandanta Okružnog štaba teritorijalne odbrane Doboj sa sjedištem u Tešnju. U rano proljeće 1993. godine prelazi na dužnost u komandu 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine u Tuzlu. Poginuo u blizini Kladnja 4. aprila 1993. godine prilikom vršenja ratnih zadataka. Dobitnik ratnog priznanja “Zlatni ljiljan” koje mu je dodijeljeno posthumno.

ĐOGIĆ (Ibrahim) HIMZO (1951 – 1993)

Rođen 11.9.1951. godine u Donjem Ruževiću, općina Teslić. Završio Ekonomski fakultet. Ugledni teslički predratni ekonomista i poduzetnik. Komandant Općinskog štaba teritorijalne odbrane Teslić od početka rata (april 1992) do osnivanja 204. tesličke bbr (februara 1993). Poginuo 24.6.1993. godine u rejonu Crnog vrha, tešanjско-novošeherski teritorij, na dužnosti operativca u Logističkom organu Operativne grupe „7 Jug“.

Mučki ubijen od pripadnika 111. Xp HVO brigade Dobitnik je najvećeg ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“. Ukopan na mezarju *Mešići* u Jelahu.

2. Ratni komandanti Operativne grupe / Divizije

CEROVAC (Salih) MUSTAFA

Rođen 29.7.1954. godine u Trepču, općina Tešanj; završio Pravni fakultet, po zanimanju diplomirani pravnik; završio Školu rezervnih oficira u Bileći, rod pješadija; prije Odbrambenog rata bio zaposlen u Tvornici svjećica i industrijske keramike „ENKER“ u Tešnju; prvi je komandant *Prve tešanjске brdske brigade / 202. bbr*; po osnivanju Operativne grupe „7- Jug“, u martu 1993. godine, postavljen je za komandanta ove jedinice, na čijem čelu ostaje do kraja januara 1995., kada odlazi u Generalštab Armije Republike Bosne i Hercegovine, na novu odgovornu dužnost. Dobitnik je najvećeg ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“; proizveden u čin pukovnika Armije Republike Bosne i Hercegovine. U dva mandata poslanik u Skupštini Zeničko – dobojskog kantona. Njegovo ime se spominje u Leksikonu „Ko je ko u Bošnjaka“. U posljednjih nekoliko godina bavi se advokatskim radom. Dobitnik je najvećeg općinskog priznanja *Plaketa općine Tešanj* (2015).

AJNADŽIĆ (Ramiz) NEDŽAD

Rođen 26.6.1960. godine u Rogatici. Završio je Vojnu akademiju KoV, rod pješadija. JNA napustio početkom marta 1992. godine. U teritorijalnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine stupio 8.4.1992. U Odbrambenom ratu obavljao značajne dužnosti: komandanta 1. pbr; komandanta 101. bbr, kasnije 101. mtbr; komandanta OG *Igman*, načelnika Štaba 1. korpusa; komandanta 37. dKoV; komandanta 1. korpusa Armije Republike BiH; doktorirao na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. General je Armije Republike Bosne i Hercegovine u penziji.

ALIHODŽIĆ EKREM

Rođen 1951. godine u Sanskom Mostu. Završio Vojnu akademiju JNA. Prije dolaska na dužnost komandanta 37. dKoV bio član komande 3. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine gdje je obavljao dužnost pomoćnika komandanta za sigurnost. Na dužnosti komandanta 37. dKoV ostao do kraja rata. Brigadir je Armije Republike Bosne i Hercegovine u penziji.

3. Ratni komandanti brigada, samostalnih jedinica

KURTIĆ (Redžo) SAKIB

Rođen 20.8.1951. godine, Lepenica, Tešanj; magistar političkih nauka; završio Školu rezervnih oficira u Zadru (1972/1973), rod artiljerija. Dužnosti u ratu: načelnik artiljerije u brigadi, komandant 202. bbr, načelnik Štaba 37. dKoV. Od oktobra 1995. angažiran u Centru vojnih škola Armije Republike BiH: u RKŠŠ i ROŠ-u. Po osnivanju Vojske Federacije BiH angažuje se u Komandi obuke i doktrine u Sarajevu (pomoćnik komandanta). Načelnik odjela odbrane u Tešnju (2001-2005). Brigadir Armije Republike BiH u penziji.

PAJIĆ (Mehmed) SENAD

Rođen 18.11.1965. godine, Jugovci, Prijedor; završio Vojnu akademiju JNA u Zadru 1988.; početkom rata dolazi u Tešanj; od juna 1992. do marta 1993. godine pomoćnik načelnika Štaba za operativno – nastavne poslove u Prvoj tešanjskoj bbr (202. bbr); od marta 1993. do marta 1995. Načelnik Štaba 202. „V“ Garave bbr; od marta 1995. do juna 1996., komandant 372. „V“ Garave bbr; potom obavlja dužnost načelnika ARJ PVO u 3. korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine; završio KŠA (komandno štabna akademija) u Turskoj u vremenu od 1998 – 2001. godina; 2005. završava Akademiju Oružanih snaga, također u Turskoj; aktivno je vojno lice Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. Brigadir je Oružanih snaga Bosne i Hercegovine od decembra 2009.

PRELDŽIĆ (Ahmet) BENJAMIN

Rođen 2.2.1954. godine u Žepču; prije rata uposlenik u preduzeću *Pobjeda* u Tešnju. Tokom rata obavljao dužnosti: komandanta bataljona; zamjenika komandanta 202. „V“ bbr; zastupnika komandanta 202. „V“ bbr, te komandanta Komandantstva 37. dKoV. Ranjavan više puta. RVI pete grupe. Obavljao dužnost predsjednika Saveza RVI Zeničko-dobroškog kantona. Dobitnik ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“. Pukovnik Armije Republike Bosne i Hercegovine u penziji.

AVDIĆ (Smajo) ISMET

Rođen 27.5.1954. godine, Miljanovci, Tešanj. Završio Fakultet političkih nauka u Sarajevu – smjer Odbrana i sigurnost. Magistrirao na istom fakultetu i stekao naučno zvanje - magistar odbrane i sigurnosti. Završio Školu rezervnih oficira u Bileći, rod pješadija. Pripadnik *Patriotske lige*. Komandant Odreda teritorijalne odbrane Miljanovci od 6.4.1992. do 15.3.1993. godine. Od 15.3.1993. do augusta 1995. vršio dužnost komandanta 207. V bbr (377. V bbr) *Pousorska ljuta*. Od početka oktobra 1995. do kraja rata načelnik je Štaba 37. d KoV. Ima čin pukovnika Armije Republike Bosne i Hercegovine.

AHMIĆ (Ramo) MUHAREM

Rođen 6.5.1959. godine, Miljanovci, Tešanj. Završio Pedagošku akademiju u Tuzli 1980. godine. Jedan je od prvih osnivača pružanja otpora agresoru u svom rodnom mjestu. U teritorijalnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine stupio 8.4.1992. Bio komandant bataljona u 207. Vbbr (377 Vbbr) *Pousorska ljuta*, od marta 1993. do aprila 1995. Komandant je 377. Vbb *Pousorska ljuta* od augusta 1995. do kraja rata. Bio je aktivno vojno lice Vojske Federacije Bosne i Hercegovine. Pukovnik je Armije Republike Bosne i Hercegovine u penziji.

KRKALIĆ (Muharem) MEHMED MEDO

Rođen 1.7.1967. godine u Kraševu, općina Tešanj, gdje je završio osnovno i srednje obrazovanje. U jedinice teritorijalne odbrane stupio 29.4.1992. godine. U ratu obavljao dužnosti: komandanta Odreda TO Tešanjka; komandanta Samostalnog odreda Tešanjka, komandanta 277.bbr od 12.5.1994. do februara 1995. godine. Naredbom komandanta OG 7- Jug izvršio preformiranje 277. bbr u 375. Oslobođilačku brigadu, te ostaje na čelu brigade do smotre i defilea povodom Dana Armije (15.4.1995), i poslije toga predaje dužnost novom komandantu brigade Mirsadu Ahmiću. Naredbom predsjednika Predsjedništva Alije Izetbegovića trebao preuzeti dužnost komandanta 10. Gardijske brigade GŠ Armije Republike BiH, što nije prihvatio (bila mu je želja da ostane na široj tešanjskoj teritoriji do kraja rata, što mu je i uvaženo). Angažuje se u Operativno - nastavnom organu Štaba 37. dKoV - planiranje i izvođenje borbenih dejstava, gdje ostaje do kraja rata. Ranjavan dva puta. Općinski vijećnik. Predsjednik Udruženja dobitnika najvećih ratnih priznanja „OG 7-Jug“ (2002-2012). Dobitnik je ratnog priznanja „Zlatni ljiljan“. Brigadir je Armije Bosne i Hercegovine u penziji.

AHMIĆ (Ahmet) MIRSAD

Rođen 22.9.1970. godine u Bukovačkim Čivčijama, općina Dobož. Školovanje na trećoj godini Vojne akademije RJ PVO JNA prekinuo je početkom 1992. godine zbog agresije na Republiku Bosni i Hercegovinu. Radi učešća u Patriotskoj ligi bio je zarobljenik agresorskih logora u Doboju i Modriči. Komandant je 375. Oslobođilačke brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine od februara 1995. do kraja rata. Pored ove, tokom ratnog perioda, obavljao je i druge značajne dužnosti u jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine: u 202. Vbbr dužnost PNŠ za ONP, načelnik ARJ PVO, zastupnik NŠ brigade. Ranjavan je dva puta. Dobitnik je ratnog priznanja „Srebreni štit“. Aktivno je vojno lice OS Bosne i Hercegovine. **General** je Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

BAJRAKTAREVIĆ (Mehmed) ADNAN

Rođen 1959. godine u Doboju. Osnovno i srednje obrazovanje završio u svom rodnom mjestu. Školu rezervnih oficira završio u Bileći, rod pješadija. U teritorijalnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine stupio početkom aprila 1992. godine. Član Opštinskog štaba teritorijelne odbrane Doboj od maja 1992. godine. Komandant 203. „S“ mtbr „Doboj – Bosna“ od februara 1993. do augusta 1995. godine. Od februara 1995. angažuje se Komandi 3. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine u Operativno-nastavnom organu. Penzionisan kao pukovnik Armije Republike Bosne i Hercegovine. Umro 15.4.2013. godine. Ukopan na mezarju *Prašnice* u Zenici.

HOZIĆ (Refik) IBRAHIM

Rođen 27.4.1958. godine u Doboju. Osnovno i srednje obrazovanje završio u rodnom mjestu. Hemijsko-tehnološki fakultet završio u Tuzli. Član je *Patriotske lige* od septembra 1991. godine. U teritorijalnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine stupio 3.5.1992. godine. Bio zamjenik komandanta Odreda teritorijalne odbrane Doboj od maja do augusta 1992. Komandant 4. bataljona 203. „S“ mtbr „Doboj – Bosna“, od januara 1993. do februara 1995. Komandant 203. „S“ mtbr „Doboj – Bosna“ od februara 1995. do kraja rata. Uposlenik u Federalnom ministarstvu narodne odbrane u Sarajevu. Brigadir Armije Republike Bosne i Hercegovine u penziji.

JAŠAREVIĆ (Šaban) ESAD

Rođen 11.3.1960. godine u Donjem Ruževiću, općina Teslić. Završio Vojno-tehničku akademiju u Zagrebu 1984. godine. Diplomirani je inženjer mašinstva. U 2010. godini stekao zvanje – magistar inženjer strojarstva. JNA napustio 15.7.1991. godine. Pripadnik MUP – Republike Bosne i Hercegovine od decembra 1991. do aprila 1992. godine. Od 6. aprila 1992. pripadnik teritorijalne

odbrane Republike Bosne i Hercegovine. Tokom ratnog perioda 1992 – 1995. godina obavljao je značajne dužnosti: komandanta Odreda teritorijalne odbrane Teslić; načelnik Štaba teritorijalne odbrane Teslić (od augusta 1992 do februara 1993.; komandant 204. „S“ bbr od februara 1993. do kraja rata. Penzionisan u činu pukovnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine 2013. godine.

ZLATAN (Alija) GRBIĆ

Rođen 23.3.1952. godine u Doboju, gdje je završio osnovnu i srednju školu. U teritorijalnu odbranu Republike BiH stupio 3.5.1992. godine. Bio je komandir Idv i Idč Općinskog štaba teritorijalne odbrane Doboju od aprila do augusta 1992. godine i komandant 299. lbr od decembra 1993. do maja 1994. godine. Obavljao je dužnost pomoćnika komandanta za obavještajne poslove OG „7-Jug“ od juna 1994. do januara 1995. godine, kada je raspoređen u obavještajni sektor 3. korpusa, gdje je dočekao kraj rata.

AJANOVIĆ (Mesud) EKREM

Rođen 16.10.1940. godine u Tešnju. Doktor medicinskih nauka, pneumoftiziolog, profesor Medicinskog fakulteta u Tuzli. Doktorat završio 1986. godine. Istaknuti je javni politički radnik. Direktor Ratne bolnice u Tešnju u periodu 1992 – 1995. godine. U više saziva član Parlamenta BiH. Obavljao je i dužnost ministra zdravstva u Federaciji Bosne i Hercegovine i u Zeničko-dobojskom kantonu. Objavio znatan broj stručnih i naučnih djela i radova iz oblasti medicinskih nauka. Penzionisan. I dalje je aktivni javni politički radnik, univerzitetski profesor i ljekar specijalista.

IV.GENOCIDI I MASAKRI NAD BOŠNJACIMA

Uvodni pristup

Genocid se definiše kao sistematsko i plansko ubijanje i zatiranje - istrebljenje pripadnika narodnih, etničkih, rasnih i vjerskih skupina s ciljem potpunog uništenja tih skupina ili dovođenje tih skupina u životne uvjete koji će ih uništiti provođenjem mjera radi sprečavanja ili ograničavanja poroda, nasilnim preseljavanjem s određenih područja (etničko čišćenje) i sl.; zločin protiv čovječnosti kojim počinitelj odriče određenim narodima, etničkomi, rasnim ili vjerskim skupinama pravo na opstanak⁵⁰.

Genocid nad Bošnjacima se provodi u kontinuitetu od poraza Osmanskog carstva u Velikom bečkom ratu 1683. godine, nakon čega je izvršeno istrebljenje cjelokupnog muslimanskog stanovništva sa zauzetih teritorija u Mađarskoj, Lici, Krbavi, Slavoniji i drugim područjima. Potom su uslijedili upadi austrijskih, ugarskih i mletačkih trupa, potpomognutih domaćim kolaboracionističkim snagama, na prostore Bosanskog vilajeta, kao i susjednih oblasti Osmanskog carstva, što je za posljedicu imalo zločin genocida nad južnoslavenskim muslimanima, ili prvim genocidom nad južnoslavenskim muslimanima.

I Prvi i Drugi srpski ustanak od 1804 - 1813., i od 1815 - 1817. godine, sticanje autonomije vazalne kneževine Srbije 1830. godine i teritorijalno proširenje Srbije i Crne Gore u drugoj polovini XIX stoljeća, značili su nastavak genocida nad muslimanima i Bošnjacima.⁵¹

Također, i Prvi svjetski rat je donio nastavak genocida nad muslimanima, naročito nad Bošnjacima u istočnim dijelovima Bosne i Hercegovine, dok je Drugi svjetski rat donio do tada najmasovnije stradanje Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, sa ukupnim ljudskim gubicima preko 1.000.000 ljudi.

Vidljivo je da geneza zločina nad Bošnjacima ukazuje na dugi historijski kontinuitet genocida nad ovom nacionalnom grupacijom. Bošnjaci su jedan od rijetkih naroda nad kojima se genocid provodi višestoljetno – kontinuirano.

Genocid nad Bošnjacima, u historijskom kontekstu, imao je jedan postojan obrazac izvršenja zločina: masovna ubijanja, masovna silovanja, sistemski progon i pljačka, sistemsko uništavanje kulturnog nasljeđa,

⁵⁰ *Enciklopedija – opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*, Knjiga XII, Pro Leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2005., str. 152.

⁵¹ Elvedin Mulagić, *Negiranje genocida nad Bošnjacima*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014., str.81-82.

selektivno ubijanje intelektualnog dijela naroda, gnusnost i sistematičnost zločina i drugo.

Po istom ovom obrascu dogodio se i zadnji genocid nad Bošnjacima, u periodu 1992 - 1995., s posebnim naglaskom na genocid učinjen u Srebrenici u julu 1995. godine.

Pojam genocid definisan je u *Konvenciji o kažnjavanju i sprečavanju zločina genocida* koju je Opća skupština UN-a propisala 9.12.1948. godine.

Za zločine genocida nadležan je Međunarodni kazneni sud (ICC).

A masakr je riječ francuskog porijekla, odnosno starofrancuskog, a znači pokolj, krvoproliće, teško masovno ubijanje... Odnosno pokolj ljudi, brutalno i bez iznimke, odnosno - djelo ili pojava ubijanja velikog broja ljudi, bez razlike i okrutno.

Najvažnija razlika **između masakra i genocida**, bez sumnje, leži u činjenici da etničko čišćenje ima za cilj, kombiniranim metodama natjerati ljude da napuste određeni teritorij. U tom procesu oni se ubijaju, siluju, njihove se kuće pljačkaju i pale iako akcije nisu nužno usmjerene na potpuno uništenje života. **Genocid**, s druge strane, ima za cilj upravo to – dakle ubiti, odnosno fizički uništiti sve pripadnike jednog naroda (Norman Naimark, profesor je istočnoevropskih studija na Sveučilištu / Univerzitet Stanford u SAD-u).

A. GENOCIDI NAD BOŠNJACIMA

Prvi genocid - nad muslimanima događa se u periodu od 1683. do 1699. godine. To je prvi genocid i prva prava velika kolektivna tragedija bosnjačkog naroda, koja se događa tokom i poslije velikog Bečkog rata između Turskog carstva i Austrije. Pošto su Turci u tom ratu izgubili sve posjede i vlast u Mađarskoj, Slavoniji, Lici, Krbavi, Dalmaciji i Boki Kotorskoj, svi muslimani koji su bili iz ovih zemalja i krajeva, a nisu se uspjeli pravovremeno povući u Bosnu i druge krajeve južno od Save i Dunava, protjerani su i pobijeni. Za prvi genocid nad muslimanima bitno je naglasiti da su ratovali Turska i Austrija, a da su žrtve bili muslimani - Bošnjaci.

Drugi genocid - događa se 1711. godine uoči Badnje večeri. Te noći izvršena je istraga poturica, kada je hiljadu muslimana bilo pobijeno, a jedan mali dio izbjegao je u Nikšić, u selo Tuđemile kod Bara. Organizator ovog genocida koji se dogodio na prostoru stare onodobne Crne Gore bila je pravoslavna crkva. Motivi o učinjenom genocidu opjevani su u "Gorskom vijencu".

Treći genocid - nad muslimanima događa se na prostoru Srbije između 1804. i 1820. godine kao posljedica Prvog i Drugog srpskog ustanka. Ključnu ulogu u trećem genocidu nad muslimanima odigrala je pravoslavna crkva, srpski historičari, političari i pjesnici poput Njegoša. Karađorđevi ustanici 1804. godine napali su bosnjačko stanovništvo Sjenice i ubili oko 5000 muslimana. Masakrirali djecu, starce i žene.

Četvrti genocid - događa se u periodu između 1830. i 1867. godine kao posljedica Hatišerifa⁵² iz 1830. kojim je Srbija stekla status vazalne autonomije unutar Osmanskog carstva, ali i mogućnost da iseli i protjera muslimane - Bošnjake iz Užica, Čačka, Šapca i Beograda. Sve pomenute muslimane - Bošnjake Porta naseljava u Bosnu: Bosanski Šamac i Orašje.

⁵² **HATIŠERIF, hatihumajum (arap.)** – naredba turskog sultana koja se morala izvršiti odmah i bezuslovno; nosio je sultanov lični potpis. Važni su: hatišerif iz 1830. kojim su Srbiji dati autonomija, sloboda trgovine, pravo zidanja crkava i manastira, plaćanje danka odsekom, ukinuti su spahiluci, iseljavani su Turci sem vojnih posada po gradovima, priznate su granice iz 1812. i priznat je knez. Hatišerifom iz 1833. Srbija dobija šest nahija: krajinsku, crnorečku, timočku i kruševačku, dijelove podrinjske, užičke, čačanske i ćuprijske. Hatišerif od Gilhane iz 1839, neka vrsta lista slobode, obećavao je sigurnost života, časti i svojine svih podanika, uređenje poreza (ukidanje zakupljivanja poreza), versku i političku ravnopravnost svih građana turskog carstva, ukidanje svih feudalnih vojnih formacija. (Mala enciklopedija PROSVETA – Opšta enciklopedija (četvrto izdanje) knjiga 3, „Prosveta“ / Beograd, 1986., str. 795.

Peti genocid - nad muslimanima uglavnom albanske nacionalnosti i Bošnjacima događa se na prostoru Srbije i Crne Gore između 1876. i 1878. godine. Odlukama Berlinskog kongresa Srbija i Crna Gora stiču potpunu nezavisnost, ali uveliko proširuju svoje teritorije. Tako se Srbija teritorijalno proširila niškim, pirotskim, vranjskim okruzima, a Crna Gora u Hercegovini (Grahovo, Bileća i Trebinje). U razdoblju od 1862. do 1878., za svega 16 godina nestalo je nekoliko stotina džamija, mnoge sahat-kule, biblioteke, hanovi, bezistani u: Beogradu, Šapcu, Užicu, Nišu, Pirotu, Prokuplju, Kuršumljiji, Vranju i protjerano i ubijeno na desetine hiljada Bošnjaka i muslimana albanske nacionalnosti. Grad Nikšić do 1876. godine naseljavali su 98% muslimani Bošnjaci da bi 1879. ovaj grad ostao bez Bošnjaka, jer su se nikšićki muslimani pokrenuli na veliki muhadžirluk prema Turskoj, Sandžaku, Albaniji, Kosovu i Bosni. Sve pod pritiskom nove crnogorske vlasti koja je Bošnjacima pokazala put za Tursku. Muslimani Nikšića sa velikim bolom napustili su svoj vatan (dom) i svi su se uputili u puste krajeva Anadolije, da se više nikad ne vrate. Nisu htjeli da im sude oni koji ih i ubijaju i protjeruju.

Šesti genocid (1878 - 1910) - Posljedica je austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine. U ovom periodu pokrenuo se veliki val Bošnjaka prema Sandžaku, Turskoj, Kosovu i Makedoniji, gdje je tada bila još uvijek turska vlast.

Sedmi genocid - Dogodio se muslimanima Sandžaka i Crne Gore, kao i pokušaj nasilnog pokrštavanja muslimana u Plavu i Gusinju. Oni koji nisu htjeli pokrštavanje odvedeni su u bukagijama na mjesto Previju kod Andrijevice, gdje je streljano 850 ljudi. Za deset dana u Gusinju pokršteno je 12.500 Bošnjaka i albanskih muslimana.

Osmi genocid - Odnosi se na period od 1918. do 1941. Život Bosnjaka muslimana i Albanaca muslimana u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji bio je izuzetno težak. Muslimani Sandžaka i Hercegovine, Crne Gore i Kosova bili su izloženi genocidnim torturama. U selu Šahoviću, općina Bijelo Polje (Sandžak) 7.11.1924. na Kurban-bajram, bez ikakva povoda, Crnogorci su ubili 2.500 muslimana Bošnjaka. Prema sjećanjima preživjelih čuli su kako jedan Crnogorac kad je ugledao starijeg čovjeka koji kolje kurban, rekao je drugu pored sebe: "Vidi ona Turčina što kolje brava, biće kao brav." I nedužna starca objese i oderu ga živa i izvade njegovo srce i bace ga psu da pojede. Pas pomiriše i ne htjede srce pojesti, a taj koljač reče: "Ni pas neće tursko srce!" Cilj je bio jasan - etničko čišćenje i iseljavnaja za Tursku. Tokom 1925. godine oko 50.000 Bošnjaka iselilo se iz nekoliko sandžačkih gradova za Tursku.

Deveti genocid - To je period 1941-1945. godina. Drugi svjetski rat odnio je 103.000 života muslimanske populacije. Najviše muslimana

nastradalo je od četničkog, komšijskog noža, što ih je stigao na kućnom pragu, u avliji i na njivi.

Genocid i zločini počinjeni nad Bošnjacima u Drugom svjetskom ratu nisu bili predmet istraživanja u ex Jugoslaviji, izuzev nekoliko pojedinačnih slučajeva, tako da se može smatrati jednim od glavnih razloga slabog predusretanja i sprečavanja genocida nad Bošnjacima počinjenog u periodu 1992-1995. godine.

Deseti genocid 1992 – 1995., i genocid u Srebrenici - Genocid u Srebrenici dogodio se između 13. i 19.7. 1995. godine u kojem je ubijeno 8.372 bošnjačkih muškaraca s područja enklave Srebrenice od strane agresorskih snaga tokom rata u Bosni i Hercegovini. Srebreničku enklavu je 1993. godine Vijeće sigurnosti UN-a proglasilo zaštićenom zonom, a zauzele su je srpske snage 11.7.1995. godine. Prema standardnim podacima srpske snage ubile su između 7 i 8 hiljada nenaoružanih bošnjačkih muškaraca u dobi između 13 i 77 godina. Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije okarakterizirao je pokolj u Srebrenici kao genocid. I Međunarodni sud pravde je ocijenio, u februaru 2007. godine, da se genocid dogodio u Srebrenici i da je Srbija prekršila Konvenciju o genocidu jer nije spriječila masakr u Srebrenici.

Kratka retrospektiva geneze zločina nad Bošnjacima ukazuje na histoijski tristopedesetogodišnji kontinuitet genocida nad ovom nacionalnom grupacijom. Bošnjaci se mogu svrstati među rijetke narode nad kojima se genocid provodi višestoljetno.⁵³

⁵³ Elvedin Mulagić, *Negiranje genocida nad Bošnjacima*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014., str.83.

B.MASAKRI NAD BOŠNJACIMA NA PROSTORU BOSNE I HERCEGOVINE TOKOM ODBRAMBENOG RATA

Tokom Odbrambenog rata 1992-1995., dogodio se veći broj stravičnih stradanja-masakara nad bošnjačkim narodom, pokolja, krvoprolića, teških masovnih ubijanja, a među onima koji su najvećeg obima desili su se na prostorima: Srebrenice, Višegrada, Sarajeva, Foče, Gornjeg Vakufa, Mostara, Bijeljine, Doboja, Zvornika, Žepe, Bihaća, Prijedora, Kozarca, Tuzle, Zenice, Teslića, Tešnja i drugih mjesta širom Bosne i Hercegovine. **Uz dužni pijetet prema svim nastradalim u masakrima koji su učinili agresori nad Bošnjacima**, nismo bili u mogućnosti navesti stradanja svih onih koji su imali ovaj karakter⁵⁴. Do podataka smo došli za stradanja u pokoljima / masakrima:

- Pokolj u Bijeljini, ubijeno najmanje 48 civila (1.4.1992)
- Pokolj u Višegradu, prema procjenama iz Višegrada je protjerano 14.000 Bošnjaka, a Istraživačko-dokumentacioni centar (IDC) registrirao je 1.760 žrtava zločina od čega 100-tinjak djece, i smatra se jedan od 10 najvećih pojedinačnih pokolja rata (6.4.1992)
- 15. Juni 1992. - U Višegradu, u kući Adema Omeragića srpske snage su spalile 64 civila među kojima najviše žena, djece i staraca iz sela Koritnik i Sase. U plamenoj grobnici gotovo je istrijebljena porodica Kurspahić.
- U Višegradu (na novom mostu) srpske snage ubile su 147 Bošnjaka. Mnoge žrtve su spaljene kako bi se sakrili tragovi zločina.
- U Višegradu (na Bikavcu), u kući Mehe Aljića, srpske snage spalile su 72 Bošnjaka, najviše žena i djece.
- Pokolj u Doboju, u nizu ubistava 2.314 žrtava rata poginulih i nestalih (period od aprila do oktobra 1992)
- Masakr u Ševarlijama, 18.6.1992. – tog kobnog dana, na zvjerski, zločinački, neljudski način, iznenada, bez mogućnosti da zaštite i spase svoje živote, obitelji, imetke ubijeno je 39 nedužnih, sposobnih muškaraca približno iste starosne dobi. Ista sudbina zadesila je djecu, žene i iznemogle starce njih 24 (dvadesetčetvero). Znači, njih 63 (šesdesettroje) ljudi iz tri sela (Ševarlije, Pridjel, Potočani).
- Masakr u Foči, tokom aprila – jula 1992., nestalo ili smaknuto 2.805 osoba (7.4.1992).
- Masakr u Zvorniku (8.4.1992).

⁵⁴ Dati su podaci za izvršene masakre čiji su podaci bili dostupni prilikom istraživanja.

- Agresorske jedinice sa 11 tenkova opkoljavaju selo Snagovo (općina Zvornik), a paravojna jedinica *Beli orlovi* u ovom selu čini zločin – ubijeno 38 ljudi (žena, djece, muškaraca).
- Početak opsade Srebrenice, Žepe, Bihaća i Goražda (april 1992).
- Pokolj u Prijedoru (maj 1992).
- Pokolj u Zaklopači, malo mjesto u općini Vlasenica u blizini granice sa Srebrenicom, ubijeno 63 muških i ženskih bošnjačkih stanovnika (16.5.1992).
- Masakr u Sokolinama općina Ilijaš, ubijeno 47 Bošnjaka (14.6.1992).
- 26. maj - Srpske snage počinju masovne egzekucije Bošnjaka u Kozarcu, istočno od Prijedora. Od 25. do 29. maja ubijeno je više od 3.000 Bošnjaka, pretežno civila.
- 30. maj - Krajem maja 1992. srpske snage su u Ahatovićima i Dobroševićima, kod Sarajeva, ubile 200 civila dok je 300 zatvoreno u koncentracione logore i zatvor u Rajlovcu, bivšoj kasarni JNA.
- Od 30. maja do 4. juna srpske snage u Prijedoru ubile oko 1.000 Bošnjaka (samo u glavnoj ulici u Prijedoru 29. i 30. maja ubijeno je više od 200 civila bošnjačke i hrvatske nacionalnosti).
- Krajem juna 1992. godine srpske snage su Prijedoru i okolnim selima ubile oko 2.500 civila. Srpske snage iz Bosanske krajine za vrijeme rata prisilno su protjerale oko 350.000 Bošnjaka i Hrvata. Mnogi su završili u nekima od 100 koncentracionih logora formiranih na području Bosanske Krajine (samo na području općine Prijedor formirana su 42 logora). Među zloglasno poznatim logorima su: Omarska, Keraterm, Tomašice, Trnopolje, Manjača ...
- 5. avgust 1992. – Agresorske snage pod komandom Bogoljuba Perovića vrše pokolj Bošnjaka u selu Kramer kod Rogatice.
- Pokolj u Pakleniku, općina Višegrad, ubijeno 150 muškaraca, žena i djece (15.6.1992).
- Masakr na Korićanskim stijenama, više od 200 bošnjačkih i hrvatskih civila iz Prijedora strijeljano na Vlašiću, preživjeli svjedočili u Hagu (21.8.1992).
- Masakr u Zenici (13.4.1993).
- Masakr u Ahmićima, pripadnici HVO ubili 116 osoba (16.4.1993).
- Pokolj u Mokronogama, općina Tomislavgrad, ubijeno 9 bošnjačkih civila od strane pripadnika HVO (10.8.1993)

- Pokolj u Stupnom dolu, pripadnici HVO ubili između 31 i 38 Bošnjaka (23.10.1993).
- Srpske snage granatirale su Dobrinju - Sarajevo, gdje je bio organiziran nogometni turnir. Ubijeno je 12 a ranjeno 80 civila. Među njima je bilo 15 djece.
- Masakr u Sarajevu, 68 ubijeno 140 ranjeno (5.2.1994).
- Drugi masakr na Markalama (Sarajevo), 37 ubijeno, 90 ranjeno (28.8.1995).
- Masakr na Kapiji u Tuzli, granata ubila 71 građanina Tuzle (25.5.1995).
- Genocid u Srebrenici, 8.372 ubijene osobe u nizu masovnih grobnica oko Srbernice i drugih mjesta tog dijela istočne Bosne (11.7. – 22.7.1995).
- 11. juli – Agresorske jedinice ulaze u Srebrenicu. Domicilno stanovništvo i prognanici izbjegli su u Potočare i okolna brda sjeverno od grada. U Potočarima, u bazi Holandskog bataljona i oko baze slilo se oko 20 hiljada izbjeglica, uglavnom žena, djece i starijih osoba.
- 12. juli - Počinje pokret oko 12.000 Srebreničana iz regiona Šušnjara prema Tuzli. Prema izvještaju generalnog sekretara UN-a Kofija Anana jedva je trećina bila naoružana.
- Agresorske snage opkoljavaju bazu u Potočarima. Počinju deportacije izbjeglih Srebreničana i odvajanje muškaraca u dobi od 16 do 65 godina starosti. Počinju pojedinačna ubistva civila.
- 13. juli - Otpočinje ubijanje na stotine nenaoružanih muškaraca i dječaka (Srebrenica). U rejonima Kravica, Nove Kasabe, Zvornika i Kozluka vrše se masovna pogubljenja Srebreničana. Do kraja 13. jula nije ostao ni jedan živi Bošnjak u bivšoj sigurnoj zoni Srebrenica. Većina Srebreničana iz grupe koja se opredjelila za pokret do Tuzle biva razbijena na nekoliko manjih grupa. Agresorske snage napreduju prema Žepi.
- 14. juli - Počinju masovna ubistva na hiljade Bošnjaka koji su, najvećim dijelom, bili zatvoreni u rejonu Bratunca, na specijalno pripremljenim lokacijama.
- Agresorske snage počele napad širokih razmjera na Žepu.
- 17. juli - Oko 6.000 muškaraca i dječaka iz kolone koja se probijala iz Srebrenice prema Tuzli, prešlo je na teritoriju pod kontrolom Armije Republike BiH kod Sapne.

Rezultati istraživanja IDC (Istraživački dokumentacioni centar) o broju žrtava koji su dovršeno u junu 2007. godine navode podatak o između 100.000 i 110.000 žrtava, a broj poznatih žrtava (s punim imenom i prezimenom) je bilo 97.207. 89% od svih žrtava su bili muškarci, dok su žene činile 10% žrtava. Najveći broj civilnih žrtava je poginuo u početnoj fazi srpsko-crnogorske agresije, to jest između maja i avgusta 1992. godine. Pretpostavlja se da je preko 2 miliona stanovnika moralo napustiti svoje domove. Prema najnovijim izvještajima (IDC) u ratu je stradalo oko 94.000 stanovnika, a raseljeno je oko 1,8 miliona.

Po nacionalnosti 64.036 žrtava su bili Bošnjaci, 24.905 su bili Srbi, 7.788 Hrvati. Većina srpskih (20.690 od 24.905) i hrvatskih (5.719 od 7.788) žrtava su bili vojnici, dok kod Bošnjaka većinu čine civili (33.403 od 64.036). Podaci ukazuju da su pripadnici srpske i hrvatske nacionalnost, uglavnom stradavali u borbenim dejstvima kao vojnici, dok su pripadnici bošnjačke nacionalnosti više stradavali kao civilno stanovništvo - ubijani kao nedužni i nemoćni od agresorskih snaga.

Po mjestima smrti najviše žrtava je bilo u dolini rijeke Drine gdje je ubijeno ili poginulo 28.666 ljudi ili 30% od svih žrtava rata, dok se na drugom mjestu nalazi Sarajevo s 14.656 žrtava. Prije rata na području današnje Republike Srpske je živjelo više od 500.000 nesrba, a nakon rata ih je ostalo samo 20.000.

Sveukupno po službenim podacima od 2,2 milijuna ratnih izbjeglica smatra se da ih se 1.026.692 vratilo u Bosnu i Hercegovinu, a njih 467.297 ih se vratilo u entitet gdje su manjina i to njih 274.965 se vratilo u Federaciju BiH 1.70.237 u Republiku Srpsku i 22.095 u Distrikt Brčko. Današnju nacionalnu sliku na području Repulike Srpske nam daje grad Foča poznat po genocidu nad Bošnjacima 1992. godine. Prije rata u gradu je živjelo 22.500 Bošnjaka, a sada ih ima samo 4.000.

Genocid u Srebrenici, koji se dogodio između 11. i 22. jula 1995. godine, podrazumijeva masovna ubistva velikog broja Bošnjaka muškaraca u rasponu od maloljetnika do staraca, te etničko čišćenje od oko 25.000 ljudi s područja enklave Srebrenice, površine od oko 150 km². Događaj je među najstrašnijima u savremenoj evropskoj povijesti. To je najveći pokolj u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. U njemu je ubijeno preko 8.000 ljudi.

V. DOBITNICI RATNIH PRIZNANJA

A. O UDRUŽENJU DOBITNIKA NAJVEĆIH RATNIH PRIZNANJA "7-JUG" TEŠANJ

Najveća ratna priznanja Oružanih snaga Republike BiH (Armije BiH, HVO i policije) definirana su Zakonom o posebnim pravima dobitnika najvećih ratnih priznanja (DNRP) i odlikovanja i članova njihovih porodica, (Sl. novine Federacije BiH br. 70/05 i 70/06).

Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja „7 - Jug“ Tešanj, opredijelilo sa, da u okviru istraživačko - dokumentacionog projekta, pod naslovom *U IME ISTINE TEŠANJ, 1992-1995.*, javnosti predstavi i sve dobitnike najvećih ratnih priznanja koji pripadaju ovom Udruženju, a to su dobitnici ratnih priznanja sa područja općina Tešanj, Teslić i Doboj Jug.

Sa prostora ove tri općine dobitnici ratnih priznanja su dobitnici slijedećih kategorija priznanja: značka *Zlatni ljiljan*; *Srebrni štit*; *Zlatna policijska značka - zvijezda* i *Srebrna policijska značka-zvijezda*.

Priznanja *Zlatni ljiljan* i *Srebrni štit* dodijeljivana su pripadnicima vojnih jedinica, vojnim jedinicama i vojnim ustanovama, a priznanja *Zlatna policijska značka* i *Srebrna policijska značka*, pripadnicima policijskih sastava.

Ukupno je, na prostoru navedene tri općine, dodijeljeno 80 priznanja različitih kategorija, što na oko 14.500 pripadnika Operativne grupe *7-Jug* koji su prošli kroz službene evidencije (Tešanj 9.500, Teslić 1.500 i Doboj.Jug 3.500 pripadnika) iznosi 0,55 % od ukupnog broja pripadnika.

Broj dobitnika priznanja po vrstama (kategorijama) iznosi: dobitnici Značke *Zlatni ljiljan* je njih 65 od kojih je 31 priznanje dodijeljeno živim pripadnicima jedinica, a 34 priznanja je dodijeljeno posthumno (Tešanj: Ž 23, P 16; Teslić: Ž 4, P 5; Doboj -- Jug: Ž 4, P13); njih 12 su dobitnici *Srebrnih štitova* (Tešanj 3, Teslić 3, Doboj - Jug 6); *Zlatna policijska značka* dodijeljena je jednom pripadniku (Tešanj), a *Srebrna policijska značka - zvijezda* dodijeljena je trojici pripadnika (Tešanj).

B. DOBITNICI RATNOG PRIZNANJA ZNAČKA „ZLATNI LJILJAN“

Ratno priznanje značka „Zlatni ljiljan“ dodjeljuje se pripadnicima oružanih snaga koji su se naročito istakli u oružanom suprostavljanju agresoru, doprinijeli proširenju slobodnih dijelova Republike BiH, izvršili više djela u kojima je do izražaja došla njihova hrabrost i požrtvovanje, pri čemu su agresoru naneseni znatni gubitci u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima.

MEHMED MEĐO ALIČIĆ

Sin Sulje i Hanije.

Rođen 5.9.1965. godine, Matuzići, općina Doboj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Trgovac.

Poginuo 7.9.1994. godine u Makljenovcu – Doboj na dužnosti PK za obavještajne poslove 373.

„Slavna“ mtbr „Doboj – Bosna“.

Ratne dužnosti: komandir interventne jedinice i PK u brigadi.

Kapetan Armije BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je

dodijeljeno 1995. godine, naredba broj: 8/2-325-2/95, od 9.2.1995.

Ukopan na mezarju u Matuzićima.

SEAD BAVRK

Sin Mustafe i Eme.

Rođen 29.4.1969. godine u Karadaglijama, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Bio aktivno vojno lice JNA, podoficir.

Ratne dužnosti: komandir čete TO, zamjenik komandanta odreda TO, komandir protivoklopne čete.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje „Zlatni ljiljan“ dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994. godine.

MUHAMED HAMČI BEŠLAGIĆ

Sin Muharema i Halime.

Rođen 4.2.1976. godine na Marin Hanu, općina Tešanj.

Neoženjen.

Završio srednju stručnu školu.

Poginuo 16.10.1993. godine u rejonu Crnog vrha na liniji odbrane Cerova ravan.

Ratna dužnost: vojnik.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994.

Posthumno unapređen u čin poručnika Armije Republike BiH.

Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju.

SAMIR BOBARIĆ

Sin Avde i Nure.

Rođen 21.12.1968. godine u Stenjaku, općina Teslić.

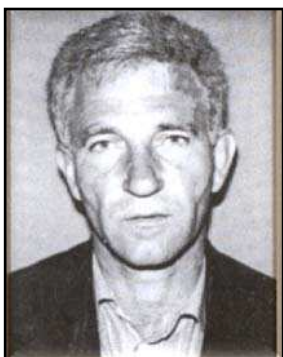
Oženjen, otac jednog djeteta.

Automehaničar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994. godine.

HUSEIN BRKIĆ

Sin Adema i Fate.

Rođen 1.9.1949. godine u Vukovu, općina Tešanj.

Oženjen, otac šestoro djece, od kojih je jednog sina (Edin) izgubio u ratu 24.5.1994. kao svog saborca na objektu „Zmajevac“ (tt 684).

Vozač.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete, komandant bataljona.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994

Umro 26.7.2003. godine.

Ukopan na mezarju u Vukovu.

MUSTAFA CEROVAC

Sin Saliha i Salihe.

Rođen 29.7.1954. godine u Trepču, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Diplomirani pravnik, advokat.

Ratne dužnosti: komandant brigade, komandant

Operativne grupe „7-Jug“, pomoćnik načelnika

Štaba za operativne poslove u GŠ Armije.

Republike BiH.

Pukovnik Armije Republike BiH.

Priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1993. godine, naredba broj: 13/204-14-45, od 29.9.1993. godine.

NEDŽAD ŽABAC ČABRIĆ

Sin Fahira i Dževahire.

Rođen 7.11.1959. godine u Makljenovcu, općina Doboj.

Oženjen, otac troje djece.

Građevinski tehničar.

Ratni vojni invalid.

Ratne dužnosti: komandir voda inženjerije,

komandir inženjerijske čete, PK u brigadi.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-4856-3, od 1.12.1995.

REDŽO ĆEMAN

Sin Ramadana i Zejne.
Rođen 25.8.1971. u Miljanovcima, općina Tešanj.
Oženjen, otac četvero djece.
Elektrotehničar.
Ratne dužnosti: vojnik, PK za moral u četi.
Nadporučnik Armije Republike BiH.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1994. godine,
naredba broj: 05-2/1593-2, od 13-11-1994.

HUSEIN DELIĆ

Sin Muje i Melve.
Rođen 17.4.1950. godine u Mravićima, općina
Doboj.
Oženjen, otac dvoje djece.
Livac.
Poginuo 29.1.1993. godine u Mravićima.
Ratne dužnosti: komandant bataljona u 203. „S“
mtbr.
Kapetan Armije Republike BiH.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine,
naredba broj: 8-2-325-2, od 7.2.1995. godine.
Ukopan na mezarju u Mravićima.

KASIM DUBRAVAC

Sin Saliha i Hatidže.

Rođen 30.4.1967. godine u Kraševu, općina Tešanj.

Neoženjen.

Završio osnovnu školu.

Poginuo 10.9.1995. godine na vozućkom bojištu.

Ratne dužnosti: komandir voda.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine, naredba broj: 04/15-114,

od 10.11.1995.

Ukopan na mezarju u Kraševu.

HIMZO ĐOGIĆ

Sin Ibrahima i Zumre.

Rođen 11.9.1951. godine u Donjem Ruževiću, općina Teslić.

Oženjen, otac dvoje djece.

Ekonomski tehničar.

Poginuo 24.6.1993. godine u rejonu Crnog vrha – tešanjско-novošeherski teritorij.

Ratne dužnosti: komandant Općinskog štaba TO

Teslić, operativac u logističkom organu OG.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994.

Ukopan na mezarju *Mešići* u Jelahu.

ENES GALIJAŠEVIĆ

Sin Mahmuta i Zekije.

Rođen 1.2.1940. godine u Tešnju.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Mašinski tehničar.

Poginuo 24.11.1993. godine u Bukvi od ručne bombe na ispitivanju proizvedene municije.

Ratna dužnost: Rad u namjenskoj proizvodnji – proizvodnja i ispitivanje municije proizvedene u

preduzeću *Pobjeda*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994.

Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju.

MIDHAT HADŽIKADUNIĆ

Sin Hasana i Munire.

Rođen 20.12.1953. godine u Doboju.

Oženjen, otac dvoje djece.

Ljekar, hirurg.

Poginuo 24.7.1993. godine u Ratnoj bolnici u Tešnju (ubistvo).

Ratna dužnost: hirurg u Ratnoj bolnici Tešanj.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je posthumno 1996. godine, naredba broj: 8/2-

6551-2, od 17.2.1996.

Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju.

HAJRUDIN HAJDIĆ

Sin Uzeira i Hane.

Rođen 30.6.1970. godine u Oručama, općina Maglaj.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Bio aktivno vojno lice.

Poginuo 21.5.1994. godine u Bukvi nesretnim slučajem.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je posthumno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.5.1994.

Pukovnik Armije Republike BiH.

Ukopan na mezarju u Oručama.

AMIR HAJRIĆ

Sin Mehmeda i Zahide.

Rođen 8.7.1962. godine u Doboju.

Oženjen, otac dvoje djece.

Električar.

Poginuo 12.7.1992. godine u rejonu Ularica.

Ratne dužnosti: komandir voda.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je posthumno 1995. godine, naredba broj: 8/2-557-3, od 27.2.1995.

Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju.

HASAN HASKO HANDŽIĆ

Sin Nurije i Sale.

Rođen 25.3.1972. godine u Mekišu, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Mašinbravar.

Ratni vojni invalid V grupe (70%).

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete, PK u brigadi.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/159-3-2, od 13.11.1994.

SALKO HASANBAŠIĆ

Sin Rame i Hazije.

Rođen 11.5.1961. godine u Trepču, općina Tešanj.

Oženjn, otac dvoje djece.

Mašinbravar.

Poginuo 24.5.1994. godine na dužnosti komandanta bataljona u rejonu Crnog vrha.

Ratne dužnosti: komandir čete, komandant

bataljona.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995 godine, naredba broj: 05-2/1768-4, od 27.11.1995.

Ukopan na mezarju u Trepču.

FAHIR HASANIĆ

Sin Emina i Mejre.

Rođen 26.6.1970. u Šijama, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Mehaničar mašima i postrojenja.

Ratne dužnosti: komandir voda, PK u bataljonu,
komandant bataljona.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1994. godine, naredba broj: 05/1-31-35, od 5.4.1994.

RAMIZ SIKI HODŽIĆ

Sin Zijada i Gorane.

Rođen 31.7.1974. godine u Tesliću.

Oženjen, otac troje djece.

Završio osnovnu školu.

Ratne dužnosti: komandir desetine.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1995. godine, naredba broj: 08/2-4856-3, od
1.12.1995.

ISHAK HRNJADOVIĆ

Sin Dauta i Mejre.
Rođen 5.11.1955. godine u Doboju.
Oženjen, otac dvoje djece.
Moler.
Ratne dužnosti: komandant bataljona.
Kapetan Armije Republike BiH.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od
13.11.1994.

ATIF HRNJIĆ

Sin Huseina i Mume.
Rođen 7.5.1962. godine u Piljužićima, općina
Tešanj.
Oženjen, otac dvoje djece.
Zidar.
Poginuo 23.5.1994. godine na *Zmajevcu* u rejonu
Crnog vrha.
Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete.
Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine,
naredba broj: 8/2-782-2-, od 13.3.1995.

SENAD HUSANOVIĆ

Sina Smaje i Mine.

Rođen 12.3.1963. godine u Miljanovcima,
općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Konobar.

Poginuo 8.7.1995. godine u Miljanovcima, linija
odbrane *Mejremovka*.

Ratne dužnosti: komandir čete.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine,
naredba broj: 8/2-4856-4, od 1.12.1995.

Ukopan na mezarju u Miljanovcima.

SEJFUDIN HUSEINBAŠIĆ

Sin Bećira i Bisere.

Rođen 24.4.1960. godine u Rajševi, općina
Teslić.

Oženjen, otac dvoje djece.

Ugostitelj.

Poginuo 24.6.1993. godine u rejonu Crnog vrha.

Ratne dužnosti: komandir voda, zamjenik
komandanta bataljona.

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine,
naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994. godine.

Ukopan na mezarju *Mešići* u Jelahu.

MURIS JABANDŽIĆ

Sin Kemala i Senije.

Rođen 11.8.1963. godine u Raduši, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Ekonomski tehničar.

Ratne dužnosti: komandir čete, komandant

Oreda teritorijalne odbrane, komandant bataljona,

PK u Diviziji.

Major Armije Republike BiH u penziji.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljno mu je 1994. godine, naredba broj: 05/2-1593-2, od 13.11.1994.

EDHEM JAŠAREVIĆ

Sin Saliha i Kende.

Rođen 29.7.1957. godine u Donjem Ruževiću, općina Teslić.

Oženjen, otac dvoje djece.

Građevinski tehničar.

Poginuo 5.6.1994. godine na objektu *Klupe*, rejon Mrkotića.

Major Armije Republike BiH, čin dodijeljen posthumno.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-02/1593-3, 13.11.1994.

Ukopan na mezarju *Mešići* u Jelahu.

ALIJA JUNUZOVIĆ

Sin Osmana i Naze.

Rođen 18.10.1958. u Klokočnici, općina Doboj.

Oženjen.

Građevinski tehničar.

Ratne dužnosti: komandir voda.

Poginuo 1.6.1994. godine na vozućkom bojištu.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 08/2-

6410-2, od 7.2.1996.

Ukopan na mezarju *Donlagička* u Tešnju.

MEHMED MEDO KRKALIĆ

Sin Muharema i Behije.

Rođen 1.7.1967. godine u Kraševu, općina

Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Alatničar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete,

komandant Odreda teritorijalne odbrane,

komandant Samostalnog bataljona, komandant brigade.

Brigadir Armije Republike BiH u penziji.

Ratni vojni invalid VI grupe (60%).

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05/1-31-35, od 5.4.1994.

BESIM KRUŠKO

Sin Himze i Salihe.

Rođen 15.5.1962. u Doboju.

Oženjen, otac troje djece.

Stolar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete.

Poginuo 15.2.1993. godine u rejonu *Putnikovo brdo*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine, naredba broj: 8/2-557-3, od 27.2.1995.
Ukopan na mezarju u Šijama.

ENES KRUŠKO

Sin Juse i Fate.

Rođen 11.6.1964. godine u Miljanovcima, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Električar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete.

Ratni vojni invalid II grupe (100%).

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-557-2, od 7.2.1995.

AMIR LIŠINOVIĆ

Sin Hajrudina i Fatime.

Rođen 8.2.1972. godine u Gornjem Pridjelu,
općina Dobož.

Neoženjen.

Saobraćajni tehničar.

Ratne dužnosti: komandir voda.

Poginuo 28.03.1994. u rejonu Crnog vrha (Kužno
groblje).

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine,
naredba broj: 8/2-366-3, od 15.4.1996.

Ukopan na mezarju *Lipe* u Lepenici.

FUAD MAHMUTOVIĆ

Majka Raza.

Rođen 31.1.1972. godine u Osivici, općina Teslić.
Neoženjen.

Stolar.

Ratne dužnosti: vojnik.

Poginuo 21.3.1993. godine u rejonu Orašje Planje
(linija odbrane *Vrtače*).

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je
dodijeljeno 1993. godine, naredba broj: 13/209-37, od 29.9.1993.

Ukopan na mezarju u Karadaglijama.

HUSEIN ČENGA MEHIĆ

Sin Muharema i Hane.

Rođen 5.10.1965. u Mrkotiću, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Mašinbravar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete.

Poginuo 24.2.1994. godine u rejonu Mrkotića, linija odbrane *Krst*.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-3, od 15.4.1996.
Ukopan na mezarju u Mrkotiću.

AHMET MEHINOVIĆ

Sin Sefera i Nezire.

Rođen 2.7.1970. godine u Kamenici, općina Teslić.

Oženjen, otac dvoje djece.

Zidar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete, komandant bataljona.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-1191-2, od 15.4.1995.

IBRAHIM MEŠIĆ

Sin Hasana i Salihe.

Rođen 10.8.1964. godine u Lepenici, općina Tešanj.

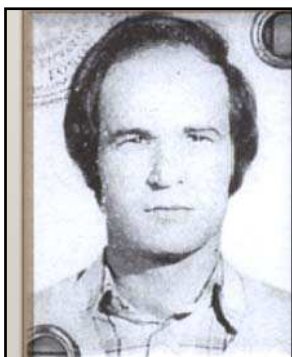
Oženjen, otac dvoje djece.

Mašinbravar.

Ratne dužnosti: vojnik.

Poginuo 23.11.1992. godine u Miljanovcima na liniji odbrane *Komin*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994.
Ukopan na mezarju *Lipe* u Lepenici.

EKREM MUJAGIĆ

Sin Murata i Tife.

Rođen 24.7.1950 godine u Maloj Bukovici, općina Doboje.

Oženjen, otac dvoje djece.

Mašinovođa na željeznici.

Ratne dužnosti: PK bataljona, komandant bataljona.

Poginuo 14.11.1992. godine u rejonu Ularica.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994.
Ukopan na mezarju *Donlagička* u Tešnju.

IBRAHIM MUJEZINOVIĆ

Sin Saliha i Ajke.

Rođen 22.2.1949. godine u Lepenici, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Zidar.

Ratne dužnosti: vojnik.

Poginuo 23.11.1992. godine u Miljanovcima na liniji odbrane *Komin*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-34, od 5.4.1994. godine Ukopan na mezarju u Lepenici (palanka Bedaci).

HAJRUDIN SLIŠKO MUJIĆ

Sin Jusufa i Naze.

Rođen 24.4.1957. u Gornjem Pridjelu, općina Doboje.

Oženjen, otac dvoje djece.

Bravar.

Ratne dužnosti: vojnik.

Poginuo 10.8.1993. godine u Gornjem Pridjelu.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1995. godine, naredba broj: 8/2-326, od 7.2.1995. Ukopan na mezarju *Lipe* u Lepenici.

MUHAMED HURIJA MUJKIĆ

Sin Muhameda i Hanije.
Rođen 8.12.1973. godine u Miljanovcima, općina Tešanj.
Oženjen, otac dvoje djece.
Programer.
Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda, zamjenik komandira čete.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 08-2-728-2, od 8.12.1995.

SUAD SUČE MURATOVIĆ

Sin Salke i Muhibe.
Rođen 25.5.1972. godine u Matuzićima, općina Doboј.
Neoženjen.
Tesar.
Ratne dužnosti: vojnik.
Poginuo 20.3.1993. godine u Matuzićima.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-58, od 15.4.1994.
Ukopan na mezarju u Matuzićima.

SEJFO NUMIĆ

Sin Sulje i Eme.
Rođen 10.1.1955. godine u Kaloševiću, općina
Tešanj.
Oženjen, otac jedog djeteta.
Mašinbravar.
Ratne dužnosti: komandir čete.
Kapetan Armije Republike BiH.
Poginuo 15.2.1994. godine u Kaloševiću, na liniji
odbrane *Gaj*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996.,
naredba broj: 8/2-366-3, od 15.4.1996.

Ukopan na mezarju u Kaloševiću.

ALIJA OGRIĆ

Sin Kasima i Umihane
Rođen 5.5.1970 godine u Kraševu, općina
Tešanj.
Oženjen, otac jednog djeteta.
Bio aktivno vojno lice, profesor sigurnosti.
Ratne dužnosti: komandir voda, zamjenik
komandanta odreda TO, komandir IDČ,
komandant bataljona, NŠ brigade.
Ratni vojni invalid X grupe (20%).

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba
broj: 05/2-193-2, od 13.11.1994.

ADEM OMAHA OMAHIĆ

Sin Saliha i Ramize.

Rođen 27.7.1966. godine u Vukovu, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Saobraćajani tehničar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandant bataljona, NŠ brigade.

Ratni vojni invalid IX grupe (30%).

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994.

Umro 13.11.2007. Ukopan na mezarju *Banovci* u Vukovu.

ISMET DERVENTA OMERAGIĆ

Sin Nusreta i Ifete.

Rođen 8.9.1957. godine u Derventi.

Oženjen, otac dvoje djece.

Lakirer.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete, PK u bataljonu.

Kapetan Armije Republike BiH

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994.

Umro 13.1.2016. Ukopan na mezarju u Kaloševiću.

IZUDIN OMERBAŠIĆ

Sin Kasima i Raseme.
Rođen 17.5.1971. godine u Miljanovcima, općina
Tešanj.
Oženjen, otac dvoje djece.
Vozač.
Ratne dužnosti: komandir voda.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio je 1995.
godine, naredba broj: 8/2-728-2, od 13.3.1995.

VAHIDIN OMERBAŠIĆ

Sin Saliha i Zinete.
Rođen 3.10.1971. godine u Miljanovcima, općina
Tešanj.
Neoženjen.
Građevinski tehničar.
Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete
Poginuo 28.9.1993. godine u rejonu Crnog vrha,
na liniji odbrane *Borik*.
Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je
dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 11/102-1, od 17.4.1994. godine
Ukopan na mezarju u Miljanovcima.

NAHID NAHKO OSMANBEGOVIĆ

Sin Rasima i Rahime.

Rođen 5.4.1964. godine u Ševarlijama, općina Dobož.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Monter centralnog grijanja.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir odjeljenja.

Poginuo 20.3.1993. godine u Matuzićima.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 8/2-

6410-2, od 7.2.1996.

Ukopan na mezarju *Lipe* u Lepenici.

RAGIB PILAV

Sin Ibrahima i Melve.

Rođen 28.1.1966. u Piljužićima, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Zidar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda, komandir čete.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-728-2, 13.3.1995.

BENJAMIN PRELDŽIĆ

Sin Ahmeta i Šahze.

Rođen 2.2.1954. godine u Žepču, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Mašinbravar.

Ratne dužnosti: komandant bataljona, zamjenik komandanta brigade, PK u diviziji.

Ratni vojni invalid V grupe (70%).

Pukovnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994.

FUAD PRNJAVORAC

Sin Mahmuta i Have.

Rođen 19.5.1964. godine u Bukvi, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Metalostrugar.

Ratne dužnosti: komandant bataljona.

Umro od posljedica ranjavanja 12.8.1994. godine.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-3, od 15.4.1996
Ukopan na mezarju u Bukvi.

PAVO RAJKOVAČA

Sin Ante i Janje.

Rođen 13.9.1942. godine u Alibegovcima, općina Doboј.

Oženjen, otac dvoje djece.

Radnik na željeznici.

Ratne dužnosti: načelnik artiljerije u brigadi i načelnik artiljerije u operativnoj grupi.

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je

1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994.

Umro 24.12.2013. godine.

Ukopan na groblju u Alibegovcima.

IZUDIN ROŠA

Sin Ismeta i Melve.

Rođen 16.9.1957. u Jablanici, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

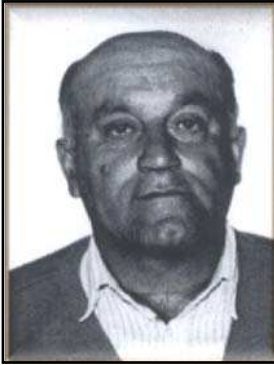
Rukovkodilac građevinskih mašina.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete, komandant bataljona.

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je

1994. godine, naredba broj: 05-2-/1593-2, od 13.11.1994.

KASIM SALKANOVIĆ

Sin Sulejmana i Melve.

Rođen 10.6.1946. godine u Medakovu, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Zidar.

Ratne dužnosti: komandir voda inženjerije,
komandir inženjerijske čete.

Kapetan Armije Republike BiH

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dobio 1995. godine,

naredba broj: 8/2-2192-3, od 18.6.1995. godine

Umro 17.2.2004. Ukopan na mezarju u Medakovu.

HAMZALIJA SARAJLIĆ

Sin Đulage i Refije.

Rođen 17.8.1967. godine u Džemilić Planjama,
općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Završena osnovna škola.

Ratne dužnosti: vojnik.

Poginuo 18.1.1995. godine na liniji odbrane u
Džemilić Planjama.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je
dodijeljeno 1995. godine,

naredba broj: 8/2-2192-9, od 18.6.1995. godine.

Ukupan na mezarju u Džemilić Planjama.

ŠEMSUDIN SEJMCÉVIĆ

Sin Ibrahima i Bahre.

Rođen 4.8.1962. godine u Raduši, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Ugostitelj, poslastičar.

Ratne dužnosti: komandir voda, komandir čete,
komandant bataljona.

Kapetan – nadkapetan Armije Repulike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je

1995. godine, naredba broj: 8/2-4853-3, od 1.12.1995.

ESAD SIVČEVIĆ

Sin Alije i Ramze.

Rođen 28.10.1967. godine u Kotorskom, općina
Doboj.

Neoženjen.

Građevinski tehničar.

Ratne dužnosti: pomoćnik komandira čete.

Poginuo 29.7.1993. godine u rejonu Ularica.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je
dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-3, od 15.4.1996.

Ukopan na mezarju *Donlagićka* u Tešnju.

MEHO SMAJLOVIĆ

Sin Hamze i Fate.

Rođen 1.12.1954. godine u Gornjem Hrankoviću, općina Teslić.

Oženjen, otac dvoje djece.

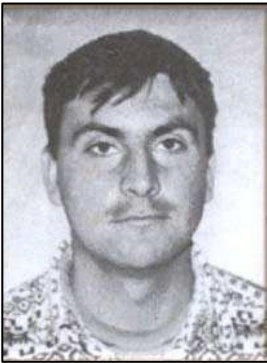
Zidar.

Ratne dužnosti: komandir čete.

Kapetan Armije Republike BiH.

Poginuo 21.3.1993. godine na Karušama.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1993. godine, naredba broj: 13/204-36, od 29.9.1993. Ukopan na mezarju u Karadaglijama.

SALKO SOFTIĆ

Sin Huseina i Zinete.

Rođen 26.5.1975. godine u Doboju.

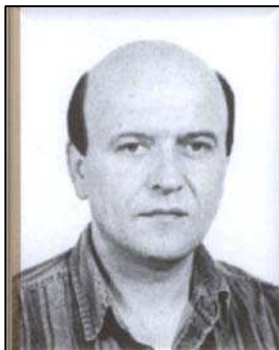
Oženjen, otac dvoje djece.

Alatničar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda, pomoćnik komandira čete.

Narednik I klase Armije Republike BiH

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba broj: 04/15-28, od 3.3.1996.

ESMIR SUBAŠIĆ

Sin Ismeta i Haše.

Rođen 28.5.1961. godine u Doboju.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Mašinski tehničar.

Ratne dužnosti: PK u Općinskom štabu TO, NŠ brigade, zamjenik komandanta brigade, PK u diviziji.

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994.

SAKIB MANGA SUBAŠIĆ

Sin Ahme i Ifete.

Rođen 19.2.1962. godine u Jelahu, općina Tešanj.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Ekonomski tehničar.

Ratne dužnosti: komandir čete, komandant bataljona.

Major Armije Republike BiH.

Poginuo 17.7.1993. godine na liniji odbrane *Križ*

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994.

Ukopan na mezarju *Mešiči* u Jelahu.

NEDŽAD ŠARANOVIĆ

Sin Adema i Safete.

Rođen 27.3.1963. godine u Trepču, općina Tešanj.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Mašinski inženjer.

Ratne dužnosti: komandant bataljona.

Major Armije Republike BiH.

Poginuo 26.5.1994. godine u rejonu Crnog vrha, na liniji odbrane *Staje*.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1994. godine, naredba broj: 05/2-1593-3, od 13.11.1994. Ukopan na mezarju u Trepču.

SMAJL COLE ŠEČIĆ

Sin Mehe i Hanife.

Rođen 25.10.1960. godine u Mravićima, općina Doboј.

Neoženjen.

Mašinbravar.

Ratne dužnosti: PK u bataljonu.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994.

IZET ŠEHRIĆ

Sin Mehe i Fatime.

Rođen 24.3.1962. godine u Gustom Tesliću.

Oženjen, otac dvoje djece.

Veterinar.

Ratne dužnosti: komandir čete, komandant

bataljona, komandant brigade.

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1996. godine, naredba broj: 08/2-6551-2, od 17.2.1996.

ŠABAN TALETOVIĆ

Sin Saliha i Hanče.

Rođen 3.5.1969. godine u Tešnju.

Oženjen, otac jednog djeteta.

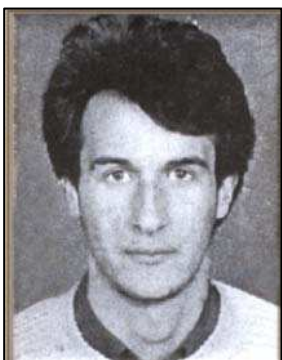
Keramičar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda,

komandir čete, PK u bataljonu.

Ratni vojni invalid VI grupe (60%).

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je
1994. godine, naredba broj: 05-1/31-35, od 5.4.1994.

RASIM TUKIĆ

Sin Hamida i Eme.

Rođen 19.5.1965. godine u Mravićima, općina Doboј.

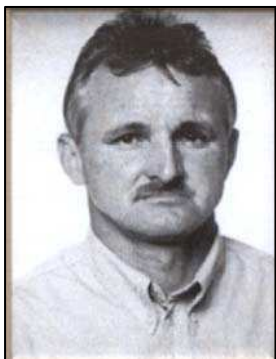
Oženjen, otac dvoje djece.

Automehaničar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda.

Poginuo 10.8.1993. godine u Ševarlijama.

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* posthumno mu je dodijeljeno 1996. godine, naredba broj: 8/2-6410-2, od 7.2.1996. Ukopan na mezarju u Mravićima.

NAZIF ŽIŽO

Sin Rame i Šećire.

Rođen 17.10.1949. godine u Kaloševiću, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece, od kojih je jednog sina (Hajrudin) izgubio u borbi kao svog saborca 2.10.1993., u rejonu Crnog vrha.

Tesar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda.

Ratni vojni invalid X grupe (20%).

Ratno priznanje *Zlatni ljiljan* dodijeljeno mu je 1994. godine, naredba broj: 05-2/1593-2, od 13.11.1994.

C. DOBITNICI RATNOG PRIZNANJA *SREBRENI ŠTIT*

Dodjeljuje se pojedincima koji su obavljajući profesionalne zadatke van oružanih snaga ili funkcionalne dužnosti u oružanim snagama ispoljili hrabrost i požrtvovanost te ostvarili rezultate kojima su materijalno i moralno potpomogli jedinice, ustanove i pojedince u oružanim snagama u njihovoj borbi s agresorom kao i nosiocima nezakonitih radnji unutar oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine. Ratno priznanje „Srebreni štit“ dodjeljuje komandant Glavnog štaba Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine.

NAZIF AHMETOVIĆ

Sin Avde i Hazbe.

Rođen 15.1.1959. godine u Doboju.

Oženjen, otac dvoje djece.

Diplomirani mašinski inženjer.

Ratne dužnosti: komandir Izviđačko-diverzantske čete TO, inženjer konstruktor municije u Tvornici *Pobjeda* Tešanj.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-1191-4, od 15.4.1995.

MIRSAD AHMIĆ

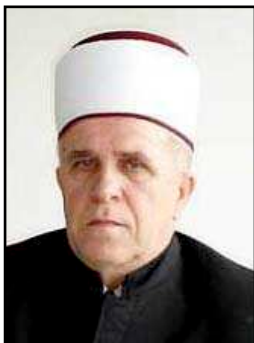
Sin Ahmeta i Zejnebe.
Rođen 22.9.1970 .godine u Bukovačkim
Čivčijama, općina Dobož.
Oženjen otac dvoje djece.
Profesionalni vojno lice JNA, general OS BiH.
Ratne dužnosti: operativac u brigadi, komandant
brigade.

Major Armije Republike BiH, sada General OS BiH.
Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba
broj: 8/2-1006-2, od 15.4.1997.

FAHRUDIN BEDAK

Sin Safeta i Zekije.
Rođen 22.11.1955. godine u Lepenici, općina
Tešanj.
Oženjen, otac dvoje djece.
Mašinbravar.
Ratne dužnosti: vojnik.
Ratni vojni invalid V grupe (70%).
Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je
1995. godine, naredba broj: 8/2-4856-5, od
1.12.1995.

EDHEM ČAMDŽIĆ

Sin Ahmeta i Nefe.
Rođen 14.1.1947. godine.
Oženjen, otac troje djece.
Bio imam u Doboju.
Ratne dužnosti: vojni imam.
Major Armije Republike BiH.
Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je
1996. godine, naredba broj: 8/2-4639-3, od
20.11.1996. godine.

HAJRUDIN ĐOGIĆ

Sin Smaila i Fate.
Rođen 8.10.1959. godine.
Oženjen, otac troje djece.
Ljekar, hirurg.
Ratne dužnosti: načelnik hirurške službe Ratne i
opće bolnice u Tešnju, glavni hirurg OG 7 Jug,
odnosno 37. dKoV.
Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je
1996. godine, naredba broj: 8/2-6410-3, od
7.2.1996.

EMIR HADŽIKADUNIĆ

Sin Hase i Bisere.

Rođen 3.10.1963. godine.

Oženjen, otac dvoje djece.

Elektrotehničar.

Ratne dužnosti: komandir voda.

Nadporučnik Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-4, od 15.4.1996.

FADIL HALILOVIĆ

Sin Osmana i Hanke.

Rođen 19.11.1951. godine u Koprivcima, općina Tešanj.

Oženjen, otac troje djece.

Diplomirani pravnik. Bio glavni imam u Tesliću (prije rata).

Ratne dužnosti: PK u Općinskom štabu TO, PK u brigadi.

Major Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-4, od 15.4.1996.

MUHAMED IBRAHIMOVIĆ

Sin Bećira i Raseme.

Rođen 25.10.1969. u Šijama, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Profesor sigurnosti.

Ratne dužnosti: komandir interventnog voda,
zamjenik komandira čete.

Natporučnik Armije Republike BiH.

Ratni vojni invalid.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-1191-4, od 15.4.1995.

ADEM KARABEGOVIĆ

Sin Alije.

Rođen 18.6.1962. godine u Đulićima, općina
Teslić.

Oženjen, otac troje djece.

Srednja stručna sprema.

Ratne dužnosti: vojnik.

Ratni vojni invalid II grupe (100%).

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je
1995. godine, naredba broj: 8/2-4856, od 1.12.1995.

SAKIB KURTIĆ

Sin Redže i Hanife.

Rođen 20.8.1951. godine u Lepenici, općina Tešanj.

Oženjen, otac dvoje djece.

Magistar političkih nauka.

Ratne dužnosti: načelnik artiljerije u brigadi, komandant brigade, NŠ u Diviziji.

Brigadir Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba pov. broj: 8/2-365-2, od 15.4.1996.

FAHIR OSMANOVIĆ

Sin Osmana i Hedije.

Rođen 22.8.1970. u Tešnju.

Neoženjen.

Kuhar.

Ratne dužnosti: vojnik, komandir voda, komandir čete.

Nadporučnik Armije Republike BiH

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1996. godine, naredba broj: 8/2-366-4, od 15.4.1996.

SABIT ŠILJIĆ

Sin Huseina i Hanife.

Rođen 2.10.1955. u Lukavica Rijeka, općina Gračanica.

Oženjen, otac dvoje djece.

Imam.

Ratne dužnosti: vojnik, PK u bataljonu, PK u brigadi

Kapetan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Srebreni štit* dodijeljeno mu je 1995. godine, naredba broj: 8/2-1191-4, od 15.4.1995.

D. DOBITNICI ZLATNE POLICIJSKE ZNAČKE

Ratno priznanje-odlikovanje „Zlatna policijska značka“ dodjeljuje se pripadnicima MUP-a Republike BiH koji su se naročito istakli u oružanom suprotavljanju agresoru, doprinijeli proširenju slobodnih dijelova BiH, izvršili više djela u kojima je do izražaja došla njihova lična hrabrost i požrtvovanje pri čemu su agresoru naneseni znatni gubitci u ljudstvu i materijalnim sredstvima.

Zlatnu policijsku značku dobila su 443 pripadnika MUP-a Republike BiH, posthumno 327.

ŠEMSUDIN MEHMEDOVIĆ

Sin Saliha i Alije.

Rođen 1.1.1961. godine u Lepenici, općina Tešanj.

Oženjen, otac jednog djeteta.

Diplomirani mašinski inženjer.

Ratne dužnosti: načelnik Policijske stanice

Tešanj, načelnik Centra službe bezbjednosti

Doboj sa sjedištem u Tešnju.

Pukovnik MUP-a Republike BiH.

Ratno priznanje *Zlatna policijska značka* dodijeljeno mu je 1997. godine, rješenje broj: 10-864 (od 19.4.1997).

E. DOBITNICI SREBRENE POLICIJSKE ZNAČKE I ZVIJEZDE

Ratno priznanje-odlikovanje „Srebrna policijska značka i zvijezda“ dodjeljuje se pripadnicima MUP-a Republike BiH koji su se naročito istakli u oružanom suprostavljanju agresoru, doprinijeli proširenju slobodnih dijelova BiH, izvršili više djela u kojima je

do izražaja došla njihova lična hrabrost i požrtvovanje pri čemu su agresoru naneseni znatni gubitci u ljudstvu i materijalnim sredstvima.

Srebrnom policijskom značkom odlikovano je 229 pripadnika MUP-a Republike BiH, od čega je polovina ovih odlikovanja dodijeljena posthumno.

NEDŽAD (SAKIB) KORAJLIĆ⁵⁵

Sin Sakiba i Mine.

Rođen 18.6.1963. u Tešnju.

Oženjen, otac dvoje djece.

Doktor kriminalističkih nauka.

Profesor na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu.

Ratne dužnosti: pomoćnik komandanta za bezbjednost u Opštinskom štabu TO Tešanj;

načelnik Sektora policije CSB Doboj sa sjedištem u Tešnju.

Pukovnik Ministarstva unutrašnjih poslova Republike BiH.

Dobitnik ratnog priznanje *Srebrna policijska zvijezda* (Zenica, 6.4.1996)

⁵⁵ Dr.Nedžad Korajlić dobitnik je i *Zlatne policijske zvijezde* (Zenica, 6.4.1997)

SABAHUDIN SABINKO MEHMEDOVIĆ

Sin Avde i Salihe.

Rođen 4.6.1960. godine u Tesliću.

Oženjen.

Dilpomirani politolog.

Ratne dužnosti: komandir policijske stanice,
komandant VP OG 7 – Jug.

Kaptan Armije Republike BiH.

Ratno priznanje *Srebrena policijska značka*

dodijeljeno mu je je 1994. godine, rješenje broj: 10-787, od 25.2.1994.

HAMDIJA ŠKREBO

Sin Ibrahima i Hanije.

Rođen 17.7.1960. godine u Brijesnici, općina

Doboj.

Oženjen. Otac dvoje djece.

Policijac. Završio višu policijsku akademiju.

Ratne dužnosti: zamjenik komandira policijske
stanice, komandir policijske stanice.

Ratno priznanje *Srebrena policijska značka*

dobio je 1994. godine, rješenje broj: 10-791, od 25.2.1994. godine.

VI PRILOZI

A. FAKSIMILI RATNIH DOKUMENATA -

Savjet za narodnu odbranu Skupštine opštine Tešanj, na 14. sjednici, održanoj 09.04.1992.godine, a na osnovu ovlaštenja Skupštine opštine Tešanj sa vanredne sjednice, održane 6.aprila 1992.god. na kojoj je proglašeno vanredno stanje na području opštine Tešanj,
d o n o s i

R J E Š E N J E

O OBRAZOVANJU RATNOG ŠTABA TO OPŠTINE TEŠANJ

I

Obrazuje se Ratni štab TO Tešanj, u sastavu:

1. Komandant..... BRKIĆ KEMAL
2. Načelnik..... MANDIĆ NEDELJKO
3. Operativno nastavni poslovi..... DAUTEFENDIĆ MUSTAFA
4. Referent org.mob.poslova..... FERIZOVIĆ BEBO
5. Pomoćnik za pozadinu..... JAZBEC MILAN
6. Referent za finansije..... MULABDIĆ MESUD
7. Rukovaoc MIS..... SINANOVIĆ ADIL
8. Referent sanitetskih poslova..... GRGIĆ MIJO
9. Intendant..... MULABDIĆ JUSUF
10. Obavještajni poslovi..... CEROVAČ MUSTAFA
11. Bezbjednosni poslovi..... SUBAŠIĆ ESMIR
12. Referent ABH..... HAFIZOVIĆ HAKIJA
13. Referent veze..... SALKIĆEVIĆ SENAD
14. Inženjerija..... HUJDUR MUHAMED
15. Referent PVO..... BEČAREVIĆ A.ESAD
16. Pomoćnik za moralno stanje..... AJANOVIĆ ENVER
17. Načelnik tehničke službe..... JELEČ ŽELJKO
18. Veterinarska služba..... HOTIĆ SEAD
19. Referent opštih poslova..... ORLOVIĆ RAŠID

II

Ovo rješenje stupa na snagu danom donošenja i objaviće se u "Službenom glasniku opštine Tešanj".

SAVJET ZA NARODNU ODBRANU
SKUPŠTINE OPŠTINE TEŠANJ

Broj: 03-80-53 /92.
Tešanj, 10.04. /92.

Rješenje o obrazovanju Ratnog štaba teritorijalne odbrane opštine Tešanj,
broj: 03-80-53/92, od 10.4.1992. godine

OpŠTO TEŠANJ

Broj: 01/274-1

Datum: 03. 05. '92.

VOJNA TAJNA

STROGO POV.

"VIHOR -92"

PRILOG Br: _____

PRIMJERAK Br: 15

270

ZAPOVIJEST ZA ODBRANU

Karta: 1:50.000, Doboj 3 i Derventa 4

1. Usljedi najnovijih događaja u Republici u kojoj su već odavno počeli oružani sukobi i poslije mnogobrojne žrtve od strane ubačenih paravojnih terorističkih formacija, grupa i pojedinaca iz drugih republika, bivše jugoslovenske armije kao i ekstremnih formacija SDS iz naše Republike za račun, političkih i drugih interesa centara moći izvan BiH.

Gradjani opštine Tešanj su ozbiljno uznemireni i uplašeni za svoju sigurnost, živote i imovinu kao i društvena dobra u cjelini.

Očekuje se da će agresor na cijelom području opštine ubacivati DTG i pojedince radi stvaranja haotičnog stanja, rušenja objekata od vitalnog interesa.

Očekivati je da će DTG i druge grupe kao i pojedinci biti ubacivani u rejone: Križ, Filipovići, Pašići, Jeleći, Gobelja, Pranjići, Bajići, Šije, Crni Vrh, Staje, Raduša, Planje, Mrkotić, Vrela, Kalošević, Vitkovci, kao i naseljena mjesta Jelah, Tešanjka i grad Tešanj.

U uspostavljanju linije koja veže sa Bosanskom Krajinom sigurno će djelovati i snage bivše JA na glavnom pravcu Tuzla - Gračanica - Doboj. Obzirom da će snage bivše JA na navedenom pravcu imati jak otpor vjerovatno će koristiti i pomoćne pravce.

Na području naše opštine snage bivše JA, ekstremne formacije SDS iz naše Republike će djelovati pravcima: Teslić - Jelah - Doboj, Doboj - Jelah - Teslić i Prnjavor - Jelah - Tešanj - Novi Seler.

Snage koje će djelovati na navedenim pravcima vjerovatno će biti jedne mješovite brigade, sa oko 1.500 vojnika.

U korbenim dejstvima će koristiti rješadijsko oružje, teška arudža, oklepna sredstva koja je već u određenoj

broju rasporedio po slijedećim rejonima:

Vitkovci, Gojakovac, Putnikovo brdo, Dobož, Plane, Lipac, Stanovi, Vrela, širi rejon Teslića, Banja Vručica, Brezovi dani i Ošve.

U slučaju jačeg otpora naših snaga bivša JA sa ekstremnim formacijama SDS iz naše Republike će vjerovatno koristiti avijaciju.

2. TO opštine Tešanj u sadejstvu sa snagama TO Maglaj, Teslić i Dobož imaju zadatak da organizuje odbranu OPŠTINE TEŠANJ, obezbjedi komunikaciju i drugu vezu sa oslobodjenim teritorijama Zenica, Žepče, Zavidovići, Novi Seher, otkriva i uništava specijalne snage agresora, vrši kontrolu teritorije, obezbjedjuje objekte i komunikacije, štiti stanovništvo i materijalna dobra.

3. Susjedi: snage TO Dobož, Maglaj i Teslić.

4. **CONLUCIO SAM:**

Glavnim snagama TO opštine braniti pravce: Teslić - Jelah - Dobož, Dobož - Jelah - Teslić i Prnjavor - Jelah - Tešanj - Novi Seher.

Ostalim snagama, u sadejstvo sa snagama MUP-a vršiti neprekidnu borbenu kontrolu teritorije, uništavanje specijalnih snaga agresora, obezbjedjenje značajnijih objekata, zaštitu stanovništva i materijalnih dobara. Biti u gotovosti za borbu HD u reonu Jelah polje, Trebačko brdo i Crni Vrh.

Borbena raspored:

- Snage za odbranu pravaca i naseljenih mjesta,
- Snage za kontrolu teritorije, obezbjedjenje objekata i uništavanje specijalnih snaga agresora.

Gotovost:

- Snage za odbranu pravaca i naseljenih mjesta:

u časova, dana 1992. godina. *ODMAH*

- Snage za kontrolu teritorije, obezbjedjenje objekata i uništavanje specijalnih snaga agresora:

ODMAH.

KM u reonu Tešanj / zgrada MUP-a/.

Kompletna Zapovijest za odbranu (9 strana) nalazi se u JU Muzej Tešanj

Savjet za narodnu odbranu Skupštine opštine Tešanj na 15.sjednici održanoj 12.maja 1992.godine, a na osnovu ovlašćenja Skupštine opštine Tešanj, sa vanredne sjednice, održane 6.aprila 1992.godine na kojoj je proglašeno vanredno stanje na području opštine Tešanj, d o n o s i

R J E Š E N J E

O OBRAZOVANJU RATNOG ŠTABA TO OPŠTINE TEŠANJ

I

Obrazuje se Ratni štab TO Tešanj, u sastavu

1. Brkić Kemal	Komandant,
2. Mahdić Nedeljko	Načelnik zanjak-nt
3. Čerovac Mustafa	PKMP,
4. Subašić Esmir	Referent ONP,
5. Agić Isko	Obavješt.poslovi
6. Jazbec Milan	Pozadinski poslovi
7. Ajmović Enver	Pomoćn.zameral.st.
8. Hanić Husein	Bezbjedn.poslovi
9. Grgić Mijo	Sanitet.poslovi
10. Lukić Mato	Inžinjerija
11. Đutefendić Mustafa	Org.mob.poslovi
12. Hadžinović Rešad	Referent za financije
13. Sinanović Adil	Rukovaoc MTS
14. Mulabdić Jusuf	Itend nt
15. Hafizović Hakija	Ref.ABHO
16. Salikićević Senad	Ref.veze
17. Bećarević Esad	Ref.PVO
18. Bojdzagić Kasim	Tehn.sluz.
19. Hotić Oсад	Veterin.sl.
20. Orlović Rašid	Opšti poslovi

II

Stupanjem na snagu ovog rješenja prestaje da važi Rješenje o obrazovanju Ratnog štaba TO opština Tešanj, broj:03-80-53/92. od 10. aprila 1992.godine.

III

Ovo rješenje stupa na snagu danom donošenja i neće se objavljivati u "Službenom glasniku opštine Tešanj".

SAVJET ZA NARODNU ODBRANU
SKUPŠTINE OPŠTINE TEŠANJ

Str.pov.br.:03-80-178/92.
Datum, 13.05.1992.godine

PREDJEDENIK SAVJETA

Muhammed dr. Članjak

Rješenje o obrazovanju Ratnog štaba teritorijalne odbrane opštine Tešanj,
str. pov. broj: 03-80-178/92., od 13.5.1992. godine

2/13.4
43281 50 ZENYU
41328 VLADABH YU

Broj 05/574
27.05. 1992 god.
ZENICA

02.05.92
08.06.92

aj. med
prot. mm
07.06.92

KOLEGE OVAJ TELEGRAM RADITE VRLO HITNO I URUCIVAJTE PREMA
SPISKU OPSTINA KOJI STE DOBILI.

CCCC

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO OBRANE
STAB TERITORIJALNE OBRANE
BROJ: 02/273-1
SARAJEVO, 21.5.1992. GODINE

GRUPNA OPSTINE TESANJ
OPSTINSKI STAB TERITORIJALNE OBRANE
TESANJ
Broj 05/352-1
HITNO Datum 27.06. 1992.

- PREDSJEDNIKU SKUPSTINE OPCINE
- PREDSJEDNIKU IZVRNOG ODBORA SKUPSTINE OPCINE
- POMOCNIKU MINISTRA OBRANE U OKRUGU
- OPCINSKIM SEKREARIJATIMA OBRANE
- STABU TERITORIJALNE OBRANE OKRUGA
- STABU TERITORIJALNE OBRANE OPCINE

- S V I M A -

Republika Bosna i Hercegovina
OKRUŽNI STAB TERITORIJALNE OBRANE
Broj 05/574
08.06. 1992. god.
DOBOJ

IZVRSENJE MOBILIZACIJE TERITORIJALNE OBRANE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE;
NAREĐENJE.-

NA OSNOVU ZAKLJUCAKA PREDSJEDNISTVA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE,
DT. 04-1/92. OD 04. APRILA 1992.GODINE I ODLUKE PREDSJEDNISTVA
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE O PROGLASENJU NEPOSREDNE RATNE
OPASNOSTI, BR. 01-011-301/92 OD 08.APRILA 1992.GODINE, IMAJUCI U VIDU
SLOZENOST POLITICKO-BEZBJEDNOSNE SITUACIJE U REPUBLICI, A U CILJU
STVARANJA USLOVA ZA RACIONALNU PLANSKU UPOTREBU JEDINICA TERITORI-
JALNE OBRANE,

N A R E D J U J E M

1. U SKLADU SA ODLUKOM PREDSJEDNISTVA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
I VLASTITOM PROCJENOM IZVRSITE MOBILIZACIJU SVIH JEDINICA
TERITORIJALNE OBRANE SVIH OPSTINA I GRADA SARAJEVA U REPUBLICI
BOSNI I HERCEGOVINI, UKLJUČUJUCI I JEDINICE VEZE.

MOBILIZACIJU JEDINICA TERITORIJALNE OBRANE IZVRSTITI NA NACIN UTVRDZEN
PRAVILOM O MOBILIZACIJI I POSTOJEĆIM PLANOVIMA MOBILIZACIJE SA
RASPOLOZIVIM LJUDSTVOM I MATERIJALNO-TEHNICKIM SREDSTVIMA.

2. PLANIRANJE I POPUNU STABOVA TERITORIJALNE OBRANE I JEDINICA TER-
TORIJALNE OBRANE VRSITI I NA OSNOVU TAC. 4. PRIVREMENOG UPUTSTVA O
ORGANIZACIJI I UPOTREBI STABOVA TERITORIJALNE OBRANE REPUBLIKE BOSNE
I HERCEGOVINE, STR.POV.BR. 02/17-2 OD 16.04.1992. GODINE, (AKT
MINISTARSTVA OBRANE I STABA TERITORIJALNE OBRANE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE).

3. DA SE U SKLADU SA VLASTITIM PROCJENAMA, IZVRSI MOBILIZACIJA
JEDINICA CIVILNE ZASTITE U OPSTINAMA I GRADU SARAJEVU U REPUBLICI
BOSNI I HERCEGOVINI, I DA SE U SKLADU SA ZAKONSKIM PROPISIMA
PLANOVIMA CIVILNE ZASTITE IZVRSI OBEZBJEDJENJE STANOVNITVA I NJIHOVE
IMOVINE, DRZAVNIH INSTITUCIJA, PREDUZECA I SVIH OBJEKATA.

4. DA SE IZVRSI MOBILIZACIJA CJelokupnog rezervnog sastava milicije Republike Bosne i Hercegovine u skladu sa ranijim odlukama Predsjedništva i Vlade Republike Bosne i Hercegovine.

5. OVO NAREĐJENJE O IZVRŠENJU MOBILIZACIJE STUPA NA SNAGU ODMAH. SVAKU MOGUĆU OPŠTRUKCIJU OVOG NAREĐJENJA, SPRECAVANJE IZVRŠENJA MOBILIZACIJE, NJENO PROLONGIRANJE ILI UZDRZAVANJE OD IZVRŠENJA OD BILO KOJIH ORGANA I SUBJEKATA, ODMAH SPRECAVATI, A PROTIV LICA I ORGANA KOJI TO ČINE PREDUZMITE HITNE KAZNE NE MJERE U SKLADU SA ZAKONSKIM PROPISIMA I KONKRETNOM SITUACIJOM.

6. PO IZVRŠENOJ MOBILIZACIJI DOSTAVITE IZVJESTAJ STABU TERITORIJALNE OBRANE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE PO OBRASCU TO R P-1, SHODNO UPUTSTVU O IZRADI IZVJESTAJA I RATNOJ POPUNI STABOVA, JEDINICA I USTANOVA TOG, U ROKU OD 24. SATA.

K O M A N D A N T
PUKOVNIK
HASJIN EFENDIC

MP

M I N I S T A R
JERKO ĐOKO, DIPL. ECC

0
YARAJEVO, 21.5.1992. GODINE U:

43231 SO ZENJU
41328 VLADABH YU

Naredba za izvršenje opće mobilizacije TO u Bosni i Hercegovini
21.5.1992.

Odg. ratnog stanja u Republici Hrvatskoj i Hercegovini,
Skupština općine Tešanj na sjednici održanoj dana 22.6.1991.
godine donijela je

O D L U K U

O PROGLAŠENJU RATNOG STANJA NA PODRUČJU OPĆINE TEŠANJ

Član 1.

Proglase se ratno stanje na području općine Tešanj.

Član 2.

Kolice i pripreme za odbranu obveznika ne na području općine
oblažu se planovima odbrane.

Član 3.

Uti ljepotki i materijalni potencijali u općini oblažu se
u funkciji odbrane.

Član 4.

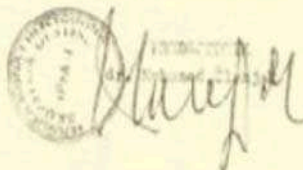
Organizacija života i rada na području općine oblažu se
posebnim općinskim ratnim propisima.

Član 5.

Ove odlike stupaju na snagu danom doniranja i objave na sljedeći
u službenom glasniku Općine.

SKUPŠTINA OPĆINE TEŠANJ

Broj: 01-1/91.
Datum: 22.6.1991. godine

Odluka Skupštine općine Tešanj o proglašenju ratnog stanja

U skladu sa članom 3. Odluke o proglašenju ratnog stanja na području opštine Tešanj, donesenoj na sjednici Skupštine opštine održanoj 02. juna 1992. godine, Predsjedništvo Skupštine opštine Tešanj, na zahtjev Opštinskog Štaba teritorijalne odbrane, na svojoj 1. sjednici održanoj 04.06.1992. godine, d o n o s i,

O D L U K U

o proglašenju opšte mobilizacije na području opštine Tešanj

Član 1.

Proglašava se OPŠTA MOBILIZACIJA na području opštine Tešanj.

Član 2.

Mobilizaciji podliježu svi sposobni muškarci od navršenih 18 do 60 godina starosti.

Član 3.

Obevezuju se vojni obveznici koji nisu neposredno angažovani u snagama odbrane da se ne udaljavaju od svojih domova. Takođe se obavezuju da se redovno javljaju na mjesto okupljanja u zakazano vrijeme koje će određivati nadležni organi,

Član 4.

Mobilizacije traje 24 časa.

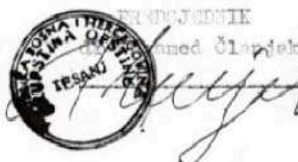
Član 5.

Ova odluka stupa na snagu odmah i objavit će se putem sredstava javnog informisanja.

PREDSJEDNIŠTVO SKUPŠTINE OPŠTINE

Broj: 01-2/92.

Datum, 04. 06. 1992. godine

Odluka o proglašenju opšte mobilizacije na području opštine Tešanj

Na osnovu člana 8. Uredbe sa zakonskom snagom o odbrani, ("Službeni list RBiH" broj 4/92); na prijedlog Glavnog štaba oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 20. juna 1992. godine, donijelo je

NAREDBU

o proglašenju opšte javne mobilizacije na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine

I

Naređuje se opšta javna mobilizacija svih vojnih obveznika na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, starosti od 18 do 55 godina, koji su dužni da se sa vojnom opremom i ličnim naoružanjem odmah jave u najbližu jedinicu Teritorijalne odbrane.

II

Naređuje se opšta javna mobilizacija svih ostalih radno sposobnih građana Republike Bosne i Hercegovine, starosti od 18 do 65 godina (muškarci), odnosno 18 do 55 godina (žene) da se bez odlaganja jave u jedinice civilne zaštite, koje će u skladu sa odredbama Uredbe sa zakonskom snagom o odbrani otpočeti sa izvršavanjem zadataka.

III

Naređuje se svim imaoima materijalnih sredstava koja podliježu popisu za potrebe odbrane, da sva sredstva bez odlaganja stave na raspolaganje najbližoj jedinici Teritorijalne odbrane, koja će se iskoristiti za potrebe izvršavanja borbenih zadataka.

IV

Naređuje se svim javnim preduzećima zavedenje neprekidne radne obaveze, u cilju obezbjeđenja funkcionisanja života.

2.

V

Naređuje se uvođenje radne obaveze u proizvođačima, samostalnim zanatskim i drugim radnjama, koji su dužni da obezbijede neprekidan rad i funkcionisanje i radno vrijeme od najmanje osam sati dnevno u skladu sa vlastitom odlukom i situacijom koju nalaže ratno stanje.

VI

Za izvršavanje ove naredbe odgovoran je Komandant Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, koji će preko organa Glavnog štaba i drugih nadležnih organa obezbijediti potpuno i odgovorno izvršavanje ove naredbe.

VII

Svako nepoštovanje ove naredbe povlači krivičnu i drugu odgovornost u uslovima ratnog stanja, u skladu sa zakonom.

VIII

Ova naredba stupa na snagu danom donošenja, a objaviće se u "Službenom list RBiH".

PR Broj: 1200/92
20. juna 1992. godine
Sarajevo

PREDSJEDNIK PREDSEDNIŠTVA
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Alija Izetbegović

Alija Izetbegović

Naredba o proglašenju opšte javne mobilizacije na teritoriji
Republike BiH (20.6.1992)

* Pregled naoružanja u jedi

Jedinica		P. brig.	PAP	SFU	AP	Pm 75	Pm 122	Pm 82	Korabn	PPS	A m. G.	A. Hoker	A. S. Koc	P. 762	P. 765	P. 9mm	R. B.	M. G.	RPG 22	Zolja	OSA	Tranz.	
1. brig.	1. bat.	2	10	1	12	1	4				1											1	
	2. bat.	12	27	4	21	4	6			11							3		1	1		1	
	3. bat.	12	11	1	21	1	2				1												
	ostali	4	5	1	13							15											
UKUPNO																							
Zaštitna č.			9		1						4												
Op. FBTO																							
DIO			5	1	15		2				13								4	2		13	
Od OS M. Janović	Od OS P. Štanj	11	31	5	65	7	11	2	11	17							1	1	3			10	
	- M. Janović																	2	1	2			
	- Lohar	15	16		20	3	5																
	- M. Janović	5	10		21	16	1											8	2	5			
UKUPNO:		11	24	3	11	3	10	1				2					6	2	7	1			
Od OS Kalošević	Od OS Kalošević	7	13	4	21	6	1		5							5	6	2	1			1	
	Mrvotić																			1			
	Č. P. Štanj																						
	Đ. P. Štanj																						
UKUPNO:		10	33		20	9	9	1	13	14		2				3	1	3					
Od OS Kalošević	Mekić	3	12	3	20	1			1	5												1	
	Podgorica	3	17	1	16	2		1	1			3				2			2			1	
	UKUPNO:																						
Od OS Štanj	Štanj	6	8	4	28	6	3	5															
	Gradić																						
	UKUPNO:																						
Od OS P. Štanj																							
Od OS P. Štanj		4	11	1	15	4	5		1					1	3	1	1	1	5			2	
SVEGA:																							

Evidencija naoružanja vršena je svakodnevno prikupljanjem podataka na terenu, kako od pojedinaca tako i kod organiziranog načina naoružavanja. Značajno je napomenuti da je tada cijena jedne puške (AP M-70, kalašnjikov) iznosila cijenu jedne krave, dok je cijena metka bila promjenljiva, a jedno vrijeme je dostigla je cijenu 1 DM..

Valja naglasiti da su značajnu količinu oružja i municije, u prvoj polovini 1992. godine, bošnjačko stanovništvo, ilegalno kupovalo od domaćih ljudi, pripadnika srpske nacionalnosti, koje je JNA tajno naoružavala.

Pojašnjenje skraćenica naziva naoružanja:

Pu M-48 - puška M-48; PAP - poluautomatska puška; SPu - snajperska puška 7,9mm; AP - automatska puška (kalašnjikov); PM 7,9 - puškomitraljez M-53 7,9mm; PM M-72 - puškomitraljez 7,62mm; PM M-84 - puškomitraljez; PPŠ M-56 - ruski automat 7,62 mm"špagin"; RB M-57 - ručni bacač raketa; MB 60mm - minobacač; RPG - ručni bacač raketa; BsT - bestrajni top; PAT - protivavionski top; PAM - protivavionski mitraljez...

Republika Bosna i Hercegovina
PRVA BRIGADA TO
Općina Tešanj

Broj: 46/92
Dana: 7.7.92

31jeli
VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

Republika Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE TEŠANJ
OPŠTINSKI ŠTAB TERITORIJALNE ODBRANE
TEŠANJ

str. pos. Broj: 05/45J-1
Datum: 01.07.1992

OSTO

TEŠANJ

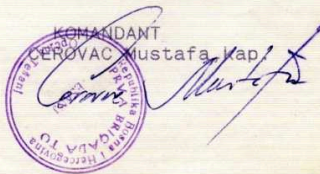
PREDMET : IZVJEŠTAJ o toku aktivnosti oko formiranja
PRVE BRIGADE.

Vezano za NAREDBU O FORMIRANJU PRVE BRIGADE TO obavještavamo vas da su završene ili su u toku slijedeće aktivnosti :

1. Snimljeno je stanje svih jedinica koje ulaze u sastav BRIGADE.
2. Formirana je KOMANDA BRIGADE s tim da su ostala nepopunjena / upra'njena / mjesta NA^ELNIKA ARJ PVO i POMOČNIKA KOMANDANTA ZA MORALNO VASPITANJE. KOMANDA mo'e normalno raditi i bez popune ovih mjesta koja će se izvršiti u narenom periodu / u hodu /.
3. Formiran je IZVIDJA^KI VOD / naoru'an i opremljen / i već izvodi obuku.
4. Formirano je jezgro MJEŠOVITE ARTILJERIJSKE BATERIJE / u'i dio komande , minobacaški vodovi i dio protivoklopnog voda-jedno odjeljenje BST / već u funkciji i mo'e se staviti pod direktnu komandu brigade.
5. Formiran je vod policije - djelimično već u funkciji.
6. U toku je preformiranje ODREDA u BATALJONE kao i formiranje drugih jedinica.
7. Obezbjeden je prostor za komandu i druge jedinice i automatska obrada podataka za sredstva i ljudstvo.
8. Podneseni su odgovarajući zahtjevi za popunu MTS za BRIGADU.
9. Poduzete su konkretne aktivnosti oko nabavke MTS / u re'iji brigade /.

Radeno u 3 primjerka :

1. ŠTO TEŠANJ
2. RATNO PREDSJEDNIŠTVO SO-e
TEŠANJ
3. ARHIVA

Izveštaj o toku aktivnosti oko formiranja Prve brigade,
broj: 46/92., od 7.7.1992.

Republika Bosna i Hercegovina
OPĆINA TEŠANJ
Štab oružanih snaga BiH-Tešanj
str. pov. broj: 01/501-1
Datum: 16. 07. 1992. godine

VOJNA TAJNA
STROGO POV.

A N A L I Z A

po izvršenoj zapovijesti od 27. 06. 1992.g.

1. Izvidjanja koja su predhodila realizaciji ove zapovijesti sprovedena su redovno i temeljito do određene granice u cilju bezbjednosti ljudstva. Dubinu i raspored agresorskih snaga nije bilo moguće potpunije izviditi obzirom da su to nepristupačni i pošumljeni tereni koji se nalaze na zadnjem nagibu prevoja koje posjeda neprijatelj. Prema prikupljenim i razmjenjenim podacima i podacima iz zapovijesti tekle su i naše aktivnosti.
2. Mjesto i uloga snaga TO Tešanj u kontekstu zamisli k-danta regionalnog štaba je u potpunosti shvaćeno.
3. Po otpočinjanju aktivnih dejstava na Doboju snaga 110 brig. HVO, snage TO Tešanj su vršile dejstva po neprijatelju na liniji: Miljanovci-Lončari-Piljužići-Križ-Kalošević-Mrkotić-Planje zaključno sa Zmajevcem i Stajama a aktivna dejstva su vodjena i u rejonu Mija. Dejstva artiljerije TO Tešanj po određenim ciljevima iz zapovijesti (Omerovo Guvno, Husar, Zmajevac, Staja), kasnila su 45 minuta. Na cijeloj liniji odbrane vodjena su dejstva u cijelom vremenu izvođenja dejstava na sjeveru. Sve jedinice i grupe za ubacivanje angažovane po zapovijesti su bile u svojim očekujućim rejonima prikupljene i spremne iako materijalno u potpunosti neobezbjedjene, (kod boraca se nalazilo oko 1,2 b/k a u magacinu štaba samo 15000 metaka različitih kalibara.). Grupe za ubacivanje nisu u potpunosti bile obezbjedjene protivoklopnim sredstvima. Snage TO općine nisu izvršile dio zapovijesti koji se odnosi na ubacivanje i zaposjedanje Omerovog guvna, Husara i Zmajevca i Staja zbog nesadejstva snaga HVO Žepče koje su bile planirane i uvezane zapoviješću komandanta reg. štaba (nije sadejstvovano ni u ljudstvu ni u artiljeriji.). Donešena gotovost upotrebe jedinica je donošena brzo bez koordinacije i provjere mogućnosti ljudskih i materijalnih potencijala za izvršenje zadatka, jer je poznato da je materijalna obezbjedjenost 60% uspjeha izvršenja zadatka. Napominjemo da je baterija MB poslije izvršenja osnovnog zadatka, na zahtjev k-danta reg. štaba, neplanirano i hitno upućena na istočni dio naše općine radi dejstva po VP artiljerije neprijatelja u Osojnici, a ta dejstva je nastavila i u drugom danu.

KOMANDANT ŠTABA OS BiH-TEŠANJ

Kapetan I klase
Kemal Brkić

Analiza po izvršenoj zapovijesti od 27.6.1992., str. pov. broj: 01/501-1,
od 16.7.1992.

Republika Bosna i Hercegovina
OPŠTINA TEŠANJ
LOGISTIČKI CENTAR

Broj: e4-346-394/93.
Dan: 01.12.1993.god.-

I Z V J E Š T A J

o radu Logističkog centra

Naredbom Izvršnog odbora opštine Tešanj formiran je 30.05.1992. godine LC sa sjedištem u Tešnju i punktovima u Splitu, Rijeci i Zagrebu. Na samom početku rada LC najveći problem je predstavljao obezbjeđenje vozila, za transport robe koja je prikupljena na punktovima u Splitu, Rijeci i Zagrebu, te održavanju vozila. Problem rasporeda vozača i vozila u LC, riješen je početkom 1993. godine, a formiranjem radionice u novembru 1992. godine, djelimično je riješen i problem održavanja vozila. Broj izvršilaca se iz mjeseca u mjesec mijenjao što je zavisilo od količine robe koju je trebalo prevesti.

U periodu od 02.06.1992. godine, do 30.11.1993. godine, prevezeno je oko 5.000 tona robe i upućeno ko 600 voznih jedinica za prevoz te robe. Tako je iz Zagreba prevezeno 936 tona robe sa 116 vozila, iz Splita 1936 tona sa 124 vozila, iz Zenice 1437 t sa 156 vozila, iz Rijeke 194 t sa 21 vozilom, iz Ploča 364 t, sa 37 vozila, iz Viteza 371 t sa 56 vozila, i iz ostalih mjesta oko 650 t sa 78 vozila. Unavređene količine prevezene robe nije uračunat prevoz koji je vršen sa Mjesne zajednice i preduzeća, a koji je djelimično organizovao LC. Napominjemo da LC ne raspolaže sa dokumentacijom / stpremnicama/e strukturi robe. Tačni podaci o količini prevezene robe i strukturi robe, mogu se dobiti u Crvenom križu, gdje je roba i skladištena.

Trenutno su svi radnici koji su bili raspoređeni u LC, njih 37, stavljeni na raspolaganje Ministarstvu odbrane, Odjeljenju Tešanj. Takođe napominjemo da su prilikom prevoza humanitarne pomoći pripadnici HVO-e oduzeli 7 vozila u Novom Travniku i jedno vozilo u Vitezu.

PODNOŠILAC IZVJEŠTAJA:

Hajrudin Agić

Izveštaj o radu Logističkog centra Tešanj (1.12.1993)

Republika Bosna i Hercegovina
LOGISTIČKI CENTAR
OPŠTINA TEŠANJ

Broj: e4-546/93.
Dana: 30.11.1993.god.-

I Z V J E Š T A J
o operaciji padobrana

12.10.1993.

MZ-a Medakovo 18 - 20 paketa
SADRŽAJ: brašno, ulje, lanč paketi i konzerve.

TREPČE 12 paketa
SADRŽAJ: lanč paket, konzerve, brašno, ulje i so.

13.10.1993.

MZ-a TREPČE 10 - 12 paketa
SADRŽAJ: brašno, ulje, konzerve, lanč paketi.

14.10.1993.

MZ-a TREPČE 16 paketa
SADRŽAJ: lanč paketi, brašno i ulje.

MZ-a TEŠANJ 2 paketa
SADRŽAJ: brašno, ulje, konzerve, lanč paketi.

18.10.1993.

MZ-a BUKVA 30 paketa

19.10.1993.

MZ-a TREPČE 16 paketa
SADRŽAJ: brašno, ulje, konzerve, lanč paketi.

20.10.1993.

MZ-a TREPČE 24 - 30 paketa
SADRŽAJ: lanč paketi, brašno i konzerve.

28.10.1993.

MZ-a TREPČE 8 paketa
SADRŽAJ: brašno, lanč paketi i ulje.

29.10.1993.

VUKOVO 30 paketa
SADRŽAJ: brašno, lanč paketi, ulje i krompir.

30.10.1993.

MZ-a BUKVA 6 paketa
SADRŽAJ: brašno, ulje, krompir, lanč paket.

31.10.1993.

MZ-a MEDAKOVO 16 paketa
SADRŽAJ: brašno, lanč paket, krompir i ulje.
MZ-a TREPČE 8 paketa

01.11.1993.
MZ-a BUKVA 20 paketa
SADRŽAJ: brašno, lanč paketi, krompir i ulje.

02.11.1993.
MZ-a BUKVA 25 - 30 paketa
SADRŽAJ: brašno, krompir, pasulj, ulje i lanč paketi.

16.11.1993.
MZ-a BUKVA 20 paketa
SADRŽAJ: sanitetski materijal i lijekovi.

17.11.1993.
LOGOBARE I NOVO SELO

24.11.1993.
MZ-a TREPČE 24 paketa
SADRŽAJ: pasulj, lanč paketi, odjeća, igračke, bršno i ulje.

27.11.1993.
MZ-a BUKVA 8 paketa
SADRŽAJ: pasulj, lanč paketi, brašno i ulje.

28.11.1993.
MZ-a BUKVA 8 paketa
SADRŽAJ: pasulj, lanč paketi, bršno, ulje i odjeća.

29.11.1993.
MZ-a BUKVA 8 paketa
SADRŽAJ: pasulj, brašno, ulje, lanč paketi.

IZVJEŠTAJ PODNIO

Hajrudin Agić

Izveštaj o operaciji *Padobran*, 30.11.1993.

B. KARTE – MAPE

1. Općina Tešanj – nacionalni sastav po naseljima 1991.
2. Raspored snaga Operativne grupe „7-Jug“ 1992-1995.
3. Karta općine Tešanj sa granicama prije i poslije rata

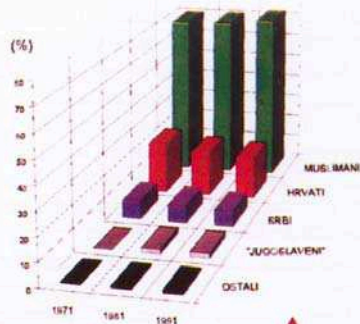
TEŠANJ

Prikaz LXXXIII

OSNOVNI PODACI O OPĆINI

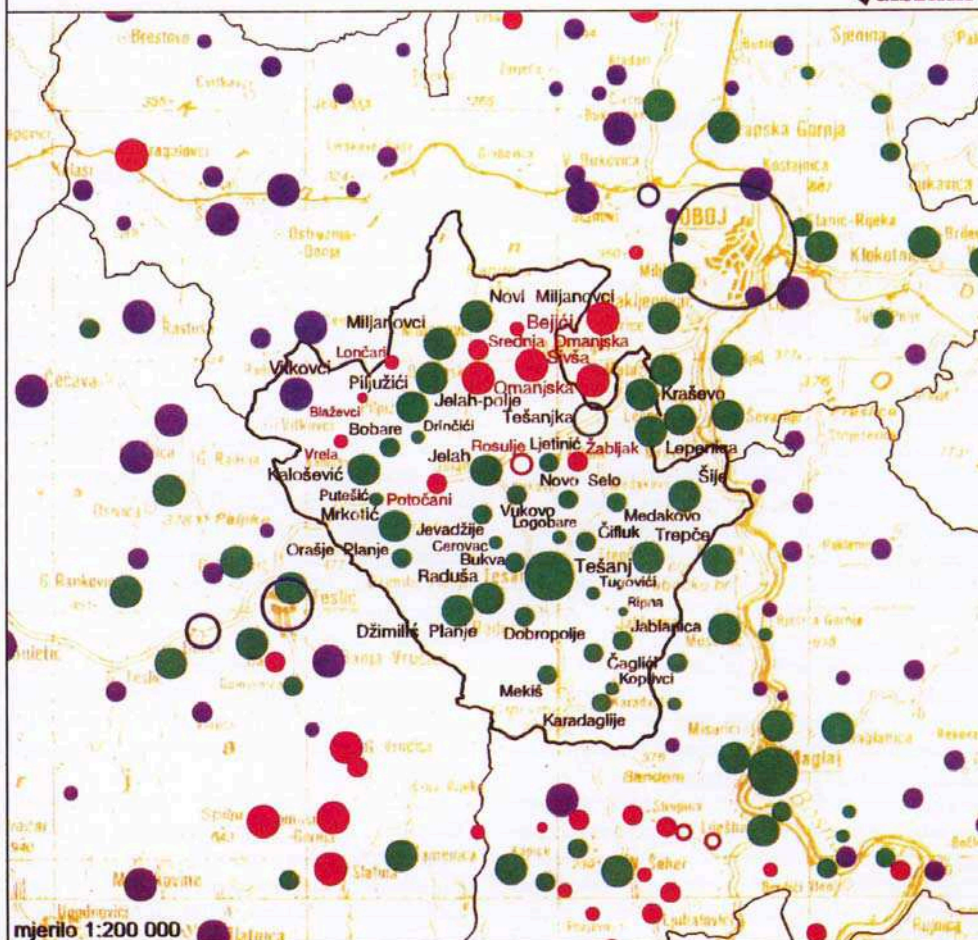
Broj stanovnika 1991. godine:	46.480
Površina općine, km ² :	223
Gustoća naseljenosti, st/km ² :	217,4
Broj naselja u općini:	47
Broj stanovnika u opć. središtu:	5621
Promjena broja stanovnika:	
indeks 1991/1948	202,0
indeks 1991/1961	111,0

NARODNOSNI SASTAV PO NASELJIMA

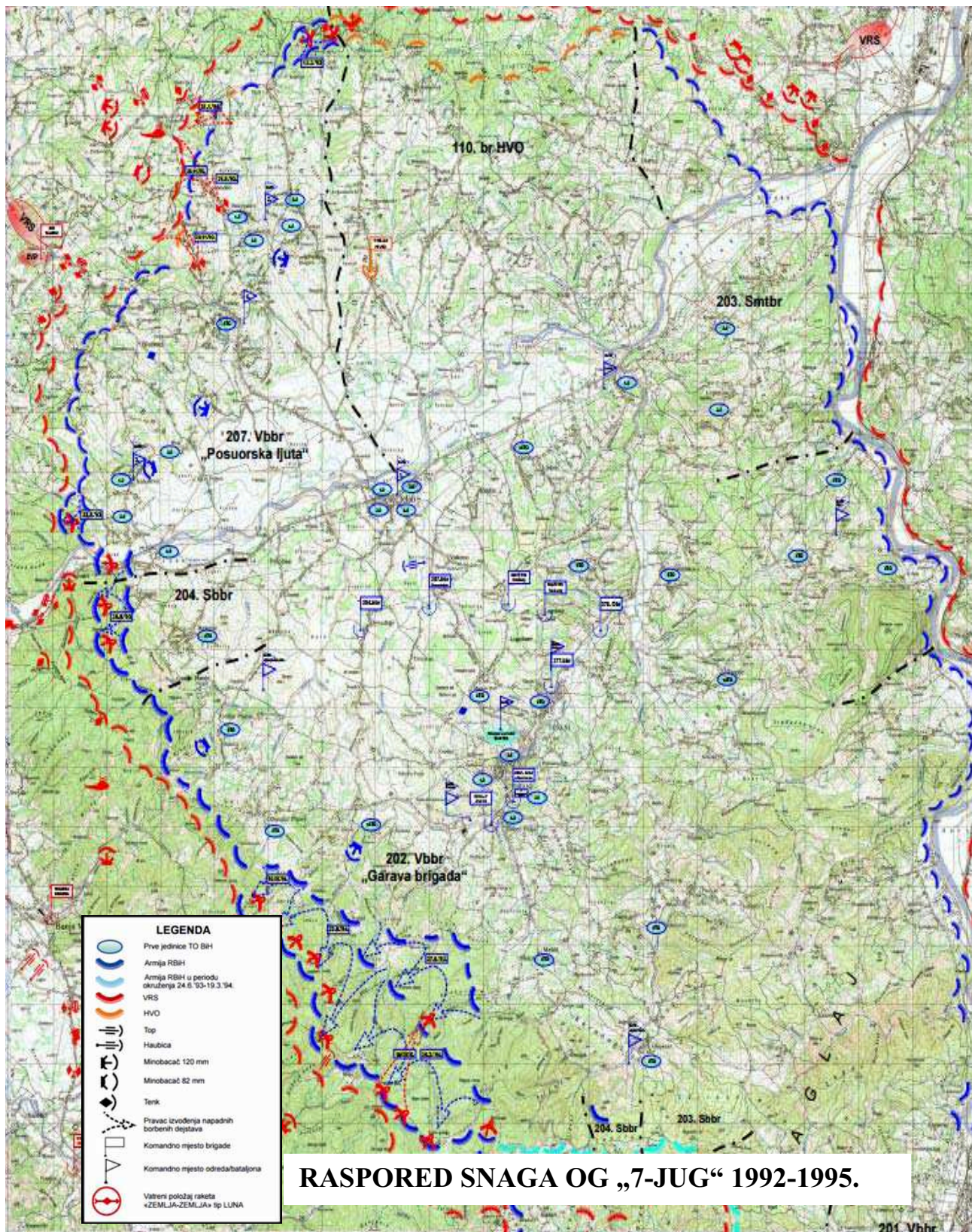
Tumač:	Ukupno u općini	Apsolutna većina Broj stanovnika	Relativna većina Broj stanovnika
Hrvati	8929	6047	303
Srbi	3071	1214	495
Muslimani	34941	34038	
'Jugoslaveni'	1047		
Ostali i nepoznato	492		

CROSTAT
GISDATA

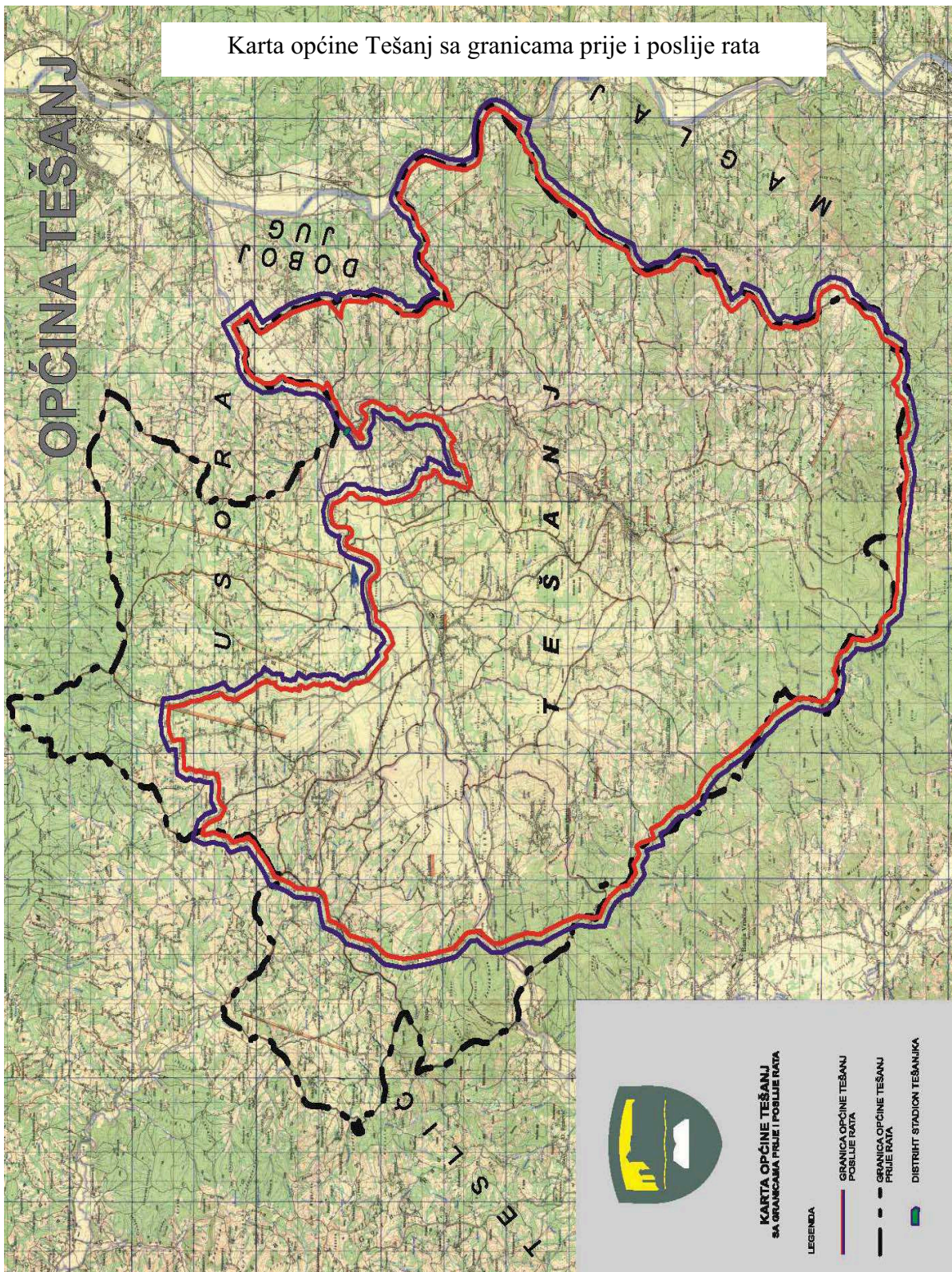
Mapa Tešanj

Općina Tešanj – nacionalni sastav po naseljima 1991.

Karta općine Tešanj sa granicama prije i poslije rata

OPĆINA TEŠANJ

C. DEFINICIJE BITNIH POJMOVA ⁵⁶

Agresija (lat.), napad, nasrtljivost.

Neizazvan napad radi osvajanja ili nasilnog sprovođenja političkih i drugih ciljeva.⁵⁷ Ili: Napadaj jedne ili nekoliko imperijalističkih država na druge zemlje s ciljem otimanja njihova teritorija i nasilnog potčinjavanja stanovništva tuđoj državi.⁵⁸

Država koja bez izazova i povoda izvrši oružani napad vojnom silom radi zauzimanja tuđe teritorije ili zadovoljenja bilo kakvih svojih aspiracija i planova.

Agresor - napadač, zavojevač

Akademik Abdulah Sidran u svom tekstu „**Sunce sija kao tepsija – nije bio rat nego bila agresija**“⁵⁹ navodi da je rat protiv Bosne bio udruženi zločinački poduhvat čiji akteri nisu nepoznati. Akademik Sidran dalje navodi: „da nema mi ništa draže nego kad ove moje bilješke izazovu kavgu na tzv. *društvenim mrežama!* Kako god da se okrene, sve se svodi na raspravu o karakteru rata u BiH 1992-1996. Agresija ili građanski rat?“

Da teza o građanskom ratu u BiH nema osnova dokazuje i činjenica da su Daytonski sporazum potpisali Milošević i Tuđman, predsjednici susjednih država Srbije i Hrvatske, a ne Karadžić i Boban, vođe pobunjeničkih, separatističkih snaga u Bosni i Hercegovini. Što će Milošević i Tuđman u Daytonu? Njihovo prisustvo, sudjelovanje u mučnim pregovorima i potpisivanje Daytonskog mirovnog sporazuma – istovremeno su i priznanje vlastite odgovornosti i krivice za rat i agresiju na Bosnu i Hercegovinu.

Nacionalističke ideologije agresora

Shodno ideologiji Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU) i planu „Ram“ koji je produkt te ideologije, politika velikosrpstva je jedan od temeljnih ciljeva u okviru pokušaja stvaranja „velike Srbije“ bio - osvojiti teritoriju Bosne i Hercegovine i proširiti vlastite granice preko rijeka Drine i Save uspostavljajući svoju zapadnu granicu na liniji

⁵⁶ U ovom poglavlju dati su neki ustaljeni izrazi u okviru općeg posmatranja ratnih zbivanja, ustaljeni termini i nazivi vojnih formacija, ustaljeni izrazi i kovanice koji nisu u sadržaju ovog rada posebno obrađeni. Isto tako dati su i obrađeni pojmovi koji su bliski ratnim događajima iz perioda 1992 – 1995., posebno vezanim za rat na širem tešanjskom teritoriju!

⁵⁷ Mala enciklopedija *PROSVETA* - Opšta enciklopedija, IV izdanja *Prosveta*, Beograd 1986., I tom, str.17.

⁵⁸ Veliki rječnik stranih riječi, ZORA, Zagreb, 1974., str. 26.

⁵⁹ Dnevni avaz, 22.7.2015., u rubrici „Na granici“

Karlobag - Virovitica, s obrazloženjem da svi Srbi moraju živjeti u jednoj državi.

Hrvatska ideologija je preko novoformirane samouprave HZ „Herceg Bosna“, formiranoj u zapadnoj Hercegovini, svoj osvajački cilj temeljila na preuzimanje teritorije Bosne i Hercegovine zapadno od rijeka Bosne i Neretve, te je pripojiti svojoj teritoriji.

Ideologije velikosrpstva i velikohrvatstva su, preko uspostavljenih svojih organa vlasti na tretiranim teritorijama, imale za cilj mučenja, protjerivanje uništenja nesrba i nehrvata, tj. muslimana, raznoraznim metodama: ubijanje, silovanje, protjerivanja, odvođenje u logore, pljačkanja, maltretiranja, rušenja objekta, uništenja svega što je imalo karakter islamskog i podsjećanje na identitet muslimana.

Fašizam⁶⁰

(lat. *fasces* snop pruća sa sjekirom, liktorski znak, simbol državne vlasti u antičkom Rimu), nacionalistički, rasistički i totalitarni pokret i ideologija; nastao u Italiji 23. III 1919. u Milanu osnivanjem prvog *Fascio di combattimento*, paravojne skupine sastavljene od veterana Prvog svjetskog rata i deklariranih elemenata. Izrazito antikomunistički i antidemokratski, fašizam je nastao kao populistički pokret utemeljen na fanatičnoj odanosti nacionalnoj državi, stranci i vođi; zbirni naziv za sve oblike takvih pokreta i ideologija: *nacizam* u Njemačkoj, *falangizam* (*frankizam*) u Španjolskoj, *ustaštvo* u NDH. U Italiji u teškim socijalnim i ekonomskim prilikama uz nestabilne institucije demokratske vlasti, fašizam vođen Benitom Musolinijem, odgovor je reakcionarnih krugova na štrajkove, ljevičarske i demokratske pokrete, što je kulminiralo ubistvo socijalističkog vođe G. Mateotija. Tada je Mussolini prigrabio diktatorsku vlast. U sličnoj situaciji socijalnog rasula odvija se i uspon njemačkog nacizma na čelu sa Adolfom Hitlerom. Slični antidemokratski prevrati toga doba odvijaju se i u Španjolskoj (Franco), Portugalu (Salazar), Grčkoj (Metaxas), Mađarskoj (Horthy) i dr. U jugoslavenskim zemljama njegov dolazak na vlast prvenstveno je vezan uz italijansku i njemačku vojnu silu (Pavelić i ustaše u Hrvatskoj, D. Mihajlović i četnici u Srbiji, Bela garda u Sloveniji i dr). Izazvavši II svjetski rat, fašizam se iskazao povijesno bezprimjernim zločinima, svjesno organiziranim i vođenim radi istrebljenja čitavih naroda i rasa (antisemitizam⁶¹).

⁶⁰ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, VI knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2005., str. 185.

⁶¹ Antisemitizam – umjetno stvarana nacionalna mržnja prema Židovima; antisemit – tko se neprijateljski odnosi prema Židovima, (Bratoljub Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi*, ZORA, Zagreb, 1974., str. 76)

Četnici

Četnici su naziv za pomoćne (paravojne) strukture koje je organizovala Kraljevina Srbija početkom 20. vijeka. Bile su zadužene da se ilegalno prebacuju na tursko područje Sandžaka, Kosova i Makedonije radi stvaranja političkog haosa. Pri tome su se maksimalno koristile terorističkim sredstvima. U strategiji vojske Kraljevine Jugoslavije, koja je razrađena između dva rata, četnici su dobili ulogu gerilskih odreda koji su imali zadatak da u slučaju rata, pomažu u osvajanju određenih područja ili da brane okupirane prostore u zemlji. Planirano je da taj zadatak ispunjavaju napadima i na civilno stanovništvo nesrpske nacionalnosti. Komandu četničkih odreda osnovao je Draža Mihajlović maja 1941. godine, a krajem 1941, četničke formacije su priznate za regularnu vojsku Kraljevine Jugoslavije („u otadžbini“). U njenim štabovima nalazile su se duže od dvije godine vojne misije Engleske i SAD. JVO je međutim svoju aktivnost svodila na likvidiranje muslimanskog stanovništva shodno genocidnoj platformi u stvaranju Velike Srbije, očišćene od nesrpskih naroda i nacionalnih manjina. Savezničke misije su povučene iz „Jugoslovenske vojske u otadžbini“ (četnička) kada su se uvjerile da Mihajlović ne želi odlučnu borbu protiv okupatorskih snaga i da je četništvo angažovano na likvidiranju civilnog stanovništva.⁶²

Etničko čišćenje

Etničko čišćenje je zločin koji obuhvata čitav niz genocidnih radnji, od kojih su samo neke međunarodno kodifikovane. Može biti počinjen u ratu i miru, od različitih subjekata (država, organizacija, pojedinaca, itd). Osnovni cilj mu je otimanje imovine i životnog prostora, motivisano, prije svega, nacionalnom, vjerskom ili rasnom mržnjom. Ovaj pojam često se upotrebljava kao eufemizam (blaži oblik) za genocid, s ciljem zataškivanja genocida i izbjegavanja odgovornosti po osnovi međunarodne konvencije o genocidu, u kojoj se „etničko čišćenje“ izričito ne pominje.⁶³

⁶² Šemso Tucaković, *PREŠUĆENI GENOCID (Zločini srpskih snaga na Drini 1941 – 1945)*, „Amos Graf“ Sarajevo, 2013., str.18.

⁶³ Flamur Gashi, Džemal Najetović, *Uloga diplomatije u rješavanju međunarodnih i međudržavnih problema na Zapadnom Balkanu*, Univerzitet u Travniku, Pravni fakultet, Travnik, 2015, str. 32.

Građanski rat

Građanski rat je oružana borba između klasnih, nacionalnih, političkih ili drugih antagonističkih grupa unutar jedne države, za ostvarivanje određenih političkih i ekonomskih ciljeva. Javlja se kao posljedica nagomilanih i neriješenih socijalnih, ekonomskih, političkih i drugih protivrječnosti u društvu. Razlikuje se od oružanog ustanka, dužim trajanjem i boljom organizacijom zaraćenih strana, koje raspolažu svojim snagama, komandovanjem, teritorijom itd.

Najpoznatiji građanski ratovi u povijesti jesu: *rimski građanski ratovi*, vođeni između suprostavljenih političkih skupina (pristaše Marija i Sule, Pompeja i Cezara, Marka Antonija i Oktavija i dr.); *Američki građanski rat* kao sukob dviju različitih gospodarstvenih, političkih i društvenih sustava Sjevera i Juga; *građanski rat u Rusiji* nakon Oktobarske revolucije i dr.⁶⁴

Iredentizam (tal)

Politički pokret kojemu je cilj pripojenje krajeva, u kojem žive etničke manjine, matičnim zemljama odnosno narodima. *Etnički iredentizam* očituje se u težnjama za uključenjem svih pripadnika jednog naroda u jednu državu; *antikolonijalni iredentizam* očituje se u težnjama priključenja kolonija drugih zemalja matici zemlji (npr. argentinska težnja za Malvinima ili Falklandskim otočjem), ili španjolska težnja za Gibraltarom).⁶⁵

Nacizam (nacionalsocijalizam)⁶⁶

Politička doktrina Nacionalsocijalističke partije (NSDAP), mješavine nacionalističkih, ksenofobičnih i rasističkih ideja o ugroženosti jedinstvene njemačke nacije od nenjemačkih etničkih elemenata unutar zemlje i vanjskog neprijatelja, klasne zapadne demokratije. Osnove je izložio Adolf Hitler u knjizi *Mein Kampf (Moja borba)*. Utemeljen na

⁶⁴ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, VII knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2005., str. 286..

⁶⁵ ⁶⁵ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, IX knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2006., str. 181.

⁶⁶ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XIV knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2007., str. 162.

antisemitizmu i antikomunizmu, nacizam se razvio u ideologiju njemačke (arijevske) supermacije nad drugim narodima i potrebe osvajanja životnog prostora ...⁶⁷

Neofašizam⁶⁸

Politički pokret koji teži obnovi fašizma odnosno nacizma u novom ruhu u uvjetima nastalim poslije II svjetskog rata i moralne političke osude fašizma. Također, ideologija koja promiče nacionalizam, rasizam i ksenofobiju⁶⁹ i autoritarni model upravljanja društvom. Neofašističke stranke spadaju u ekstremno desne političke pokrete, a u mnogim zemljama zabranjene su zakonom, kao naprimjer u Njemačkoj.

Rat⁷⁰

Oružani sukob država ili društvenih skupina, nasilni sukob najmanje dviju međusobno suprotstavljenih oružanih sila od kojih se, bar na jednoj strani, bore regularne državne oružane snage. U pravu, pravno stanje, u kojem dvije ili više neprijateljskih skupina nastoje razriješiti sukob oružanom silom. Dije se na međudržavne, nacionalne, domovinske, oslobodilačke, osvajačke, antikolonijalne, secesionističke, imperijalističke, etničke, klasne i građanske, ratove zbog vlasti, resursa ili uvjerenja, totalne i ograničene, konvencionalne, atomske, biloške itd.

Međunardoni sporazumi

Predstavljaju saglasnost volje o jednom pitanju dva ili više subjekata međunarodnog prava, odnosno, dogovor (sporazum) dvije ili više država kojim one regulišu međusobne obaveze.

Referendum

Referendum je oblik direktnog odlučivanja građana s pravom glasa o bitnim političkim i drugim pitanjima kojima se uređuju uslovi životnog standarda građana.

⁶⁷ Šire: Ibidem, str. 162.

⁶⁸ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XIV knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2007., str. 229.

⁶⁹ Ksenofobija, grč. – mržnja na strance i na sve inozemno, (Bratoljub Kljaić, *Veliki rječnik stranih riječi*, ZORA, Zagreb, 1974., str. 725.)

⁷⁰ *Enciklopedija – Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, XVII knjiga*, Pro leksis d.o.o., Večernji list d.d., Zagreb, 2007., str. 53.

Opsada

Opsada (opsadni način ratovanja) je djelovanje oružanih snaga prema kojem se određeno mjesto nađe u kontinuiranoj poziciji i pod neprestanim napadom međunarodno-pravno zabranjenog borbenog djelovanja i stanje u kojem je određenom području, naselju, mjestu i objektu onemogućena komunikacija s drugim područjima, a oko kojeg su postavljeni položaji neprijateljskih oružanih snaga.⁷¹

Žrtva zločina

Pojam žrtve zločina obuhvata sve kategorije žrtava, status žrtava, oblike zločina i načine izvršenja zločina nad, uglavnom civilnim stanovništvom i njihovim materijalnim i kulturnim dobrima i duhovnim tvorevinama na jednom području u datom periodu, a koja su uglavnom, **rezultat teškog kršenja međunarodnog humanitarnog prava**, odnosno zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, definisani u relevantnim međunarodnim dokumentima, kao i nacionalnim krivičnim zakonima.⁷²

Kategorije žrtava i njihov status, te oblici zločina i način izvršenja zločina, utvrđeni su relevantnim dokumentima iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava, koja tretiraju žrtve teških povreda tog prava, a to su:⁷³

Ubijena lica (masovna ili pojedinačna ubistva)

Ranjena lica (žrtve teških tjelesnih povreda)

Zatočena lica / logoraši (masovna i pojedinačna zatočenja - logori)

Zatvorena lica (masovna i pojedinačna zatvaranja – zatvori)

Pritvorena lica (masovna i pojedinačna hapšenja – pritvori)

Silovana i seksualno zlostavljana lica

Deportovana lica

Prisilno protjerana lica

Izbjegla lica

Raseljena lica

Oteta lica

Mučena lica

⁷¹ *Vojna enciklopedija*, Beograd, 1973., str. 149.

⁷² Smail Čekić, *ŽRTVE ZLOČINA* u Sarajevu 1992 – 1996., Institut za istraživanja zločina protiv čovječnosti i Međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007., str. 15.

⁷³ *Ibidem*, str. 15 – 17.

Opljačkana lica

Žrtve snajperkog napada na civilno stanovništvo

Žrtve teških psihičkih (duševnih) povreda

Žrtve granatiranja (artiljerijsko, minobacačko) **civilnog stanovništva i civilnih područja**

Odvođenje u ropstvo

Progonjena lica

Egzodus (grč.) (odlazak velikog broja ljudi iz nekog kraja zbog ekonomskih, političkih, ratom zahvaćenih prostora)

Lica na prisilnom radu

Lica u živom štitu

Lica korištena kao taoci

Žrtve upotrebe nedozvoljenih načina ratovanja

Žrtve upotrebe nedozvoljenih sredstava ratovanja

Povećani mortalitet stanovništva (umrli zbog teških ratnih uslova)

Bitno i značajno smanjen prirodni priraštaj stanovništva (usljed oružanog sukoba)

Žrtve – pripadnici međunarodnih mirovnih snaga

Žrtve – pripadnici međunarodnih humanitarnih, medicinskih, dobrotvornih i drugih organizacija

Borac – učesnik u direktnim borbenim dejstvima

Vojne jedinice

Desetina

Vojna jedinica od 10 vojnika. Rang odgovornog starješine – komandir desetine.

Vod

Vojna jedinica koju čine 3 do 4 desetine. Rang odgovornog starješine – komandir voda.

Četa

Vojna jedinica koju čine 3 do 5 vodova (100 do 150 vojnika). Rang odgovornog starješine – komandir čete.

Bataljon

Vojna formacija od 3 do 5 četa. Rang odgovornog starješine – komandant bataljona. **Odred** je naziv za samostalnu jedinicu iste veličine kao bataljon, ali formiran po teritorijalnoj pripadnosti.

Brigada

Po formaciji jedinica koju čine 3 do 5 bataljona sa pratećim jedinicama za opsluživanje jačine odjeljenja i voda (odjeljenje veze, vod vojne policije, artiljerijske jedinice za podršku, jedinica za logističku podršku). Rang odgovornog starješine – komandant brigade.

Divizija

Formacijska jedinica jačine 3 do 5 brigada sa pratećim jedinicama jačine do jedne čete i naviše (četa veze, četa vojne policije, artiljerijske jedinice za podršku, jedinica za logistiku). Rang odgovornog starješine – komandant divizije.

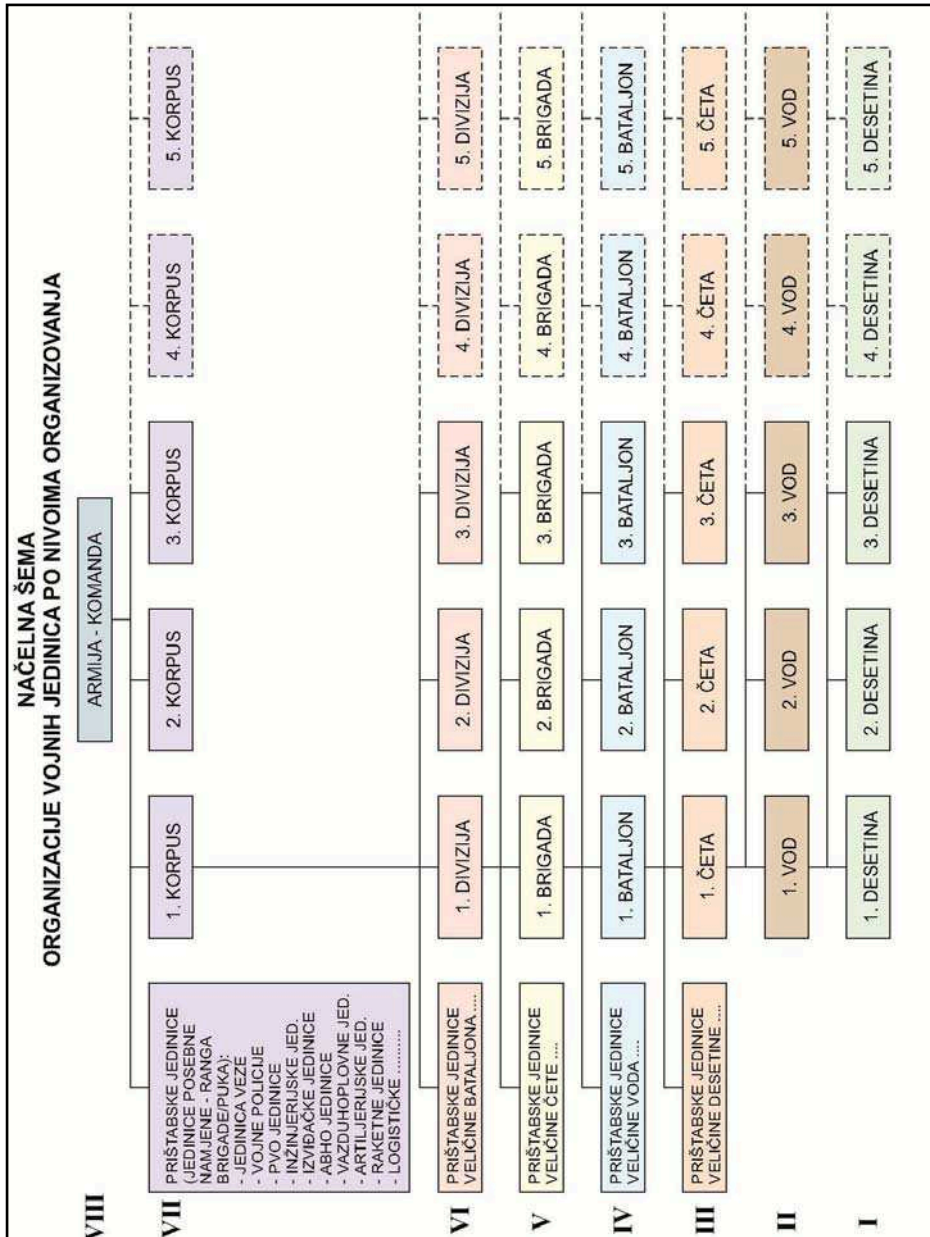
Korpus

Formacijski, jedinica jačine 3 do 5 divizija sa pratećim jedinicama jačine čete i bataljona specijalne namjene (veza, vojna policija, artiljerijske jedinice za podršku, jedinica za logistiku). Rang odgovornog starješine – komandant korpusa.

Armija

Sinonim za cjelokupne oružane snage (kopnena vojska, mornarica, vazduhoplovstvo), ili samo za kopnenu vojsku; u organizacijskom smislu označava najvišu strategijsko-operativnu grupaciju kopnene vojske i vazduhoplovstva. Obično je promjenljivog sastava, a kao jedinica kopnene vojske ima nekoliko korpusa (rjeđe samostalnih divizija), zatim određene snage avijacije i rodova vojske (artiljerija, oklopne jedinice, inženjerija, jedinice veze), kao i organe za pozadinsku službu; sposobna je da djeluje samostalno strategijskim i operacijskim pravcem ili na posebnom vojištu; u ratu obično stoji neposredno pod vrhovnom komandom ili pod komandom grupe armija

(fronta). Pored armije kopnene vojske, danas postoje i armije: vazduhoplovna, pomorsko-desantna i dr.⁷⁴

⁷⁴ Mala enciklopedija *PROSVETA* - Opšta enciklopedija, IV izdanja *Prosveta*, Beograd 1986., I tom, str.117.

Hrvatsko vijeće odbrane (HVO)

Hrvatsko vijeće odbrane, legitimna vojska bosanskih Hrvata u BiH.

UNPROFOR

Zaštitne snage Ujedinjenih naroda u Republici Bosni i Hercegovini.

Srpska vojska

Oružana snaga bosanskih Srba nastala spajanjem lokalnih srpskih jedinica u BiH, sastavljena od dobrovoljaca iz Srbije i Crne Gore i Jugoslovenske armije.⁷⁵

⁷⁵ Senad Hadžifejzović, *Rat uživo: ratni televizijski dnevnik 1992 : 1995*, Izdavač: Senad Hadžifejzović, Štampa: „Mladinska knjiga“ Ljubljana, Slovenija, 2002., str. 23.

D. ODLOMCI ZAKLJUČKA IZ KNJIGE AUTORA S. ČEKIĆA: „AGRESIJA NA BiH – planiranje, priprema, izvođenje”⁷⁶

Na osnovu brojnih relevantnih izvora različite provenijencije, uključujući i dokumenta Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) i Republike Hrvatske, visokog stepena povjerljivosti, prezentiranih u ovoj knjizi, pouzdano se, između ostalog, može utvrditi da je na kraju XX stoljeća:

- **prvo**, na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena **klasična agresija**, odnosno zločin protiv mira i sigurnosti čovječanstva, što znači da se radi **o međunarodnom oružanom sukobu, i**

- **drugo**, na okupiranim teritorijama Bosne i Hercegovine, nad Bošnjacima je izvršen najteži zločin — **zločin genocida**.

Riječ je o zločinima dvije ideologije, dva velikodržavna projekta, dva nacionalistička pokreta, dvije genocidne strategije, dvije zločinačke nacističke politike, dvije države, zatim dvije, odnosno tri kolaboracionističke tvorevine, dvije strane vojske, četiri kolaboracionističke vojne formacije i više drugih oružanih jedinica i grupa, uključujući i strane plaćenike. Takva zločinačka ideologija, politika i praksa je, po uzoru na fašizam i nacizam, imala za cilj — **formiranje velikosrpske i velikohrvatske države. Cilj te ideologije, politke i prakse bio je osvajački rat za teritorije, za “životni prostor”, za otimanje tuđe zemlje (Bosne i Hercegovine).**

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima čine suštinu **zajedničkog zločinačkog poduhvata** određenih država, državnih rukovodstava i brojnih rukovodilaca političkog, upravnog, vojnog i policijskog vrha Srbije, Crne Gore i Republike Hrvatske, te njihovih petokolonaša, kolaboracionista i plaćenika.

Namjera tog zločinačkog čina, utemeljena na srpskim i hrvatskim velikodržavnim projektima, imala je za cilj **osvajanje, podjelu i likvidaciju Republike Bosne i Hercegovine, te istrijebljenje Bošnjaka ili njihovo svodenje na beznačajnu etničku skupinu**. Na taj način je prije izvođenja agresije na Bosnu i Hercegovinu i izvršenja genocida nad Bošnjacima postojala dobro osmišljena **namjera** za izvršenje tih i drugih oblika zločina.

⁷⁶ Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti, Sarajevo, 2004.

U tom je cilju razbijen ustavni koncept odbrane SFRJ; smanjena i razoružana Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine i još nekih konstitutivnih elemenata Federacije; JNA je, od antifašističke i multietničke, “transformisana” u velikosrpsku vojsku; obnovljeni su i eskalirali velikosrpski i velikohrvatski pokret; utvrđeni metodi, mehanizmi i postupci planiranja zločina; postignut načelan dogovor o uništenju Bosne i Hercegovine (marta 1991); omeđavane granice „Velike“ Srbije i „Velike“ Hrvatske; organizovana i naoružana peta kolona (velikosrpska i velikohrvatska) susjednih država u Bosni i Hercegovini; komandovanje na okupiranim teritorijama objedinjeno u rukama šefova susjednih država - okupacionih sila; zauzete polazne pozicije za agresiju i druge zločinačke aktivnosti, uključujući i genocid nad Bošnjacima, čime je omogućeno plansko izvođenje agresije na Bosnu i Hercegovinu. Pri tome je globalni cilj agresija - okupacija Bosne i Hercegovine izvršen samo djelimično. I genocid je, u skladu sa tim, mogao biti provoden samo na okupiranim dijelovima zemlje, odnosno samo na njene dvije trećine.

* * *

Za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1991-1995), pored zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva, na okupiranim područjima i u opsjednutim gradovima izvršeni su brojni zločini nad civilnim stanovništvom, kao što su: organizovano ubijanje, ustvari najčešće, masovno i pojedinačno masakriranje muškaraca, žena, djece i staraca, uglavnom Bošnjaka; hapšenje, deportovanje i zatočenje u konclogore i zatvore; masakriranje, ubijanje i spaljivanje u koncentracionim logorima (posebno u Omarskoj, Manjači, Keratermu, Brčkom i Trnopolju); zastrašivanje, premlaćivanje, mučenje, proganjanje i izgladnjivanje civila u logorima i zatvorima, od čega su mnogi Bošnjaci svakodnevno umirali; ubijanje ljekara i medicinskih radnika, te vjerskih službenika; sistematsko i masovno silovanje i seksualno zlostavljanje žena (i starica), djevojaka, pa i djevojčica, u logorima, zatvorima, hotelima, garažama, privatnim kućama i drugim mjestima; tjeranje na prisilan rad, zatim na kopanje rovova na prvoj liniji; uzimanje i ubijanje talaca; nasilno pokrštavanje Bošnjaka; prisilno protjerivanje i raseljavanje Bošnjaka sa vjekovnih staništa (stravične razmjere tih zločina svjedoči pretvaranje okupiranih područja u jednonacionalna, u etničke čiste srpske i hrvatske teritorije); surovo postupanje sa ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima; napadima na zdravstvene ustanove, povređivanje i ubijanje ranjenika; napadi na humanitarne konvoje, opstruiranje humanitarne pomoći i napadi na osoblje

humanitarnih organizacija; neselektivno i nesrazmjerno korištenje sile i opsade; nečovječna postupanja, podrazumijevajući i nanošenje velikih patnji i povreda tjelesnog i mentalnog integriteta; bespravno otpuštanje s posla; namjerno razaranje i uništavanje gradova, varoši i sela; stalna granatiranja civila i snajpersko djelovanje sa opsjednutim bosanskim gradovima; razdvajanje muškaraca od žena i djece; korištenje civila kao živog štita; nanošenje teških ozljeda i zlostavljanje civila; namjerno izgladnjivanje, uskraćivanje vode, električne energije, gasa, ogrijeva, telefonskih komunikacija i gradskog saobraćaja; upotreba zabranjenih (po međunarodnim konvencijama) metoda i sredstava ratovanja; pustošenje ljudskih ognjišta neopravdano vojnim potrebama; planski i selektivno pljačkanje, razaranje i uništavanje stambenih, obrazovnih, naučnih, medicinskih, vjerskih i privrednih objekata; uništavanje i zatiranje kulturno-historijskih i vjerskih spomenika, te kompletne infrastrukture Bosne i Hercegovine (saobraćajnice, PTT instalacije, radio i TV predajnici, električni dalekovodi, vodovodi i rezervoari za vodu, zdravstvene ustanove i dr), kao i prirodne resurse (šume, vodotokovi, rudnici i sl).

Republika Hrvatska se u proljeće 1993. otvoreno uključila u agresiju na Bosnu i Hercegovinu. Napadi Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane na Armiju Republike Bosne i Hercegovine okončani su tek u proljeće 1994, čemu je, pored odlučne odbrane Armije Republike Bosne i Hercegovine, doprinio niz ugovora, dogovora i odluka u periodu januar-maj 1994. Taj proces je krunisan *Vašingtonskim sporazumom* od 18. marta 1994, kojim je uspostavljena Federacija Bosne i Hercegovine (na 58% državne teritorije), kao dio Republike Bosne i Hercegovine, sa intencijom da se sličan dogovor postigne sa Srbima i za preostalih 42% državne teritorije.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija i komadant UNPROFORa suprostavili su se toj ideji, a kopredsjedavajući Konferencije naveli da je uvođenje sigurnih zona Ujedinjenih nacija "pogrešna zamisao", jer bi druga područja učinila "nesigurnim" i tobože ohrabrila "etničko čišćenje". To je bitno razvodnilo diskusije, a odluku odložilo za čitavih osam mjeseci. Tek tada, suočeni sa prijetućim masakrom nad 70.000 Bošnjaka Podrinja i konfuzijom u Savjetu sigurnosti donesena je Rezolucija 819 od 16. aprila 1993, a onda i Rezolucija 824 od 6. maja 1993. kojima su Srebrenica, Žepa, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Bihać

proglašene **sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, “pošteđenih svakog oružanog napada i bilo kog neprijateljskog čina”**. Rezolucijama je naređen “trenutni prekid svakog uzimanja teritorije silom”, kao i *povlačenje srpskih vojnih i paravojnih snaga na udaljenost od tih gradova na kojoj prestaju biti opasnost njihovim stanovnicima*.

Rezolucije, nažalost, nisu sprovedene, a velikosrpski agresor je neodlučnost međunarodne zajednice iskoristio da stanovništvo izolovanih zona iscrpljivanjem dovede u **nemogućnost opstanka** i napuštanja tih zona, a onda i uzimanjem pripadnika Ujedinjenih nacija za **taoce**, iznudi odustajanje od vazdušnih NATO udara za podršku odbrane sigurnih zona. To je srpskom agresoru omogućilo likvidaciju sigurnih zona Srebrenice i Žepe, pri čemu je samo u Srebrenici u očiglednoj genocidnoj namjeri ubijeno više od 8.000 fertilnih muškaraca i dječaka.

Republika Bosna i Hercegovina, međunarodno priznata država i članica Ujedinjenih nacija, je za vrijeme agresije 1991.-1995. pretrpila **vrlo teške gubitke** : oko dvjesto hiljada ubijenih, uglavnom Bošnjaka, te mnogo više ranjenih. Više od polovine stanovništva je protjerano sa svojih ognjišta. Preko dvjesto hiljada ljudi, žena i djece bilo je zatočeno u više stotina koncentracionih logora i zatvora. Preko dvadeset hiljada civila te logore nije preživjelo, a brojne žene su silovane. Iseljavanje u treće zemlje bio je uslov za veliki broj preživjelih da uopšte ostanu u životu. Porušeno je ili sistematski uništeno oko 1.200 objekata islamske arhitekture, itd.

Međunarodna zajednica je, nažalost, dugo ignorisala ove gubitke i oklijevala sa **intervencijom**. Kasno je i neadekvatno intervenisala. Dugo je **tolerisala očigledan genocid**. Posljedice toga su “**najmračnije stranice ljudske historije**”, kako je priznao generalni sekretar Ujedinjenih nacija novembra 1999. Međunarodni sudovi nedvojbeno su **utvrdili postojanje mnogih zločina, uključujući i genocid nad Bošnjacima**, izrekli niz privremenih mjera zaštite i presuda, ali se mnogi još nisu pojavili pred njima.

Bosna i Hercegovina nije bila spremna za odbranu. Vlast Republike bila je uveliko destruisana. Mobilisani rezervni sastavi policije i samoorganizovane grupe patriota pružile su prvi otpor i omogućili da se na osnovama Platforme za djelovanje Predsjedništva u ratnim uslovima,

kao najšireg okvira okupljanja svih patriotskih snaga, pod rukovodstvom Štaba teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, okupe značajne, ali slabo naoružane snage.

Ove snage su u toku ljeta 1992. prerasle u **Armiju Republike Bosne i Hercegovine**, koja je konstantno narastala, ali ostala nedovoljno naoružana. Od početnih četa, bataljona, odreda i grupa Armija Republike Bosne i Hercegovine je transformisana u brigade i korpuse, ali su njene jedinice ostale vezane za određene teritorije. Pored **centralne slobodne teritorije** bilo je više odvojenih **slobodnih enklava**. Do naoružanja se teško dolazilo, uglavnom plijenom od agresorâ i njihovih kolaboracionista.

Odbrambeni rat je vođen prvenstveno vlastitim snagama i sredstvima i u uslovima koji su se graničili sa nemogućim. Zemlja je prvo bila razoružana, pa okupirana i na njenoj trećini izgrađen **efektivan okupacioni aparat**. Njegovo **vojno obezbjeđenje** u početku je vršila glavnina Jugoslovenske narodne armije. Kao i u Narodnooslobodilačkom ratu, 1941-1945. godine, početak je bio veoma težak: raspoloživo, zaplijenjeno, u primitivnim radionicama izrađeno, i ponešto za skupe pare nabavljeno, oružje i municija daleko je premašeno brojem dobrovoljaca, pa ih se i po nekoliko služilo jednom puškom.

Odbrambeni rat je u ljeto 1995. bio na **pragu potpunog uspjeha**, baš zato što je bio odbrambeni, što nije težio osvajanju tuđih teritorija, nego samo za odbranu svojih teritorija i svoje suverene, međunarodno priznate države. Približavanje tom završnom uspjehu bilo je, međutim, vrlo mučno i dugotrajno, ostvarivalo se iscrpljujući i posljednje atome snage i naroda i Armije. Kad je završni uspjeh bio na pomolu zaustavljen je načinom priprema Dejtonskog sporazuma.

I pored činjenice da su različiti sudovi, uključujući i Haški tribunal o bivšoj Jugoslaviji, utvrdili postojanje gotovo svih inkriminiranih zločina, pa i zločina genocida, uporno se nastavlja praksa poricanja i prikrivanja zločina. U tom cilju od odgovarajućih institucija vlasti, tadanjih i kasnijih, preduzimani su razni postupci, od izdavačkih poduhvata i bjesomučne propagandne aktivnosti do neposrednih operacija za prikrivanje zločina, te uništavanja i otuđivanja registraturne i arhivske dokumentacije. Prema zakonskim i podzakonskim propisima, registraturna građa se morala po završetku rata stručno srediti i u odgovarajućem arhivu selekcionisati u arhivsku građu, poslije određenog

vremena dostupnu istraživačima. Uz to dokumentacija o inkriminiranim događajima iz ratnog perioda trebalo je da bude predata Haškom tribunalu u skladu sa zakonima o saradnji vlasti sa ovom institucijom. Umjesto toga, registraturna građa organa *Republike Srpske* nije dospjela u odgovarajući arhiv, nego je ostala rasuta na različitim mjestima. Praksa Komisije *Vlade Republike Srpske za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995.* pokazala je da je relevantna građa “uništena” ili sakrivena na tajnim mjestima, a možda i van Bosne i Hercegovine, što je slučaj i sa registraturnom građom **Hrvatske Zajednice/Republike Herceg-Bosne**, koja je, uglavnom, deponovana u Državnom arhivu Republike Hrvatske. Izuzetak je građa Armije Republike Bosne i Hercegovine, koja se nalazi u Arhivu Armije Republike Bosne i Hercegovine, koji je po formaciji u sastavu Vojske Federacije Bosne i Hercegovine.

Operacije uništavanja pisanih tragova zločina bile su manje uspješne od uništavanja i sakrivanja posmrtnih ostataka preko dvadeset hiljada žrtava, koje se još uvijek vode nestalim, iako je sasvim izvjesno da su pobijene. Na veliku žalost naredbodavaca i izvršilaca već je otkriveno više hiljada pojedinačnih, zatim više stotina zajedničkih i preko tri stotine masovnih grobnica. One su upečatljiv dokaz počinjenih zločina i posebno genocida u izabranim regijama okupiranih područja, gdje je postojala namjera istrebljenja Bošnjaka. Više od decenije od počinjenih masovnih ubistava jedva da je ekshumirana polovina posmrtnih ostataka, od kojih je manje od polovine identifikovano, prvo zbog oduzimanja dokumentacije prije likvidacije, a onda i zbog uništavanja leševa i njihovog premještanja u sekundarne grobnice ili na druga mjesta. Najveća ekshumirana grobnica Crni vrh u opštini Zvornik sadržavala je preko šest stotina cijelih ili nekompletnih posmrtnih ostataka. S obzirom na to da se radi o sekundarnoj grobnici i mašinskom iskopavanju i ukopavanju žrtava, utvrđivanje identiteta je vrlo otežano. Dominantno pretežno civilna struktura ekshumiranih i identifikovanih, kao i njihova nacionalna pripadnost, jasno ukazuje na genocidne namjere, politiku i praksu.⁷⁷

⁷⁷ Opširnije: Vidjeti cit. djelo

TEŠANJ GRADE

Tešanj grade, teški jadi tebe more,
ponosnog te zulumčari hoće da pokore.
Sahat kulu i džamije hoće zapaliti,
sve dućane i sokake čizmom pogaziti.

Kudret - vodo dušmanima plavi pute,
neka pamte gdje su sablje polomili ljute.
Bedemi su tvoji bijeli šehidima ojačani,
jer se Tešanj hrabrim srcem i čelikom brani.

Tešanj grade dušmani te mogu napadati,
al' te nikad u sindžire neće okovati.
Ti si ponos zemlje Bosne dugim vjekovima,
jer si uvijek gorka sudba svima dušmanima.

Refren:

Oganj plamti, Tešanj gori,
munja smrti nebom para,
al' prkosi sahat kula i Gradina stara,
i topovi i gromovi, ali dušman proš'o nije,
mujezini ezan uče sa munara k'o i prije.

Autor teksta
Rizah Ajanović

⁷⁸ Odabrane pjesme preuzete od: Hasib Mušinbegović, *Drugi korpus slobodi pjeva*,
izdavač Udruženje građana za zaštitu tekovina borbe za BiH.

OPERATIVNA GRUPA 7 - JUG

Dvjesto prva iz Maglaja,
Dvjesto druga Tešanj gradi,
Dvjesto treća iz Doboja,
Dvjesto četvrta Teslićani,
Dvjesto sedma Pousorska ljuta,
Sto deseta HVO -
sve brigade viteške i slavne,
sve zajedno one Bosnu brane.

Refren

OG-e, OG-e, OG-e sedam jug,
OG-e, OG-e, OG-e sedam jug.

TRIDESET SEDMA DIVIZIJA

Iz snova se pretoči u stvarnost,
naša davna vizija.
Od naroda, golorukog,
posta divizija.

Dobojlije, Teslićani i Tešnjaci,
svi u istom stroju, skupa.
Za slobodu jedine nam Bosne
svima složno srce lupa.

Refren

Trideset sedma, Trideset sedma,
ko sunce slobode sja,
Trideset sedma, Trideset sedma
divizija.

DVJESTO DRUGA GARAVA VITEŠKA BRIGADA, VITEZOVI TEŠNJA GRADA

Zakucala srca, zakucala herojska i mlada,
pod Gradinom starom rodila se Viteška brigada.
Pozdravlja ih sahat kula i žuborom stara česma,
kroz mahale stare, tešanjske, uvijek će se pjevati pjesma.

Zakucala srca, zakucala herojska i mlada,
pod Gradinom starom rodila se Tešanjska brigada.
A iz krvi tih heroja, što ih Bosna majka rodi,
raste zemlja, raste narod, hrabro ide ka slobodi.

Refren

Vitezovi, vitezovi starog Tešnja grada,
Dvjesto druga Garava brigada.
Vitezovi, vitezovi starog Tešnja grada,
Dvjesto druga Garava, Viteška brigada.

DVJESTO DRUGA GARAVA

Na braniku svoje zemlje,
na braniku svoga grada,
zaslužila ime "Slavna"
Garava tešanjska brigada.

Svako od njih u svom srcu,
nosi Bosnu zemlju svoju.
Ni živote svoje za nju
ne žale u ljutom boju.

Refren

Gara, gara, garava tešanjska brigada,
što ljiljane na grudima nosi,
gara, gara, Garava i Slavna
cijela Bosna se sa njome ponosi.

***TRISTO SEDAMDESET SEDMA BRIGADA
POUSRORSKA LJUTA***

Naš je Jelah k'o avlija,
Svakom godi svakom prija,
Naša Bosna, duša jedna,
Trista sedamdeset sedma.

Nije deset, nit pedeset,
Već tenkova osamdeset.
Nije šala, moj jarane,
Pousorci Bosnu brane.

Nek' upita ko to ne zna,
Trista sedamdeset sedma,
Nek' upita s druge strane,
Za Usoru i megdane.

Refren

Trista sedamdeset sedma,
Brigada je samo jedna,
Od gazija podignuta,
Pousorska naša ljuta.

Autor teksta
Senad Fajić Faja

**TRISTO SEDAMDESET PETA
OSLOBODILAČKA BRIGADA**

Naša mladost, naša snaga,
oslobodilačka je brigada.
Od Sarajeva do Bihaća,
s pobjedom se uvijek vraća.

Sve junaci, momci mladi,
sa njima se Bosna gradi.
Zlati im se stopa svaka,
Armija nam snažna, jaka.

Kad za Bosnu krv se lije,
s vjerom idu sve gazije.
Naša radost, naša nada,
Oslobodilačka je brigada.

Refren

Pamtit će se širom Bosne,
dok je vijeka, dok je svijeta,
kako slavne bitke bije,
Tristo sedamdeset peta.

DVJESTO TREĆA DOBOJSKA BRIGADA

Ne plači, majko mila,
ne plači, sestrice.
Bosno, glavu gore,
Dvjesto treća brani te.

Brane te brat do brata
i nije još gotovo.
Još su i bit će tvoji
i Dobj i Sarajevo.

Ovdje će rasti djeca
i ljubav što ubiše.
Samo će dušmani platiti
što Bosnu raniše.

A Bosni će doći sloboda
i mir ponovo.
Ovdje će živjeti i pjevati
Bošnjaci slobodno.

Refren
A dobojska Dvjesto treća
sve je jača i jača,
slomit će četnički hir
i donijeti Bosni mir.

Autor teksta
Said Jusić

ŠEHID

Moli šehid, iz dženeta viče,
daj mi Bože da još jednom sinem.
Otvori mi kabur da izađem,
i za Bosnu još jednom da ginem.

Na bašluku sablju mi ostavi,
kraj tabuta sinove mi moje,
nek podignu babu iz mezara,
da dušmani vide junak ko je.

Da potjeram preko Bosne vuke,
a sinovi moji nek' me prate,
Bože, tebi ispružit ću ruke.
Ja nek' umrem, oni nek' se vrate.

Gdje poginem nek' mi mezar bude,
ognjište je moje Bosna cijela.
Svi dušmani zauvijek nek' znaju,
da za Bosnu sviće zora bijela.

TRIDESET ZLATNIH LJILJANA

Trideset zlatnih ljiljana
u prvom probuju,
trideset zlatnih ljiljana
u prvoj bici na Doboju,
u prvoj bici na Doboju.

Trideset zlatnih zvjezdica
na nebu sija sada,
Trideset sjajnih bisera
za slobodu grada,
za slobodu grada.

Kada sloboda zakuca
vječno će živjeti priča
o prvoj bici na Doboju
i trideset mladića,
trideset hrabrih mladića.

Refren

Doboj će pamtiti
svoje heroje
iz prve bitke
u prvom stroju.
Pamtit ću vječno
trideset zlatnih
iz prve bitke
na Doboju.

Posvećeno šehidima / poginulim borcima u napadu na *Putnikovo brdo*
(12.7.1992)

DVJESTO ČETVRTA TESLIĆKA BRIGADA

Svi gradovi i sva sela,
Neka znaju ko je gazda,
Neka znaju ko je gazda,
Na Usori vazda.

Neka znaju svi dušmani,
Svi dušmani da su mali,
Svi dušmani da su mali,
Slavna ovdje brani.

Mi smo raja iz tog kraja,
I komanda nek' nas vodi,
I komanda nek' nas vodi,
Srcem ka slobodi.

Refren
Dvjesto četvrta, od Teslića grada,
Najbolja je Usorska brigada.

VRATIT ĆU SE JA

Sanjao sam svoje mjesto,
u njemu sam bio često.
Sad u njemu drugi žive
i čekaju zore sive.

Sanjao sam svoju rijeku
kako po njoj suze teku.
Ali neće, neće dugo,
vratit ću se, moja tugo.

Sanjao sam svoje staze
da po njima drugi gaze.
Gaziti ih neće dugo,
vratit ću se, moja tugo.

Refren
Vratit ću se ja jednoga dana,
vratit ću se ja neka svako zna.
Doći će i te zore voljene

KAD TE GLEDAM VOLJENI GRADE

Kad te gledam s vrhova Stenjaka
u meni se srce steže.
Divna mladost, život cijeli
za tebe me, grade veže.

U tebi je dušman kleti
sad ubija, pali te i ruši
al ne može ljubav da ubije,
što za tobom plamti žar u duši.

U tebi mi osta majka,
i ognjište naše staro.
Iz pepela opet ću ga dići
neka plamti sa još većim žarom.

Zadnja bitka tek će doći,
ljubav će te naša odbraniti.
Il, ćeš biti čiji si i bio,
Il, nas više nikad neće biti.

Refren

Dok je duše u grudima mojim,
dok Usora još kroz tebe teče,
hrabri borci Tesličke brigade
dušmanu te ostaviti neće.

Autor teksta
Rizah Ajanović

Autor muzike
M. Šišić

KOMANDANTE ĐOGA

Plamen i kiše padaju po nama,
sumorna jutra i krvavi trag,
al više tuga ubija i slama
kada ti ode neko drag,
tako drag.

U srcu našem ostaje gorčina
pri svakom spomenu imena tvog.
O, zar zar je tako morala sudbina
uzeti osmjeh s lica tvog,
voljenog.

Tvoje ime osta čisto,
i kod ljudi i kod Boga,
sad se njime ponosimo,
komandante Đoga**,
da se njime Bosna diči,
komandante Đoga.

Refren

Dvije ruže procvjetale,
kraj uzglavlja tvoga.
Dokle suze i uzdasi,
komandante Đoga?

Autori teksta i muzike: M. Šišić i R. Ajanović
Komandant Đoga / Himzo Đogić, komandant Općinskog štaba
teritorijalne odbrane Teslić. Poginuo je 24.6.1993. godine u rejonu
Crnog vrha. Dobitnik je ratnog priznanja *Zlatni ljiljan*.

F. FOTO ALBUM RATNIH PRIZORA

Jedna od grupa među 30-ak hiljada izbjeglica sjeverne Bosne koje su prošle kroz Tešanj

Borci 202. „V“ bbr iz Raduše na utvrđenoj liniji odbrane

Molitva u džematu pred borbeni zadatak (Kalošević 23.5.'93)

Sa **smotre i defilea** jedinica 3.korpusa Armije Republike BiH
(Zenica, decembra 1995)

Posljednje upute komandanta 207. „V“ bbr borcima pred akciju

Snimak za uspomenu sa vrha osvojenog neprijateljskog uporišta
Zmajevac - neprijatelj više ne mogu neposredno gađati grad i Ratnu bolnicu

Podjela hrane borcima na liniji odbrane

Komandanti 204. i 207. bbr sa komandantom 3/ 207. bbr i komandirima vrše analizu izvršene borbene akcije

Pokret na izvršenje zadatka

Posluga MB-120 mm vrši proračun elemenata za ispaljenje

Samouvjerenost "Pousoraca" na liniji odbrane „Križ“

Predstavnici civilnih organa u obilasku linije odbrane 202. "V" bbr

U očekivanju neprijateljskog napada - bez imalo straha na licu

Ovo je vojnički život na terenu (Rejon Trešnje, Teslić 1993. godine)

Priprema napitka saborcima za otkrepljenje

Pripadnice 202 „V“ bbr – priprema za smotru

Sanitetska desetina *Pousorskih djevojaka* (Miljanovci) u kratkom predahu

Vrijedni kuhari – priprema obroka za borce (leće ili makaroni)

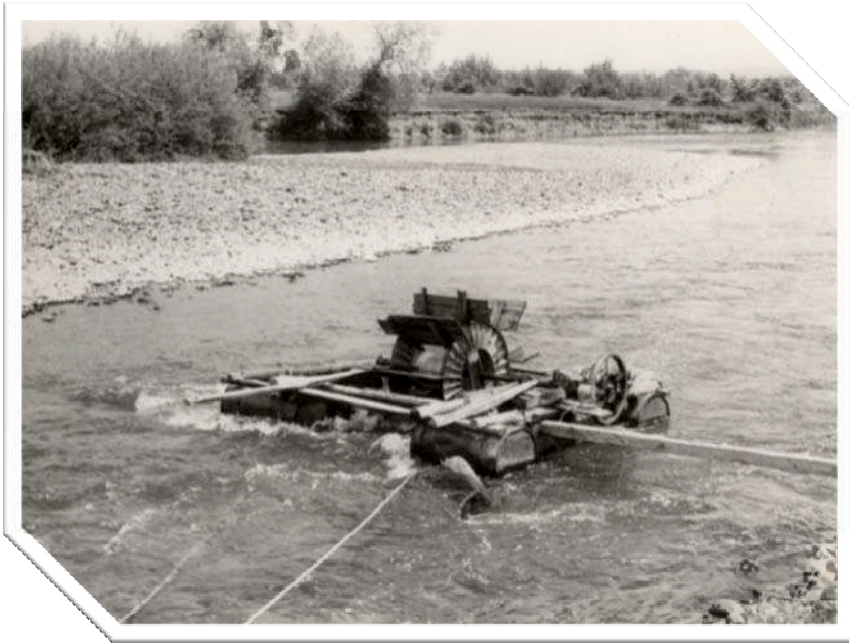
Transport hrane borcima na liniji odbrane

Linija razdvajanja na magistralnom putu u Vrelima na kojoj je dogovarana razmjena teslićkih civila za zarobljene pripadnike VRS. Na slici dio tima Armije Republike BiH za razmjenu čeka dolazak predstavnika VRS

Susret razmijenjenih civila sa članovima svoje porodice koji su već u Armiji Republike BiH

Alternativni način proizvodnje električne energije

Mehmed Medo Krkalić, komandant 277. bbr sa delegacijom komandi 2.i 3. korpusa u obilasku tešanjско-dobojskog ratišta (general Džemal Merdan, general Ramiz Šuvalić i dr)

Detalj prevoženja boraca na liniju odbrane u vrijeme devetomjesečnog okruženja

Rijetke prilike kulturno-zabavnog programa, uprkos granatiranju

Komandant 3.korpusa Sakib Mahmuljin i komandant Armije Republike BiH Rasim Delić u posjeti borcima 204.“S“bbr)

Zimske noći su bile posebna muka

Komandantsko izviđanje - komandanti Armije Republike BiH (Rasim Deliće), 3.korpUSA (Sakib Mahmuljin), OG „7-Jug“ (Mustafa Cerovac) i 202.“V“bbr (Sakib Kurtić) - Objekat Zmajevac, tt 684, poslije njegova oslobađanja

Od neprijateljskih granata oštećena je katolička crkva na *Križu*

Pravoslavna crkva u sred Tešnja bez tragova oštećenja,
dostojanstveno dočekala kraj rata

Vidno oštećena džamija u Miljanovcima od neprijateljskih granata

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Bosna i Hercegovina je svoju samobitnost, suverenitet i nezavisnost dobila na Referendumu održanom 29.2. i 1.3.1992. godine, demokratskim izjašnjavanjem građana u skoro stopostotnom procentu od onih koji su pristupili glasanju. Referendumu je prethodilo niz okolnosti koje su se godinama gomilale na prostoru SFRJ, što je dovelo do njene disolucije. Ključni faktor koji je imao uticaj na to u Jugoslaviji, i tranziciju njenih federalnih jedinica u samostalne države, je projekat o stvaranju velike Srbije, koji je konstruisao SANU - ideološki, projekat velikosrpsva – stvaranje velike Srbije na prostoru (prostorima) onodobnih federalnih članica SFRJ – Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Glavne uloge u projektu imali su, ideolog Dobrica Ćosić i operativac Slobodan Milošević.

Projekat SANU-a u formi *Memoranduma* čija je verzija izašla u javnost u 1986. godini, jedan je od najkontroverznijih dokumenata novijeg doba. Riječ je o analizi društvenih prilika u Jugoslaviji i položaju Srbije i srpskog naroda u njoj. Memorandum je tada dobio medijski tretman srpskog nacionalnog programa.

Cilj ovog završnog razmatranja nije davanje predstave o podacima do kojih se došlo prilikom rada. Udovoljavanje takvom opredjeljenju zahtijevalo bi mnogo prostora, a to bi, zasigurno, uzrokovalo bespotrebno ponavljanje, kao i navođenje elemenata koji bi samo opteretili rad, ne nudeći ništa novo – nove činjenice i ne ukazujući na moguća saznanja o faktorima disolucije SFRJ, ciljevima i posljedicama agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, jačinu, intezitet i posljedice rata u Bosni i Hercegovini, te okolnosti koje su bile vezane za pripreme, pružanje otpora agresoru i odbrana tešanjskog teritorija u Odbrambenom ratu 1992 – 1995. godine.

A početak disolucije Jugoslavije započeo je 1980. godine, poslije smrti Josipa Broza, dugogodišnjeg i doživotnog predsjednika SFRJ. Proces disolucije je trajao sve do početka devedesetih godina XX stoljeća, praćen skupom povijesnih događaja što je dovelo do prestanka funkcionisanja pravnog postojanja SFRJ kao dugovremenske države. Tako neminovno dolazi do potpunog raspada SFRJ i nastajanje novih država u regionu. Među novim državama je i Bosna i Hercegovina, koja je međunarodno pravno priznanje, od Evropske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država, dobila već u aprilu 1992., a prijem u Ujedinjene nacije u drugoj polovini maja 1992. godine.

Povijesni događaji koji su obilježili disoluciju SFRJ: pojava albanskog nacionalizma praćena demonstracijama na Kosovu tokom 1981. godine kojim se tražilo proglašenje ove pokrajine republikom; rast

srpskog nacionalizma, pod izgovorom o ugroženosti Srba na Kosovu; afera *Agrokomerc* - Kombinat *Agrokomerc* i njegova čelna ličnost Fikret Abdić, su, uz asistenciju onih koji će kasnije organizovati aferu i okrenuti je protiv Bosne i Hercegovine, ubacili velike količine tzv. nepokrivenih mjenica i time izvršili upad u platni promet zemlje; obilježavanje 600. godišnjice Kosovske bitke na Kosovu polju (Gazimestanu), 28. juna 1989. godine na Vidovdan, kojoj je prisustvovalo oko million ljudi (neki historičari i političari smatraju da je tada Slobodan Milošević u svom govoru najavio disoluciju SFRJ i zaprijetio oružanom borbom); povlačenje naoružanja i opreme teritorijalne odbrane u vojne magacine JNA (ovu odluku u Bosni i Hercegovini nisu ispoštovale 23 općine sa većinskim hrvatskim stanovništvom i 17 općina sa većinskim srpskim stanovništvom); održavanje 14. vanrednog kongresa SKJ (februar 1990); poslanički izbori u Sloveniji (april 1990), u Hrvatskoj (april 1990) i Bosni i Hercegovini (novembar, decembar 1990); susret u Karađorđevu Milošević – Tuđman, marta 1991. (dogovor oko podjele Bosne i Hercegovine); kratkotrajni rat u Sloveniji (juni – juli 1991); rat u Republici Hrvatskoj (od juna 1991), referendum o samostalnosti i nezavisnosti Bosne i Hercegovine, samo su neki od onih koji **DONOSE** agresiju na Bosnu i Hercegovinu i početak rata u Bosni i Hercegovini, početkom aprila 1992. godine.

Prvi ratni sukob u regionalnim okvirima koji je direktno uticao na disoluciju SFRJ bio je oružani sukob u Sloveniji. Trajao je deset dana (27.6 - 6.7.1991), i dobio naziv tzv. **Desetodnevni rat**. Imao je za cilj da se sa teritorije Slovenije izvuče veliki ratni materijal u oružju, municiji, nafti, te da se vojni efektivni iz Slovenije premjeste na prostore koji će služiti kao osnovica za rat u Hrvatskoj, zatim u Bosni i Hercegovini.

Ova tvrdnja podudara se sa odlukom Predsjedništva SFRJ od 18.7.1991. godine, da se paralelno sa izvlačenjem ratnog materijala komande, jedinice i ustanove JNA sa teritorije Slovenije dislociraju u Bosnu i Hercegovinu, Srbiju i Crnu Goru. (**Veljko Kadrijević, "Moje viđenje raspada", Politika, Beograd 1993. godine, strana 121**), preneseno od: Fikret Muslimović, **"Argumenti i sjećanja o ratu – Knjiga prva 1990 – 1993."**, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2006., strana 36.

Kratak rat u Sloveniji trebao je Miloševiću da bi domaćoj i svjetskoj javnosti pokazao kako se JNA u Sloveniji trudila zadržati tu republiku u SFRJ. U tadašnjim prilikama Miloševiću je u političkom

smislu bilo korisno da poduzima **lažne** mjere u cilju očuvanja SFRJ.⁷⁹ Poslije završetka *Desetodnevnog rata* u Sloveniji ratne ambicije okrenute su prema Hrvatskoj, potom i Bosni i Hercegovini.

Srpsko rukovodstvo na čelu sa Miloševićem, imalo je razmjerno dobre procjene o mogućim dimenzijama rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, tako da bi ratovanje sa trima republikama (Slovenija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina), uz istovremeno moguće probleme i sukobe na Kosovu, umnogome umanjilo udarnu moć za postizanje glavnih ciljeva rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Tako su se prvo opredijelili da ratom riješe pitanje svojih teritorijalnih i nacionalističkih planova i ambicija u Hrvatskoj.

Potkraj 1991. godine, poslije pada Vukovara, dolazi do “zamrzavanja” ratnih sukoba u Hrvatskoj, tako Bosna i Hercegovina postaje prostor sa najvećom koncentracijom ratnog materijala namijenjenog za ubijanje ljudi i uništavanje materijalnih dobara. Također, bio je to prostor na kojem je bilo najviše zagovornika velikosrpskog koncepta. Dakle, za očekivati je bilo da dođe do samog akta izvršenja agresije.

Agresija na Bosnu i Hercegovinu, u oružanom smislu, dogodila se početkom aprila 1992. godine, a izvršile su je Srbija i Crna Gora. Obilježje agresora na Bosnu i Hercegovinu ima i Savezna republika Jugoslavija (od septembra 1991. do kraja 1992). Naime, ova država formalno je proglašena 27. aprila 1992., ali je stvarno počela funkcionisati najkasnije 3. oktobra 1991., protupravno uzurpirajući i zadržavajući čitavih sedam mjeseci naziv, imidž i osnovne poluge i vlasti dotadašnje zajedničke države. U takvoj situaciji u jesen 1991., izvršila je agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, pa joj je zadržavanje naziva SFRJ, pored ostalog, služilo i za prikrivanje te agresije.

Dogovor Milošević - Tuđman u Karađoređevu marta 1991. godine, oko pokušaja podjele Bosne i Hercegovine, motiviran ambicijama velikosrpskih i velikohrvatskih aspiracija, ima za posljedicu agresiju Hrvatske (od početka 1993. do 18. marta 1994., do potpisivanja Vašingtonskog sporazuma) na Bosnu i Hercegovinu. Naime, Hrvatska vojska je u navedenom periodu aktivno učestvovala u oružanim sukobima Hrvatskog vijeća odbrane i Armije Republike Bosne i Hercegovine na više ratom zahvaćenih prostora između ove dvije oružane komponente (Kupres, Prozor, Gornji Vakuf, Mostar, dolina Lašve i dr).

⁷⁹ Fikret Muslimović, *Argumenti i sjećanja o ratu – Knjiga prva 1990 – 1993.*,

Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2006., str. 37.

Srpskokrnogorska agresija na međunarodno priznatu Bosnu i Hercegovinu u pripremi i tokom izvršenja 1992 – 1995. bila je planski i sistemski organizirana aktivnost (intelektualno, ideološki, politički, vojno, medijski, obavještajno, psihološki, i dr) u kojoj su učestvovala krovne institucije velikosrpskog projekta: SPC, SANU i drugi. S druge strane, agresija od strane Hrvatske imala je ograničavajući karakter, što se pokazalo tokom samog trajanja rata u Bosni i Hercegovini.

U agresiji na Bosnu i Hercegovinu učestvovali su: Jugoslovenska narodna armija / Vojska Jugoslavije i Hrvatska vojska, te novostvorene formacije (Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine, Hrvatsko vijeće obrane i *Narodna odbrana Autonomne pokrajine zapadna Bosna*), te specijalne (policijske) i dobrovoljačke jedinice, kao i razne druge oružane formacije i grupe, uključujući i strane plaćenike, koji su direktno učestvovali u agresiji, genocidu i drugim oblicima zločina u Bosni i Hercegovini.

Oružani sukob Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane uz podršku Hrvatske vojske samo je ojačao apetite srpsko-crnogorskom agresoru u ostvarivanju zacrtanih strategijskih ciljeva. Međutim, Vašingtonski sporazum (18.3.1994) je učinio preokret i stvorio pretpostavke da Oružane snage Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatskog vijeća odbrane u sadejstvu i ponaosob, uspjesima na bojištu, stvore uslove za pristupanje pregovorima o primirju.

Pred početak i u vrijeme neposrednog izvršenja agresije, Bosna i Hercegovina nije bila spremna za odbranu. Mobilisani sastavi rezervne policije i organizovane grupe kroz *Patriotsku ligu* i samoorganizovani sastavi patriota bili su prvi koji su pružili otpor i omogućili okupljanje patriotskih snaga širih razmjera. Tako nastaju sastavi teritorijalne odbrane koji su se organizirali kroz čete i odrede teritorijalne odbrane po manjim ili većim naseljenim mjestima, pod rukovodstvom Štaba teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.

Jačina i intezitet borbenih dejstava znatno je uticao da se vrši ukupnjavanje jedinica kao oružanih sastava. Prvo se, u ljeto 1992., štabovi i jedinice teritorijalne odbrane preobrazuju u Armiju Republike Bosne i Hercegovine, a potom u okviru nje nastaje formiranje prvih brigada, potom korpusa. Ovi armijski sastavi uglavnom ostaju vezani za određene („svoje“) teritorije. Tako je tokom 1992. godine formiran znatan broj brigada (Prva tuzlanska brigada, 16.5.1992.; Prva drinska brigada, 17.5.1992.; Prva zenička brigada, 18.5.1992.; Prva tešanjaska brigada, 18.6.1992.; 105. bužimska udarna brigada ..), te korpusa (1.

korpus, 18.8.1992.; 2. korpus, 29.9.1992.; 5. korpus, 21.10.1992.; 4. korpus, 17.11.1992.; 3. korpus, 1.12.1992.

Karakter rata koji je nametnuo agresor (agresori) zahtijevao je da se sav ljudski i materijalni potencijal, na svim prostorima Bosne i Hercegovine, gdje su imalo objektivni uslovi bili mogući, stavi u funkciju odbrane. Svakako da je svemu tome prethodilo formalno – pravno i normativno uređivanje obaveza pojedinaca, državnih organa, institucija, ustanova, privrednih kapaciteta, policije, vojnih sastava, prema odbrani državne teritorije.

U tom smislu mobilizacija svih kapaciteta, ljudskih i materijalnih, bila je neminovna. Iako je Odluka Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o izvršenju opće mobilizacije na teritoriji Bosne i Hercegovine donesena sa zakašnjenjem (20. juna 1992), ljudski i materijalni faktor, i prije njena donošenja pa i samog izvršenja, dobrobrano su bili u funkciji odbrane i pružanja otpora oružanoj agresiji i izuzetno dobro naoružanom neprijatelju. Paralelno sa donošenjem ove odluke (istog dana), Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donijelo je i Odluku o proglašenju ratnog stanja u Bosni i Hercegovini, koja je, također donesena sa zakašnjenjem. U vrijeme donošenja ovih strateških odluka, u Bosni i Hercegovini se žestoko odvijao i vodio rat i već dešavala velika stradanja naroda.

Nadmoć neprijatelja u početnom periodu rata u svim elementima vođenja oružane borbe imala je odraza u njegovom zauzimanju zantnog broja teritorije Bosne i Hercegovine i stavljanju pod svoju kontrolu. Tako je neprijatelj imao pod kontrolom i mnoge gradove: Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Višegrad, Foča, Derventa, Doboj, Teslić, Banja Luka, Prijedor, Prnjavor i dr. Na ovim i drugim prostorima neprijatelj je vršio sve ono najgore što je ratna zbilja nosila sa sobom: pljačkanja, silovanja, protjerivanja, ubijanja, odvođenje u koncentracione logore. Otuda i bilansa od oko **200.000 ubijenih** pripadnika bošnjačke nacionalnosti, odvođenje i zatvaranje u oko **100 koncentracionih logora** diljem Bosne i Hercegovine, preko jedan i po milion protjeranih, prognanih i raseljenih lica, desetine hiljada silovanih Bošnjakinja, na hiljade ubijene djece. Otkriveno je na stotine grobnica (oko 700), primarnih, sekundarnih. Veliki je broj onih koji su u ratu izgubili dijelove svog tijela te su ostali doživotni invalidi rata, bilo da su u kategoriji civilnih stradanja ili su ratni vojni invalidi.

Ogromna su i materijalna stradanja. Predmet agresorskih namjene bilo je i razaranje i uništenje objekata: privatnih i stanbenih zgrada, objekata privrednih kapaciteta, javnih ustanova, objekata koji su bili pod

zaštitom UNESCO-a (Aladža džamija u Foči, *Ferhadija* u Banja Luci, Stari most na Neretvi u Mostaru, Vijećnica u Sarajevu...), vjerskih objekata.

Valja naglasiti da je agresor tokom Odbrambenog rata na prostoru Bosne i Hercegovine potpuno uništio, oštetiio ili onesposobio **614** džamija, **218** mesdžida, **69** mekteba, **4** tekije, **37** turbeta i **405** drugih vakufskih objekata i objekta iz domena islamske kulture. Ukupno je srušeno, oštećeno ili onesposobljeno za upotrebu oko 80% u odnosu na njihovo postojanje u predratnom periodu. Od ukupno 614 porušenih džamija, srpski agresor je uništio 540, preostalih 80 djelo je hrvatskog agresora.

I na području općine Tešanj, od neprijateljskih granata, znatno su oštećene četiri džamije (Miljanovci Novi, Kraševo, Džemilić Planje, Kalošević). Jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine na tešanjskoj teritoriji nisu oštetile ili oskrnavile niti jedan vjerski objekat. Crkve u centru Tešnja (pravoslavna i katolička), kao i druge bogomolje na području općine, **neoštećene**, dostojanstveno su dočekle kraj rata.

Međunarodna zajednica je preko svojih institucija i organizacija svakodnevno pratila stanje u Bosni i Hercegovini tokom trajanja rata i preduzimala odgovarajuće mjere i aktivnosti. U kojoj mjeri je međunarodna zajednica bila razborita, efikasna, blagovremena dovoljno govori podatak o broju nastradlih žrtava, razorenih objekata, logoraša, silovanih žena, pobijene djece, porušenih vjerskih objekata, porušenih mostova.

Međunarodna zajednica donijela je veliki broj rezolucija u okviru Ujedinjenih nacija koje su vrlo često svoju svrsishodnost imale sa znatnim zakašnjenjem, ponajviše zbog inertnosti međunarodne zajednice. Rezolucije su se odnosile na prostore Jugoslavije, a znatan broj njih, **konkretno**, na Bosnu i Hercegovinu. Od 1991. do kraja 1995. godine Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija donijelo je ukupno **82 rezolucije**, među kojima su: Rezolucija broj 713, (25.9.1991) o uvođenju embarga na sve isporuke oružja i vojne opreme Jugoslaviji dok Vijeće sigurnosti ne odluči drukčije, zatim Rezolucija 752 (15.5.1992), kojom je osuđeno etničko čišćenje na prostoru Bosne i Hercegovine; **Rezolucija 781 (9.10.1992) o zabrani vojnih letova iznad Bosne i Hercegovine** (izuzimajući UNPROFOR) i niz drugih.

Kada je riječ o Odbrambenom ratu na tešanjskoj teritoriji i šire, Tešanj se veoma planski, sistematski i pravovremeno počeo pripremati za odbranu od agresije. Stavljanje svih ljudskih, materijalnih, privrednih kapaciteta u funkciju odbrane imalo je odraza da se prvi agresorski

napadi, skoro na cijelom dijelu fronta oko teritorije općine, uspješno odbiju i spriječi ulazak agresorskih jedinica u tešanjski prostor. Mobilizacija rezervne policije i njena osposobljenost u prvim mjesecima 1992. godine, formiranje četa teritorijalne odbrane po mjesnim područjima, potom, njihovim ukрупnjavanjem u odrede teritorijalne odbrane, rezultiralo uspješnom odbranom u početnom periodu rata.

U nastavku razvoja i narastanja vojnih sastava, preformiranjem teritorijalne odbrane u Armiju Republike Bosne i Hercegovine, i na tešanjskom prostoru, pozitivno se manifestovalo. U tom pogledu Tešanj je bio među prvim u Bosni i Hercegovini koji je formirao armijsku brigadu (18.6.1992). A već početkom 1993., na širem prostoru Tešnja formira se Operativna grupa koji u organizaciono-formacijskom sastavu ima pet brigada, samostalni bataljon i adekvatnu popunu sa prištabskim jedinicama. Ovako plansko u efikasno narastanje armijskog sastava garantovalo je njegovu sigurnu odbranu, što je i potvrđeno tokom trajanja rata.

U okviru uspješnog pružanja otpora agresoru i posebno u smislu nanošenja znatnih gubitaka u tehnici i ljudstvu, od velike pomoći ratnim jedinicama bila je i namjenska proizvodnja. Tešanjaska ratna privreda proizvodila je municiju raznih kalibara (artiljerijsku, topovsku, pješadijsku), što je rezultiralo, da su, s jedne strane kvantitativno i kvalitativno popunjavani borbeni kompleti, a s druge strane, kod boraca je stvaran faktor samopouzdanja i podizanja borbenog morala.

Kada je riječ o sanitetskom zbrinjavanju boraca valja istaći da je malo koji ratom zahvaćeni prostor imao tako dobro organiziran sistem sanitetskog i zdravstvenog obezbijeđenja kao Tešanj. Početkom maja 1992. godine sa radom je otpočela Ratna bolnica. U Ratnoj bolnici su vršeni svi vidovi zbrinjavanja ranjenih boraca. Također, usluge ove ustanove vršene su i za stradanja civilnog stanovništva. Tokom opsade tešanjsko-maglajske teritorije Ratna bolnica je vršila zdravstvene usluge, kompleksnijeg sadržaja, i za maglajske borce i stanovništvo.

U vrijeme rata povremeno je bio organiziran rad škola (osnovnih i srednjih). Zavisno od procjene borbenih djelovanja nadležna vojna komanda u saradnji sa organima općinske vlasti, davala je preporuke o stavljanju u funkciju obrazovnog procesa ili pak o privremenom prekidu rada. To je doprinijelo da nije došlo do grupnog/kolektivnog stradanja učenika (izuzev stradanje tri učenice, srednjoškolke od agresorska granate, u Ulici Ali-paše Hećimovića u Tešnju. Valja naglasiti da se rad škola, osim u školskim objektima, odvijao i u prizemljima i podrumima privatnih kuća, u domovima i drugim objektima koji su donekle obez-

bjeđivali sigurnosnije uslove od granata. Slični ili istovjetni uslovi bili su i kod pohađanja mektebske nastave. U svakom slučaju vjeronauka i edukacija djece u tom pogledu duboko je ulazila u domaćinstva naših ljudi, iako su ratni uslovi stvarali velike poteškoće.

Interes prema činjenju vjerskih obreda i obilježavanju vjerskih praznika, razumljivo, bio je povećan tokom rata. Islamska zajednica u Tešnju se brinula o organiziranom vjerskom životu, kako svojih džemata, tako i boračkog sastava u ratnim jedinicama i na linijama odbrane. I u tome je u potpunosti uspjela u realizaciji svojih obaveza. Vjerski službenici – imami, svakodnevno su bili kako u svojim džematima, tako i znatan broj njih u jedinicama (bataljonima, brigadama, Operativnoj grupi) u statusu vojnog imama. Njihov rad se manifestovao, kako u pogledu vjerskih obreda sa boračkim sastavom, tako i u humanitarnom radu.

U tretiranju stanja **opsade** u kojem se našao tešanjско – maglajski teritorij, ukupno 268 dana opsjednutosti, odnosno u okruženju sa dva neprijatelja (Prva teslićka brigada Vojske Srpske Republike i 111. xp brigada Hrvatskog vijeća odbrane), nadležne komande jedinica i ukupan borački sastav oslanjao se na stečeno iskustvo u vođenju borbenih dejstava, visok stepen borbenog morala, veliku podršku stanovništva u okruženju i spoznaje da su u povijesti ratovanja mnogi gradovi i prostor, koji su se zatekli u opsjednutom stanju, nisu bili uništeni - izašli su kao pobjednici. U tome je uspio i tzv. „Tešanjски džep“. Otežano snabdijevanje stanovništva i boraca, hranom i lijekovima, u vrijeme trajanja opsade, poboljšano je međunardnom humanitarnom akcijom *Padobran*. Akcija je imala povremeni karakter snabdijevanja iz zraka i trajala je do deblokade teritorije.

Tokom 268 dana blokade slobodnog šireg tešanjskog teritorija, sačuvani su dobri odnosi sa 110. brigadom Hrvatskog vijeća odbrane i stanovništvom hrvatske nacionalnosti na ovom prostoru.

U toku Odbrambenog rata u periodu 1992-1995., zbog visokog stepena inteziteta agresorske ratne agresivnosti na Tešanj i tešanjски kraj i kontinuiteta borbenih dejstava, borački sastav i tešanjски narod je pretrpio i velika stradanja u ljudstvu. Stradanja u materijalnim sredstvima nisu u srazmjeri sa stradnjima ljudi iz prostog razloga što neprijatelj nije osvojio ni jednu stopu tešanjskog teritorija, te nije imao prilika da pljačka, pali, ruši. Stradanja boraca se može komparirati sa najtežim stradanjima koja su se dogodila na iznimno teško nastradalim mjestima u Bosni i Hercegovini. O tome govori činjenica o 436 poginula boraca, 590 ratna vojna invalida, 145 civilnih žrtava agresije. Također, Tešanj je imao i

više grupnih stradanja civila koje je agresor sa distance uspio da učini. Toliko su bila stravična da imaju karakter masakra.

I pored velikog broja stradanja kako boraca tako i civilnog stanovništva tokom ratnog stanja, koje je moglo da prouzrokuje neželjene posljedice, nije zabilježen niti jedan slučaj nekorektnog, nehumanog ili neljudskog ponašanja ili ponašanja suprotno odredbama Međunarodnog ratnog prava, od strane nadležnih komandi ili pojedinaca, prema zarobljenim agresorskim vojnicima ili civilnom stanovništvu srpske nacionalnosti. Također, ranjeni zarobljeni agresorski vojnici, adekvatno su bili zbrinuti u Ratnoj bolnici i liječeni sve do razmjena ratnih zarobljenika, odnosno do njihova izliječenja.

Kada je riječ o masakrima i genocidima, svakako da i ovaj zadnji rat – Odbrambeni rat 1992-1995., nije zaobišao velika stradanja Bošnjaka, kako njihova masakriranja, tako i učinjeni genocid nad Bošnjacima tokom 1992-1995., **zaokružen genocidom u Srebrenici**. Vrhunac genocida masovnim ubijanjem u julu 1995. godine ujedno potvrđuje genocidnu odlučnost i istrajnost u namjeri da se Bošnjaci kao nacionalna, etnička i vjerska skupina (kao takva), unište na prostoru Srebrenice i njenom okruženju. Oni koji su učinili genocid negiraju ga. Svako negiranje genocida osmišljena je aktivnost koja se provodi u početnoj i završnoj fazi izvršenja. Kako god se vrši negiranje zadnjeg počinjenog genocida u Bosni i Hercegovini, isti oni koji to čine, negiraju i postojanje svih drugih učinjnih genocida (devet genocida) nad Bošnjacima kroz njihovu povijest postojanja.

Mnogi masakri koji su tokom Odbrambenog rata učinjeni nad Bošnjacima, a njih je bilo na desetine i stotine, mogli bi se podvrgnuti pod karakter genocida. Razlika je samo u tome što, iz kojekakvih razloga, agresor nije išao potpuno do kraja (ostao bi poneki preživjeli – nije bilo potpunog istrebljenja) prilikom ubijanja – masakriranja.

Za uspješnu odbranu tešanjskog teritorija, za herojsku i časnu borbu protiv daleko nadmoćnijeg neprijatelja, znatan broj pripadnika boračkog sastava dobio je i određeno priznanje, odlikovanje, pohvalu. Sintagma *znatan broj* ni izbliza ne oslikava stepen adekvatne nagrade borcima i svim drugim koji su branili i odbranili ovaj prostor. Mnogo je onih, čak se može množiti sa bilo kojim jednocifrenim brojem koji su ta ista priznanja zaslužili. Ali tako je to u ratu, tako je to i u drugim ratom zahvaćenim prostorima. No, i nije sve u tim priznanjima. Važnije od svega je **odbrana teritorije** što je cjelokupan borački sastav tešanjskog užeg i šireg teritorija i učinio.

RECENZIJE

**Salih Jalimam,
Filozofski fakultet
Univerzitet u Zenici**

O odbrambeno-oslobodilačkom ratu 1992-1995. godine u Bosni i Hercegovini i mnogo šire napisane su brojne knjige, studije, rasprave, pojavila su se brojna sjećanja tako da se djelomično može govoriti da su otvorene brojne teme i razriješe određene dileme. Prema objavljenim i realizovanim projektima izdvaja se Tešanjski okolinom, koji je u više desetaka publikacija obradio mnoge teme iz tešanjske ratne historije. Jedna od tih publikacija je knjiga „**U ime istine – Tešanj, 1992-1995**“, koja široko prati tokove rata 1992-1995. godine, sa jakim istraživačkim znanstvenim parametrima.

Knjiga „U ime istine - Tešanj 1992-95“, izdavača Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja 7-JUG Tešanj, broji ukupno 350 stranica kojima su priložene fotografije i dokumenati, te spisak kratica, recenzije, zahvale i životopis autora. Tu je također spisak korištenih izvora i literature. U shematskom pregledu rukopis sadrži Riječ izdavača, Uvod, zatim Hronologija disolucije SFRJ (odabrani datumi i događaji) sa osnovnim historijskim dešavanjima i podacima o disoluciji SFRJ te promjenama u Bosni i Hercegovini devedesetih godina XX. vijeka. To je taksativan, skoro enciklopedijski poučak koji donekle pomaže u identifikaciji i daje određene upute te se smatra kao uvod u ratna dešavanja u Bosni i Hercegovini. Drugi obimniji dio naslovljen: Značajni datumi i događaji koji su obilježili stanje u Bosni i Hercegovini od početka agresije do kraja rata, su kronološki, stručno i naučno poredana dešavanja vezana za politička, društvena, vojna i druga relevantna zbivanja, sa preciznim informacijama koje uvode u sve ono što se desilo u ovim burnim i teškim vremenima.

U sljedećoj dionici, u trećoj glavi: Tešanj 1992-1995. navode se taksativne potvrde o pripremama odbrane tešanjskog kraja, osnivanje oružanih snaga, sa preciznim i tačnim podacima o nosiocima obrane, konkretnim ličnostima, jedinicama, njihovoj opremljenosti, vojnim akcijama ali i o stradanjima civilnog stanovništva. To je istovremeno inspirativna priča dugog i složenog i slojevitog ratnog dešavanja na jednom mikrohistorijskom prostoru ali kroz sve se to, prepoznaju vrijeme, ljudi i događaji i na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Posebno su akcentirani uzlazni i planirani mehanizmi odbrane grada, sa konkretnim ljudima, materijalnim dobrima, dostojanstvom, sve u svemu

temeljnih principa humanosti, legitimiteta i legaliteta koje su u ratu čuvani i poštovani.

Principi kojim su se rukovodili nosioci odbrane ali i vojno organizovano stanovništvo tešanjskog kraja kroz ovaj rukopis ukazuje i dokazuje, između ostalog kako se pripremila odbrana i kako se branio ovaj kraj te na koji se način čuvao integritet i postojanosti državnih institucija. Ovim se rukopisom, kroz primjer Tešnja i njegove okoline može i treba prepoznavati ratni događaji i u mnogim drugim gradovima Bosne i Hercegovine. Od 4. aprila 1992. godine, kada je formiran Ratni štab Teritorijalne odbrane općine Tešanj uz silan napor općinskih tj. državnih institucija u odbrani grada ali i mnogo šireg prostora, moguće je identifikovati i patentirano i proklamovano retrogradno tj. antidržavno djelovanje kroz nametnute institucije paradržavnih tvorevina i preko njih moguće je pratiti putanju planiranog zla na historijske, političke, vojne, društvene, kulturne, pravne i ekonomske prilike na ovim područjima.

Kronologijom događaja, posebno autentičnim dokumentima, tačno i precizno se prati tok rata sa minucioznim, uvjerljivim i tačnim potvrdama o planiranom i realizovanom odbrambenom organizovanju. Kroz poddionice ovog poglavlja u rukopisu knjige „U ime istine - Tešanj 1992-95“, prati se više pojedinačnih faza ratnih dešavanja. Sa vojnog, historijskog i politološkog stanovišta to bi trebalo budućem čitaocu omogućiti da se svestranije i u cjelosti rasvijetle svi aspekti stanja u redovima onih koji su pripremali i vodili rat za očivanje legalnih institucija vlasti. Pažljiviji čitalac, pored određenih literarnih osobenosti teksta, može naći dovoljno argumenata o planiranim i patentiranim nakanama ali i određenim realnim problemima da se oni realizuju.

U četvrtoj glavi: Genocidi i masakri nad Bošnjacima, historijskom metodom zabilježeni su i dokumentarno potvrđeni, u nekoliko vijekova genocidi, genocidne radnje ali i masakri iz rata 1992-1995. godina. Dati su brojni navodi o žrtvama, negdje su i pojedinačno spomenuti tako da se stiče očigledan utisak o planiranim radnjama.

Peta glava: Dobitnici ratnih priznanja daje tačan popis dobitnika najvećih ratnih priznanja općina Tešanj, Teslić i Doboj Jug. Uz osnovne biografske podatke sa obaveznim fotografijama tu su heroji odbrane i rata, dobitnici priznanja Zlatni ljiljan, Srebreni štit, Zlatna policijska značka i Srebrena policijska značka i zvijezda.

Knjigu „U ime istine - Tešanj 1992-1995“, pored očiglednih i relevantnih kronoloških bilježenja o ratu i miru, potvrđuje i sa druge strane posebno čini zanimljivom i priloženih 117 fotografija heroja rata, dobitnika najvećih ratnih priznanja, 70 fotografija o ratnim dešavanjima te 18 faksimila dokumenata, koji svaki na svoj način decidno potvrđuju sve napisano. Time se uvodi i još jedna zanimljiva novina, da se može i

na osnovi svega toga pratiti put borbe za očuvanja legitimiteta i legaliteta ali i dokazi beščašća, zloupotrebe i planiranih zločina.

Rukopis knjige: U ime istine – Tešanj 1992-1995, svjedoči o ratu u Tešnju i neposrednoj okolini u najdramatičnijim danima moderne bosanskohercegovačke historije. Nudi se na čitanje i razmišljanja o mnogim segmentima koji su slika i prilika jednog nadanja ali i stradanja, priča koja ima svoju vojnu, historijsku i politološku vrijednost, te će biti zanimljiv i vrijedan putokaz za buduća slična istraživanja.

Društveni značaj ovog rukopisa je realan doprinos rasvjetljavanju značajnog segmenta tešanjске ali i bosanskohercegovačke historije kraja XX. vijeka ali i svega onoga što tome prethodi i što je kao posljedica inkorporirano u narednim vremenima. Knjiga „U ime istine – Tešanj 1992-95“ nastoji proširiti interes za dalja, specijalistička proučavanja historije Tešnja i neposredne okoline u periodu od 1992. do 1995. godine, motivirati i dati posticaj istraživačima i naučnicima da se nastave istraživanja o mnogim zanemarenim ili intrigantnim temama.

Nadati se je da će ovaj uspješan stučni i naučno- istraživački poduhvat naslovljen „U ime istine – Tešanj 1992-1995“ uticati da se pojave i novi radovi i drugi tekstovi posvećeni historiji Tešnja i Bosne i Hercegovine u ratu za odbranu bosanskohercegovačke državnosti 1992-1995. godine.

S tom nakanom i nadom, predlažemo štampanje ovog rukopisa.

Zenica, 15. januara 2016.

**Prof. dr Nedžad Korajlić, redovni profesor
Dekan Fakulteta za kriminalistiku,
kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu**

**Recenzija publikacije „U ime istine – Tešanj 1992-1995“
Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja 7-jug Tešanj**

U namjeri da, dvadeset godina nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini, doprinese dokumentovanju i čuvanju od zaborava događaja koji su se u periodu 1992-1995. odigrali na teritoriji naše domovine, Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja 7-jug Tešanj izdalo je značajnu publikaciju „U ime istine – Tešanj, 1992-1995“.

Redakcijski odbor, kojeg čini Predsjedništvo Udruženja, poduzelo je hvale vrijedan poduhvat izbora i objedinjavanja različitih radova i tekstova više autora, a koji tretiraju upravo ove najteže dane za Bosnu i Hercegovinu, s naročitim osvrtom na šire područje Tešnja.

Pristup izradi ovog djela je veoma korektan. Naime, pristup je usklađen samoj tematici publikacije i logično je strukturiran. Priređivači publikacije su pažljivo analizirali i izvršili izbor odabranih tekstova, a način na koji je izvršen izbor govori o njihovom poznavanju posmatrane problematike.

Publikacija je strukturirana u šest poglavlja. Nakon uvodnih razmatranja, u prvom poglavlju *Hronologija disolucije SFRJ* dat je pregled značajnih datuma i događaja koji su obilježili raspad bivše Jugoslavije. Dalje, u drugom poglavlju dat je pregled najbitnijih datuma i događaja koji se odnose na Bosnu i Hercegovinu u periodu od 1992. godine, pa do završetka rata. Posebna pažnja posvećena je hronologiji važnih događaja za područje Tešnja u ratnom periodu, i to u zasebnom trećem poglavlju, koje takođe obrađuje i ulogu i značaj policije u odbrani Tešnja, osnivanje oružanih vojnih formacija, stradanja boraca, stradanja civilnog stanovništva, te, uz sve ostale relevantne podatke iz ovog perioda, daje i pregled zaslužnih pojedinaca, nositelja javnih dužnosti i ratnih komandanata. Četvrto poglavlje *Genocidi i masakri nad Bošnjacima* pruža historijski pregled stradanja Bošnjaka na ovim prostorima, dok naredno poglavlje obuhvata podatke koji se odnose na dobitnike najvećih ratnih priznanja, a prilozi na kraju publikacije su posebno značajan dokumentaristički segment ovog djela.

Publikacija „U ime istine - Tešanj 1992-1995“ sačinjena je na vrlo prihvatljiv, savremen način. U njoj se ne postavljaju određene teze, jer to i nije cilj. Ovo djelo karakteriše uravnotežen pristup koji opisuje odabrane teme, odnosno najvažnije događaje iz naše recentne istorije, te

pruža niz faktografskih činjenica. U tome je upravo najveća prednost ove publikacije.

Izdanje „U ime istine - Tešanj 1992-1995“ Udruženja dobitnika najvećih ratnih priznanja *7-jug* Tešanj nije namijenjeno samo veteranima, braniteljima, bivšim pripadnicima Armije Republike BiH ili djelatnicima policije u ratnom periodu. Naprotiv, ovo djelo namijenjeno je široj javnosti, svima koje zanima bosansko-hercegovačka historija i slavni dani odbrane naše domovine. Svakako, poseban, dodatni značaj ovo izdanje ima za tešanjski kraj, a prihvatljivo je i za mlađu čitalačku publiku.

Uvjeren da će čitatelji i vrijeme koje je pred nama dati najbolju ocjenu ovog djela, snažno pozdravljam napore izdavača i priređivača publikacije „U ime istine - Tešanj 1992-1995“ koju iskreno preporučujem za objavljivanje i prezentiranje javnosti.

U Sarajevu, 2. februara 2016. godine

Prof. dr Nedžad Korajlić

PRIJATELJI KNJIGE

Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja *7-Jug* Tešanj, kao izdavač ove publikacije, najiskrenije se zahvaljuje svim dobrim i odgovornim ljudima, te institucijama, na učešću u izradi ovog izuzetnog djela.

Ovaj pisani trag ostavljamo široj javnosti i našim mladim generacijama da steknu samopouzdanje i čast, tako da sutra mogu živjeti koristan i sretan život.

Načelnik općine Tešanj i Ministar za boračka pitanja Zeničko-dobojskog kantona zaslužuju našu veliku zahvalnost zbog finansijske podrške ovog projekta.

Zahvalu upućujemo i Medžlisu IZ Tešanj, mjesnim zajednicama, školama općine Tešanj, koji su dali punu podršku izlasku ove knjige, te vjerujemo da će je koristiti za edukaciju mladih.

Posebna zahvala ide svim pojedincima koji su se još jednom vratili u ratne dane i zavirili u svoje bilješke i stare albume.

Ponosno možemo reći svojim potomcima da više nismo „neopredijeljeni“, imamo svoje nacionalno ime.

Zahvaljujemo se i Javnoj ustanovi *Muzej* Tešanj na ustupanju raspoloživih dokumenata.

I moramo reći da, na sreću, naš narod u periodu 1992-1995. nije oklijevao sa odlukama. Vodio ga je glas zdrave ljudske prirode. Još jednom se pokazalo da se sloboda, istina i glad ne mogu sakriti.

Ovo je priča o tom periodu.

Udruženje dobitnika najvećih
ratnih priznanja *7-Jug* Tešanj

KNJIGU PRIREDILI

SAKIB KURTIĆ

Sakib Kurtić sin Redže i majke Hanife, rođen 20.8.1951. godine u Lepenici, općina Tešanj, gdje završava osnovno i srednje obrazovanje. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu završava 1984. godine - smjer opštenarodna odbrana. Magistrirao na istom fakultetu 2004. godine. Magistar je političkih nauka.⁸⁰

Bavi se publicističkim radom. Objavio je značajan broj knjiga i naučnih i stručnih radova.

Objavljene knjige

1. *Adema-aga Mešić u svom vremenu*, „Planjax“, 2004. Tešanj
2. *Svjedoci / poginuli borci općine Tešanj 1992-1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine tešanj i IGK „Planjax“ Bobare, Tešanj, Tešanj, 2006.
3. *Zločin i stradanja*, „Planjax“, Tešanj 2007.
4. *Teslićki šehidi / poginuuli borci općine Teslić 1992-1995.*, Planjax“, Tešanj 2007
5. *Ratni vojni invalidi općine Tešanj 1992-1995.*, Organizacija RVI općine Tešanj, 2009. (koautor, Muharem Sejdić)
6. *Četrdeset godina džemata Tešanjka*, Medžlis islamske zajednice Tešanj, 2010. (koautor, Mustafa ef. Balić)
7. *Civilne žrtve agresije 1992 – 1995*, Organizacija RVI općine Tešanj, Tešanj, 2011. (koautor, Muharem Sejdić)
8. *Treći korpus Armije RBiH (1992-1995)* (koautorstvo sa Sakib Mahmuljin i drugi), Savez RVI Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2014.
9. *Lepenica – naselje višestoljetnog života*, Opća biblioteka Tešanj, Tešanj, 2014. (koautor, Elvedin Aličić)
10. *Principi i organizacija Evropske unije*, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2015. (koautori: Selma Otizbur, MA i dr. Remzija Kadrić)

⁸⁰ Dio biografskih podataka dat je na strani 199.

Važniji objavljeni naučni i stručni radovi

1. *Kompleksniji pristup borbi protiv zloupotrebe opojnih droga*, „Novi muallim“, Časopis za odgoj i obrazovanje, Zima 2012, Godina XIII, Broj 52, Sarajevo, 2012.

2. *Kontinuitet postojanosti i opstojnosti Bosne i Hercegovine (Kratka retrospektiva)*, Zbornik radova, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2013.

3. *Dvadeset godina od opsade tešanjско-maglajskog teritorija*, Zbornik radova „TEŠANJSKI ODGOVOR – Odbrana 1992-1995. godine i njene interpretacije“, Priredio: Amir Brka, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, 2014.

4. *Stradanje boraca i civila na tešanjскоj teritoriji 1992-1995.*, Zbornik radova „TEŠANJSKI ODGOVOR – Odbrana 1992-1995. godine i njene interpretacije“ Priredio: Amir Brka, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, 2014.

Učesnik je više savjetovanja, tematskih konferencija, međunarodnih konferencija i okruglih stolova različitog sadržaja. Recenzent je i promotor većeg broja stručnih i drugih publicističkih radova. Povremeno se pojavljuje u štampi i periodici tretirajući teme političke historije.

Viši je asistent na Pravnom fakultetu Interacionalnog univerziteta Travnik u Travniku.

ESMIR SUBAŠIĆ

Subašić (Ismet) Esmir, rođen 28.5.1961. godine u Doboju. Stalno nastanjen u Jelahu gdje je završio osnovno obrazovanje. Gimnaziju i mašinsko-tehničku školu završio u Tešnju. Oženjen. Otac jednog djeteta. U toku služenja vojnog roka 1981-1982. godine završio školu rezervnih oficira što je sudbonosno uticalo na njegov životni put. Kao uzoran oficir, u jedinicama teritorijalne odbrane je svojim radom vrlo brzo privukao pažnju nadređenih, pa ga je Općinski štab TO od početka 1984.godine kao oficira angažovao u profesionalni status. U Štabu je radio do 30.9.1990. godine kada je, radi smanjenja organa uprave, sporazumno na rad prešao u FAD Jelah, gdje ostaje sve do 10.4.1992. godine.

Obzirom na sva društvena dešavanja u tom vremenu, novoformirani Općinski štab TO ga od tog datuma iz FAD-a ponovo angažuje u svoj sastav i odmah u punom kapacitetu počinje rad na pripremama za odbranu od prijeteće agresije. Posebno značajan doprinos u ratu je dao u prvoj ratnoj godini postižući vrlo značajne rezultate na formiranju jedinica TO, organizaciji jedinstvenog sistema odbrane, edukaciji organa K-di odreda i komandira jedinica, kao i neposrednim pripremama, organizaciji i vođenju više borbenih dejstava.

U 1994.godini je proizveden u čin majora. U daljem toku rata je veoma uspješno izvršavao više odgovornih dužnosti, što je nastavio i nakon rata u profesionalnoj vojnoj službi sve do kraja 2004. godine. Početkom 2005. godine radi smanjenja vojnih potencijala BiH je penzionisan. Za sve svoje radne rezultate prije, u toku i poslije rata, više puta je bio javno pohvaljivan i nagrađivan, a u aprilu 1994.godine mu je za ratne zasluge dodijeljeno i najveće ratno priznanje *Zlatni ljiljan*.

Nakon penzionisanja se vrlo aktivno bavio volonterskim radom u boračkim udruženjima i političkim radom na lokalnom nivou, te je u periodu od 2008-2012. godine bio i općinski vijećnik, a 2011-2012. i predsjedavajući Općinskog vijeća Tešanj.

Na svim društvenim pozicijama je uvijek bio prepoznatljiv kao zagovornik i nosilac više vrlo značajnih različitih projekata od općeg društvenog interesa, a na nekim vrlo aktivno radi i danas.

IZVORI I LITERATURA

NEOBJAVLJENI IZVORI

1. Monografija 202. „V“ *Garave* bbr
2. Monografija 207. „V“ *Pousorske ljute* bbr
3. Monografija 277. bbr
4. Monografija 375. „O“ br
5. Monografija Samostalnog bataljona Tešanjka
6. Arhiv JU Muzej Tešanj

ENCIKLOPEDIJE, RJEČNICI, LEKSIKONI

1. ENCIKLOPEDIJA – Opća enciklopedija u 20 knjiga, PRO LEKSIS, d.o.o., VEČERNJI LIST d.d., Zagreb, 2005 – 2007.
2. Mala enciklopedija “PROSVETA” – Opšta enciklopedija, “Prosveta”, Beograd, 1986.
3. Vojna enciklopedija, Beograd, 1973.
4. Veliki rječnik stranih riječi, “ZORA”, Zagreb, 1974.
5. Halilović, Senahid, *Pravopis bosanskog jezika, PREPOROD* – Kulturno društvo Bošnjaka, Sarajevo, 1996.
6. Leksikon temeljnih pojmova - abeceda demokracije,
7. *GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI posljedice presude Međunarodnog suda pravde* – Zbornik radova Međunardone konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2011.

KNJIGE

1. Bećirević, Hajriz, *GENOCID u savremenoj društvenoj zajednici*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2007
2. Brka, Osman. *SDA – ljudi i događaji u političkom pokretu Bošnjaka*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2007.
3. Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2004.

4. Čekić, Smail; Dževad Termiz, *ŽRTVE ZLOČINA U Sarajevu 1992 – 1996.*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i Međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.
5. Delić, Rasim, *Čast je braniti Bosnu*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, “Bemust”, Sarajevo, 2001.
6. Delić, Rasim, *ARMIJA Republike Bosne i Hercegovine – nastanak, razvoj i odbrana zemlje*, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, “Bemust”, Sarajevo, 2007.
7. Delić, Rasim, *ARMIJA Republike Bosne i Hercegovine – nastanak, razvoj o odbrana zemlje*, Knjiga druga, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2007.
8. Dreković, Ramiz, *U OBRUČU – Krajišnici i Hercegovci u Bosni na dva fronta*, “Dom štampe Zenica”, Zenica, 2004.
9. Gashi, Flamur I Najetović, Džemal, *ULOGA DIPLOMATIJE U RJEŠAVANJU MEĐUNARODNIH I MEĐUDRŽANIH PROBLEMA NA ZAPADNOM BALKANU*, Univerzitet u Travniku, Pravni fakultet, Travnik, 2015.
10. Hadžifejzović, Senad, *Rat uživo : ratni televizijski dnevnik 1992 : 1995.*, Izdavač, Senad Hadžifejzović, Štampa “Mladinska knjiga” Ljubljana, 2002.
11. Hasanićević, Esad, *Žrtve rata 1992-1995.*, PLANJAX, Tešanj, 1998.
12. Kurtić, Sakib, *SVJEDOCI – poginuli borci općine Tešanj 1992-1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine Tešanj i Planjax, “Planjax”, 2006.
13. Kurtić, Sakib, *TESLIČKI ŠEHIDI – poginuli borci općine Teslić 1992 – 1995.*, Organizacija porodica šehida i poginulih boraca općine Tešanj, Planjax, 2007.
14. Kurtić, Sakib, *RVI općine Tešanj 1992 – 1995.*, Organizacija RVI općine Tešanj, Planjax, 2009.
15. Kurtić, Sakib, *Civilne žrtve agresije na području općine Tešanj i Teslić 1992 – 1995.*, Organizacija RVI općine Tešanj, Planjax, 2011.
16. Kurtić, Sakib ... (et.al), *TREĆI KORPUS Armije Republike Bosne i Hercegovine*, SRV Zeničko-dobojskog kantona, Zenica, 2014.
17. *LAVIRINTI KRIZE – Preduslovi demokratske transformacije SR Jugoslavje*, Priredili: Slobodan Samardžić, Radmila Nakarada i Đuro Kovačević, Institut za evropske studije, Beograd, 1998.
18. Mulagić, Elvedin, *Negiranje genocida nad Bošnjacima*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014.

19. Muslimović, Fikret, *Argumenti i sjećanja o ratu, Knjiga prva 1990 – 1993.*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2006.
20. Mustafić, Ferid, *TEŠANJ 1992-1995: dokumenti* /urednik Ferid Mustafić, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj, 2000.
21. Mušinbegović, Hasib i drugi, *Monografija „Zlatni ljiljani“ i odlikovani pripadnici Armije Republike BiH 1992-1995.*, ZK Vojske Federacije BiH i autori Monografije, Sarajevo, 2000.
22. Omerović, Sejo, *Satanski sinovi*, Ljiljan, Sarajevo, 1994.
23. Šamić, Midhat, *Kako nastaje naučno djelo*-uvođenje u metodologiju i tehniku naučnoistraživačkog rada-opšti pristup (Šesto izdanje), „Svjetlost“ – OOUR Izdavačka djelatnost Sarajevo, 1984.
24. *TEŠANJSKI ODGOVOR* – Odbrana 1992-1995.god. i njene interpretacije, zbornik tekstova od više autora, Priredio Amir Brka, Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj 2014.
25. *Tešanjski almanah*, Planjax, 2000.
26. Tucaković, Šemso, *PREŠUĆENI GENOCID (Zločini srpskih snaga na Drini 1941-1945)*, “Amos Graf” Sarajevo, Sarajevo, 2013.

LISTOVI

1. Dnevni avaz,
2. TRN (Tešanjске ratne novine)
3. Slobodna Dalmacija

INTERNET

https://hr.wikipedia.org/wiki/Kronologija_raspad_SFRJ
https://Wikipedia.org/wiki/Genocid_u_Srebrenici
<https://commons.wikipedia.org/wiki/File:Gazimestan5.jpg/>
https://bs.wikipedia.org/.../1._tuzlanska_brigada_TU
https://bs.wikipedia.org/.../303._viteška_brdska_brig...
https://hr.wikipedia.org/wiki/Stari_most

Udruženje dobitnika najvećih ratnih priznanja *7-Jug* Tešanj zadržava autorsko pravo zabrane izdavanja, umnožavanja i kopiranja ovog izdanja.